

บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทย
ในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้ระบอบทักษิณ

นางสาวอัสมา หวังกุลหล้า

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

POLITICAL ROLES OF THAI MIDDLE CLASSES
IN PEOPLE'S ALLIANCE FOR DEMOCRACY (PAD) UNDER THAKSIN'S REGIME

Miss Asma Wangkulam

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตร
ประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้ระบอบทักษิณ

โดย

นางสาวอัสมา หวังกุลล่า

สาขาวิชา

การปกครอง

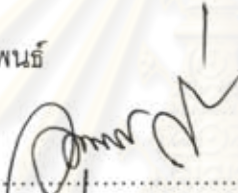
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

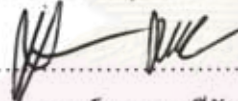
รองศาสตราจารย์ สุชาย ตีร์รัตน์

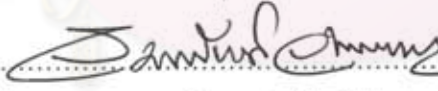
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาส)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ สุชาย ตีร์รัตน์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ วันทะนะ)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อัสมา หวังกุลหำ : บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้ระบอบทักษิณ.(POLITICAL ROLES OF THAI MIDDLE CLASSES IN PEOPLE'S ALLIANCE FOR DEMOCRACY (PAD) UNDER THAKSIN'S REGIME) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ. สุชาย ตีร์รัตน์, 235 หน้า.

งานวิจัยนี้ ศึกษาความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับ ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในช่วงปี พ.ศ. 2548 – 2549 โดยมีคำถามหลัก คือ (1) ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยก่อเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และ (2) เหตุใดการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบคิดเกี่ยวกับชนชั้นในแนวทางมาร์คซิสต์ โดยเฉพาะกรอบคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลางของเอริก โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) ในการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า (1) ความขัดแย้งในเรื่อง "ผลประโยชน์" ของกลุ่มคนผู้ซึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้คนกลุ่มนี้รวมตัวกันเป็นขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (2) การเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมีแนวโน้มเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง เนื่องจาก "อำนาจนำ" ในการเคลื่อนไหวโน้มเอียงไปทางแกนนำของชนชั้นกลาง และ "แนวทางการเคลื่อนไหว" โน้มเอียงไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นกลาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....การปกครอง.....ลายมือชื่อนิสิตอัสมา หวังกุลหำ.....
สาขาวิชา.....การปกครอง.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....
ปีการศึกษา.....2553.....

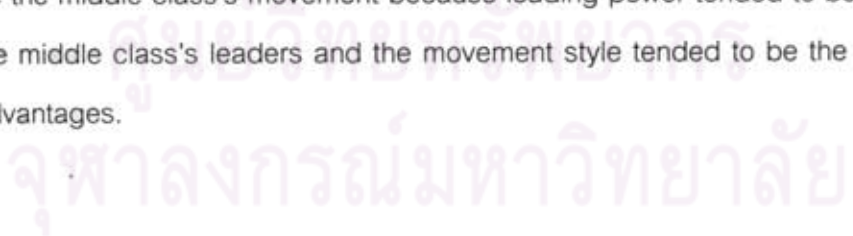
5080746024 : MAJOR GOVERNMENT

KEYWORDS : MIDDLE CLASS / PEOPLE'S ALLIANCE FOR DEMOCRACY/
THAKSIN'S REGIME

ASMA WANGKULAM : POLITICAL ROLES OF THAI MIDDLE CLASSES IN
PEOPLE'S ALLIANCE FOR DEMOCRACY (PAD) UNDER THAKSIN'S
REGIME. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SUCHAI TREERAT, 235 pp.

This research is the study of the political conflicts between the government of police lieutenant colonel Thaksin Shinnawatra and People's Alliance for Democracy (PAD) during the year 2548 – 2549 B.E. to the main questions ; (1) How did People's Alliance For Democracy (PAD) originate under the government of police lieutenant colonel Thaksin Shinnawatra? and (2) Why are the PAD's movements noticed as Middle Classes movement? The framework researcher chose to study is Neo-Marxist version of the concept of the middle class proposed by Erik Olin Wright

The research's results are (1) the conflicts of interest of the ones who hasn't gained the advantages under the governing of the government of police lieutenant colonel Thaksin Shinnawatra was the main cause to make them gathered to be People's Alliance for Democracy (PAD). (2) The PAD political movements tended to be the middle class's movement because leading power tended to be expressed by the middle class's leaders and the movement style tended to be the middle class's advantages.

Department : Government.....
Field of Study : Government.....
Academic Year : 2010.....

Student's Signature ฉัตรภา นงษ์กุลหัตถ์
Advisor's Signature [Handwritten Signature]

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยพระนามแห่งอัลลอฮ์ (ช.บ) ผู้ทรงกรุณา เมตตา ปราณีเสมอ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาของ รศ.สุชาย ตรีรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ให้แนวทางในการทำวิจัย ถ่ายทอดประสบการณ์ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครูผู้ให้อย่างแท้จริง ทำให้ผู้วิจัยค่อยๆ เกิดความกระฉ่างชัดในทางทฤษฎี รวมทั้งยังให้คำชี้แนะในการทำวิจัยที่มีค่าต่อการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และ รศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาสละเวลาในการอ่านงานวิจัย ชี้แนะแนวทางแก้ไขงานวิจัย และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สถาบันพระปกเกล้า (King Prajadhipok's Institute) ที่ให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะสำเร็จลุล่วงไม่ได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านเป็นอย่างยิ่งที่ได้กรุณาสละเวลา ในการให้ข้อมูลและเล่าประสบการณ์ในการทำงานเคลื่อนไหวทางการเมืองในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนๆ ปริญาโท ภาคการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ; เป้าฮือ บ๊วย อีฟ ซิงซิง ปาล์ม เป็อ พีเจน ชุม กอล์ฟ เอ็มนี้ กริช พีเดียว พีหนึ่ง ที่คอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้กันเสมอมา

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่น่ารักทุกท่าน ซึ่งคอยช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการค้นหาข้อมูลและหนังสือที่จำเป็นต้องใช้อย่างรวดเร็วยิ่ง

และท้ายที่สุดผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คุณพ่ออภิสิทธิ์ และคุณแม่สุนิสา ที่คอยให้คำแนะนำ กำลังใจ ส่งเสริม และสนับสนุนลูกคนนี้ในทุกๆ ด้าน จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามของการวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	3
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย.....	4
1.6 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.8 ลำดับขั้นตอนในการนำเสนอผลการวิจัย.....	6
บทที่ 2 กรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชนชั้นกลาง และปัญหาการให้ความหมายชนชั้นกลาง.....	7
2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชนชั้นกลาง.....	7
2.1.1 กรอบแนวคิดชนชั้นกลางในกลุ่มเวเบอร์เรียน (Weberian).....	7
2.1.2 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลางในกลุ่มมาร์กซิสต์ (Marxist).....	11
(ก) กรอบคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลางในกลุ่มมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo Marxist).....	14
(ข) กรอบแนวคิดโครงสร้างทางชนชั้นของอีริก โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright).....	15
2.2 ปัญหาการให้ความหมายของชนชั้นกลางในงานการศึกษาเกี่ยวกับสังคมไทย.....	21
2.3 ข้อเสนอในการให้ความหมายชนชั้นกลางในสังคมไทย.....	36

2.3.1 ร่องรอยทางชนชั้น.....	36
2.3.2 ความจำเป็นของการจัดแบ่งช่วงเวลาที่ต้องละวางเรื่องจุดกำเนิด การ เติบโต และการเสื่อมคลายของชนชั้นกลาง.....	46
บทที่ 3 บริบททางสังคมการเมืองในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ.2544-2549) และการก่อตัวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อ ประชาธิปไตย.....	49
3.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของประเทศไทย.....	50
3.1.1 การประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540.....	50
3.1.2 วิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540.....	53
3.2 การก่อเกิดรัฐบาลพรรคไทยรักไทย.....	57
3.2.1 กลุ่มทุนสื่อสารและกลุ่มทุนอุตสาหกรรม.....	58
3.2.2 กลุ่มคนเดือนตุลา นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน.....	59
3.3 นโยบายประชานิยม : เครื่องมือสำคัญในการครองอำนาจของรัฐบาล พรรคไทยรักไทย.....	62
3.3.1 นโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทย.....	62
3.3.2 วิกฤตการณ์ทางการเมืองในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร.....	69
3.3.3 รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะรัฐบาลทุนนิยมประชานิยม.....	72
3.4 วิกฤตของระบอบทักษิณ.....	79
3.4.1 วิกฤตของระบอบทักษิณจากข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน.....	79
(ก) นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีกำไร.....	80
(ข) นโยบายข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA).....	83
(ค) การแทรกแซงองค์อิสระทางการเมือง ระบบราชการ และ สื่อสารมวลชน.....	85
(ง) ผลประโยชน์ทับซ้อนกรณีการขายหุ้นชินคอร์ปอเรชั่น.....	93
3.4.2 วิกฤตของระบอบทักษิณจากข้อกล่าวหาเรื่องการใช้ความรุนแรง และ ละเมิดสิทธิมนุษยชน.....	98
(ก) ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในการประกาศสงคราม ยาเสพติด.....	99
(ข) ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในการแก้ไขปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้.....	100

3.4.3	วิกฤตของระบอบทักษิณจากข้อกล่าวหาเรื่องการเมืองรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์.....	102
3.5	การก่อตัวของแนวร่วมขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย.....	107
3.5.1	การเคลื่อนไหวของขบวนการภาคประชาชนและเครือข่าย.....	108
	(ก) การเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นเอกชนของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ.....	109
	(ข) การเคลื่อนไหวต่อต้านการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) ของเครือข่าย FTA Watch.....	111
3.5.2	การเคลื่อนไหวของขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล.....	114
3.5.3	จากเมืองไทยรายสัปดาห์สู่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย.....	116
3.6	สรุปท้ายบท.....	121
บทที่ 4	บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย.....	123
4.1	ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ขบวนการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง.....	124
4.1.1	โครงสร้างของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย.....	124
4.1.2	ลักษณะมวลชนและลักษณะองค์กรของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย.....	129
	(ก) ลักษณะมวลชน: ความขัดแย้งทางชนชั้น.....	129
	(ข) ลักษณะองค์กร: แนวร่วมของชนชั้นกลาง.....	133
	(ค) ลักษณะการนำของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: เสียงที่ไม่เท่ากันในหมู่แกนนำ.....	141
	(ง) สื่อกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: การมีอำนาจเหนือกว่าของชนชั้นกลาง.....	143
	(จ) กลุ่มตัวอย่างชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย.....	149
	- ชนชั้นกลางเก่า.....	149
	- ชนชั้นกลางใหม่.....	153

4.2	อุดมการณ์และแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย : แนวทางและระบบคิดชนชั้นกลาง.....	158
4.2.1	มาตรา 7 และนายกรัฐมนตรืพระราชทาน.....	161
4.2.2	ปฏิญญาฟินแลนด์.....	174
4.3	ชนชั้นกลางกับปัญหาประชาธิปไตย.....	181
4.3.1	รัฐประหาร 19 กันยายน 2549	181
4.3.2	ประชาธิปไตยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย.....	190
4.4	สรุปท้ายบท.....	200
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	202
5.1	สรุปผลการวิจัย.....	202
5.2	อภิปรายผล.....	206
5.3	ข้อเสนอแนะ.....	214
	รายการอ้างอิง.....	216
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	235

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ผลการจัดเก็บภาษีสรรพากร ปีงบประมาณ 2544 – 2548.....	76

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองในเหตุการณ์ความขัดแย้งเมื่อปี พ.ศ.2549 ที่ผ่านมา เป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลพรรคไทยรักไทยที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี กับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ทำแนวร่วมอย่างหลวมๆ ของกลุ่มคนหลากหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มทุน กลุ่มคนในภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน รวมถึงผู้ประกอบการทั้งรายใหญ่ และรายย่อย นักวิชาการ ปัญญาชน และนักเคลื่อนไหวในองค์กรต่างๆ ทั้งนี้เป้าหมายหลักของการเคลื่อนไหวคือต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตาม ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ภายใต้แกนนำที่สำคัญ 5 คน คือ สนิธ ลิ้มทองกุล พล.ต.จำลอง ศรีเมือง สมศักดิ์ โกศัยสุข พิภพ ธงไชย และสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ โดยมีสุริยະใส กตะศิลา เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เป็นผู้ประสานงานและโฆษกของขบวนการพันธมิตรฯ ถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง มุมมองในลักษณะนี้เช่นมุมมองของ พิทยา ว่องสกุล¹ ที่กล่าวว่าจุดสำคัญที่สุดของการจัดตั้งพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้นเป็นการรวมตัวกันของพลังชนชั้นกลางและคนกรุงที่ตื่นตัวทางการเมืองมากกว่าประชาชนที่มาจากต่างจังหวัด ซึ่งชนชั้นกลางที่พิทยากล่าวถึงนี้มีลักษณะเป็นกลุ่มคนที่มีสติปัญญาและเป็นมันสมองของประเทศในด้านต่างๆ อันได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ผู้นำองค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำภาคประชาชนฝ่ายก้าวหน้า

นอกจากนี้ยังมีมุมมองของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร² ซึ่งได้วิเคราะห์สาเหตุของวิกฤตการณ์ทางการเมืองเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 ผ่านบทบาทของกลุ่ม 3 กลุ่มสำคัญที่ประกอบเข้ากันเป็นพันธมิตร 3 ขา นั่นคือ กลุ่มนิยมศักดินา กองทัพ และชนชั้นกลางในเมือง

¹ พิทยา ว่องสกุล, *หลักคิดและบทเรียนยุทธศาสตร์ประชาชน*, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: ชุมศิลป์ธรรมดา, 2551), หน้า 22-24.

² ผาสุก พงษ์ไพจิตร, "รัฐประหาร – ประชาธิปไตยกับเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยประชานิยม," ใน *ก้าว (ไม่) พันประชานิยม: แสงหาประชาธิปไตย*, ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ,บรรณาธิการ.(กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 192-193.

โดยผาสูกมองว่าทั้ง 3 กลุ่มมีบทบาทอย่างสำคัญในวิกฤตการณ์ทางการเมืองในปี พ.ศ. 2549 ทั้งนี้ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่เป็นแกนนำสำคัญในการเรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออกนั้นเป็นชนชั้นกลางที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการกำหนดเนื้อหาหลักของการอภิปรายทางการเมืองในการขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งชนชั้นกลางตามการนิยามของผาสูกนั้นประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ นักธุรกิจ ชนชั้นกลางกลุ่มที่สนใจการเมืองเป็นพิเศษ ซึ่งรวมถึงนักวิชาการ นักคิด ผู้นำสังคม คนทำงานสื่อ องค์กรพัฒนาเอกชน และคนงานนั่งโต๊ะที่มีการศึกษาทั่วไป

นอกจากนี้ในมุมมองของ**ธีรยุทธ บุญมี**³ มีความเห็นว่ากลุ่มที่เคลื่อนไหวทางการเมืองในนามพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมีแนวโน้มเป็นชนชั้นกลางที่มีลักษณะแบบ กษัตริย์นิยม ศาสนานิยม และชาตินิยม และยังเป็นกลุ่มคนที่สนใจข้อมูลข่าวสารการคอร์รัปชัน และผลประโยชน์ทับซ้อนในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งชนชั้นกลางเหล่านี้ถือว่าเป็นพลังสำคัญของขบวนการพันธมิตรฯ เช่นเดียวกับมุมมองของ**สุวินัย ภรณวลัย**⁴ ที่มีความเห็นว่า วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เริ่มต้นมาตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2548 นั้นเป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างชนชั้นกลางไทยในนามพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกับระบอบทักษิณ เนื่องจาก ระบอบทักษิณนั้นพยายามที่จะแก้สภาพปมขัดแย้งของ “สองนคราประชาธิปไตย” และมุ่งสลายพลังในการล้มรัฐบาลของชนชั้นกลางไทย โดยใช้ชาวชนบทในภาคอีสานและภาคเหนือเป็นทั้งฐาน เสี่ยง และฐานนโยบายประชานิยมไปพร้อมๆ กัน ทำให้ การเผชิญหน้ากันทางประวัติศาสตร์ ระหว่างชนชั้นกลางไทยกับระบอบทักษิณ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อกลับไปพิจารณาการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยจะ พบว่าเคยได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นกลางโดยทั่วไปมาตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะนักธุรกิจและผู้ประกอบการทั้งรายใหญ่รายย่อย ต่างต้อนรับสนับสนุนรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในช่วง 2-3 ปีแรกของการเป็นรัฐบาล เนื่องจาก พ.ต.ท.ทักษิณ สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจจากวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 ได้อย่างรวดเร็ว แต่เมื่อพรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้ง และได้กลับเข้ามาบริหารประเทศเป็นสมัยที่ 2 ในปี พ.ศ.2548 ในฐานะรัฐบาลพรรคเดียว จากคะแนนเสียง 377 เสียง ชนชั้นกลางกลับปฏิเสธรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ โดยเริ่มมีการ

³ ธีรยุทธ บุญมี, “ธีรยุทธ” ชี้ทักษิณพยายามล้มทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตย, กรุงเทพธุรกิจ(15 มกราคม 2549): 6.

⁴ สุวินัย ภรณวลัย, เทียนแห่งธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2552), หน้า 367.

วิพากษ์วิจารณ์โจมตีเรื่องการบริหารที่มีการคอร์รัปชัน และการใช้อำนาจเอื้อผลประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนเองและเครือญาติ⁵

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ.2549 ในที่สุดได้นำไปสู่เหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 เพื่อโค่นล้มรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่มาจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา วิเคราะห์ และอธิบายถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการตั้งข้อสังเกตว่าขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง

1.2 คำถามของการวิจัย

ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยก่อเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และเหตุผลใดที่ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ทำความเข้าใจบริบททางสังคมการเมืองไทยในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ระหว่างปี พ.ศ.2544 – 2549 เพื่อค้นหาเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยก่อกำเนิดขึ้น

2. ศึกษาบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2549 เพื่ออธิบายถึงเหตุผลที่มีการตั้งข้อสังเกตว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในนามพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ ที่ทำให้คนกลุ่มหนึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้คนกลุ่มนี้รวมตัวกันเป็น

⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, "รัฐประหาร - ประชาธิปไตยกับเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยประชานิยม," หน้า 192-199.

ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่ทำการเคลื่อนไหวขับไล่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในช่วงกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 จนกระทั่งถึงเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 นั้น มีแนวโน้มเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง เพราะอำนาจนำ ระบบคิด (Ideology) และแนวทางการเคลื่อนไหวมีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นกลาง

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ (Interviewing) ดังนี้

1. **เอกสารชั้นต้น (Primary Source)** เช่น เอกสารเกี่ยวกับแถลงการณ์ข้อเรียกร้องของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในการชุมนุมเคลื่อนไหวปี พ.ศ. 2549 รวมทั้งพิจารณานโยบายประชานิยมต่างๆ ของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (ระหว่าง พ.ศ. 2544 – 2549)

2. **เอกสารชั้นรอง (Secondary Source)** เช่น ข้อมูล/บทความ/ทัศนะ/ความเห็นจากหนังสือพิมพ์ จุลสาร/วารสาร/นิตยสารทางการเมือง เอกสารบันทึกบทสัมภาษณ์ของนักวิชาการ/ผู้ที่เกี่ยวข้อง หนังสือเล่ม งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทำการค้นคว้าจากฐานข้อมูลในอินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ต่างๆ เช่น www.prachathai.com, www.thaingo.org, www.midnightuniv.org, www.manager.co.th, www.myfirstinfo.com เป็นต้น

การเก็บข้อมูลจากเอกสารเหล่านี้จะทำการศึกษาและตีความรวมทั้งนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

3. **การสัมภาษณ์ (Interviewing)** ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะทำการเก็บข้อมูลโดยการใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกแล้ว โดยรูปแบบของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) โดยผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบประเด็นคำถามที่ต้องการทราบข้อมูลไว้ล่วงหน้า และสัมภาษณ์บุคคลประเภทที่เป็นผู้รู้ หรือ “ผู้ให้ข้อมูลหลัก” (Key-Information Interview)

ร่วมด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ซึ่งใช้วิธีการสนทนาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และซักถามในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาหลัก เพื่อรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายออกไปจากรูปแบบของคำถามที่ได้

กำหนดไว้จากผู้ให้สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบประเด็นคำถามที่ชัดเจน แต่ทั้งนี้ คำถามยังคงครอบคลุมประเด็นหลักอยู่

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

1. **ขอบเขตด้านตัวแสดงหลัก** มุ่งศึกษากลุ่มคน “ชนชั้นกลาง” ที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ.2549 ซึ่งในที่นี่ได้แบ่งชนชั้นกลางออกเป็น 2 กลุ่มหลักตามกรอบการนิยามของอิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นกรอบหลักในการศึกษา คือ ชนชั้นกลางเก่า (Old Middle Class) และชนชั้นกลางใหม่ (New Middle Class) โดยชนชั้นกลางเก่า (Old Middle Class) คือ กลุ่มคนที่ไม่เป็นทั้งผู้ขูดรีดและผู้ถูกขูดรีดในความสัมพันธ์ของระบบทุนนิยม⁶ เช่น ผู้ประกอบการรายย่อย พ่อค้า แม่ค้า เป็นต้น ส่วนชนชั้นกลางใหม่ (New Middle Class) ส่วนใหญ่นั้นมีแนวโน้มเป็น “ลูกจ้าง” ที่ถูกกันออกไปจากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และมักจะมีผลประโยชน์หรือบทบาทที่ได้เปรียบกว่าชนชั้นล่าง เนื่องจากเขามีอาชีพที่มั่นคงทั้งรายได้ สวัสดิการ และช่องทางในการแสวงหารายได้ เช่น ผู้บริหาร ผู้จัดการ แพทย์ พยาบาล นักวิชาการ วิศวกร หรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในองค์กรต่างๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตามรายละเอียดของชนชั้นกลางในแต่ละกลุ่มถูกวิเคราะห์ไว้แล้วในหัวข้อกรอบแนวคิดโครงสร้างทางชนชั้นของอิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) ในบทที่ 2

2. **ขอบเขตด้านเวลา** เริ่มต้นการศึกษาบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เฉพาะช่วงสมัยรัฐบาลพรรคไทยรักไทยที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 และสิ้นสุดลงเมื่อเกิดรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เป็นสำคัญ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการศึกษาชนชั้นกลางไทย ด้วยการใช้กรอบแนวคิดของอิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright)

2. เกิดความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย อันนำไปสู่เหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.2549

⁶ Ibid, pp. 86-87.

3. เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่ถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง

4. เป็นการศึกษาที่ช่วยเพิ่มทางเลือก หรือขยายขอบเขตการอธิบายปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

1.8 ลำดับขั้นตอนการนำเสนอผลการวิจัย

บทที่ 1: บทนำ กล่าวถึง ที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ สมมติฐาน ระเบียบวิธีวิจัย ขอบเขตการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วิธีการนำเสนอ

บทที่ 2: กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับชนชั้นกลางและปัญหาการให้ความหมายของชนชั้นกลาง มีจุดมุ่งหมายเพื่อสรุป ประมวล และทบทวน ผลการสำรวจเอกสารงานศึกษาวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นกลาง ทั้งเชิงทฤษฎี และในเชิงการนำมาใช้กับสังคมไทย ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นปัญหาและการพยายามต่อยอดการศึกษาให้พัฒนาสืบหน้าต่อไป โดยเน้นกรณีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

บทที่ 3: บริบททางสังคมการเมืองในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2544-2549) และการก่อตัวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เป็นการนำเสนอเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจต่อเหตุผลที่ทำให้เกิดขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

บทที่ 4: บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เป็นการนำเสนอเพื่ออธิบายให้เกิดความเข้าใจว่า เพราะเหตุใดขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง

บทที่ 5: สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับชนชั้นกลาง และปัญหาการให้ความหมายของชนชั้นกลาง

บทที่ 2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อสรุป ประมวล และทบทวน ผลการสำรวจเอกสารงาน
ศึกษาวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นกลาง ทั้งเชิงทฤษฎี และในเชิงการนำมาใช้กับสังคมไทย ทั้งนี้
เพื่อชี้ให้เห็นปัญหาและการพยายามต่อยอดการศึกษาให้พัฒนาคืบหน้าต่อไป โดยเน้นกรณีการ
เคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

2.1 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับชนชั้นกลาง

สำหรับแนวคิดเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวกับชนชั้นกลางนั้น แม้ว่ามีหลายแนวคิดที่
พยายามอธิบายและศึกษาชนชั้นกลาง แต่มีแนวคิดที่สำคัญ 2 แนวคิดด้วยกันที่มีอิทธิพลต่อการ
อธิบายและศึกษาชนชั้นกลาง คือ แนวคิดชนชั้นกลางในกลุ่มเวเบอร์เรียน (Weberian) และแนวคิด
ชนชั้นกลางในกลุ่มมาร์กซิสต์ (Marxist) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลางในกลุ่มเวเบอร์เรียน (Weberian)

กรอบแนวคิดชนชั้นกลางในกลุ่มเวเบอร์เรียน (Weberian) มีรูปแบบการศึกษาที่ใช้
กันเป็นหลักในสาขาสังคมวิทยา โดยบุคคลผู้ให้กำเนิดแนวคิดการศึกษาชนชั้นในกลุ่มเวเบอร์เรียน
(weberian) คือ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber)

กรอบการวิเคราะห์ชนชั้นตามแนวคิดเวเบอร์เรียน(Weberian) แบ่งการจัดลำดับ
ช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) ด้วยมิติที่หลากหลาย (multi dimensionality) คือ มิติ
ด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม และมิติด้านการเมือง ผสมผสานกัน รวมไปถึงปัจจัยทางด้าน
จิตวิทยา ความสัมพันธ์ในการผลิต วิถีชีวิต และการบริโภค กล่าวได้ว่า การศึกษาวิเคราะห์ชน
ชั้นตามแนวคิดของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) นั้นนอกจากจะทำการวิเคราะห์ในมิติของ
เศรษฐกิจแล้ว ยังได้เพิ่มเรื่องของ “สถานะ” และ “อำนาจ” เข้าไปในมิติด้านสังคมและมิติด้าน
การเมืองด้วย และยังให้ความสำคัญกับเรื่องของรายได้ อาชีพ และโอกาสในชีวิต ร่วมอยู่ด้วย¹

¹ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, “ทฤษฎีชนชั้นกลาง,” ใน *ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย*, สังคิต พิริยะรังสรรค์
และผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 75-76.

ตัวชี้วัดของแนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลางในกลุ่มเวเบอร์เรียน (Weberian) นั้น เวเบอร์ได้ใช้ ลักษณะสถานะทางสังคม (กรรมสิทธิ์ อาชีพ อำนาจหน้าที่ การศึกษา เกียรติยศ) และ แบบแผนทางวัฒนธรรม (วิถีชีวิต สุนทรียภาพ และลักษณะทางจิตวิทยา) เป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่งชนชั้น ดังนั้น ชนชั้นกลางตามแนวคิดในกลุ่มเวเบอร์เรียน (Weberian) จึงหมายถึง กลุ่มชนที่อยู่ตรงกลางของโครงสร้างแห่งการจัดลำดับความสูงต่ำทางด้านสภาพของสังคม ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่อยู่ในอาชีพแรงงานปกขาว (White-collar employee) โดยหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดลำดับชนชั้นคือ หลักเกณฑ์ Manual – Non-manual ทั้งแรงงาน Manual และแรงงาน Non-manual มีลักษณะร่วมกันคือเป็นกลุ่มคนที่ไร้ซึ่งปัจจัยการผลิต และอาจมีรายได้เท่าๆ กัน แต่ทั้ง 2 กลุ่มมีจิตสำนึกและมีโลกทัศน์แตกต่างกัน ดังนั้นจึงจัดให้ทั้ง 2 กลุ่มอยู่กันคนละชนชั้น อย่างไรก็ตามปัจจัยที่ทำให้ทั้ง 2 กลุ่มมีจิตสำนึกแตกต่างกันถูกกำหนดด้วยตัวแปร 3 กลุ่ม คือ²

1. สถานการณ์ทางตลาด (market situation) คือ แหล่งที่มาและระดับของรายได้ ความมั่นคงของงาน โอกาสที่จะปรับปรุงฐานะ

2. สถานการณ์ทางการทำงาน (work situation) คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบการแบ่งงานกันทำ รวมทั้งตำแหน่งหน้าที่การงาน

3. สถานการณ์ทางสถานภาพ (status situation) คือ ระดับสูงต่ำในโครงสร้างของการประเมินสถานภาพทางสังคม ทั้งนี้อาจเกี่ยวข้องกับฐานะ หรือตำแหน่ง เกียรติยศในสังคม

จากตัวแปรทั้ง 3 กลุ่มที่กล่าวมานี้ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้นักทฤษฎีแนวเวเบอร์เรียนแบ่งชนชั้นในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ในปัจจุบันออกเป็น 3 ชนชั้นด้วยกัน คือ ชนชั้นนายทุน ชนชั้นแรงงาน และชนชั้นกลาง ซึ่งแต่ละชนชั้นมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่เป็นของตนเอง จึงทำให้ไม่สามารถเข้ามาปะปนกันได้

นักคิดเชิงทฤษฎีคนสำคัญที่ใช้แนวคิดแบบเวเบอร์เรียนในการศึกษาชนชั้นในสังคมปัจจุบัน เช่น

แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens)³ ได้จำแนกกลุ่มคนในสังคมอุตสาหกรรมออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 คือชนชั้นสูง (Upper class) คือ คนที่เป็นเจ้าของ

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

³ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์, “แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 17.

ทรัพย์สินรวมทั้งยังมีอำนาจควบคุมทรัพย์สินนั้นด้วย กลุ่มที่ 2 คือชนชั้นกลาง (Middle class) คือ คนที่เป็นเจ้าของความรู้ หรือเทคโนโลยีตลอดจนทักษะต่างๆ ที่เกิดจากการศึกษา และกลุ่มที่ 3 คือชนชั้นล่าง (Lower class) คือ กลุ่มคนที่มีเพียงแรงงานที่จะขายเป็นสินค้าในการตลาด (กลุ่มคนงาน) ซึ่งเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่มนั้น กิดเดนส์ได้ใช้หลักเกณฑ์ในการจำแนกตามบทบาทที่ประเมินได้ในลักษณะของเศรษฐกิจ รวมทั้งการใช้แนวคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการตลาดเข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาฐานะทางชนชั้น

ชาร์ลส์ ไรท์ มิลส์ (Charles Wright Mills)⁴ ได้อธิบายความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนในชนชั้นกลางด้วยกันเอง โดยมิลส์ได้แบ่งชนชั้นกลางออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ชนชั้นกลางเก่า (The old middle class) ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ประกอบการรายย่อยต่างๆ และผู้ประกอบการโดยอาศัยวิชาชีพเฉพาะของตน เช่น ทนายความ แพทย์ เกษัชกร พยาบาล วิศวกร เป็นต้น และชนชั้นกลางใหม่ (The new middle class) ซึ่งประกอบไปด้วยพวกที่ไม่มีปัจจัยในการผลิตเป็นของตนเอง แต่เป็นพวกที่มีความรู้มีทักษะ ขายความรู้และทักษะ ทำงานเป็นลูกจ้างให้แก่สถานประกอบการทั้งในภาครัฐและเอกชน คนกลุ่มนี้มิลส์เรียกรวมๆ ว่าคนปกขาว (White collar workers)

นอกจากนี้ยังมีงานการศึกษาของ**สุภางค์ จันทรวานิช⁵** ซึ่งได้ใช้เกียรติภูมิของอาชีพเป็นเกณฑ์ในการแบ่งช่วงชั้นของคนในสังคม โดยจำแนกโครงสร้างของช่วงชั้นทางสังคมไทย ออกเป็นชนชั้นสูง ชนชั้นกลางค่อนข้างสูง ชนชั้นกลางค่อนข้างต่ำ และชนชั้นล่าง โดยชนชั้นกลางตามการวิเคราะห์ของสุภางค์ คือ กลุ่ม “อาชีพ” บริการค้าขาย ที่มีโอกาสในการขยับฐานะทางสังคมขึ้นไปได้ ส่วนงานการศึกษาของ**ปรีชา คุวินทร์พันธุ์⁶** ได้แบ่งการจัดช่วงชั้นทางสังคมโดยอาศัย “รายได้” เป็นเกณฑ์ โดยแบ่งการจัดช่วงชั้นออกเป็น ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง โดยคนในช่วงชั้นสูงและช่วงชั้นกลางมีโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจมากกว่าช่วงชั้นล่าง

งานการศึกษาที่ใช้แนวคิดเวเบอเรียนเป็นเกณฑ์ จึงเป็นการจัดแบ่งกลุ่มคน ที่เน้นเพียงการจัดระเบียบชนชั้นผ่านการนิยามชนชั้นทางสังคม โดยใช้อาชีพ รายได้ โอกาสในชีวิตเป็นหลัก ทั้งนี้ไม่ได้ให้ความเคร่งครัดในเรื่องเกณฑ์ที่ใช้ในการชี้วัดที่แน่นอน ทำให้การกำหนดฐานะ

⁴ คำประกาศแห่งยุคสมัย, วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง, 9,2(เมษายน – มิถุนายน 2541): 10-17.

⁵ สุภางค์ จันทรวานิช, การจัดช่วงชั้นทางสังคม : เกียรติภูมิของอาชีพต่างๆ ในสังคมไทย : รายงานผลการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือเล่ม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ, 2534).

⁶ ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, การจัดช่วงชั้นทางสังคมของกรุงเทพมหานคร : รายงานผลการวิจัย, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท, 2526).

ทางชนชั้นโดยเฉพาะชนชั้นกลางตามแนวคิดนี้ขาดบรรทัดฐานในการกล่าวถึงร่วมกัน⁷ กล่าวคือ การใช้รายได้ อาชีพ โอกาสในชีวิตเป็นเกณฑ์ในการศึกษาชนชั้นทางสังคม ผู้ศึกษาแต่ละคนมักใช้หลักเกณฑ์ในการจัดแบ่งที่แตกต่างกัน เช่น การแบ่งช่วงของรายได้ในการจัดคนเข้าไปในช่วงชั้นต่างๆ ไม่มีความคงที่ จึงนับได้ว่าการแบ่งชนชั้นตามแนวคิดแบบเวเบอร์เรียนนี้มีข้อบกพร่อง เพราะไม่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและระบบการผลิต (ไม่ได้คำนึงถึงช่วงเวลา) และยังเป็น การให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ (รายได้ การศึกษา เป็นต้น) อย่างผิวเผินเท่านั้น ยกตัวอย่าง เช่น นักวิชาการไทยหลายคนมักเสนอว่า คนไทยที่มีรายได้สูงกว่า 10,000 บาทต่อเดือน เป็นชนชั้นกลาง ถ้าเราใช้การนิยามแบบนี้ในการแบ่งชนชั้นทางสังคม เราก็อาจจะพบว่าคนขับรถเมล์บางคน เป็นชนชั้นกลาง ในขณะที่อาจารย์มหาวิทยาลัยบางคนโดยเฉพาะในรายได้ที่เพิ่งเริ่มเข้าทำงานใน มหาวิทยาลัยของรัฐที่อยู่ในระบบราชการก็อาจจะ เป็นชนชั้นกรรมาชีพได้

นอกจากนี้ การอธิบายลักษณะทางชนชั้นแบบเวเบอร์เรียน ยังไม่ให้ความสำคัญในเรื่องการกดขี่ขูดรีด เพราะการพิจารณาเรื่องการกดขี่ขูดรีดนั้นเกิดขึ้นในความสัมพันธ์ทางการผลิต และกระบวนการผลิต ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ด้านการแลกเปลี่ยน อันเป็นจุดยืนหลักของแนวคิดแบบเวเบอร์เรียนที่มองความสัมพันธ์ทางชนชั้นผ่านความสัมพันธ์ทางการตลาด (Market relation) มากกว่าการมองความสัมพันธ์ทางชนชั้นผ่านความสัมพันธ์ทางการผลิต (Relations of product)

นักคิดสำนักมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) เช่น อิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright)⁸ ได้ตั้งข้อสงสัยต่อแนวคิดแบบเวเบอร์เรียน (Weberian) ว่ามีลักษณะเป็นเพียง “การแบ่งคนออกเป็นส่วนใหญ่ๆ” และ “มีลักษณะที่ตายตัว” กล่าวคือ การวิเคราะห์ชนชั้นตามแนวคิดของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เน้นในเรื่องของความสัมพันธ์แบบแลกเปลี่ยนในตลาด ซึ่งมีนัยที่แสดงให้เห็นว่า “โอกาส” ของการเข้าสู่ตลาดของปัจเจกบุคคลต่างๆ นั้นมีความเท่าเทียมกัน ในขณะที่แนวคิดของมาร์กซ์ให้ความสำคัญกับการครอบครองปัจจัยการผลิต ซึ่งมีผลให้เกิด “ความไม่เอียง” ทางสังคมที่ส่งผลต่อ “โอกาส” ในชีวิตของชนชั้นแรงงานส่วนใหญ่ ซึ่งทั้งความไม่เอียงและโอกาสในชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่เน้นย้ำให้เห็นถึงความไม่ยุติธรรมหรือความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงปัจจัยการผลิต ซึ่งท้ายที่สุดแล้วจะนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของการเข้าถึงทรัพยากร

⁷ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์, “แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย,” *วารสารสังคมศาสตร์*, 30,2(พฤษภาคม 2539): หน้า 147.

⁸ Erik Olin Wright, *Debate on Classes*, (London: Verso, 1989), p 315.

ด้านอื่นๆ ตามมาด้วย⁹ ทั้งนี้การวิเคราะห์ตามแนวคิดแบบเวเบอเรียน ยังไม่ให้ความสำคัญกับการพิจารณาชนชั้นที่มีนัยทางประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้ไม่เห็นว่าเป็นแต่ละชนชั้นนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางการผลิตอย่างไร และมีการกดขี่ขูดรีดเกิดขึ้นในกระบวนการผลิตอย่างไร ลักษณะเช่นนี้ ทำให้แนวคิดมาร์คซิสต์ มีแนวโน้มในการวิเคราะห์ที่ลุ่มลึกและไปไกลกว่า และยังครอบคลุมวิธีคิดเกี่ยวกับชนชั้นแบบเวเบอเรียน ซึ่งจะได้แจกแจงและอธิบายในหัวข้อต่อไป

2.1.2 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลางในกลุ่มมาร์คซิสต์ (Marxist)

สำนักมาร์คซิสต์มีแนวคิดหลักพื้นฐานได้แก่ (1) โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม/แบบวิถีการผลิต (Social Formation / Mode of Production) (2) กระบวนการผลิตสิ่งต่างๆ และการผลิตซ้ำ (Material Production and Reproduction) (3) ทุน (Capital) (4) ชนชั้นและความขัดแย้งทางชนชั้น (Class and Class Conflict) (5) อุดมการณ์ (Ideology)¹⁰

เป็นที่แน่ชัดว่า “ชนชั้น” เป็นแกนกลางสำคัญประการหนึ่งในทฤษฎีสำนักมาร์คซิสต์ ชนชั้น ถือกำเนิดขึ้นเพื่อรองรับการปกป้อง “ผลประโยชน์” ของตนเอง ส่วนความขัดแย้งเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์นั้นๆ มีการสรุปว่าเป็นการขับเคลื่อนของประวัติศาสตร์ ในหนังสือ Communist Manifesto มาร์คซ์และเอนเงิลส์กล่าวถึงปัญหาระหว่างชนชั้นไว้ในข้อความแรกของหนังสือเล่มนี้ว่า “ประวัติศาสตร์ของสังคมที่เป็นอยู่คือประวัติศาสตร์ของความขัดแย้งทางชนชั้น”¹¹ ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีชนชั้นของมาร์คซ์นอกจากจะเป็นแนวทางการวิเคราะห์ความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในระบบทุนนิยมแล้ว ความขัดแย้งทางชนชั้นยังเป็นสภาวะการณ์ที่เป็นจริงซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อชนชั้นผู้ครอบครองทุนคือผู้กดขี่ ในขณะที่ชนชั้นผู้ใช้แรงงานเป็นผู้ถูกกดขี่¹²

⁹ Erik Olin Wright, *Class Count: Student Edition*, (Cambridge : Cambridge University Press, 2000), pp. 27-29.

¹⁰ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, *สายธารแห่งนักคิด เศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา*, (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2551), หน้า 60-80.

¹¹ คาร์ล มาร์คซ์ และเฟรเดริก เองเงิลส์, *แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์*, แปลโดย ใจ อึ๊งภากรณ์(กรุงเทพฯ: ชมรม หนังสือ ป.ร., 2541), หน้า 1.

¹² กนกศักดิ์ แก้วเทพ, “มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบมาร์กซ์.” ใน *มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมือง(1)*, กนกศักดิ์ แก้วเทพ,บรรณาธิการ.(กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550-2552), หน้า 3.

ทฤษฎีชนชั้นของมาร์คส์ยังนำเสนอแนวคิด “จิตสำนึกทางชนชั้น” เพื่ออธิบายความตระหนักถึงตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกของชนชั้น โดยที่ชนชั้นจะแสดงจุดยืนของตนเองออกมาในฐานะที่เป็นชนชั้นหนึ่งด้วยการมีผลประโยชน์และมีเป้าหมายร่วมกัน มากกว่าการรวมกลุ่มของปัจเจกชนเพื่อต่อรองผลประโยชน์ของตนเองเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่า ชนชั้นตามแนวคิดของมาร์คส์ คือ ผู้กระทำที่แท้จริง และเป็นปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ที่จะเกิดขึ้น เพื่อปลดปล่อยความแค้นแค้นที่เกิดจากการกดขี่ขูดรีดแรงงาน¹³ ดังนั้นมโนทัศน์เรื่อง “ชนชั้น” ของมาร์คส์ จึงเป็นเครื่องมือหรือกรอบการวิเคราะห์ที่จะนำไปสู่การค้นหาแก่นแท้ของปัญหาที่มีอยู่ในสังคมได้ โดยเฉพาะการวิเคราะห์ชนชั้นในระบบทุนนิยม

แก่นความคิดเรื่องชนชั้น ในทัศนะของมาร์คส์ใช้หลักเกณฑ์เรื่อง “ความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต” (ownership of means of productions) ในการจำแนกแยกแยะผู้คนออกเป็นชนชั้นต่าง ๆ¹⁴ ซึ่งหากจะแบ่งแนวคิดมาร์คซิสต์อย่างหยาบๆ ก็แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มหลักคือ มาร์คซิสต์คลาสสิก (Classical Marxist) กับมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) ความคิดกว้างๆ ที่ 2 กลุ่มนี้เห็นต่างกันในเรื่องชนชั้นคือ มาร์คซิสต์คลาสสิก (Classical Marxist) เน้นการวิเคราะห์ชนชั้นใน 2 ชนชั้นหลัก คือ ชนชั้นนายทุน (Bourgeoisie) เป็นผู้ที่ครอบครองปัจจัยการผลิต อาศัยปัจจัยการผลิตเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินจากชนชั้นที่ไม่มีปัจจัยการผลิต และ ชนชั้นกรรมาชีพ (Proletariat) เป็นผู้ที่ไม่มีปัจจัยในการผลิต ต้องขายแรงงานเพื่อแลกกับรายได้เพื่อการยังชีพ ถึงแม้มาร์คซิสต์คลาสสิกจะมองเห็นการเกิดขึ้นของกลุ่มคนที่อยู่ตรงกลางระหว่าง 2 ชนชั้นหลัก ซึ่งปรากฏในงานเขียนเรื่อง Theories of Surplus Value¹⁵, The Communist Manifesto¹⁶ และ Capital¹⁷ โดยกลุ่มคนที่อยู่ตรงกลางนี้มี 2 ลักษณะคือ ชนชั้นกลางใหม่และชนชั้นกลางเก่า ซึ่งชนชั้นกลางใหม่นี้ได้แก่ กลุ่มคนที่เป็นผู้จัดการ (manager) หรือกลุ่มคนที่ทำหน้าที่สอดส่องควบคุมกระบวนการผลิตแทนชนชั้นนายทุน โดยดำรงชีพอยู่ได้ด้วยกรอบรายได้เงินเดือน

¹³ เรื่องเดียวกัน

¹⁴ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, สายธารแห่งนักคิด เศรษฐศาสตร์การเมืองกับการต่อสู้เพื่อการศึกษา,

หน้า 73.

¹⁵ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, “ทฤษฎีชนชั้นกลาง,” หน้า 72.

¹⁶ วรวิทย์ เจริญเลิศ, “ชนชั้นกลางกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ: ฝ่ายประชาธิปไตยหรือรัฐปฏิรูป?”, ใน ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย, สังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 128-129.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

(Salary worker) ที่เพิ่มมากขึ้น¹⁸ ในขณะที่ชนชั้นกลางเท่านั้นหมายรวมถึง “นายทุนน้อย ชาวนา และผู้ประกอบการขนาดเล็ก” อย่างไรก็ตามกลุ่มคนที่อยู่ตรงกลางระหว่าง 2 ชนชั้นหลักนี้ มาร์คซิสต์คลาสสิกไม่ได้นำมาวิเคราะห์ในระบบโครงสร้างทางชนชั้นภายใต้ระบบทุนนิยม เพราะเชื่อว่ากลุ่มชนเหล่านี้จะสลายกลายมาเป็นชนชั้นกรรมาชีพ และมีบางส่วนเท่านั้นที่สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นชนชั้นนายทุน จึงทำให้มาร์คซิสต์คลาสสิกรวมเอาชนชั้นที่กระจัดกระจายอยู่ในระดับกลางเข้าไปในกลุ่มเดียวกับชนชั้นกรรมาชีพ เพราะมีเป้าหมายเพื่อให้กลุ่มชนกลุ่มนี้มีการพัฒนาจิตสำนึกในระดับ “ชนชั้นในตน” (Class in itself) ซึ่งในที่สุดการพัฒนาจิตสำนึกของกลุ่มชนกลุ่มนี้จะก่อให้เกิดชนชั้นที่มีจิตสำนึกในระดับ “ชนชั้นเพื่อตน” (Class for itself)¹⁹ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาจิตสำนึกในการรวมตัวของชนชั้นผู้ถูกขูดรีดอย่างมีทิศทางนั่นเอง

ในขณะที่กลุ่มมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) เน้นการวิเคราะห์ใน 2 ชนชั้นหลักเช่นเดียวกัน แต่การปรากฏขึ้นของกลุ่มคนกลุ่มใหม่ซึ่งเป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของวิธีการผลิตของระบบทุนนิยม ทำให้กลุ่มคนที่เกิดขึ้นใหม่นี้ไม่สามารถถูกจัดให้เข้าไปอยู่ในกรอบการวิเคราะห์โครงสร้าง 2 ชนชั้นหลักตามแนวคิดมาร์คซิสต์คลาสสิกได้ เพราะในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ กลุ่มคนกลุ่มใหม่นี้เริ่มมีจำนวนมากขึ้น และเริ่มมีความเป็นชนชั้นใหม่ที่แตกต่างจากชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ ดังนั้น นักคิดมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) จึงได้สร้างกรอบการวิเคราะห์ชนชั้นเพื่ออธิบายชนชั้นใหม่ที่อยู่ตรงกลางระหว่าง 2 ชนชั้นหลักตามแนวคิดมาร์คซิสต์คลาสสิกและเรียกชนชั้นใหม่นี้ว่าชนชั้นกลาง (middle class) ที่มีความหมายครอบคลุมถึง**กลุ่มชนทุกอาชีพที่ไม่ได้ทำการผลิตด้วยการใช้แรงกาย แต่พวกเขาไม่ใช่เจ้าของปัจจัยการผลิต หากแต่พวกเขาเป็นผู้ใช้ความคิด และทำหน้าที่ดูแลกำกับควบคุมจากความรู้อุปกรณ์ของพวกเขา ซึ่งพวกเขาเปรียบเสมือนเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมของระบบทุนนิยม**²⁰ ดังนั้น ในกลุ่มแนวคิดมาร์คซิสต์ใหม่จึงเน้นการวิเคราะห์ใน 3 ชนชั้น คือ ชนชั้นนายทุน ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง ดังจะกล่าวถึงต่อไป

¹⁸ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “ชนชั้นกลาง: คนโกลเล่ วัวล้มตีนหรือพลังประชาธิปไตย?”, ใน *ร้อยพันการต่อสู้ชายผู้ชาย* ใหม่ไทย, ใจ อึ้งภากรณ์ และ นุมนวล ยัพรราช, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือประชาธิปไตยแรงงาน, 2538), หน้า 135.

¹⁹ มาร์คซิสต์ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า ‘ชนชั้น’ นั้นมี 2 สภาวะ สภาวะแรกคือ ‘ชนชั้นในตนเอง’ (class in itself) หมายถึงสิ่งที่ปรากฏขึ้นมาในสังคม เช่น ถ้าคนๆ หนึ่งเกิดมาในครอบครัวคนงาน เขาก็จะมีสถานะทางชนชั้นในตนเองแบบคนงาน แต่เมื่อใดที่คนงานคนนั้นเริ่มเข้าร่วมกับสภาพแรงงานเพื่อเรียกร้องค่าจ้างแรงงานให้เพิ่มขึ้น เมื่อนั้นคนงานคนนั้นก็จะมีลักษณะทางชนชั้นเพื่อตนเอง คือ มีการปฏิบัติการเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นตนเอง อ่างใน กาญจนนา แก้วเทพ, *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมืองกับการต่อสู้เพื่อการศึกษา*, หน้า 76.

²⁰ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, “ทฤษฎีชนชั้นกลาง,” หน้า 73-75.

(ก) กรอบแนวคิดชนชั้นกลางในกลุ่มมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist)

แม้แนวคิดมาร์คซิสต์คลาสสิก (Classical Marxist) จะยอมรับการเกิดขึ้นของชนชั้นที่อยู่ตรงกลาง ระหว่าง 2 ชนชั้นหลัก หรือ ชนชั้นกลางก็ตาม แต่การวิเคราะห์ของมาร์คส์ผ่านโครงสร้าง 2 ชนชั้นหลักอันได้แก่ชนชั้นนายทุน (bourgeoisie) และชนชั้นกรรมาชีพ (proletariat) ได้เกิดปัญหาความไม่เพียงพอในการอธิบายสังคมยุคใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามวิธีการผลิตในระบบทุนนิยม อันส่งผลให้เกิดการก่อตัวของชนชั้นที่หลากหลายจำนวนมาก²¹

ดังนั้นเมื่อเวลาผ่านไปได้มีการวิพากษ์แนวคิดของมาร์คส์ว่าไม่สอดคล้องกับความ เป็นจริงในปัจจุบัน การต่อสู้และการปฏิบัติทางชนชั้นก็ไม่ได้เกิดขึ้นในสังคมอย่างที่เคยมีการ คาดการณ์ไว้ แต่ได้เกิดกลุ่มคนกลุ่มใหม่ที่ไม่อาจจัดให้อยู่ใน 2 ชนชั้นหลักดังที่มาร์คส์เคยระบุไว้ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดกลุ่มของนักคิดใหม่ขึ้นมาในนาม “สำนักมาร์คซิสต์ใหม่” (Neo-Marxism) ซึ่งได้นำ แนวคิดมาร์คซิสต์คลาสสิกมาขยายความหรือตีความใหม่ พร้อมทั้งพยายามสร้างกรอบการ วิเคราะห์ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมยุคใหม่²² โดยเฉพาะกลุ่มคนที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งถูกเรียกว่าชน ชั้นกลาง

แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลางของสำนักมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) นั้น ได้เสนอ ว่าจำเป็นต้องสร้างกรอบการนิยามชนชั้นขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้อธิบายการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของชน ชั้นกลางให้เป็นอีกชนชั้นหนึ่งต่างหาก เพราะชนชั้นกลาง คือ อีกชนชั้นหนึ่งที่ไม่ต้องใช้แรงงานกาย (non-manual) เขยิบขึ้นมาจากชนชั้นกรรมาชีพที่ใช้แรงงานกาย (manual) เช่น หัวหน้าคนงาน ซึ่ง ถือว่าเป็นชนชั้นกลางระดับล่าง องค์ประกอบอีกกลุ่มหนึ่งของชนชั้นกลาง คือ ชนชั้นกลางระดับสูง (upper middle class) เช่น ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร โดยคนกลุ่มนี้เมื่อรวมกันแล้วถือได้ว่าพวกเขามี ลักษณะเป็นชนชั้นกลาง (middle class)²³

²¹ Rosemary Crompton, *Class and Stratification: An Introduction to Current Debate* (Cambridge: Polity Press, 1993), p. 23.

²² สุภากร จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 175.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 176-177.

การวิเคราะห์ชนชั้นในสำนักคิดมาร์คซิสต์ใหม่ จึงประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ชนชั้น 3 ชั้น คือ

1. ชนชั้นนายทุน เป็นชนชั้นที่ครอบครองปัจจัยการผลิต
2. ชนชั้นกรรมาชีพ เป็นชนชั้นที่ไม่มีปัจจัยการผลิต
3. ชนชั้นกลางเป็นชนชั้นที่ไม่ได้ครอบครองปัจจัยการผลิต แต่มีอำนาจควบคุมการผลิตแทนชนชั้นนายทุนได้

ดังนั้น แนวคิดของสำนักมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) จึงเป็นความพยายามทำให้คำอธิบายเกี่ยวกับชนชั้นของมาร์คซียังคงทำหน้าที่ได้ในสังคมทุนนิยมยุคใหม่ แต่ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทในสังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตามในการอธิบายของสำนักมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) คำว่ากรรมาชีพจะค่อยๆ หายไป และจะมีชนชั้นว่างในการอธิบายมากขึ้น แต่ลักษณะของความสัมพันธ์ในเชิงการขูดรีดจะยังคงมีอยู่เสมอ

(ข) กรอบแนวคิดโครงสร้างทางชนชั้นของอิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright)

อิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) เป็นนักสังคมวิทยาชาวอเมริกันที่เน้นการศึกษาตามแนวทางมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) เป็นหลัก ซึ่งให้ความสำคัญต่ออการวิเคราะห์ด้วยมโนทัศน์และทฤษฎีชนชั้นของมาร์คซียิ่งต่อเนื่องท่ามกลางความแปรผันของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคมปัจจุบันที่กระทบต่อความเชื่อมั่นและพลังของคำอธิบายของทฤษฎีมาร์คซิสต์ ผู้วิจัยเลือกใช้กรอบแนวคิดโครงสร้างทางชนชั้นของอิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) เป็นเครื่องมือหลักในการศึกษา เพราะกรอบแนวคิดชนชั้นชี้แนะการวิเคราะห์ความขัดแย้งทางสังคมและการต่อสู้ทางชนชั้นอยู่ในตัว โดยลักษณะที่สำคัญของแนวคิดแบบมาร์คซิสต์คือการศึกษาชนชั้นผ่านหลักเกณฑ์ “ความสัมพันธ์ทางการผลิต” และให้ความสำคัญกับยุคสมัยที่มีนัยทางประวัติศาสตร์²⁴ เป็นกรอบการศึกษาที่คำนึงถึงการวิเคราะห์ในหลายระดับ [ทั้งระดับแบบวิถีการผลิต (mode of production) ระดับรูปลักษณะทางสังคม (social formation) และระดับจุดบรรจบของเหตุการณ์ (conjuncture)] ซึ่งแตกต่างจากแนวทางการวิเคราะห์ชนชั้นแบบเวเบอร์เรียนที่ไม่มีระดับการวิเคราะห์ชนชั้น²⁵

²⁴ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, ชนชั้นกลาง: คนโลเล วัวล้มตีนหรือพลังประชาธิปไตย, หน้า 134-138.

²⁵ Erik Olin Wright, *Classes*, (London: Verso, 1985), p. 107.

ระดับการวิเคราะห์ตามแนวทางมาร์กซิสต์มี 3 ระดับที่สำคัญ²⁶ คือ

1. Mode of Production หรือ *วิธีการผลิต* เป็นระดับใหญ่สุดและเป็นนามธรรม เกี่ยวข้องกับยุคสมัย โดยมีชนชั้นหลักๆ อยู่ 2 ชั้น คือ ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ ซึ่งเป็นชนชั้นแห่งยุคสมัยทุนนิยม

2. Social Formation หรือ *รูปลักษณะการก่อตัวทางสังคม* เป็นระดับของการแบ่งยุคสมัยออกเป็นช่วงๆ เช่น 5 ปี หรือ 10 ปี มีความเป็นรูปธรรมสูงขึ้น และมีรายละเอียดปลีกย่อยของบริบทต่างๆ เข้ามา เช่นมีชนชั้นกลางที่หลากหลาย มีสิ่งตกค้างจากยุคเก่าดำรงอยู่ เช่น มีการอ้างความคิดความเชื่อแบบเก่าๆ และยังมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น เช่นการร่วมมือแบบสหกรณ์ แต่สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นนี้ยังไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่าจะเติบโตและพัฒนาได้หรือไม่

3. Conjuncture หรือ *จุดบรรจบของเหตุการณ์* เป็นระดับที่มีการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ เช่น การชุมนุมประท้วงของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย การชุมนุมประท้วงของคนเสื้อแดง มีปรากฏการณ์การสร้างพันธมิตรแนวร่วม รวมถึงการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของชนชั้นในสังคมอันหลากหลายทั้งในระดับย่อยและภาพรวม โดยมีลักษณะการฟุ้งฟิง ชัดแย้ง และปะทะประสานกันตลอดเวลา ทั้งนี้เนื่องจากการมีอุดมการณ์ หรือผลประโยชน์ทางชนชั้นที่ร่วมกัน หรือแตกต่างกัน เป็นต้น ซึ่งระดับการวิเคราะห์ที่สามนี้มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทั้ง Mode of Production และ Social Formation

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ในระดับที่สองและระดับที่สามตามกรอบแนวคิดชนชั้นกลางของ อีริก โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright)

กรอบแนวคิดที่เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์โครงสร้างชนชั้น โดยเฉพาะชนชั้นกลางในสังคมทุนนิยมร่วมสมัยในทัศนะของไรท์ ได้ให้ข้อเสนอในการจำแนกแยกแยะชนชั้นกลางออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

1. **ชนชั้นกลางเก่า (traditional / old middle class)** เป็นตำแหน่งทางชนชั้นที่ ไม่เป็นทั้งผู้ซื้อและผู้ถูกซื้อ* ในความสัมพันธ์ของระบบทุนนิยม เช่น นายทุนน้อย ที่ถือครอง

²⁶ สุชาย ตีร์รัตน์, คำอธิบายในวิชามาร์กซิสต์กับการเมืองไทย ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2553, (ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553).

* เกณฑ์การจัดแบ่งชนชั้นกลางเก่าของไรท์ในที่นี้ ไรท์ยังได้ระบุเพิ่มเติมอีกว่า นายทุนน้อยบางราย (petty bourgeois) ก็จะถูกกดขี่ซื้ออย่างแท้จริงโดยระบบทุนนิยม (ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกันในระบบตลาด) เพราะพวกเขาเป็นเจ้าของทุนเพียงน้อยนิด, ในขณะที่นายทุนน้อยบางราย ก็กลับกลายเป็นผู้ที่กดขี่ซื้อตัวเอง เพราะพวกเขามีความสัมพันธ์

ทรัพย์สินหรือเงินทุน, ผู้ผลิตรายย่อย รวมทั้งชาวนารายย่อยที่จ้างงานตนเองโดยเงินทุนของตนเอง
ชนชั้นกลางเก่านี้นับเป็นสิ่งที่ตกค้างมาจากยุคเก่า (Traditional)²⁷

2. ชนชั้นกลางใหม่ (new middle class) ในทัศนะของไรท์ เป็นตำแหน่งแห่งที่ทางชนชั้นที่เกิดขึ้นในโครงสร้างทางชนชั้นที่มีรูปแบบซับซ้อน มีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ซึ่งเป็นลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเอารัดเอาเปรียบ (exploitation) และสิ่งที่เรียกว่า “ตำแหน่งแห่งที่ทางชนชั้นที่ขัดแย้งกัน” (Contradictory Class Location) โดยมีแนวโน้มที่บางตำแหน่งแห่งที่ทางชนชั้นในมิติหนึ่งจะเป็นผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากชนชั้นนายทุน ในขณะที่อีกมิติหนึ่งจะเป็นผู้เอารัดเอาเปรียบชนชั้นล่าง เนื่องจาก**ชนชั้นกลางมีลักษณะเป็น “ลูกจ้าง” ที่ถูกกันออกไปจากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ในขณะที่เดียวกันนั้นชนชั้นกลางก็มีผลประโยชน์และบทบาทที่ขัดแย้งกับลูกจ้าง เพราะชนชั้นกลางนั้นเป็นผู้ควบคุมทรัพยากรขององค์กร (organization asset) และยังเป็นผู้ครอบครองทักษะฝีมือและประสบการณ์ (skill asset)**²⁸ อีกด้วย

ตัวชี้วัดการจำแนกตำแหน่งแห่งที่ของชนชั้นกลางใหม่ในทัศนะของไรท์มี 2 ลักษณะ คือ

(1) **Control of Organization Assets** หรือ **การควบคุมทรัพยากรขององค์กร** เป็นตำแหน่งแห่งที่ของชนชั้นกลาง ซึ่งมีระดับการควบคุมที่ครอบคลุมในทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานขององค์กร กล่าวคือ ในองค์กรหนึ่ง ๆ มีทั้งชนชั้นนายทุนเจ้าของบริษัท ชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง และภายในองค์กรนั้นๆ จะมีการแบ่งฝ่ายหรือแผนกเพื่อแบ่งงานกันทำ เช่น ฝ่ายบัญชี ฝ่ายการตลาด ฝ่ายควบคุมการผลิต เป็นต้น แต่จะมีอยู่ฝ่ายหนึ่งซึ่งทำหน้าที่ในการควบคุมฝ่ายต่างๆ ในองค์กรให้ทำงานอย่างมีทิศทาง และมีประสิทธิภาพเพื่อเพิ่มผลผลิตให้องค์กร ฝ่ายนั้นก็คือ **ฝ่ายบริหาร** ซึ่งเป็นตำแหน่งแห่งที่ของบรรดาผู้บริหารในระดับต่างๆ บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีทักษะความรู้ความสามารถพิเศษในการบริหารจัดการองค์กร แม้ไม่ได้เป็นเจ้าขององค์กรนั้นๆ จึง

อย่างแนบแน่นกับเงินทุน แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้ว่าจ้างแรงงานค่าจ้างเงินเดือนระดับสูงก็ตาม ดังนั้น สถานะการกดขี่ขูดรีดจึงไม่อาจทำให้เกิดความเท่าเทียมกันได้โดยสิ้นเชิงในสถานะของการจ้างงานตนเอง หรือการจ้างแรงงานค่าจ้างเงินเดือน ใน Erik Olin Wright, *Classes*, p. 103. อย่างไรก็ตามนี้อาจจะเป็นข้ออ่อนของไรท์ต่อคำนิยามชนชั้นกลางเก่า (old middle class) ที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นในตอนแรกเริ่มที่ไรท์ทำการสรุปอย่างตายตัวว่า ชนชั้นกลางเก่า เป็นตำแหน่งทางชนชั้นที่ไม่เป็นทั้งผู้ขูดรีดและผู้ถูกขูดรีด แต่ในภายหลัง ไรท์ได้ทำให้เกิดข้อยืดหยุ่นต่อคำนิยามชนชั้นกลางเก่าที่ว่าในบางครั้งชนชั้นกลางเก่าเหล่านี้อาจเป็นทั้งผู้ขูดรีดและผู้ถูกขูดรีดได้เช่นกัน ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจึงจะขอเข้าไปพูดถึงในข้อเสนอแนะในบทที่ 5 ต่อไป.

²⁷ Ibid, pp. 86-87.

²⁸ Ibid, p. 87.

ทำให้ชนชั้นกลางกลุ่มนี้ยังคงไว้ซึ่งสถานะในการเอาตัวรอดเอาเปรียบด้านแรงงานด้วยการอาศัยตำแหน่งหน้าที่หรือยศถาบรรดาศักดิ์ของตนเองในองค์กร²⁹

(2) **Control of Skill/Credential Assets** หรือ การเป็นผู้ครอบครองทักษะความรู้ ความสามารถ เป็นตำแหน่งแห่งที่ของชนชั้นกลางผู้ซึ่งมีทักษะความรู้ (โดยเฉพาะทักษะและความรู้ที่มีประกาศนียบัตร ปริญญาบัตร หรือใบรับรองใดๆ ก็ตาม ซึ่งจะทำให้บุคคลดังกล่าวมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้น) รวมทั้งประสบการณ์ หรือความชำนาญ ที่สามารถทำให้เกิดความได้เปรียบต่อชนชั้นล่าง³⁰ ในแง่การมีความมั่นคงในอาชีพ ความมั่นคงในรายได้ สวัสดิการต่างๆ ที่ได้รับ รวมไปถึงการมีช่องทางหรือทางเลือกที่หลากหลายในการแสวงหารายได้ เช่น แพทย์ นักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย ที่มีความมั่นคงทางอาชีพ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ลักษณะที่สำคัญของชนชั้นกลางใหม่ในทัศนะของไรท์มี 2 มิติ คือ ชนชั้นกลางใหม่มีลักษณะที่ขัดแย้งในผลประโยชน์ (Contradictory Interest) และมีลักษณะที่ขัดแย้งในตำแหน่งแห่งที่หรือบทบาท (Contradictory Location) กล่าวคือ ในแง่หนึ่ง ชนชั้นกลาง คือ “ลูกจ้าง” ที่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับลูกจ้าง เนื่องจากเขามีตำแหน่งแห่งที่หรือบทบาทในการควบคุมลูกจ้าง เช่น ผู้บริหาร ผู้จัดการ หัวหน้าแผนกต่างๆ ในองค์กร เป็นต้น และอีกแง่หนึ่งคือ ชนชั้นกลางบางส่วนไม่ได้มีบทบาทในการควบคุมลูกจ้าง แต่เขามีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับลูกจ้าง เนื่องจากเขามีตำแหน่งแห่งที่ในอาชีพที่มั่นคงทั้งรายได้ สวัสดิการ และช่องทางในการแสวงหารายได้ เช่น แพทย์ พยาบาล นักวิชาการ หรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในองค์กรต่างๆ เป็นต้น ผลประโยชน์และสถานะที่แตกต่างกันนี้ก่อให้เกิดการเอาตัวรอดเอาเปรียบขึ้นนั่นเอง

ตัวอย่างชนชั้นกลางใหม่ในทัศนะของ E.O. Wright เช่น³¹

1. **Expert Managers:** เป็นลักษณะของผู้บริหารที่มีความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์และทักษะในการบริหารงานสูง สามารถสั่งงาน วางแผนการบริหารงาน มอบหมายงานให้แก่หัวหน้าฝ่ายต่างๆ ในองค์กรนำไปปฏิบัติ และยังคงควบคุมทรัพยากรขององค์กรได้ทั้งหมด เช่น ประธานกรรมการธนาคาร ผู้บริหารระดับสูงขององค์กรต่างๆ เป็นต้น

²⁹ Ibid, pp. 92-93.

³⁰ Ibid,

³¹ Ibid, pp. 87-88.

2. **Non-Managerial Expert:** เป็นลักษณะของผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์และทักษะสูง แต่ไม่ได้เป็นฝ่ายบริหารงานหรือผู้ควบคุมงานในองค์กร ชนชั้นกลางกลุ่มนี้จึงได้แก่นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา แพทย์ พยาบาล วิศวกร อาจารย์มหาวิทยาลัย ครู ทัศนาคความ เป็นต้น

3. **Non-Expert Manager:** เป็นลักษณะของผู้บริหารงานและควบคุมงานแต่ไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญ เช่น หัวหน้าพนักงาน (Foreman) ในสายงานต่างๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ ชนชั้นกลางใหม่ ยังมีลักษณะเพิ่มเติมที่สามารถวิเคราะห์และพิจารณาได้ เช่น

- **Semi-credentialed managers** เป็นลักษณะของหัวหน้าฝ่ายต่างๆ ในองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ถือว่าเป็นผู้มีทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ในระดับหนึ่ง เช่น หัวหน้าแผนกทรัพยากรบุคคล หัวหน้าแผนกบัญชี หัวหน้าแผนกนโยบายและแผน เป็นต้น

- **Semi-credentialed supervisors** เป็นลักษณะของผู้คุมงานในสายงานต่างๆ เช่น หัวหน้าคนงานในกลุ่มของผู้ที่ประกอบอาชีพเหมือนกันแต่เป็นผู้ที่มีทักษะความรู้และประสบการณ์ในการทำงานที่มากกว่า

- **Semi-credentialed workers** เป็นลักษณะของลูกจ้างในสายงานต่างๆ และเป็นผู้มีทักษะความรู้ตามสาขาวิชาที่ได้เรียนมาในระดับหนึ่ง เช่น พนักงานบริษัท พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานขาย พนักงานธุรการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล ลูกจ้างชั่วคราวในองค์กรต่างๆ ของหน่วยงานราชการ เป็นต้น

การนำแนวคิดชนชั้นกลางในทัศนะ E.O. Wright ไปใช้ มี 2 ลักษณะ

1. **Contradictory Location:** เป็นการวิเคราะห์ตามภาวะวิสัย ว่ากลุ่มคนนั้นๆ มีลักษณะเป็นชนชั้นกลางอย่างไร โดยการนำลักษณะของชนชั้นกลางใหม่ตามทัศนะของอิริค โอลิน ไรท์ (E.O. Wright) มาใช้ เช่น เมื่อพูดถึงแกนนำยกเว้น สนิธิ ลิ้มทองกุล ที่เป็นนายทุนเจ้าของสื่อแล้วก็จะพบว่า

- พล.ต.จำลอง ศรีเมือง เป็นประธานมูลนิธิกองทัพธรรม แห่งสำนักปฏิบัติธรรมสันติอโศก เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า มีลักษณะเป็น Expert Managers เพราะเห็นได้จากการที่สามารถระดมมวลชนกองทัพธรรมให้เข้าร่วมเคลื่อนไหวในขบวนการพันธมิตรฯ ได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถชี้ได้ว่า พล.ต.จำลอง มีอำนาจในการสั่งการให้มวลชนเข้าร่วมได้มากน้อยเพียงใด

- สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ เป็นนักวิชาการและเป็นแกนนำเครือข่ายครู เมื่อพิจารณาแล้วพบว่ามึลักษณะเป็น Non-Managerial Expert เพราะเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์และทักษะสูง แต่ไม่ได้เป็นผู้บริหารงานในองค์กรใดๆ และยังเป็นผู้นำมวชนจากเครือข่ายครูให้เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรฯ อีกด้วย

- พิภพ ธงไชย เป็นผู้อาวุโสในองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และเป็นอดีตประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เมื่อพิจารณาแล้วพบว่ามึลักษณะของการเป็น Expert Managers เพราะเป็นหัวเรือใหญ่ขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างโดดเด่น และเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อมั่นจากเครือข่าย NGO เป็นแกนกลางในการรวบรวมเครือข่าย NGO จากหลากหลายสาขาให้เคลื่อนทัพเข้ามาเป็นมวชนในขบวนการพันธมิตรฯ อีกด้วย

- สมศักดิ์ โกศัยสุข เป็นอดีตประธานสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการรถไฟแห่งประเทศไทย เมื่อพิจารณาแล้วพบว่ามึลักษณะเป็น Non-Managerial Expert โดยพิจารณาจากบทบาทและประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีอย่างโชกโชน เช่น เป็นแกนนำในการต่อต้านการขายและแปรรูปรัฐวิสาหกิจ พร้อมกันนั้นยังเป็นผู้รวบรวมมวชนพนักงานรัฐวิสาหกิจให้เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรฯ ได้อีกส่วนหนึ่งด้วย

และยังนำไปใช้ในการวิเคราะห์เครือข่ายที่มีลักษณะโดดเด่น ซึ่งเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยเฉพาะในส่วนที่เป็น “หัวขบวน” ของเครือข่ายนั้นๆ เช่น เครือข่ายจุฬาฯ เครือข่ายคุณธรรมนำประชาธิปไตย เมื่อพิจารณาเฉพาะหัวขบวนจะพบว่าเป็นผู้ประกอบอาชีพ เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย แพทย์ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะเป็นชนชั้นกลางผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์และทักษะสูง (non-managerial expert) เป็นต้น

นอกจากชนชั้นกลางใหม่แล้ว ยังพบลักษณะชนชั้นกลางเก่าในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเป็นจำนวนมาก กลุ่มคนเหล่านี้ได้แก่ผู้ประกอบการรายย่อยซึ่งมีลักษณะเป็นนายทุนน้อย ที่ถือครองเงินทุน/ปัจจัยการผลิต และจ้างงานตนเองโดยเงินทุนของตนเอง และยังเป็นนายจ้างของแรงงานที่ตัวเองจ้างอีกส่วนหนึ่ง กลุ่มคนเหล่านี้มีทั้งผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัว เป็นเจ้าของร้านอาหาร เป็นเจ้าของร้านโชห่วย เป็นเจ้าของร้านขายเสื้อผ้า เป็นต้น และมาจากหลายส่วนของจังหวัดต่างๆ ซึ่งถูกเรียกกันว่า “แม่ยกพันธมิตร”

2. Ideology ซึ่งกล่าวเจาะจงในแง่ “วาทกรรม” ต่างๆ ที่มีลักษณะในการระบุชี้ชนชั้น เป็นตำแหน่งแห่งที่ที่บอกให้รู้ว่ากลุ่มของตนเองไม่ใช่พวกเดียวกันกับกลุ่มของฝ่ายตรงข้าม เช่น

การกล่าวโจมตีฝ่ายตรงข้ามของขบวนการพันธมิตรฯ ว่าเป็นกลุ่มคนจน ด้อยการศึกษา ถูกหลอกเห็นแก่ได้ ไม่พึ่งตนเอง เป็นต้น เมื่อพิจารณากลุ่มที่ถูกกล่าวโจมตีนั้นจะพบว่าเป็นกลุ่มผู้สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ที่ในภายหลังได้ดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือกลุ่มเสื้อแดง ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นกลุ่มของชนชั้นล่าง ดังนั้นการกล่าวโจมตีในลักษณะนี้จึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าขบวนการพันธมิตรฯ นั้นไม่ใช่ชนชั้นล่าง โดยมีแนวโน้มว่าเป็นชนชั้นกลางมากกว่า

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจมาพิจารณาในวิทยานิพนธ์นี้ คือ Ideology ในแง่ “อุดมการณ์” ซึ่งเป็นระบบคิดหรือแนวทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เช่น การใช้ประเด็นพระราชอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวของขบวนการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมมากกว่า อุดมการณ์แบบประชาธิปไตยที่หมายถึงการกระจายความเท่าเทียมให้ทั่วถึงทุกชนชั้นซึ่งจะทำการอธิบายและวิเคราะห์ให้เห็นในบทที่ 4 ว่าด้วยบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ต่อไป

2.2 ปัญหาการให้ความหมายของ “ชนชั้นกลาง” ในงานการศึกษาเกี่ยวกับสังคมไทย

การศึกษาเรื่องบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางในประเทศตะวันตกเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจมากหัวข้อหนึ่ง แม้แต่ในประเทศแถบเอเชียเองก็เริ่มให้ความสำคัญกับการศึกษาบทบาทของชนชั้นกลางมากขึ้น³² และในประเทศไทยก็มีผลงานการศึกษาด้านสังคมวิทยาการอยู่เป็นจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะการรวมเล่มของงานสัมมนาเรื่อง “ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย = The Middle Class and Thai Democracy” ในปี พ.ศ. 2536 ของศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจการเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยมูลนิธิฟรีดริช เอแบรท ซึ่งมี ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังศิต พิริยะรังสรรค์ เป็นบรรณาธิการ และล่าสุดจากงานรวมบทความจากการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ศึกษา รู้จัก วิพากษ์ คนชั้นกลาง” ในปี พ.ศ. 2550 ของ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยงานทั้ง 2 ชิ้นเกิดขึ้นท่ามกลางความตื่นตัวและการหันมาให้ความสนใจ “ชนชั้นกลาง” ตั้งแต่หลังเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ในฐานะที่เป็นพลัง อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการเมืองไทย และในระหว่างปี พ.ศ. 2535 – 2540 ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาที่ระดับการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศเป็นไปอย่างร้อนแรงในเกือบทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ชนชั้นกลางก็ตกเป็นประเด็นหลักว่าอาจมี

Middle Classes in east Asia: Proceedings of the Japan Society for the Promotion of Science and National Research Council of Thailand Core University Program Workshop, (Kyoto: Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University, 2004).

ส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองในรูปแบบประชาธิปไตย นอกจากนี้ประเด็นเรื่องชนชั้นกลางยังพบว่ามีกรถเถียงและการเสนอประเด็นใหม่ในรูปแบบของบทความในวารสาร หนังสือพิมพ์อื่นๆ อีกมากมาย

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องชนชั้นกลางนั้น ยังประสบกับปัญหาความขัดแย้งในวงวิชาการอยู่ไม่น้อย เริ่มจากความขัดแย้งในคำศัพท์ที่ใช้เรียกคนกลุ่มนี้ที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ เช่น ชนชั้นกลางใหม่ (new middle class) ชนชั้นนายทุนน้อย (new petty bourgeoisie) ชนชั้นที่อยู่ระหว่างกลาง (intermediate class) นอกจากนี้ยังพบความขัดแย้งในการให้คำจำกัดความว่าคนกลุ่มนี้คือใคร หรือประกอบไปด้วยใครบ้าง สิ่งเหล่านี้คือปัญหาของการให้ความหมายชนชั้นกลางนั่นเอง

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจ และพยายามทำการถกเถียงกับงานการศึกษาเรื่องชนชั้นกลางที่ได้ทำการศึกษาผ่านมาแล้ว โดยอาศัยแนวคิดชนชั้นตามแนวทางมาร์คซิสต์ และแนวคิดโครงสร้างทางชนชั้นของอิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ศึกษาบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในบทที่ 3 และ 4 ต่อไป

ผู้วิจัยเริ่มต้นโดยทำการสำรวจงานทางวิชาการที่เป็นตัวแทนของการศึกษาชนชั้นกลางในสังคมไทยซึ่งถือเป็นงานการศึกษาที่มีระเบียบแบบแผน ได้แก่ งานการศึกษาของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยเฉพาะงานการศึกษาของผาสุก พงษ์ไพจิตร ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ วรวิทย์ เจริญเลิศ สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผู้วิจัยได้เลือกสำรวจงานการศึกษาที่เป็นตัวแทนของสำนักมาร์คซิสต์ขึ้นมาอีกกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะงานการศึกษาของ ใจ อึ๊งภากรณ์ และเก่งกิจ กิติเรียงลาภ โดยผู้วิจัยจะสรุปประเด็นสำคัญและข้อเสนอของงานแต่ละชิ้นอย่างสังเขป จากนั้นผู้วิจัยจะวิพากษ์วิจารณ์ข้อเสนอจากชิ้นงานเหล่านี้ ว่ามีข้อจำกัดอย่างไร โดยจำแนกเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ การนิยามชนชั้นกลางทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ และความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกลางกับประชาธิปไตย ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นปัญหาการนิยามชนชั้นกลางที่ยังมีข้อบกพร่องอยู่ เพื่อให้ผู้วิจัยจะได้นำไปต่อยอดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

งานการศึกษาที่เป็นตัวแทนของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง ประกอบไปด้วย งานการศึกษาของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ วรวิทย์ เจริญเลิศ และสังคีต พิริยะรังสรรค์ โดยผู้วิจัยจะทำการสรุปข้อเสนอหลักในงานทั้ง 4 ชิ้นก่อน จากนั้นจะทำการถกเถียงต่อปัญหาของการให้ความหมายของชนชั้นกลาง

ผาสุก พงษ์ไพจิตร³³ อธิบายการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางไทยว่ามีจุดกำเนิดที่แตกต่างจากชนชั้นกลางในตะวันตก โดยมีปัจจัยที่สำคัญคือธุรกิจภาคบริการที่มีความสำคัญมากกว่าและขยายตัวเร็วกว่าภาคอุตสาหกรรมมาตั้งแต่เริ่มการพัฒนาประเทศ ทำให้ภาคบริการมีการจ้างงานในกลุ่มชนชั้นกลางประเภทคนงานคอปกขาว (นักวิชาชีพ ผู้ประกอบอาชีพส่วนตัว พนักงาน ข้าราชการบริหาร) มากกว่าในภาคอุตสาหกรรม ในขณะที่**ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์**³⁴ และ**วรวิทย์ เจริญเลิศ**³⁵ มีแนวคิดเรื่องการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางที่สอดคล้องกับผาสุก นั่นคือชนชั้นกลางไทยเป็นผลผลิตของกระบวนการต่อสู้ทางประวัติศาสตร์จากพัฒนาการของระบบทุนนิยมไทย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชนชั้นกลางในมุมมองของผาสุก ปรีชา และวรวิทย์ นั้น หมายถึงแรงงานคอปกขาว และผู้ที่ประกอบอาชีพส่วนตัว อันประกอบไปด้วย ข้าราชการ นักบริหารระดับสูง ผู้จัดการ นักวิชาการ ครู อาจารย์ ปัญญาชน สื่อสารมวลชน พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทห้างร้าน ผู้ประกอบการรายย่อย พ่อค้า และผู้ที่มีอาชีพอิสระ

ในขณะที่งานการศึกษาของ**สังคิต พิริยะรังสรรค์**³⁶ ได้ทำการศึกษา**ลูกจ้าง**ใน 2 กลุ่มใหญ่ คือ **ภาครัฐ** (พนักงานรัฐวิสาหกิจ) และ**ภาคเอกชน** (ลูกจ้างคอปกขาว และลูกจ้างคอปกน้ำเงิน) ในส่วนของการจัดแบ่งว่าใครเป็นชนชั้นกลางบ้างนั้น **สังคิต**มีความเห็นแตกต่างจากผาสุก ปรีชา และวรวิทย์ ที่จัดให้พนักงานคอปกขาวเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นกลาง ในขณะที่สังคิตนั้นมองว่า กลุ่มคนที่เรียกว่าชนชั้นกลางนั้นไม่ได้หมายถึงพนักงานรัฐวิสาหกิจและพนักงานคอปกขาวทั้งหมดเสมอไป เพราะพนักงานในระดับต่างๆ มีสถานภาพทางการทำงานหรืออำนาจควบคุมที่แตกต่างกัน เช่นในกรณีของพนักงานรัฐวิสาหกิจ แม้จะอยู่ในองค์กรเดียวกัน แต่ผู้บริหารกับพนักงานระดับล่างก็มีทัศนคติและความนิยมเอียงทางการเมืองที่แตกต่างกัน ดังนั้นพนักงานทั้ง 2 ประเภทจึงมีทั้งชนชั้นกลางและชนชั้นแรงงาน

ความคิดเห็นของสังคิตในส่วนนี้สอดคล้องกับสำนักคิดมาร์คซิสต์ เนื่องจากการสรุปว่าพนักงานคอปกขาวในภาคบริการเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นกลางนั้น เป็นการด่วนสรุปเกินไป

³³ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “บทบาทชนชั้นกลางในเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเอเชียเน็กซ์ และไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น,” ใน *ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย*, สังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 91-116.

³⁴ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, “ทฤษฎีชนชั้นกลาง,” หน้า 67-87.

³⁵ วรวิทย์ เจริญเลิศ, “ชนชั้นกลางกับเหตุการณ์พฤษภาประชาคม : ฝ่ายประชาธิปไตยหรือรัฐปฏิการ?”, หน้า 128-133.

³⁶ สังคิต พิริยะรังสรรค์, “ลูกจ้าง คนจนเมือง กับเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม,” ใน *ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย*, สังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 321-354.

โดยไม่ได้สนใจถึงความแตกต่างหลากหลายภายในของคนที่ทำงานในภาคบริการ ซึ่งมีทั้งผู้บริหาร ผู้จัดการ คนคุมงาน หรือพนักงานทำความสะอาด ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้มีผลประโยชน์และจิตสำนึกทางชนชั้นที่คล้ายคลึงกันจนสามารถที่จะจัดให้อยู่ในชนชั้นเดียวกันได้³⁷ ในขณะที่สำนักมาร์คซิสต์ใหม่ พยายามอธิบายชนชั้นกลางโดยมองจากมิติด้านอาชีพพร้อมกับความเชื่อและทัศนคติทางการเมือง³⁸ นั้นก็ไม่เห็นด้วยที่จะมองอย่างเหมารวมว่าคนงานคอปขาวทั้งหมดเป็นชนชั้นกลาง เพราะเราจำเป็นต้องพิจารณาจิตสำนึกทางชนชั้นและทัศนคติทางการเมืองร่วมด้วย ถึงกระนั้นก็ตาม หากใช้ความหมายชนชั้นกลางของผาสูก ปรีชา และวรวิทย์ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ก็ จะเห็นได้ว่าพนักงานคอปขาวตามความหมายของสังคีตก็คือชนชั้นกลางในความหมายของ ผาสูก ปรีชา และวรวิทย์นั่นเอง

จึงเห็นได้ว่างานการศึกษาของผาสูก ปรีชา วรวิทย์ และสังคีต มี “แนวโน้ม” ทางความคิดแบบสำนักเวเบอร์เรียนเป็นตัวแบบหลักในการอธิบายชนชั้นกลาง ดังที่ผาสูก กล่าวถึง อาชีพ รายได้ เมื่อพูดถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ปรีชา กล่าวถึง อาชีพ และสถานะทางสังคมเมื่อต้องแบ่งชนชั้นกลางเป็น 2 กลุ่มคือ ข้าราชการ และผู้ทำงานในสาขาวิชาชีพที่หลากหลาย วรวิทย์ กล่าวถึง รายได้และความมั่นคงในงาน เมื่อทำการจัดแบ่งกลุ่มคนให้เข้ามาอยู่ในชนชั้นกลาง แม้ในตอนต้น วรวิทย์จะเห็นด้วยในการนิยามชนชั้นโดยดูตำแหน่งหน้าที่ทางชนชั้นผ่านความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบมาร์คซิสต์ก็ตาม ในขณะที่ สังคีต กล่าวถึงตัวชี้วัดที่ใช้ในการศึกษาชนชั้น คือ การศึกษา โอกาสที่จะขายทักษะ โอกาสในชีวิต รายได้ ความมั่นคงในอาชีพ สถานภาพทางสังคม แบบแผนการบริโภค แบบแผนการดำเนินชีวิต เมื่อทำการแบ่งลูกจ้างในภาคเอกชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ลูกจ้างคอปขาว และลูกจ้างคอปน้ำเงิน

แม้แนวคิดแบบเวเบอร์เรียน จะมีความยืดหยุ่นในการใช้ตัวชี้วัดเพื่อศึกษาชนชั้นในสังคมไทยอยู่มาก เพราะมีทั้งการใช้ตัวชี้วัดเรื่องการศึกษา ทักษะ ความรู้ รายได้ ความมั่นคงในงาน โอกาสในชีวิต รูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคม แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า แม้แนวคิดแบบเวเบอร์เรียนจะยืดหยุ่นในการจัดประเภทของชนชั้นกลาง แต่ก็ทำให้การแบ่งกลุ่มคนนั้นไม่เป็นระเบียบ ซึ่งเห็นได้ว่าการแบ่งกลุ่มคนชนชั้นกลางในเชิงประจักษ์มีความหลากหลายมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้แนวคิดแบบเวเบอร์เรียนมีจุดอ่อน/ปัญหา/ข้อบกพร่อง แม้จะมีความโดดเด่นในการนำเอามิติที่หลากหลายเข้ามามองและใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกชนชั้น

³⁷ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “ชนชั้นกลาง: คนโลเล วัวลี้มตีน หรือพลังประชาธิปไตย,” หน้า 130

³⁸ สุภางศ์ จันทวานิช, ทฤษฎีสังคมวิทยา, หน้า 178.

เพราะมีลักษณะการแบ่งคนออกเป็นส่วนๆ ที่ไม่สามารถหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนส่วนต่างๆ ได้และยังไม่สามารถเชื่อมแนวคิดทางชนชั้นเข้ากับการต่อสู้ทางชนชั้นในสังคมได้

อย่างไรก็ตาม การนิยามชนชั้นกลางจากงานการศึกษาที่เป็นตัวแทนของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองอาจจะมีความไม่ชัดเจนนัก เพราะมีการแบ่งกลุ่มคนชนชั้นกลางในเชิงประจักษ์ที่หลากหลายมาก แต่การศึกษาในประเด็น “ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกลางกับประชาธิปไตย” ของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นก็มีความน่าสนใจอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะการนำมาอธิบายกับการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

มุมมองที่ได้จากการสำรวจงานทางวิชาการซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกลางกับประชาธิปไตยในงานการศึกษาของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น สรุปได้ว่ามีอยู่ด้วยกัน 2 มุมมองหลัก ๆ คือ

1. ชนชั้นกลางไทยมีลักษณะที่โลเล บางครั้งก็มีท่าทีในการสนับสนุนประชาธิปไตย แต่บางครั้งก็มีลักษณะสนับสนุนรัฐบาลทหาร และถึงแม้ชนชั้นกลางไทยจะเป็นพลังสำคัญในการสนับสนุนประชาธิปไตย แต่พวกเขาก็มีท่าทีในการสนับสนุนประชาธิปไตยไปพร้อมๆ กับการผลักดันการพัฒนาทุนนิยมสมัยใหม่ที่เข้าข้างนายทุน และเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าเน้นด้านความเท่าเทียมในสังคมเป็นหลัก โดยข้อเรียกร้องของพวกเขาไม่ได้มีนัยที่สำคัญต่อการสนับสนุนสิทธิเสรีภาพ และการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อชนชั้นล่าง คือบทสรุปของงานการศึกษาของผาสุก ปรีชา และสังคีต

กล่าวคือ สังคีตมองว่าพนักงานคอปกขาว เมื่อมีการรวมตัวในรูปแบบของสหภาพแรงงานแล้วจะมีอำนาจต่อรองมากอันเนื่องมาจากเป็นกลุ่มที่มีทักษะความรู้ และโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ประกอบกับการมีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ ประท้วงและนัดหยุดงาน รวมทั้งพวกเขายังมีประเด็นการต่อสู้ในเรื่องประชาธิปไตยในสถานประกอบการโดยตรงอีกด้วย ทำให้กลุ่มลูกจ้างคอปกขาวเป็นพลังสำคัญส่วนหนึ่งในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย แต่เราก็ไม่ควรตั้งความหวังกับคนกลุ่มนี้มากนัก เพราะในขณะที่พวกเขาทำการเคลื่อนไหวในลักษณะส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย พวกเขาก็สามารถเป็นพลังที่ขัดขวางการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยได้เช่นเดียวกัน³⁹ สอดคล้องกับความเห็นของผาสุกและปรีชาที่มองว่าชนชั้นกลางไทยมีลักษณะโลเล⁴⁰ มีแนวโน้มในการสนับสนุนการพัฒนาทุนนิยมสมัยใหม่ โดยมีความไม่ฝืนอยู่

³⁹ สังคีต พิริยะรังสรรค์, “ลูกจ้าง คนจนเมือง กับเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม,” หน้า 353.

⁴⁰ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “บทบาทชนชั้นกลางในเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเอเชียนิกส์ และไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น,” หน้า 109.

ที่การสร้างระบบเศรษฐกิจเสรี ซึ่งเน้นความเจริญเติบโตเป็นหลัก⁴¹ แต่ข้อเรียกร้องของชนชั้นกลางไม่ก้าวไปไกลถึงการสนับสนุนสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของชนชั้นล่าง

มุมมองนี้สอดคล้องกับความขัดแย้งครั้งใหญ่ของสังคมไทยระหว่างปี พ.ศ. 2548 – 2549 ที่ผ่านมา ซึ่งมีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่ามีมิติของความขัดแย้งทางชนชั้นอันแหลมคมเกิดขึ้น คือ เป็นการต่อสู้ครั้งสำคัญระหว่างชนชั้นล่างในเมืองและชนบทที่สนับสนุนผู้นำรัฐบาลที่มาจากพรรคเลือกตั้งและระบอบประชาธิปไตยกับชนชั้นนำและชนชั้นกลางในเมือง ที่ต้องการขับไล่ผู้นำรัฐบาลที่มาจากพรรคเลือกตั้ง ฉีกรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 และก่อรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เมื่อพิจารณาย้อนกลับไปแล้วจะพบว่าชนชั้นล่างในเมืองและชนบทเป็นผู้ได้รับประโยชน์มากที่สุดจากระบอบประชาธิปไตยที่เกิดจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 รวมถึงพวกเขายังได้รับประโยชน์จากนโยบายประชานิยมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่พวกเขาเลือกเข้ามาด้วยระบบการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะนโยบาย 30 บาทรักษาทุกคน นโยบายพักชำระหนี้เกษตรกร เป็นต้น นโยบายประชานิยมจึงทำให้ประชาชนชั้นล่างในเมืองและชนบทเข้าใจว่า ประโยชน์ที่ได้รับทั้งหมดนี้มากับระบอบประชาธิปไตยที่เกิดจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่พวกเขารับรู้ได้ว่า “ประชาธิปไตยนั้นกินได้และเห็นหัวคนจน” ประชาธิปไตยทำให้พวกเขามีโอกาสทำกิน มีเงินทุน มีอาชีพ ปลอดภัย มีแพทย์พยาบาลและยารักษาโรค ลดหรือปลอดยาเสพติดและอิทธิพลเถื่อน พวกเขาจึงเกิดการตื่นตัวทางประชาธิปไตยอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน กลายเป็นฐานพลังอันเข้มแข็งสนับสนุนผู้นำพรรคไทยรักไทย ปกป้องประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ 2540⁴²

แต่โครงการประชานิยมเหล่านี้กลับไม่เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นปกครองและชนชั้นกลางมากนัก ถึงแม้พวกเขาจะใช้บริการ 30 บาทรักษาทุกคนพอสมควร แต่พวกเขาก็ไม่ได้ประโยชน์อะไรจากโครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน โครงการธนาคารเอสเอ็มอี ฯลฯ มากนัก⁴³ โดยเฉพาะพวกนักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย ราชภัฏอาวุโส และองค์กรพัฒนาเอกชน พวกเขาตำหนิโครงการประชานิยมว่า “กระตุ้นลัทธิทุนนิยม-บริโภคนิยม” ในหมู่ประชาชน “มอมเมาชื่อเสียงจากชาวบ้าน” “ก่อนนี้ให้ชาวบ้านตกเป็นทาสที่พึ่งพารัฐบาล

⁴¹ ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์, “ทฤษฎีชนชั้นกลาง,” หน้า 87.

⁴² พิเชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, ชนชั้นล่างในเมืองและชนบทคือทัพหลวงของประชาธิปไตย[ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา : www.prachatai.com/journal/2007/01/11210 [2553, 12 สิงหาคม].

⁴³ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “เสือเหลืองเป็นใครและออกมาทำไม” มติชน (5 กรกฎาคม 2553): 6.

ตลอดไป”⁴⁴ ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงทำให้ชนชั้นกลางเข้าร่วมเคลื่อนไหวภายใต้ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยข้อเรียกร้องที่สำคัญของพวกเขา คือ การขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และล้มล้างระบอบทักษิณผ่านการปฏิรูปการเมือง แก้ไขรัฐธรรมนูญรอบใหม่ โดยถวายฎีกาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขอ “พึงพระบารมี” ให้ทรงพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการถวายคืนพระราชอำนาจเพื่อทรงใช้ในการนี้⁴⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อเรียกร้องของชนชั้นกลางไม่ได้ก้าวไปไกลถึงการสนับสนุนสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของชนชั้นล่าง

2. ชนชั้นกลางเป็นพลังสำคัญในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ และจำเป็นต้องร่วมมือกับชนชั้นล่าง ทั้งนี้ถ้าปราศจากชนชั้นล่างแล้วการต่อสู้ทางการเมืองก็ไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ คือบทสรุปงานการศึกษาของวรวิทย์

มุมมองของวรวิทย์นั้นเห็นว่าชนชั้นกลางเป็นพลังสำคัญในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย โดยวรวิทย์เชื่อว่าประชาธิปไตยกับการพัฒนาเศรษฐกิจจะเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพราะประชาธิปไตยจะให้ความสงบทางการเมือง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังนั้นการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของชนชั้นกลางจึงไม่ใช่การต่อสู้เพื่อผลประโยชน์เฉพาะหน้า แต่เป็นการปกป้องที่มาของผลประโยชน์เหล่านั้น⁴⁶

อย่างไรก็ตามมุมมองของวรวิทย์ควรถูกตั้งคำถามเป็นอย่างยิ่งเมื่อหันกลับมามองเหตุการณ์ความขัดแย้งที่ผ่านมาระหว่างปี พ.ศ. 2548-2549 ว่าประชาธิปไตยให้ความสงบทางการเมืองจริงหรือไม่ เพราะในขณะที่ประเทศไทยมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย ได้ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เพราะมีการกระจายทรัพยากรทุนอย่างทั่วถึงกว่ารัฐบาลที่ผ่านมา แต่ก็ได้ปรากฏให้เห็นแล้วว่าความขัดแย้งทางการเมืองยังคงเกิดขึ้นและดำรงอยู่จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (นั่นคือการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม นปช.) ระหว่างชนชั้นล่างที่สนับสนุนรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง กับชนชั้นนำและชนชั้นกลางที่ต้องการล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและฉีกรัฐธรรมนูญทิ้งเสีย ดังนั้นถึงแม้ประชาธิปไตยกับการพัฒนาเศรษฐกิจจะ

⁴⁴ พิเชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, ชนชั้นล่างในเมืองและชนบทคือทัพหลวงของประชาธิปไตย[ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา: www.prachatai.com/journal/2007/01/11210 [2553, 12 สิงหาคม].

⁴⁵ คำคุณ สิทธิสมาน, ปรากฏการณ์สนธิ : จากเสื้อสีเหลืองถึงผ้าพันคอสีฟ้า, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : บ้านพระอาทิตย์, 2549), หน้า 25-26.

⁴⁶ วรวิทย์ เจริญเลิศ, “ชนชั้นกลางกับเหตุการณ์พฤษภาประชาคม: ฝ่ายประชาธิปไตยหรือรัฐปฏิรูป?”, หน้า 125, 139-140.

เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน แต่ในเหตุการณ์ความขัดแย้งที่ผ่านมา (พ.ศ. 2548-2549) เราก็มีสิทธิที่จะตั้งคำถามกลับไปเช่นกันว่าชนชั้นกลางเป็นพลังสำคัญในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจริงหรือไม่ หรือเป็นเพราะรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ พยายามสร้างภาพลวงตาเพื่อแสดงให้เห็นสังคมโดยรวม (ทั้งชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง) เห็นว่ารัฐบาลเป็นรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตย ทั้งที่โดยเนื้อแท้แล้วรัฐบาลได้ใช้นโยบายประชานิยมเป็นเครื่องมือในการซื้อความสงบทางชนชั้น เพื่อปิดบังอำพรางการกดขี่ขูดรีดอยู่หรือไม่

อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของข้อสรุปของวรวิทย์นั้น คือ วรวิทย์พยายามแสดงให้เห็นว่าชนชั้นกลางไม่ได้เป็นพลังเพียงหนึ่งเดียวในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเห็นได้จากเหตุการณ์การชุมนุมของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่มีลักษณะเป็น “แนวร่วมข้ามชนชั้น”⁴⁷ เพราะลักษณะการนำของพันธมิตรฯ ได้สะท้อนคุณอำนาจในแนวร่วมระหว่างชนชั้นที่ถูกสร้างขึ้นมา โดยผู้แทนของชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลางมีอำนาจมากกว่าผู้แทนภาคประชาชน ดังนั้นผู้ที่มีอิทธิพลสูงสุดในการกำหนดแนวทางต่างๆ คือ สนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งเป็นนายทุนที่ออกจากเครือข่ายผู้จัดการ ที่มีฐานมวลชนเป็นชนชั้นกลางในขณะที่ภาคประชาชนมีหุ้นส่วนน้อยในการนำ แม้แกนนำ 1 ใน 5 คนอย่างสมศักดิ์ โกศัยสุขจะนำแรงงานมาช่วยงานรักษาความปลอดภัย แต่ขบวนการแรงงานไม่ได้ปรากฏตัวอย่างชัดเจนในการเคลื่อนไหว

นอกจากงานการศึกษาที่เป็นตัวแทนกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองแล้ว ยังมีงานการศึกษาที่เป็นตัวแทนของสำนักมาร์กซิสต์ ที่พยายามถกเถียงต่อปัญหาของการให้ความหมายของชนชั้นกลาง อันประกอบไปด้วยงานการศึกษาของใจ อึ้งภากรณ์ และ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ

ใจ อึ้งภากรณ์⁴⁸ เป็นผู้บุกเบิกการนิยามชนชั้นกลางไทยในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ในอีกด้านหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากการนิยามชนชั้นกลางของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มีความโน้มเอียงไปในทางแนวคิดแบบเวเบอร์เรียน

งานการศึกษาของใจได้นิยามชนชั้นตามความสัมพันธ์กับระบบการผลิต การนิยามตามแนวทางนี้ทำให้เราเข้าใจประเด็นอำนาจในสังคมได้ ซึ่งประเด็นหลักที่ใจอธิบายคือ “อำนาจที่มีต่อระบบการผลิตนั้นอยู่ที่การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต” ทำให้ชนชั้นหลักในระบบทุน

⁴⁷ สุกลักษณ์ กาญจนชุนดี, “ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูปกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบฟุ้งเฟิง,”: 178.

⁴⁸ ใจ อึ้งภากรณ์, “ชนชั้นกลางในมุมมองมาร์กซิสต์,” ใน ศึกษา รู้จัก วิพากษ์ คนชั้นกลาง: รวมบทความจากวารสาร สัมมนาทางวิชาการ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, นลินี ต้นฐานิษฐ์,บรรณาธิการ.(กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ ก๊อบปี้, 2550), หน้า 64.

นิยมมีอยู่ด้วยกัน 3 ชั้น คือ ชนชั้นนายทุนเป็นผู้ควบคุมปัจจัยการผลิต ชนชั้นกรรมาชีพไม่มีอำนาจในการควบคุมปัจจัยการผลิต ซึ่งเห็นได้ว่าในโลกแห่งความเป็นจริง กรรมาชีพกับนายทุนมีความขัดแย้งกันเพื่อที่จะมีอำนาจต่อระบบการผลิต และชนชั้นกลาง

ความน่าสนใจของการให้คำนิยามสำหรับชนชั้นกลางของใจนั้น คือ ใจให้คำจำกัดความว่า “กลุ่มชนชั้นกลาง” เพราะกลุ่มคนเหล่านี้มีความหลากหลายมาก ไม่ได้มีความเป็นกลุ่มก้อนที่ชัดเจนแบบชนชั้นนายทุน และชนชั้นกรรมาชีพ และเนื่องจากการนิยามชนชั้นตามความสัมพันธ์กับระบบการผลิต จำเป็นต้องรวมคนงานคอปกน้ำเงินที่ทำงานในโรงงาน และคนงานคอปกขาว คนงานที่ทำงานในออฟฟิศ และคนงานที่ทำงานในภาคบริการ เพราะเป็นการนิยามว่าเขาเป็นลูกจ้างและเขามีความสัมพันธ์อย่างไรกับระบบการผลิต

ดังนั้นกลุ่มชนชั้นกลางที่ใจเสนอ จึงประกอบไปด้วย 2 ลักษณะ คือ ชนชั้นกลางเก่า และชนชั้นกลางใหม่ ดังนี้

ชนชั้นกลางเก่า ประกอบไปด้วย เกษตรกรรายย่อย ชาวนา และผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งเกษตรกรรายย่อย ชาวนา นั้นถือเป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่กำลังสลายตัว โดยส่วนหนึ่งกำลังสลายตัวไปเป็นนายทุนน้อยที่มีการจ้างงาน อีกส่วนหนึ่งกำลังล่มสลายกลายเป็นชนชั้นกรรมาชีพในโรงงาน และมีบางส่วนเริ่มที่จะมีลักษณะเป็นชนชั้นกรรมาชีพปกขาวด้วย ส่วนชนชั้นกลางเก่าอีกส่วนหนึ่งคือผู้ประกอบการรายย่อยในเมืองตามถนนหนทางหรือร้านค้าเล็กๆ ที่มีมานานแล้ว

ชนชั้นกลางใหม่ ได้แก่กลุ่มคนที่เป็นลูกจ้าง แต่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหาร ที่นายทุนจ้างเข้ามาเพื่อควบคุมงาน ดังนั้นชนชั้นกลางใหม่จึงได้แก่กลุ่มคนที่เป็นผู้จัดการ ผู้บริหาร ซึ่งเป็นลูกจ้างที่มีอำนาจให้คุณให้โทษตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากนายทุน

มุมมองการนิยามชนชั้นกลางของใจนั้น สอดคล้องกับ**แก๊งกิก กิติเรียงลาภ**⁴⁹ ที่ให้คำนิยามชนชั้นกลางผ่านกรอบคิดตามแนวคิดมาร์กซิสต์คลาสสิก นั่นทำให้การศึกษาชนชั้นของแก๊งกิกศึกษาผ่านความสัมพันธ์ทางการผลิตด้วย ทั้งนี้แนวคิดมาร์กซิสต์คลาสสิกไม่ได้ละเลยกลุ่มคนที่อยู่ระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่าชนชั้นกลาง โดยกลุ่มคนเหล่านี้ถูกแบ่งพิจารณาเป็น 2 ประเภท คือ

⁴⁹ แก๊งกิก กิติเรียงลาภ, “ชนชั้นกลาง: คนโลเล วัวลี้มตีน หรือพลังประชาธิปไตย?”, หน้า 127-145.

ชนชั้นกลางเก่า หมายถึง ชนชั้นนายทุนน้อย ชาวนา และผู้ประกอบการขนาดเล็ก ซึ่งในที่สุดจะสลายตัวไปเป็นชนชั้นกรรมาชีพ และมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่พัฒนาตัวเองขึ้นมาเป็นชนชั้นนายทุน อีกหนึ่งประเภท คือ **ชนชั้นกลางใหม่** ซึ่งหมายถึงผู้จัดการ ผู้บริหาร อันมีหน้าที่ในการสอดส่องและควบคุมกระบวนการผลิตแทนชนชั้นนายทุน ชนชั้นกลางใหม่นี้ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยกรอปรายได้หรือที่เรียกว่าเงินเดือนที่เพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกกลงไปแล้วจะพบว่า กรอปรายได้หรือเงินเดือนที่เพิ่มมากขึ้นนี้จะเป็นภาระที่หนักหน่วงเป็นอย่างยิ่งต่อผู้ใช้แรงงานที่ทำงานพื้นฐานหรือที่เรียกว่าชนชั้นกรรมาชีพในการเร่งเพิ่มผลผลิตทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อเพิ่มผลผลิตส่วนเกินที่จะย้อนกลับไปเพิ่มพูนอำนาจและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับชนชั้นนายทุน

อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของใจนั้นมีความเห็นว่าสัดส่วนและลักษณะของชนชั้นกลางย่อมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่มีทางหยุดนิ่งได้ ซึ่งบางส่วนของชนชั้นกลางกำลังสลายตัวไปเป็นชนชั้นนายทุนหรือไปเป็นชนชั้นกรรมาชีพ และบางส่วนของชนชั้นกลางก็มีการประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้เพราะตามแนวคิดของมาร์กซ์ซึ่งมีวิภาษวิธีเป็นหัวใจสำคัญของปรัชญานั้นได้เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติ เช่นเดียวกับมุมมองของแก๊งกิก ที่ให้ความสำคัญกับยุคสมัย (epoch) ในการทำความเข้าใจ “องค์รวม” ของปรากฏการณ์ต่างๆ โดยยุคสมัยเป็นเรื่องของวิถีการผลิตชีพของมนุษย์ โดยเฉพาะวิถีการผลิต (Mode of Production) ที่ย่อมเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตัวไปตามการเปลี่ยนแปลงของพลังการผลิต และเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด โดยเฉพาะความสัมพันธ์ทางชนชั้นผ่านการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางการผลิต จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ลักษณะของชนชั้นกลางย่อมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่มีทางหยุดนิ่งด้วย

ส่วนมุมมองที่ได้จากการสำรวจงานทางวิชาการในกลุ่มมาร์คซิสต์ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกลางกับประชาธิปไตยมีบทสรุปว่าในสังคมทุนนิยมปัจจุบัน ชนชั้นกลางไม่สามารถเป็นพลังหลักในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อชนชั้นล่างได้ ชนชั้นกลางนั้นเป็นเพียงพลังในการปฏิรูประบบทุนนิยม เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุนและผลประโยชน์ของชนชั้นกลางเองเท่านั้น

โดยใจมองว่าจุดยืนหลักของชนชั้นกลางมักจะเป็นไปตามพลังหลักในสังคมซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 กระแส คือกระแสของชนชั้นกรรมาชีพและกระแสของชนชั้นนายทุน จึงทำให้มีลักษณะโลเลและไม่มีผลประโยชน์ทางชนชั้นที่ชัดเจน แต่เมื่อมองจุดยืนของชนชั้นกลางต่อเรื่องประชาธิปไตยจะพบว่าในวิกฤตการณ์บางครั้ง ชนชั้นกลางมีลักษณะที่อันตราย โดยใจเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะของชนชั้นกลางกับแนวคิดฟาสซิสต์ (Fascism) (หรือนาซีในยุค 1930)

ของลีออน ทรอตสกี (Leon Trotsky)⁵⁰ ว่าเมื่อเกิดวิกฤตขึ้นทำให้กลุ่มคนชนชั้นกลางรู้สึกตัวตัวเอง ถูกบีบจากข้างบนและข้างล่าง ทำให้เขาเกลียดทั้งข้างบนและข้างล่างพร้อมกัน และสิ่งที่กลุ่มคนชนชั้นกลางต้องการมากที่สุดไม่ใช่การพัฒนาการเมืองไปสู่สิ่งใหม่ แต่ต้องการสิ่งเดิมไว้และมีแนวโน้มอนุรักษ์นิยม ดังนั้นกลุ่มคนชนชั้นกลางจึงไม่ใช่พลังหลักในสังคมสมัยใหม่

เช่นเดียวกับแก๊งก๊าก ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกลางและประชาธิปไตยว่าเป็นเพียงความพยายามต้องการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อปกป้องการสะสมทุนของระบบทุนนิยม เพราะการต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นกลางไม่ได้ไปไกลถึงการเรียกร้องเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยที่หมายความถึง การกระจายความเท่าเทียม ความยุติธรรม เสรีภาพ และความเสมอภาคที่เป็นรูปธรรม แต่เป็นเพียงการต้องการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อสร้างหลักประกันให้กับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการสะสมทุนดำเนินไปได้เท่านั้น ซึ่งอุดมการณ์ทางการเมืองที่มารองรับการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางคือ อุดมการณ์แบบเสรีนิยมประชาธิปไตย ที่ต้องการเพียงการปฏิรูประบบเศรษฐกิจให้เกิดประสิทธิภาพและความโปร่งใสสามารถตอบสนองของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้เป็นสำคัญ⁵¹

อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของใจและแก๊งก๊าก ผู้เขียนเห็นด้วยในประเด็นที่ชนชั้นกลางมีลักษณะที่โลเล เพราะประวัติศาสตร์ได้สะท้อนให้เราเห็นความจริงในข้อนี้แล้วจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ว่าถึงแม้ชนชั้นกลางจะให้การสนับสนุนนิสิต นักศึกษาในการต่อต้านเผด็จการทหารเมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ครั้นเหตุการณ์ก้าวล่วงมาสู่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ชนชั้นกลางกลุ่มนี้ก็กลับให้การสนับสนุนฝ่ายขวากลุ่มกระต๊าก กลุ่มนพพล (เป็นกลุ่มของข้าราชการและนักธุรกิจระดับปานกลาง⁵²) และกองกำลังลูกเสือชาวบ้าน (ซึ่งเป็นขบวนการ ที่มีรากฐานการสนับสนุนในหมู่ชาวบ้านระดับปานกลาง⁵³) ในการปราบปรามขบวนการนักศึกษา กรรมกร ชาวนาอย่างรุนแรง ด้วยเหตุผลจากการต่อสู้ที่ต่อเนื่องจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ของขบวนการนิสิต นักศึกษา กรรมกร

⁵⁰ การอธิบายของทรอตสกี (Leon Trotsky) ในการวิเคราะห์ว่าระบอบฟาสซิสต์มีพื้นฐานพัฒนาอุดมการณ์ทางการเมืองจากชนชั้นนายทุนระดับกลาง ซึ่งได้รับผลกระทบจากวิกฤตของระบบทุนนิยมที่เพิ่มความแบ่งแยกและถูกทำลายความหวังทำที่สุขชนชั้นนี้จะถูกใจให้ใช้ความรุนแรง ฟาสซิสต์เป็นการเคลื่อนไหวทางชนชั้นนายทุนน้อยที่เป็นปฏิริยา การเคลื่อนไหวของชนชั้นนี้จะนำไปสู่ลัทธิชาตินิยมสุดขั้ว และในที่สุดก็จะนำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์กับขบวนการชนชั้นกรรมกรมาชีพ และต่อต้านแนวคิดมาร์คซิสต์ในที่สุด ใน Mandel, Ernest, *Trotsky as alternative*, (London: Verso, c1995), pp.108-109.

⁵¹ แก๊งก๊าก กิติเรียงลาภ, "ชนชั้นกลาง: คนโลเล วัวลิมิติน หรือพลังประชาธิปไตย?" หน้า 140.

⁵² ใจ อึ๊งภากรณ์, นักมาร์คซิสต์ต้องมองย้อนกลับไปถึง 6 ตุลาเพื่อต่อสู้ใหม่ในอนาคต[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.reocities.com/thaifreeman/articles/jai2.html> [2553, 18 มกราคม].

⁵³ เรื่องเดียวกัน.

ชาวนา อันได้แก่การนัดหยุดงาน เดินขบวนประท้วง เป็นการขัดผลประโยชน์ของชนชั้นกลางที่ ต้องการการเติบโตทางเศรษฐกิจ⁵⁴ และความโลเลของชนชั้นกลางได้รับการตอกย้ำอีกครั้งจากรัฐประหาร 2 ครั้งหลังสุด คือ รัฐประหารของคณะ รสช. ในปี พ.ศ.2534 อันนำไปสู่บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ (ที่ต่อต้านการเป็นนายกรัฐมนตรีของ พล.อ.สุจินดา คราประยูร) จนกระทั่งถึงรัฐประหารของคณะ คปค. เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 อันนำไปสู่บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ที่วางแผนหรืออาจจะสนับสนุนรัฐประหารของ คมช.) ได้ชี้ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่าชนชั้นกลางไทยไม่ได้มีความหนักแน่นในการสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยที่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของชนชั้นล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม ดังนั้นพวกเขาจึงไม่สามารถเป็นพลังหลักในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อชนชั้นล่างได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้เราสามารถตั้งข้อสังเกตจากข้อสรุปของใจในประเด็นที่ชนชั้นกลางไม่มีผลประโยชน์ทางชนชั้น หรือจิตสำนึกทางชนชั้นที่ชัดเจนว่า แท้จริงแล้วชนชั้นกลางเหล่านี้มีผลประโยชน์ทางชนชั้น หรือจิตสำนึกทางชนชั้นที่ชัดเจนเหมือนชนชั้นนายทุนและชนชั้นล่างที่มีผลประโยชน์ทางชนชั้น หรือจิตสำนึกทางชนชั้นของตนเอง นั่นคือ ผลประโยชน์ทางชนชั้น หรือจิตสำนึกทางชนชั้นที่ตนเองต้องได้ประโยชน์ แม้พวกเขาจะเรียกร้องความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคม (ซึ่งเป็นอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย) แต่ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของสังคมนี้ต้องตั้งอยู่บนฐานที่พวกเขายอมรับได้ ซึ่งความยอมรับได้นี้ อาจเป็นความเสมอภาคที่อยากเท่าเทียมกับคนชั้นสูงระดับเจ้าสัวและคุณหญิงคุณนาย⁵⁵ จึงทำให้ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคมยังมีเรื่องของอภิสิทธิ์ชนอยู่ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกหากพวกเขามีลักษณะโลเล ที่ในบางครั้งจะเข้าข้างชนชั้นนายทุน และในบางครั้งจะเข้าข้างชนชั้นล่าง ด้วยเหตุนี้ ผลประโยชน์ของชนชั้นกลางจึงกลายมาเป็นตัวขับเคลื่อนให้ดูราวกับว่าชนชั้นกลางมีอุดมการณ์ และทำให้ดูราวกับว่าชนชั้นกลางต่างออกมาปกป้องประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม ประเด็นจุดยืนหลักของชนชั้นกลางที่มักจะเป็นไปตามพลังหลักในสังคมซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 กระแส คือกระแสของชนชั้นกรรมาชีพและกระแสของชนชั้นนายทุนนั้น อาจทำให้เราต้องกลับมาพิจารณาประเด็นนี้กันอีกครั้งจากเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่ผ่านมาระหว่างปี พ.ศ.2548-2549 ว่าข้อสรุปนี้สามารถใช้อธิบายสังคมการเมืองไทยได้อยู่หรือไม่ เพราะในเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างปี พ.ศ.2548-2549 ที่ผ่านมา เราปฏิเสธไม่ได้กับ

⁵⁴ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ . “ชนชั้นกลาง : คนโลเล วัวล้มตีน หรือพลังประชาธิปไตย,” หน้า 136.

⁵⁵ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “เสื้อเหลืองเป็นใครและออกมาทำไม (2),” มติชน(12 กรกฎาคม 2553): 6.

ภาพปรากฏเบื้องหน้าที่แสดงให้เห็นว่าพลังของคนชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่เรียกร้องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ ได้แตกหักกับพลังชนชั้นล่างทั้งในเมืองและชนบท ที่เรียกร้องความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจสังคม โดยฝ่ายชนชั้นกลางต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ที่เป็นตัวแทนอำนาจการเมืองของชนชั้นนายทุนใหญ่ในประเทศ แล้วหันไปร่วมกับชนชั้นนำตามประเพณี (อำมาตยาธิปไตย) เพื่อโค่นล้มรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ในขณะที่ฝ่ายชนชั้นล่างสนับสนุนปกป้องรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งเป็นตัวแทนอำนาจการเมืองของชนชั้นนายทุนใหญ่ในประเทศ⁵⁶ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้มันคือความผิดพลาดทางประวัติศาสตร์หรือไม่ ที่ชนชั้นกลางต่างพากันหวังพึ่งชนชั้นนำ ทหาร-ข้าราชการ-เทคโนโลยีโนแครต ว่าสามารถนำมาซึ่งสิทธิเสรีภาพแก่ตนเองได้ ในทางกลับกัน มวลชนชั้นล่างก็กลับหวังพึ่งชนชั้นนายทุนผูกขาดว่าจะอำนวยความสะดวกเป็นธรรมแก่ตนเองได้เช่นกัน

แม้มุมมองชนชั้นกลางต่อประชาธิปไตยจะมีข้อจำกัดในการอธิบายเหตุการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน โดยเฉพาะกับชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย แต่ผู้วิจัยเห็นด้วยกับใจและเก่งกิจในประเด็นที่ว่ากลุ่มคนชนชั้นกลางไม่ใช่พลังหลักในสังคมสมัยใหม่ และการต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นกลางไม่ได้ไปไกลถึงการเรียกร้องเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยที่หมายรวมถึง การกระจายความเท่าเทียม ความยุติธรรม เสรีภาพ และความเสมอภาคที่เป็นรูปธรรม แต่เป็นเพียงความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อสร้างหลักประกันให้การเติบโตทางเศรษฐกิจและการสะสมทุนให้ดำเนินไปได้ ทั้งนี้ก็เพื่อพิทักษ์หรือเพิ่มพูนประโยชน์แห่งกลุ่มต่างๆ ในชนชั้นของตนเท่านั้น

ประเด็นนี้สอดคล้องกับเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่ผ่านมาในปี พ.ศ. 2548-2549 เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ประเด็นของนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ที่ดำเนินมาตรการประชานิยมแจกจ่ายผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนชั้นล่างทั้งในเมืองและชนบท นโยบายดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจทางชนชั้นครั้งใหญ่ กล่าวคือ ชนชั้นล่างทั้งในเมืองและชนบทเกิดการตื่นตัวทางการเมือง และสนับสนุนประชาธิปไตยอย่างแข็งขัน นั่นทำให้ชนชั้นกลางส่วนใหญ่รู้สึกไม่พอใจ ส่งผลให้พวกเขาคัดค้านนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจทุนนิยมของรัฐบาลไทยรักไทยและตระหนักว่า ระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองปี พ.ศ. 2540 ทำให้สถานะอภิสิทธิ์ชน ในสังคมและอำนาจต่อรองทางการเมืองของพวกเขาถูกบั่นทอนลง พวกเขาจึงวิพากษ์นโยบายประชานิยม เกือบดชังการโอนย้ายทรัพยากรและงบประมาณ

⁵⁶ เกษียร เตชะพีระ, เกษียร เตชะพีระ ได้ 'ธง 3 ผืน' ของพิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์: ผมว่าธงสามผืนนั้นจะอินุงตุงนังดีกันเอง[ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา: <http://prachatai.wordpress.com/2006/10/12/oct1106kasian> [2553, 8 สิงหาคม].

จากส่วนกลางไปยังประชาชนชั้นล่าง ทั้งในเมืองและชนบททั่วประเทศ⁵⁷ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าชนชั้นกลางไม่ใช่พลังหลักในสังคมสมัยใหม่ที่ทำการต่อสู้เรียกร้องเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมประชาธิปไตยที่หมายรวมถึง การกระจายความเท่าเทียม ความยุติธรรม เสรีภาพ และความเสมอภาคที่เป็นรูปธรรม

กล่าวโดยสรุป นอกจากการให้ความหมายของชนชั้นกลางในสังคมไทยจะมีปัญหาแล้วนั้น การศึกษาว่าชนชั้นกลางมีความสัมพันธ์อย่างไรกับประชาธิปไตยก็ดูจะเป็นปัญหาด้วยเช่นเดียวกัน ว่าชนชั้นกลางสามารถเป็นพลังหลักในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมประชาธิปไตยได้หรือไม่

ปัญหาของการนิยามชนชั้นกลางในงานของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นเป็นเพียงการอธิบายชนชั้นและเหตุการณ์ทางการเมืองควบคู่กับเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตยเท่านั้น โดยละเอียดในเรื่องวิธีการผลิต จึงทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงการอธิบายการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางกับการพัฒนาของระบบทุนนิยม และความสัมพันธ์ของชนชั้นกลางกับกลุ่มคนต่างๆ ในโครงสร้างทางสังคมได้ ซึ่งปัญหานี้ในทางสากลเคยถูกวิจารณ์จากนักคิดในสำนักมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) เช่น อีริก โอลิน ไรท์ (Eric Olin Wright) ว่ามีลักษณะเป็นเพียงการแบ่งคนออกเป็นส่วนๆ และตายตัว⁵⁸ ซึ่งเป็นลักษณะของการจัดลำดับชั้นและแบ่งประเภทเท่านั้น อีกประการหนึ่งนั่นคืองานในกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองพยายามตอกย้ำนัยสำคัญของการมีอยู่ของชนชั้นกลางกับประชาธิปไตย ทำให้คำตอบที่ได้มีเพียง 2 กลุ่มหลัก คือ ชนชั้นกลางสามารถพัฒนาจิตสำนึกที่เป็นประชาธิปไตยได้ กับชนชั้นกลางไม่สามารถพัฒนาจิตสำนึกที่เป็นประชาธิปไตยได้ ทั้ง 2 ประเด็นซึ่งเป็นคำตอบจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกลางกับประชาธิปไตยนั้น เก่งกิจมองว่าเป็นผลมาจากการขาดการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในลักษณะที่เป็นองค์รวมและหลงลืมเรื่องของยุคสมัย (epoch) ที่เป็นทั้งภาพรวมและบริบทใหญ่ของวิธีการผลิตในยุคทุนนิยมก้าวหน้าในปัจจุบัน⁵⁹

ในขณะที่แนวคิดแบบมาร์คซิสต์นั้นมองชนชั้นผ่านวิธีการผลิต เน้นสัมพันธภาพในเชิงการขูดรีด (Exploitation) หรือการครอบงำทางสังคม (Domination) ซึ่งการจัดแบ่งชนชั้นกลางมีความเป็นระเบียบมากกว่า นั่นคือแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ ชนชั้นกลางเก่า และชนชั้น

⁵⁷ พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, ธงชาติไทยสามผืนในกระแสโลกาภิวัตน์ [ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา:

<http://prachatai.wordpress.com/2006/10/10/oct0906pichit/> [2553 สิงหาคม 8].

⁵⁸ Erik Olin Wright, *Debate on Classes*, p. 315.

⁵⁹ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “ชนชั้นกลาง: คนโลเล วัวลี้มตีน หรือพลังประชาธิปไตย,” หน้า 134.

กลางใหม่ นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยให้เห็นภาพการก่อตัวของชนชั้นชัดเจนขึ้น และทำให้เราเข้าใจว่าใครสามารถควบคุมระบบการผลิตได้ ซึ่งจะสื่อให้เราเห็นและเข้าใจประเด็นอำนาจในสังคม⁶⁰ นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแก๊งกิจในแนวคิดมโนทัศน์ของชนชั้น ว่าการเสนอแนวคิดชนชั้นของมาร์คซนั้นนอกจากจะครอบคลุมวิถีคิดเกี่ยวกับชนชั้นแบบเวเบอร์เรียนแล้วยังลุ่มลึกและไปไกลกว่า ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่แค่การจัดลำดับช่วงชั้น แต่เป็นวิถีคิดที่เป็นองค์รวม (totality) ยึดโยงความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในระดับย่อยและภาพรวมทั้งหมด⁶¹

ดังนั้นสิ่งที่เราจะต้องทำความเข้าใจ คือ การนิยามชนชั้นกลางนั้นสามารถมองได้ 2 ลักษณะ คือ⁶²

วิธีที่หนึ่งเป็นการแบ่งชนชั้นในฐานะของ "ช่วงชั้น" (stratification) ในความหมายที่ว่า ชนชั้นนั้นถูกกำหนดขึ้นตาม "ลักษณะสถานะทางสังคม และ แบบแผนทางวัฒนธรรม" ของผู้คน เช่นระดับรายได้ การศึกษา เป็นต้น เราสามารถแบ่งชนชั้นทำนองนี้ในฐานะเป็นเพียง กลุ่มพลังทางการเมืองที่มีผลประโยชน์ร่วมกันบางประการ และไม่อาจหาความสัมพันธ์กับชนชั้นอื่น ๆ ได้

วิธีที่สองเป็นการแบ่งชนชั้นในฐานะของ "ชนชั้น" (class) บนวิถีวิเคราะห์ชนชั้นด้วยแนวคิดเชิงความสัมพันธ์ ในความหมายที่ว่า การกำหนดชนชั้นนั้นไม่ใช่เรื่องของความจำแนก แจกแจงชนเป็นชั้นๆ หรือเป็นช่วงๆ แต่เป็นการจำแนกบนความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกันของชนชั้น ซึ่งเมื่อก้าวให้ละเอียดขึ้นเราจะพบว่าชนชั้นหนึ่งชนชั้นนั้นไม่สามารถบรรลุความเป็นชนชั้นของตนเองได้หากไม่มีความสัมพันธ์กับอีกชนชั้นหนึ่ง เช่น ชนชั้นนายทุนจะเป็นชนชั้นนายทุนไม่ได้หากไม่มีชนชั้นกรรมาชีพ ดังนั้นการแบ่งชนชั้นในลักษณะของความสัมพันธ์จึงทำให้เราข้ามพ้นความเข้าใจเรื่องชนชั้นในเชิงพรรณนาพฤติกรรม (เช่น พฤติกรรมการเลือกตั้งของชนชั้นกลาง) ไปสู่โครงสร้างความสัมพันธ์ที่ชนชั้นดังกล่าวมีต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นกลางที่มีต่อชนชั้นอื่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁰ ใจ อึ๊งภากรณ์, "ชนชั้นกลางในมุมมองมาร์กซิสม์," , หน้า 64.

⁶¹ แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ, "ชนชั้นกลาง: คนโลเล วัวลี้มตีน หรือพลังประชาธิปไตย," , หน้า 138.

⁶² พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. "ธนาธิปไตย โลกาวัดน์ พฤษภาทมิฬ และชนชั้นกลาง: กำเนิดแนวคิดและการเคลื่อนไหวในเรื่องประชาสังคม และการสร้างสรรค์ประชาธิปไตย" ใน เอกสารสรุปคำบรรยาย วิชาการเมืองไทยสมัยใหม่ ภาคต้น ปีการศึกษา 2547. (ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547).

2.3 ข้อเสนอในการให้ความหมายชนชั้นกลางในสังคมไทย

2.3.1 ร่องรอยทางชนชั้น⁶³

ปัญหาการให้ความหมายของชนชั้นกลางในสังคมไทยในหัวข้อก่อนหน้านี้พยายามแสดงให้เห็นว่า เราไม่สามารถกำหนดให้แน่ชัดลงไปได้ว่าคนกลุ่มไหนกันแน่ที่ถือว่าเป็นชนชั้นกลาง ชนชั้นกลางนั้นอาจดูเหมือนว่ามีบริบทในเชิงเนื้อหาที่ทับซ้อนกัน ชนชั้นกลางบางส่วนในเงื่อนไขทางการเมืองและสังคมหนึ่งๆ อาจมีจุดยืนร่วมกับชนชั้นนายทุน ในขณะที่บางส่วนอาจมีจุดยืนร่วมกับชนชั้นกรรมาชีพ ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกเนื่องจากชนชั้นกลางเป็นชนชั้นที่ค่อนข้างมีความหลากหลายสูง⁶⁴ ซึ่งหากมองอย่างเป็นพลวัตก็จะพบว่าชนชั้นกลางนั้นเป็นชนชั้นของการเปลี่ยนผ่านที่สามารถเคลื่อนตนเองไปสู่ความเป็นชนชั้นนายทุน และในขณะเดียวกันบางส่วนก็อาจจะถูกบีบคั้นให้เคลื่อนตนเองไปสู่ชนชั้นกรรมาชีพ

จากเหตุผลที่ชนชั้นกลางสามารถเคลื่อนตนเองขึ้นไปสู่ความเป็นชนชั้นนายทุน หรือถูกบีบคั้นให้เคลื่อนตนเองไปสู่ชนชั้นกรรมาชีพ กล่าวได้ว่าเป็นปัญหา “สภาวะการดำรงอยู่ของชนชั้นกลาง” ซึ่งกรอบคิดของแนวคิดมาร์กซิสต์คลาสสิกได้พยายามแยก “ภาพตัวแทน” ออกจาก “สภาวะเชิงประจักษ์”⁶⁵ เพื่อให้เห็นสภาวะการดำรงอยู่ที่แท้จริงของส่วนที่เด่นชัด ในสังคมนั้นคือชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ

แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลางเป็นแนวคิดที่มีความคลุมเครือ และเราสามารถบอกได้เพียงว่า อะไรที่ไม่ใช่ชนชั้นกลาง แต่ก็ไม่สามารถอธิบายลงไปให้แน่ชัดได้ว่าชนชั้นกลางคืออะไรกันแน่ การนิยามแบบนี้เรียกว่าเป็นการนิยามแบบตัดทอนสิ่งที่ไม่ใช่ออกไป แต่ก็ไม่อาจบอกได้ว่าสิ่งที่ใช่ นั่นคืออะไร เช่น การนิยามชนชั้นกลางในสังคมศักดินาว่าเป็นกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชนชั้นศักดินา แต่เขาก็ไม่ใช่ชนชั้นไพร่ การอธิบายชนชั้นกลางจึงบอกได้เพียงว่าชนชั้นกลางไม่ได้อยู่ข้างบน และ

⁶³ คำว่า “ร่องรอยทางชนชั้น” เป็นแนวคิดของ รศ.สุชาย ตรีรัตน์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย ที่แนะนำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความแน่ชัดของชนชั้นว่าเป็นสิ่งที่ไม่แน่ชัด เพราะชนชั้นเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะชนชั้นกลางที่ไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดและตรงตัวว่าได้แก่ใครบ้าง เพราะความหลากหลายและการเคลื่อนตัวของชนชั้นกลางนั้นเกิดขึ้นตลอดเวลา จึงทำให้เราสามารถค้นหาได้เพียงร่องรอยทางชนชั้น ซึ่งมีลักษณะเป็นเส้นประ เพื่อที่จะทำให้เราเชื่อมโยงจุดย่อยๆ แต่ละจุดเหล่านั้นเป็นแนวทางนำไปสู่การค้นหาว่าชนชั้นกลางในแต่ละบริบททางประวัติศาสตร์นั้นน่าจะเป็นกลุ่มคนใดบ้าง และมีลักษณะอย่างไร

⁶⁴ ใจ อึ๊งภากรณ์, “ชนชั้นกลางในมุมมองมาร์กซิสต์”, หน้า 64.

⁶⁵ ธเนศ วงศ์ยานนาวา, “วัฏจักรของทฤษฎีและประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลาง: จากการปฏิวัติฝรั่งเศสสู่พุทธทศวรรษ 19 กันยายน,” ใน *รวมบทความจากการสัมมนาทางวิชาการ ศึกษา รู้จัก วิพากษ์ คนชั้นกลาง*, นลินี ต้นอุณิธย์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก็อปปี, 2550), หน้า 21.

ไม่ได้อยู่ข้างล่าง แต่เป็นกลุ่มคนที่ลอยอยู่ตรงกลาง ดังเช่น ใจ อึ้งภากรณ์⁶⁶ พยายามชี้ให้เราเห็นว่าชนชั้นกลางต้องเรียกเป็นกลุ่ม เพราะข้างในกลุ่มนั้นมีความหลากหลายและกระจัดกระจายมาก และในวิกฤตก็มีแนวโน้มที่จะเข้าข้างนายทุน อนุรักษ์นิยมสุดขีด และไม่ใช่ว่าพลังหลักของสังคม

ภายใต้ระบบทุนนิยมที่มีการเปลี่ยนผ่านอย่างรวดเร็วทั้งทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี ศิลปะและวัฒนธรรม เฟรดริก เจมสัน (Fredric Jameson) นักทฤษฎีมาร์กซิสต์ที่ยอมรับและพัฒนาแนวคิดแบบมาร์กซิสต์ให้สอดคล้องกับกระแสความคิดหลังสมัยใหม่ ได้ตั้งคำถามต่อสถานะทางชนชั้นว่าดำรงอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ใด ซึ่งเขาพบว่าไม่สามารถเข้าถึงสถานะและการดำรงอยู่ของชนชั้นได้ แต่กล่าวถึงชนชั้นได้ในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมหน่วยหนึ่ง อันเป็นผลพวงของการแปรเปลี่ยนสถานะจิตสำนึกทางชนชั้น (class consciousness) มาเป็น “การทำแบบแปลนทางการรับรู้” (cognitive mapping)⁶⁷ ที่ความเป็นชนชั้นยังคงรับรู้ได้ แต่ไม่มีจิตสำนึกทางชนชั้นร่วมอยู่ด้วยอีกต่อไป

ประเด็นข้างต้น อีริก โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) นักสังคมวิทยาที่ให้ความสำคัญต่อการวิเคราะห์ด้วยมโนทัศน์และทฤษฎีชนชั้นของมาร์กซ์อย่างต่อเนื่อง พยายามเสนอวิธีในการแก้ไขปัญหาคำนิยามชนชั้นกลางในงานเขียนหลักของเขาชื่อ “Classes”⁶⁸ ซึ่งการวิเคราะห์ทางชนชั้นของไรท์ วางอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางชนชั้น (class structure) คือ โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ปัจเจกบุคคลเข้ามากำหนดผลประโยชน์ทางชนชั้น และการก่อตัวทางชนชั้น (class formation) ซึ่งก็คือ การก่อตัวของกลุ่มคนต่างๆ ที่มารวมตัวกันโดยการจัดตั้ง ภายในโครงสร้างทางสังคมที่มีโครงสร้างทางชนชั้นมากำหนดผลประโยชน์ เพื่อขับเคลื่อนการต่อสู้ทางชนชั้นของกลุ่มคนต่างๆ

แม้งานเขียนของไรท์ จะมีแนวโน้มแยกโครงสร้างชนชั้นออกจากการต่อสู้ทางชนชั้น ด้วยการจัดลำดับชั้นให้แก่คนกลุ่มต่างๆ ผ่านการศึกษาโครงสร้างทางชนชั้นในสังคม โดยไม่ได้อธิบายความขัดแย้ง จิตสำนึกทางชนชั้นผ่านการต่อสู้ทางชนชั้นในมิติประวัติศาสตร์แบบมาร์กซิสต์คลาสสิก⁶⁹ แต่งานของไรท์ ได้พยายามอธิบายความขัดแย้งทางชนชั้นในอีกมิติหนึ่ง โดยเฉพาะการอธิบายความขัดแย้งภายในชนชั้นกลางด้วยตนเองโดยอาศัยคำนิยามที่ไรท์ค้น

⁶⁶ ใจ อึ้งภากรณ์, “ชนชั้นกลางในมุมมองมาร์กซิสต์,” หน้า 66.

⁶⁷ Fredric Jameson, *The Culture Turn: Selected Writings on the Postmodern 1983-1998* (London : Verso, 1998), p.49.

⁶⁸ Erik Olin Wright, *Classes*, pp. 9-10.

⁶⁹ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “ชนชั้นกลาง: คนโลเล วัวลี้มตีน หรือพลังประชาธิปไตย,” หน้า 133.

พบว่าชนชั้นกลางมักมี “ตำแหน่งแห่งที่ทางชนชั้นที่ขัดแย้งกัน” (*contradictory class location*)⁷⁰ นั่นอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ชนชั้นกลางมีความขัดแย้งกับชนชั้นล่างและบางครั้งก็ขัดแย้งกับชนชั้นนายทุน โดยไรท์ได้อธิบายปัญหาที่เขาประสบเกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ทางชนชั้นของชนชั้นกลางว่า “พวกเขาเหมือนกับกรรมกรในลักษณะที่ถูกแยกออกจากการถือครองปัจจัยการผลิต ในอีกด้านหนึ่ง พวกเขาก็มีผลประโยชน์ตรงข้ามกับกรรมกร เพราะการควบคุมบริหารองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพของพวกเขา และความสามารถพิเศษเฉพาะทาง”⁷¹

ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นต่อการนิยามชนชั้นกลางนั้น อาจจะไม่ใช่ปัญหาด้านเนื้อหาหรือข้อจำกัดทางทฤษฎี ไม่ใช่เรื่องมโนทัศน์และแนวทางการวิเคราะห์ แต่น่าจะเป็นตัวของกลุ่มชนชั้นกลางมากกว่า ที่มีความหลากหลาย จนไม่สามารถจัดแบ่งขอบเขตได้แน่ชัด แม้จะมีความคิดเรื่องชนชั้นทางสังคมยังมีร่องรอยปรากฏอยู่ในความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจในแต่ละช่วงวิถีการผลิตแต่ละยุคสมัย ที่อาจจะหยิบยกขึ้นมาถกเถียงถึงความเป็นชนชั้นกลางได้ แต่สิ่งที่ท้าทายเราเสมอ คือ กลุ่มคนชนชั้นกลางคือใครกันแน่ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหา “สถานะการดำรงอยู่ของชนชั้นกลาง” นั่นเอง

บทความของ ลัวอิก วากองต์ (Loic Waquant)⁷² ชื่อ Making Class: The Middle-class(es) in Social Theory and Social Structure ทำการศึกษาเรื่องการสร้างชนชั้นกลาง ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า “กลุ่มคนชนชั้นกลางไม่เคยดำรงอยู่อย่างแท้จริง แต่เกิดจากผลพวงของการต่อสู้ โดยพลวัตที่เกิดขึ้นตามมาเอื้อให้กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งถือกำเนิดขึ้นมาเป็นชนชั้นที่ไม่มีพรมแดนที่ชัดเจนในสัมพันธภาพทางการเมืองและสัญลักษณ์ทางอำนาจ ยิ่งไปกว่านั้นชนชั้นกลางถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อเป็นทางเลือกที่สาม อยู่ระหว่างขั้วความขัดแย้งสองขั้ว ซึ่งต่อมายังทำให้พวกเขามีสถานภาพและเสถียรภาพทางสังคม แม้ขั้วความขัดแย้งยังคงอยู่และอยู่อย่างต่อเนื่องก็ตาม แต่พลวัตทางสังคมการเมืองและความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้เปลี่ยนแปลงไป”

ข้อสรุปของวากองต์ (Waquant) สอดคล้องกับการนิยามชนชั้นกลางของ นิธิ เอียวศรีวงศ์⁷³ ซึ่งเห็นว่า “ชนชั้นกลาง เป็นเพียงแนวคิดหนึ่ง ที่ใช้ประโยชน์ในเชิงการอธิบายได้บาง

⁷⁰ Stephen Edgell, *Class* (London: Routledge, c1993), p17.

⁷¹ Erik Olin Wright, *Classes*, p.87.

⁷² Loic Waquant, “Making Class: The Middle-class(es) in Social Theory and Social Structure,” in *Bringing Class Back in contemporary Historical Perspectives*, (ed) S.G. McNall et al. (Boulder: Westview Press. 1991), p.57.

⁷³ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วัฒนธรรมของชนชั้นกลางไทย,” ใน *ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย*, สังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 56.

ประเด็น จะมีอยู่จริงในสังคมหนึ่งๆ หรือไม่ก็ไม่สำคัญนัก” นั่นทำให้จุดยืนของวากองต์และนิธิแตกต่างจากจุดยืนของปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ เพราะในขณะเดียวกันนั้นปรีชาเห็นว่า “ชนชั้นกลางมีฐานะเป็นกลุ่มชนที่เป็นจริงทางสังคม”⁷⁴ โดยปรีชาให้ความสำคัญกับสถานะเชิงประจักษ์ โดยไม่ได้สงสัยสถานะของกรอบแนวคิดเรื่องชนชั้นกลางว่า เป็นเพียงแค่กรอบคิด ไม่ได้เป็นสถานะเชิงประจักษ์ ซึ่งปรีชาทำราวกับว่ากรอบคิดในฐานะที่เป็นลักษณะหนึ่งของภาพตัวแทน กับความจริงภายนอกเป็นสิ่งที่สอดคล้องกันพอดี ในขณะที่นิธิให้ความหมายของชนชั้นกลางในฐานะ “แนวคิด” ที่กำหนดกรอบการดำรงอยู่ของความเป็นจริงทางสังคม

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจทำให้เราเห็น “ร่องรอย” สถานะการดำรงอยู่ของชนชั้น แต่การอาศัยปัจจัยความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในการค้นหาสถานะการดำรงอยู่ของชนชั้นกลางเพียงอย่างเดียวอาจไม่ทำให้เกิดความชัดเจนต่อการศึกษาว่าชนชั้นกลางคือใครกันแน่ ดังนั้น หากเราใช้แนวคิดของสำนักมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) ที่ให้ความสำคัญต่อโครงสร้างส่วนบน (superstructure) เช่น วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ความรู้เชิงทฤษฎี ร่วมกับความสัมพันธ์บนพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (economic base)⁷⁵ ตามแนวคิดของสำนักมาร์คซิสต์คลาสสิก (Classical Marxist) แล้ว อาจทำให้เราก้าวผ่านปัญหา สถานะการดำรงอยู่ของชนชั้นกลางได้

⁷⁴ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์, “แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย,” หน้า 30.

⁷⁵ มาร์คซิสต์ได้กล่าวถึงโครงสร้างสังคมในเชิงอุปมาว่าแบ่งเป็นฐานเศรษฐกิจ (economic base) และโครงสร้างส่วนบน (superstructure) และได้อธิบายว่า โครงสร้างส่วนบนถูกกำหนดมาจากฐานทางเศรษฐกิจ คำอธิบายดังกล่าวช่วยให้ความกระจ่างต่อปัญหาต่างๆ ได้ในระดับหนึ่ง แม้มาร์คซิสต์ไม่ได้ขยายความต่อไปอย่างละเอียดว่าโครงสร้างสองส่วนนี้กำหนดซึ่งกันและกันอย่างไร แต่ด้วยปรัชญาวัตถุนิยมวิภาษวิธีอันเป็นแกนหลักของแนวคิดมาร์คซิสต์ ทำให้นักมาร์คซิสต์รุ่นต่อมา โดยเฉพาะสำนักมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxism) ได้หันมาให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนบนมากขึ้นในการวิเคราะห์โครงสร้างสังคม และทำให้พบว่าโครงสร้างส่วนบนเป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีความสำคัญและสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือมีอิทธิพลต่อสังคมในวงรวมได้เช่นเดียวกับโครงสร้างส่วนล่าง

อย่างไรก็ตาม การตีความแบบเศรษฐกิจกำหนดเริ่มเป็นปัญหาตั้งแต่มาร์คซิสต์เสียชีวิตใหม่ๆ ดังจะเห็นได้จากจดหมายของเองเกลส์ที่เขียนถึงโจเซฟ บล๊อค ในเชิงวิจารณ์ตนเองว่า

“...ข้าพเจ้าและมาร์คซิสต์มีส่วนรับผิดชอบอยู่ด้วยกับแนวโน้มที่เกิดขึ้น ซึ่งมาร์คซิสต์รุ่นหลังมักจะทำให้หน้าหนักมากเกินไปกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันที่จริงแล้วมีบางขณะ บางโอกาส และบางสถานที่ ที่ปัจจัยอื่นๆ ก็สามารถมีส่วนกำหนดได้เช่นกัน... ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจจะเป็นตัวกำหนด การเมือง กฎหมาย ปรัชญา ศาสนา วรรณกรรม ศิลปะ แต่ทว่านั่นมิได้หมายความว่า เศรษฐกิจจะต้องเป็นตัวกำหนดและปัจจัยอื่นเป็นเพียงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมาเสมอไปเท่านั้น ตัวอย่างเช่น รัฐ...” อ้างใน กาญจนนา แก้วเทพ, “อุดมการณ์: แนวคิดและการวิเคราะห์,” ใน มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมือง(1), กนกศักดิ์ แก้วเทพ, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550-2552), หน้า 67-69.

นิธิ เอียวศรีวงศ์⁷⁶ ได้พยายามวิเคราะห์ชนชั้นกลาง โดยอาศัยรากฐานทางวัฒนธรรม (culture heritage) ของชนชั้นกลางไทย รากฐานทางวัฒนธรรมดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับสากลและระดับท้องถิ่น วัฒนธรรมในระดับสากลคือปัจเจกชนนิยม โดยมีระบบจิตใจที่ขึ้นอยู่กับกำไร การได้รับผลตอบแทนสูงเมื่อมีการศึกษามากขึ้น ส่วนวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่นนั้น ชนชั้นกลางจะรับมาจากชนชั้นปกครองเดิม ลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมดังกล่าว คือ การให้ความสำคัญกับเรื่อง “บุญ บารมี และอำนาจ” ชนชั้นกลางไทยมีความเชื่อสอดคล้องกับชนชั้นปกครองเดิมของไทยว่า สิทธิในการปกครองจะมาจากบุญหรือการสะสมความดีงาม อำนาจจะมาจากการสั่งสมคุณความดี และการแผ่บารมีออกไป ดังนั้นรัฐในอุดมคติของชนชั้นกลางและชนชั้นปกครอง คือ รัฐที่ปกครองด้วยระบบเผด็จการที่มีความเมตตาากรุณา จากภูมิหลังรากฐานทางวัฒนธรรมดังกล่าว นิธิสรุปว่าโดยพื้นฐานแล้ว ชนชั้นกลางไทยไม่ได้มีความเชื่อในระบอบประชาธิปไตยและความเท่าเทียมกัน **ตราบไต่ที่ชนชั้นกลางไทยยังคงมีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับชนชั้นปกครองอยู่ คนกลุ่มนี้จะไม่สามารถเป็นพลังที่ก้าวหน้าของสังคมไทยได้**

อย่างไรก็ตาม งานของนิธิ ได้รับอิทธิพลจาก E.P.Thompson⁷⁷ นักประวัติศาสตร์มาร์คซิสต์ ที่ให้ความสำคัญในการวิเคราะห์ชนชั้นในเรื่องวัฒนธรรมและประสบการณ์จริงที่เข้าไปกำหนดจิตสำนึกทางชนชั้นมากกว่าเรื่องของโครงสร้างทางเศรษฐกิจอย่างเดียว เพราะถือว่าเราไม่สามารถแยกคำอธิบายเรื่องของชนชั้นออกจากจิตสำนึกทางชนชั้นได้เลย

เมื่อเป็นดังนี้แล้วเราจะเห็นได้ว่า กรอบการวิเคราะห์สถานะการดำรงอยู่ของชนชั้นตามแนวทางของสำนักมาร์คซิสต์ ดูจะมีพลังในการอธิบายสถานะการดำรงอยู่ของชนชั้นกลางได้ดี เพราะเป็นวิธีคิดที่เป็นองค์รวม ยึดโยงความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในระดับย่อยและภาพรวม และยังครอบคลุมในระดับโครงสร้างส่วนบน (superstructure) และพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (economic base) อีกด้วย ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นของสำนักมาร์คซิสต์นั้นเห็นว่าไม่มีชนชั้นกลางอย่างแท้จริง กลุ่มคนที่ไม่ใช่ นายทุน ไม่ใช่กรรมาชีพ เป็นเพียงกลุ่มชั่วคราวทางประวัติศาสตร์ เป็นขั้นตอนการเปลี่ยนผ่านไปสู่ชนชั้นที่แท้จริง นั่นคือ ถ้าไม่ไต่เต้าสู่ชนชั้นนายทุน ก็จะถูกกดลงมาเป็นชนชั้นกรรมาชีพ ดังนั้นในช่วงเวลาที่กลุ่มชนชั้นกลางเหล่านี้กำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่ชนชั้นที่แท้จริง จึง

⁷⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วัฒนธรรมคนชั้นกลาง,” หน้า 60-65.

⁷⁷ E.P. Thompson, *The making of the English working class* (Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books, 1968), p. 9. อ้างใน พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, “บทวิจารณ์แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทยของศิริพร ยอดกมลศาสตร์,” *สังคมศาสตร์* 30,2 (พฤษภาคม 2539): 164.

จำเป็นต้องมีกรอบขึ้นมารองรับการวิเคราะห์การดำรงอยู่ของชนชั้นนี้ ดังเช่นแนวคิดมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) ได้เสนอไว้นั่นเอง

การอธิบายเรื่องชนชั้นกลางนั้นเป็นผลผลิตของสถานการณ์และบริบทเฉพาะทางประวัติศาสตร์⁷⁸ ซึ่งพลวัตทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมทำให้เราเห็น “ร่องรอย” ทางชนชั้นของชนชั้นกลางได้ แต่ในบริบททางประวัติศาสตร์ เราอาจสับสนย้อนหาร่องรอยและพัฒนาการของชนชั้นกลางไทยไปได้ยาวนานพอสมควร แต่จะนานแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับว่า เรามองเห็นความสืบเนื่องของชนชั้นกลางไทยกับกลุ่มคนชนชั้นอื่นๆ ในอดีตมากน้อยแค่ไหน⁷⁹

คำว่า “ร่องรอย” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 นั้น หมายความว่า “เค้าเงื่อน หรือเบาะแสที่ปรากฏเป็นแนวบอกให้รู้” ซึ่งตรงกับคำว่า “Trace” ในภาษาอังกฤษ ตามพจนานุกรม Oxford หมายความว่า “a mark, an object or sign showing what has existed or happened”

ดังนั้น “ร่องรอยทางชนชั้น” น่าจะหมายถึง เค้าเงื่อนหรือเบาะแสที่ปรากฏเป็นแนวบอกให้รู้ถึงการมีอยู่ของชนชั้นต่างๆ และร่องรอยทางชนชั้นของชนชั้นกลาง หมายถึง เค้าเงื่อนหรือเบาะแสที่ปรากฏเป็นแนวบอกให้รู้ถึงการมีอยู่ของชนชั้นกลาง

ร่องรอยทางชนชั้นของชนชั้นกลาง

เมื่อพิจารณาถึงร่องรอยการเกิดชนชั้นกลางไทยก็จะพบว่าเป็นกลุ่มคนกลุ่มใหม่ที่มียุทธศาสตร์ท่ามกลางการพัฒนาของ “ระบบทุนนิยม” และ “การค้าแบบเสรี” และเมื่อพิจารณาเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของระบบทุนนิยม สามารถพบร่องรอยทางชนชั้นของชนชั้นกลางไทย ที่ถือกำเนิดขึ้นหลังจากการพังทลายของระบบการผูกขาดแบบศักดินา ซึ่งเป็นยุคสมัยที่ไทยเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก และมีรูปแบบการค้าแบบเสรี⁸⁰

การเข้ามาของเศรษฐกิจทุนนิยม ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย ส่งผลให้ร่องรอยของชนชั้นกลางในช่วงนี้สามารถสืบค้นได้จากความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบทุนนิยม โดยคู่ความขัดแย้งหลักของสังคมในสมัยนี้คือ ชนชั้น

⁷⁸ ธเนศ วงศ์ยานนาวา, “วัฏจักรของทฤษฎีและประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลาง: จากการปฏิวัติฝรั่งเศสสู่พฤษภาทมิฬ/19 กันยายน,” หน้า 50.

⁷⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วัฒนธรรมคนชั้นกลาง,” หน้า 50.

⁸⁰ จิตร ภูมิศักดิ์, โคมหน้าศักดินาไทย: บทวิเคราะห์สังคมไทยอันท้าทายยุคสมัย, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา, 2550), หน้า 44.

นายทุน กับ กรรมกร และปรากฏกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าชนชั้นกลางรุ่นใหม่ขึ้นมาซึ่งเติบโตมาจากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากยุคสมัยก่อน โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่ยุคสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในทศวรรษที่ 2500 ได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2504 เป็นครั้งแรก โดยรัฐไทยเริ่มต้นการพัฒนาตามแผนฯ ด้วยการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานสำคัญที่ยังขาดแคลนอยู่ และที่สำคัญไปกว่านั้นคือ จอมพลสฤษดิ์ได้ใช้นโยบายในการสร้างชนชั้นกลาง โดยให้เหตุผลไว้ว่า

“วิธีที่ดีที่สุดสำหรับการสร้างชาติ สร้างประชาคมให้มีหลักฐานมั่นคง เป็นการสร้างชนชั้นกลางให้มีจำนวนมากกว่าชนชั้นอื่นๆ...โดยมีจุดหมายปลายทางที่จะให้ประเทศเรามีชนชั้นกลางอย่างประเทศเล็กๆ ทั้งหลายในยุโรป เช่น เดนมาร์ก ฮอลแลนด์ สวีเดน และสวิสเซอร์แลนด์ เพราะข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า เราสามารถสร้างชนชั้นกลางขึ้นมาได้มากเพียงใด ก็เป็นการสร้างสังคมใหม่สำหรับประเทศและเป็นสังคมที่ผาสุกมากเพียงนั้น แผนผังและโครงการเศรษฐกิจที่สร้างขึ้นแล้วก็มุ่งไปสู่จุดหมายอันนี้”⁸¹

กล่าวได้ว่าร่องรอยการขยายตัวของชนชั้นกลางที่เราเห็นกันอยู่ในทุกวันนี้เป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศในช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยการสร้างกลุ่มคนชนชั้นกลางขึ้นมานี้ก็เพื่อรับใช้ชนชั้นนายทุนภายใต้ระบบรัฐทุนนิยมนั่นเอง

การใช้นโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยตามแนวทางทุนนิยม โดยการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก (2504-2509) และเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม รวมทั้งเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นส่งผลให้ภาคเอกชนเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว และทำให้ปรากฏร่องรอยของชนชั้นกลางในภาคเอกชนที่เป็นแรงงานปกขาวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยเช่นเดียวกัน สิ่งนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางชนชั้นขึ้น โดยชนชั้นผู้บริหารระดับสูงเพิ่มขึ้นเกือบ 10 เท่าตัว และยังมีกลุ่มคนที่เกิดใหม่อีก 3 กลุ่มคือ⁸²

⁸¹ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มือบมือถือ: ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับพัฒนาการประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ: มติชน, 2536), หน้า 66.

⁸² ลิขิต ธีรเวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 234-236.

(1) นักธุรกิจในอนาคตและสถาบันการเงิน นักธุรกิจนำเข้าและส่งออก ผู้ลงทุนอุตสาหกรรมและกิจการบริการ คนเหล่านี้เป็นชนชั้นกลางใหม่ (new middle class) หรือที่ Jim Ockey เรียกว่า เศรษฐีใหม่ (new rich)⁸³

(2) กลุ่มผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมและกิจการบริการ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่เกี่ยวข้องกับกิจการทางด้านสาธารณูปโภค กลุ่มคนเหล่านี้สามารถใช้การนัดหยุดงานเพื่อต่อรองทางการเมือง

(3) กลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากเพราะการขยายตัวของการศึกษา นักเรียนนักศึกษาเหล่านี้ส่วนหนึ่งสามารถเข้าทำงานในภาครัฐหรือภาคเอกชนได้ แต่มีอยู่จำนวนไม่น้อยที่ว่างงานหลังจากที่สำเร็จการศึกษา

อย่างไรก็ตาม ผลของการพัฒนาอย่างรวดเร็วในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สร้างปัญหาความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคมใหม่ๆ ที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น คือ ปัญหาช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ระหว่างเมืองกับชนบท⁸⁴ ทั้งเมืองและชนบทได้กลายเป็นเวทีต่อสู้ทางชนชั้นที่สำคัญอีกมิติหนึ่ง ประกอบกับพลังการผลิตที่ก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับและก้าวกระโดดในทศวรรษที่ 2530 ได้สร้างชนชั้นใหม่ซึ่งเป็นชนชั้นที่ใช้ทักษะ แรงงานสมอง และผู้ประกอบการขนาดย่อมขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ชนชั้นกลางในยุคนี้จึงเน้นไปที่ แรงงานเงินเดือน ปัญญาชน และข้าราชการ⁸⁵ และชนชั้นนี้เองที่เป็นกลุ่มแกนนำที่เรียนรู้การต่อสู้ทางการเมืองในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยปัจจัยหนึ่งของการเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 คือความไม่พอใจของชนชั้นกลางที่มีต่อการใช้อำนาจทางการเมืองเกื้อหนุนอภิสิทธิ์ทางธุรกิจ แม้กองหน้าของการเคลื่อนไหวต่อสู้จะนำโดยนิสิต นักศึกษาเป็นหลัก แต่เบื้องหลังในการหนุนนิสิต นักศึกษาในการล้มเผด็จการ คือ ชนชั้นกลาง⁸⁶ ด้วยเหตุนี้ผลพวงอย่างหนึ่งของการเคลื่อนไหวคือการทำลายระบบธุรกิจผูกขาดแบบเก่า หรือเครือข่ายอุปถัมภ์ที่มีชนชั้นนำจาก

⁸³ Jim Ockey, "Creating the Thai Middle class," in *Culture and privilege in capitalist Asia*, Michael Pinches, ed.(London :Routledge, 1999), pp. 230-250.

⁸⁴ เสน่ห์ จามริก, *สังคมไทยกับการพัฒนาที่ก่อปัญหา*, พิมพ์ครั้งที่ 2(กรุงเทพฯ : คบไฟ, 2542), หน้า 42.

⁸⁵ James Ockey, *Making Democracy: Leadership, Class, Gender, and Political Participation in Thailand* (Honolulu : University of Hawaii Press, 2004), p. 153.

⁸⁶ เสน่ห์ จามริก, *ปฏิรูปการเมืองไทย ยิ่งเปลี่ยนแปลง ยิ่งเหมือนเดิม*[ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา: http://www.prachatai.com/05web/th/home/page2.php?mod=mod_ptcms&ContentID=3468&SystemModuleKey=HighlightNew&System_Session_Language=Thai [2553, 15 พฤษภาคม].

กองทัพเป็นหัวแถว ซึ่งเท่ากับเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการอิสระมีโอกาสเติบโตได้มากขึ้น รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชนชั้นนำทางธุรกิจสามารถต่อรองกับชนชั้นนำจากระบบราชการได้มากกว่าเดิม⁸⁷

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้สร้างบรรยากาศทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเสรีนิยม ซึ่งเป็นภววิสัยที่สำคัญต่อการเติบโตของชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลาง พร้อมๆ กันนั้นก็ให้เกิดกระแสประชาธิปไตยก้าวหน้าแนวสังคมนิยมขึ้น ซึ่งเป็นเวลาเดียวกันกับช่วงประชาธิปไตยเบ่งบาน กระแสประชาธิปไตยก้าวหน้าแนวสังคมนิยมกลับสร้างความกังวลใจให้กับชนชั้นปกครอง จนได้มีการวางแผนทำลายกระแสก้าวหน้าของพลังทางสังคมที่เติบโตมาตั้งแต่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 พลังของชนชั้นปกครองได้บรรลุผลในเหตุการณ์การล้อมปราบกลุ่มนิสิตนักศึกษา 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519⁸⁸ และสถาปนารูปแบบรัฐกึ่งฟาสซิสต์ ขึ้นมาแทน รัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นั้นจึงเกิดจากสถาบันสำคัญและชนชั้นสูงหวาดกลัวว่าชนชั้นล่างและนักปฏิรูป-ปฏิวัติและเอาประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือทำลายระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ดำรงอยู่ ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนได้ว่าเป็นสิ่งที่ชนชั้นกลางและสูงในตะวันตกเคยกลัวเกรงมาก่อนแล้วเช่นกันในอดีต⁸⁹

การต่อสู้ของชนชั้นกลางในประวัติศาสตร์ไทยไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 หรือเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เราจะเห็นได้ว่าชนชั้นกลางบางครั้งก็มีลักษณะก้าวหน้าบางครั้งก็มีลักษณะปฏิกิริยา ลักษณะเช่นนี้กล่าวได้ว่าพวกเขาไม่มีจุดยืนในผลประโยชน์ทางชนชั้นอย่างชัดเจน ดังคำกล่าวของมาร์คส์ที่กล่าวไว้ว่า

“พวกเขาต่อสู้กับชนชั้นนายทุนก็เพื่อปกป้องตนเองจากการสูญเสียการคงอยู่ในสถานะของชนชั้นกลาง พวกเขาจึงไม่ใช่ชนนักปฏิวัติ หากแต่เป็นพวกอนุรักษนิยม หรือแม้กระทั่งเป็นพวกปฏิวัติที่พยายามให้กงล้อประวัติศาสตร์หมุนกลับ หากบางโอกาสที่พวกเขาปฏิวัติ และมี

⁸⁷ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2552), หน้า 71.

⁸⁸ เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นั้นชนชั้นกลางกลับให้การสนับสนุนฝ่ายขวา กลุ่มกระทิงแดง กลุ่มนวพล (เป็นกลุ่มของข้าราชการและนักธุรกิจระดับปานกลางขึ้นไป) และกองกำลังลูกเสือชาวบ้าน (ซึ่งเป็นขบวนการ ที่มีรากฐานการสนับสนุนในหมู่บ้านระดับปานกลาง) ในการปราบปรามขบวนการนักศึกษา กรรมกร ชาวนาอย่างรุนแรง ด้วยเหตุผลจากการต่อสู้ที่ต่อเนื่องจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ของขบวนการนิสิต นักศึกษา กรรมกร ชาวนา อันได้แก่การนัดหยุดงาน เดินขบวนประท้วง เป็นการขัดผลประโยชน์ของชนชั้นกลางที่ต้องการการเติบโตทางเศรษฐกิจ ใน เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ, “ชนชั้นกลาง: คนโลเล วัวล้มตีน หรือพลังประชาธิปไตย,” หน้า 136.

⁸⁹ ทวีศักดิ์ สุรชาติธำรงรัตน์, “รัฐทุนนิยมประชาธิปไตยชนชั้นกรรมาชีพไทย พ.ศ. 2535-2548: รัฐในฐานะเครื่องมือแห่งชนชั้นครอบงำ,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 43.

ทัศนคติคล้ายจะละทิ้งจุดยืนเดิมของเขาไปอยู่กับชนชั้นกรรมาชีพนั้นก็เพียงพอปกป้องผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ปัจจุบันแต่เป็นอนาคตของพวกเขา”⁹⁰

กล่าวได้ว่าเบื้องหลังการพัฒนาจิตสำนึกทางชนชั้นในกลุ่มชนชั้นกลางสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกแยกออกเป็น 2 แนวทางอย่างเห็นได้ชัด คือ⁹¹

1. กลุ่มชนชั้นกลางที่ยึดอุดมการณ์สังคมนิยม ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่ยึดเอาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ชนชั้นกลางกลุ่มนี้มีเป้าหมายหลักในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อทำให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ซึ่งประกอบไปด้วย นักศึกษา อาจารย์ นักวิชาการหัวก้าวหน้า และนักเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) อุดมการณ์เหล่านี้ตกตะกอนมาจากคณยุค 14 ตุลาคม พ.ศ.2516

2. กลุ่มชนชั้นกลางที่ยึดอุดมการณ์เสรีนิยม ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงชนชั้นทางสังคมในช่วงแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจ ชนชั้นกลางกลุ่มนี้มีเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง ปัญหาเร่งด่วนของกลุ่มจึงเป็นเรื่องของการเร่งรัดความเจริญเติบโตในส่วนตัวตนเองสังกัดอยู่ ซึ่งประกอบไปด้วย นักธุรกิจ และผู้ประกอบการรายย่อย อุดมการณ์นี้นับได้ว่าเป็นไปเพื่อให้ตนเองมีบทบาทในการชี้นำสังคมเพื่อผลประโยชน์และตอบสนองปัจจัยทางเศรษฐกิจของตนเองเป็นหลัก

ด้วยลักษณะที่ “โลเล” ของชนชั้นกลาง ทำให้การสร้างพันธมิตรทางชนชั้นหรือแนวร่วมทางชนชั้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชนชั้นกลาง ที่จะทำให้ชนชั้นกลางประสบความสำเร็จ ความสำเร็จของชนชั้นกลางจึงไม่ได้เกิดขึ้นได้จากความเป็นปัจเจกชนโดดๆ แต่ชนชั้นกลางจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดกุมศูนย์กลางอำนาจไม่ว่าจะเป็นศักดินาหรือนายทุนให้ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะใครคือศูนย์กลางของอำนาจและผลประโยชน์

ดังนั้นลักษณะของชนชั้นกลางที่มีความหลากหลาย จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่ชนชั้นกลางจะรวมตัวกันเป็นเอกภาพ ยกเว้นแต่จะมีศัตรูร่วมกัน ดังเช่นเหตุการณ์การชุมนุมประท้วงของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2548-2549 ที่ผ่านมา

⁹⁰ Marx, Karl, and Friedrich Engels, “Karl Marx and Friedrich Engels Selected Works in 3,” ใน ทวีศักดิ์ สุรชาติธำรงรัตน์, “รัฐทุนนิยมประชาธิปไตยชนชั้นกรรมาชีพไทย พ.ศ. 2535-2548 : รัฐในฐานะเครื่องมือแห่งชนชั้นครอบงำ,” หน้า 39-40.

⁹¹ วิทยากร เชียงกุล, ปัญญาชน : ชนชั้นนำในโลกยุคข้อมูลข่าวสาร, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร, 2538), หน้า 65.

สรุปได้ว่า ร่องรอยและพัฒนาการของกลุ่มคนที่เรียกว่าชนชั้นกลางไทยนั้น เกิดขึ้นมาพร้อมกับการพัฒนาของระบบทุนนิยม รวมทั้งยังเกี่ยวโยงกับรัฐอำนาจนิยมและวัฒนธรรมไทยที่ค่านิยมแบบศักดินายังคงแฝงเร้นอยู่ และด้วยเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 ได้สร้างอุดมการณ์ทางการเมืองแบบสังคมนิยมให้เกิดขึ้นในบรรดาคนหนุ่มสาวที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง จึงทำให้อุดมการณ์ทางการเมืองของชนชั้นกลางไทยมีลักษณะแบบอนุรักษนิยมเสรีนิยม และสังคมนิยมปะปนกันไป แต่จุดร่วมที่สำคัญของการเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเมืองนั้นคือพวกเขาไม่มีจุดยืนในผลประโยชน์ทางชนชั้นอย่างชัดเจน บางครั้งก็มีลักษณะก้าวหน้า บางครั้งก็มีลักษณะปฏิกริยา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์การต่อสู้ทางการเมืองหนึ่งๆ จึงทำให้พวกเขาพร้อมทุกเมื่อที่จะหันไปให้การสนับสนุนกลุ่มที่มีผลประโยชน์สอดคล้องกับพวกเขา

2.3.2 ความจำเป็นของการจัดแบ่งช่วงเวลา ที่ต้องละวางเรื่องจุดกำเนิด/การเติบโต และการเสื่อมคลายของชนชั้นกลาง

การเคลื่อนไหวต่อสู้ของชนชั้นต้องทำการพิจารณาวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์แต่ละยุคสมัย อาจเป็นยุคในระบบชุมชนบุพกาล (primitive communism) ระบบทาส (slavery) ระบบฟิวดัล (feudalism) หรือระบบนายทุน (capitalism) ซึ่งแต่ละช่วงเวลาเหล่านี้ได้มีการเคลื่อนไหวอย่างเป็นพลวัต จากสังคมที่ไม่มีผลผลิตส่วนเกินค่อยๆ วิวัฒนาการจนกลายเป็นสังคมที่มีผลผลิตส่วนเกิน ทำให้สังคมของมนุษย์มีการกดขี่ขูดรีดจนทำให้เกิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้น⁹² ดังนั้น การพิจารณาชนชั้นกลาง ด้วยการจัดแบ่งช่วงเวลาหรือยุคสมัย (epoch) เป็นการทำความเข้าใจองค์รวมของปรากฏการณ์ต่างๆ⁹³ โดยยุคสมัยเป็นเรื่องของวิถีการเลี้ยงชีพของมนุษย์ โดยเฉพาะวิถีการผลิต (Mode of Production)⁹⁴ ที่ย่อมเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตัวไปตามการเปลี่ยนแปลงของพลังการผลิต และเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด โดยเฉพาะความสัมพันธ์ทางชนชั้นผ่านการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางการผลิต

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้เลือกช่วงเวลาของการศึกษาชนชั้นกลาง โดยเริ่มต้นการศึกษาในช่วงที่เกิดขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ตั้งแต่วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 และสิ้นสุดลงเมื่อเกิดรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นช่วงเวลาประเทศ

⁹² พรเพ็ญ อันตระกูล, "ประวัติศาสตร์ในทัศนะสำนักมาร์กซิสต์" ใน *ปรัชญาประวัติศาสตร์*, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527), หน้า 151.

⁹³ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, "ชนชั้นกลาง: คนโลเล วัวล้มตื่น หรือพลังประชาธิปไตย", หน้า 134.

⁹⁴ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, "มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบมาร์กซ์", หน้า 17.

ไทยอยู่ในระยะของทุนนิยมประชานิยม⁹⁵ ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย โดยมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้รัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มนายทุนใหม่ เช่น กลุ่มทุนสื่อสารโทรคมนาคม โดยกลุ่มทุนเหล่านี้ ได้เปิดโฉมหน้าใหม่ทางประวัติศาสตร์ ให้แก่กลุ่มนายทุนไทยครั้งสำคัญ ด้วยการทำให้ลักษณะของรัฐบาลไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยการก้าวเข้ามายึดกุมอำนาจรัฐและบริหารงานเอง โดยตรงแทนที่จะเป็นการบริหารเพื่อทุนนิยมผ่านตัวแทน เช่น ทหาร เทคโนโลยี เครือข่ายข้าราชการประจำ หรือนักการเมืองมืออาชีพ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ลักษณะของความสัมพันธ์ทางการผลิตในสังคมเปลี่ยนแปลงไป และทำให้สิทธิอำนาจ (authority) ที่คนกลุ่มหนึ่งมีเหนือคนอีกกลุ่มหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปด้วย⁹⁶ กล่าวคือ อำนาจในการจัดสรรทุน หรือปัจจัยในการผลิตอยู่ในมือของคนๆ เดียว หรือกลุ่มผลประโยชน์เพียงกลุ่มเดียว แทนที่จะมีกลุ่มผลประโยชน์หลายๆ กลุ่มเข้าร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชนชั้นกลางที่เคยมีส่วนในการแบ่งปันผลประโยชน์จากนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล (ที่มักจะให้ความสำคัญกับชนชั้นกลางเป็นหลัก) ถูกมองข้ามไป (เพราะรัฐบาลให้ไปให้ความสำคัญกับชนชั้นล่างที่เป็นฐานเสียงขนาดใหญ่ของประเทศ) จึงกลายเป็นชนวนเหตุให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

ดังนั้น เราต้องมองความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ผ่านความสัมพันธ์ทางการผลิตใน 2 ระดับ คือ **ระหว่างชนชั้นกลางกับชนชั้นครอบงำสังคม และระหว่างชนชั้นกลางกับชนชั้นล่าง ในขณะเดียวกันก็ต้องมองความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในชนชั้นกลางด้วย** อย่างไรก็ตาม การศึกษาและวิเคราะห์สถานะการดำรงอยู่ของชนชั้นกลาง เราจำเป็นต้องพิจารณาในประเด็นดังต่อไปนี้ด้วย

1. เราต้องพิจารณาชนชั้นกลางท่ามกลางพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เพื่อเชื่อมโยงการอธิบายการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางกับการพัฒนาของระบบทุนนิยม และความสัมพันธ์ของชนชั้นกลางกับกลุ่มคนต่างๆ ในโครงสร้างทางสังคม

2. เราต้องตระหนักอยู่เสมอว่าปัจจัยทางด้านการเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ มีบทบาทอย่างสำคัญในการกำหนดจุดยืนของกลุ่มต่างๆ ภายในชนชั้นกลาง

⁹⁵ การอธิบายการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจไทยของอัมมาร สยามวาลา ได้แบ่งระบบเศรษฐกิจเป็น 3 ระยะ คือ 1. ทุนนิยมระบบราชการ 2. ทุนนิยมนายธนาคาร 3. ทุนนิยมแบบประชานิยม ใน "อัมมารวิพากษ์ทุนนิยมระบบใหม่จับตา Dual Track สไตรด์แล้ว," *มติชน*(29 กันยายน 2546): 2.

⁹⁶ Dahrendorf, Ralph, *Class and class conflict in industrial society*(Stanford, Calif. : Stanford University Press, 1959). อ้างใน สุภางศ์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, หน้า 201.

3. ท่ามกลางบริบทของโลกาภิวัตน์ เราต้องวิเคราะห์ชนชั้นกลางไทยภายใต้กระแสการสะสมทุนที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และภายใต้วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่แปรผันไม่แน่นอน

4. การวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางท่ามกลางการแปรผันทางการเมืองในปัจจุบัน เราจำเป็นต้องวิเคราะห์ว่าชนชั้นกลางมีบทบาทในการส่งเสริมเผด็จการทหารและประชาธิปไตยอย่างไร

สำหรับสำนักมาร์คซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) มีความเห็นว่าชนชั้นกลางในแต่ละสังคมจะคลี่คลายไปอย่างไรนั้นอาจมีความแตกต่างกัน ชนชั้นกลางในสังคมที่ก้าวหน้ามากๆ เช่น ประเทศในแถบยุโรปบางประเทศ มีแนวโน้มที่จะเข้าข้างชนชั้นล่าง ด้วยเหตุนี้พรรคการเมืองที่เป็นพรรคแรงงานหรือพรรคสังคมนิยมจึงได้รับการเลือกเข้ามาโดยต่อเนื่อง แต่ในสังคมของประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย แนวโน้มที่ชนชั้นกลางจะร่วมมือกับชนชั้นล่างในการต่อสู้ยังไม่ชัดเจนนัก

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

บริบททางสังคมการเมือง ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2544-2549) และการก่อตัวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

บทที่ 3 มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอบริบททางสังคมการเมืองในช่วงสมัยรัฐบาลพรรคไทยรักไทยซึ่งมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากการก่อตัวของกระแสการต่อต้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทยของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้น มีความเชื่อมโยงกับการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย ดังนั้นการศึกษาในบทนี้จึงเป็นการศึกษาและทำความเข้าใจบริบททางสังคมการเมืองภายใต้การบริหารงานของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย เพื่อวิเคราะห์การก่อเกิดของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่ก่อตัวขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2549 ด้วยคำถามหลัก 2 ประการ คือ

หนึ่ง ปัจจัยใดที่เกื้อหนุนต่อการขึ้นครองอำนาจรัฐของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และภายใต้การบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้อย่างไร โดยนำเสนอ 3 ประเด็นผ่านการอธิบายใน 2 หัวข้อหลัก คือ 3.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของประเทศไทย และ 3.2 การก่อเกิดรัฐบาลพรรคไทยรักไทย ประเด็นหลักที่นำเสนอคือ จากวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 ได้ (1) เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนใหม่ขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง และ (2) ทำให้กลุ่มทุนใหม่นี้กลายเป็นฝ่ายบริหารที่มีความเข้มแข็งจากผลของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 และ (3) ด้วยเหตุที่กลุ่มทุนใหม่กลุ่มนี้มีลักษณะของการผูกขาดอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์และการไม่เปิดโอกาสในแก่นขนชั้นกลางและกลุ่มการเมืองเก่าได้มีพื้นที่ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ดังที่พวกเขาเคยได้รับมาก่อนหน้า ความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ทำให้มีการต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

สอง ภายใต้บริบททางสังคมการเมืองของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก่อให้เกิดการต่อต้านจากมวลชนชนชั้นกลางได้อย่างไร? โดยนำเสนอ 2 ประเด็น ผ่านการอธิบายใน 3 หัวข้อหลัก คือ 3.3 นโยบายประชานิยม: เครื่องมือสำคัญในการครองอำนาจของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย 3.4 วิกฤตของระบอบทักษิณจากข้อกล่าวหาของฝ่ายต่อต้านรัฐบาล และ 3.5 การก่อตัวของแนวร่วมขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ประเด็นหลักที่นำเสนอประกอบด้วย (1) ระบอบทักษิณถือกำเนิดขึ้นเพื่อเป็นช่องทางในการเชื่อมโยงอำนาจทางเศรษฐกิจ

เข้ากับอำนาจทางการเมือง จึงทำให้การเมืองภายใต้การนำของพรรคไทยรักไทยเดินทางมาถึงจุดวิกฤต เมื่อเกิดความไม่พอใจและมีกาวิพากษ์วิจารณ์นโยบายประชานิยมที่ผูกโยงไปถึงเรื่องการสร้างฐานมวลชนของกลุ่มทุนใหม่ในนามพรรคไทยรักไทย และยังผูกโยงไปถึงข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน การใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน และการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ (2) ในที่สุด บริบททางสังคมการเมืองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มคนในนามขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ.2549 ที่ผ่านมา

3.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของประเทศไทย

3.1.1 การประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540

การต่อสู้ทางการเมืองในเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ.2535 จบลงด้วยการช่วงชิงชัยชนะของกลุ่มชนชั้นกลางทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ¹ ทำให้มีการผลักดันแนวคิด “การปฏิรูปการเมือง” ภายใต้การนำของนายแพทย์ประเวศ วะสี นายอานันท์ ปันยารชุน และศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ก่อเกิดเป็นขบวนการปฏิรูปการเมืองระดับชาติ ที่ก่อดันสถาบันอำนาจทางการเมืองให้ยอมรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นั้นคือรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ได้เป็นผลสำเร็จ² การก่อดันสถาบันอำนาจทางการเมืองให้ยอมรับร่างรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 จำเป็นต้องมีพลังสนับสนุน ด้วยเหตุนี้ชนชั้นกลางในเขตเมืองจึงเป็นพลังที่ดี เพราะชนชั้นกลางในเขตเมืองไม่ค่อยจะได้ประโยชน์อะไรจากการพัฒนาการเมืองประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (parliamentary democracy) ที่ได้กลายมาเป็นรูปแบบของการปกครองตั้งแต่ พ.ศ.2535 เป็นต้นมา³ นั่นเป็นเพราะประชาธิปไตยแบบรัฐสภามีความหมายว่า การตัดสินใจทางการเมืองย่อมมาจากการถกเถียงและการลงคะแนนเสียงในรัฐสภา และเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งนั้นเป็นคนชนบท ส.ส. ส่วนมากจึงมาจากต่างจังหวัด และรัฐมนตรีนับมากในรัฐบาลก็ประกอบด้วย ส.ส.จากต่างจังหวัด จึงเป็นธรรมดาที่ชนชั้นกลางในเขตเมืองซึ่งเป็นคนส่วนน้อย ไม่ค่อยพอใจกับการเมืองแบบการ

¹ ในความเป็นจริงแล้ว ชนชั้นกลางยังได้ช่วงชิงการครอบครองวาทกรรม “ประชาธิปไตย” ในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ดังที่เราจะเห็นได้ว่าในช่วงการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ชนชั้นกลางเหล่านี้ต่างผูกขาดความเป็นประชาธิปไตยเอาไว้ที่ตนเอง ในขณะที่มองการกระทำของกลุ่มฝ่ายตรงข้ามตนเองว่าไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งจะได้อธิบายต่อไปในบทที่ 4

² เกษียร เตชะพีระ, *จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิกฤตประชาธิปไตยไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2550), หน้า 56.

³ โยชิฟูมิ ทามาตะ, *ประชาธิปไตย การกลายเป็นประชาธิปไตย และการออกจากประชาธิปไตยของประเทศไทย*, ใน *การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 9* (พ.ศ. 2551), 14. 2-3 ธันวาคม 2551 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ, 2551.

เลือกตั้ง ดังนั้นเพื่อที่จะบรรเทาความไม่พอใจของชนชั้นกลางในเขตเมือง รัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 จึงได้ปรับเปลี่ยนระบบการเลือกตั้ง และกำหนดให้มีการจัดตั้งองค์การอิสระเพื่อคอยตรวจสอบ ส.ส. นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี แนวทางการปฏิรูปการเมืองจึงได้รับการตอบรับอย่างกว้างขวางจากชนชั้นกลาง รวมทั้งชนชั้นนายทุนกลุ่มต่างๆ เพราะแนวทางการปฏิรูปการเมืองนี้ไม่ได้มีข้อเสนอใดที่กระทบต่อโครงสร้างหลักของวิถีการผลิตแบบทุนนิยม และรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 ยังเป็นความพยายามที่จะควบคุมไม่ให้ความขัดแย้งทางสังคมที่อาจจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและการสะสมทุนของชนชั้นกลางเกิดขึ้น⁴ ด้วยการสร้างวาทกรรมทางการเมืองที่ทำให้ดูเหมือนว่ารัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญมากที่สุด จนกล่าวอย่างติดปากว่า “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” เพราะมีการเชิญประเด็นการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สสร.) จากทุกจังหวัด เพื่อเป็นตัวแทนในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้⁵ อย่างไรก็ตามตัวแทนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญจากทุกจังหวัด เมื่อรวมกับตัวแทนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์เป็น 99 คนแล้วนั้น ล้วนอยู่ในสถานะชนชั้นนำ (elite) ที่มีคุณลักษณะของชนชั้นกลางในสังคมด้วยกันทั้งสิ้น ไม่มีตัวแทนของชนชั้นกรรมกรแม้แต่คนเดียว⁶

เมื่อพิจารณาเนื้อหาในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 จะพบลักษณะการต่อสู้ทางชนชั้นที่แสดงให้เห็นว่าผลประโยชน์ยังคงกระจุกตัวอยู่ที่ชนชั้นนำ (elite) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่สามารถเข้าสู่การเมืองในรัฐสภาได้ ลักษณะการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนแนวความคิดของมาร์คส์ที่มองว่าชนชั้นใดเป็นผู้ร่างกฎหมาย ย่อมต้องมีจุดยืนเพื่อผลประโยชน์หลักของชนชั้นนั้น⁷ ผลประโยชน์ที่ชนชั้นนำได้รับจากรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 ได้ปรากฏผ่านมาตราหลักที่เปลี่ยนแปลงไปของรัฐธรรมนูญ เช่น

(1) รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เอื้อประโยชน์ให้พรรคใหญ่ 2-3 พรรค มากกว่าพรรคเล็ก ผ่านระบบเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทบัญชีรายชื่อของพรรค (Party List) ซึ่ง

⁴ Duncan McCargo, "Introduction: Understanding Political Reform in Thailand," in *Reforming Thai Politics*, (Copenhagen S.: Nordic Institute of Asian Studies, 2002), p.4.

⁵ Ibid, p.9

⁶ ทวีศักดิ์ สุชาติธำรงรัตน์, "รัฐทูนนิยมประชาธิปไตยชนชั้นกรรมาชีพไทย พ.ศ. 2535-2548 : รัฐ ในฐานะเครื่องมือแห่งชนชั้นกรรมาชีพ," (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 78.

⁷ Karl Marx and Friedrich Engels, *Karl Marx and Friedrich Engels Selected Works in 3 Volumes, Vol. III*, (Moscow: Progress Publishers, 1977), p.125 อ้างใน ทวีศักดิ์ สุชาติธำรงรัตน์, "รัฐทูนนิยมประชาธิปไตยชนชั้นกรรมาชีพไทย พ.ศ.2535-2548 : รัฐ ในฐานะเครื่องมือแห่งชนชั้นกรรมาชีพ," หน้า 82.

เป็นการตัดสิทธิ์พรรคเล็กที่ได้คะแนนเสียงจากผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งต่ำกว่า 5 % ไม่ให้มีส่วนแบ่ง ส.ส. ประเภทบัญชีรายชื่อตามมาตรา 100 ซึ่งเป็นการเปิดช่องให้พรรคใหญ่ได้สัดส่วนที่นิ่ง ส.ส. ประเภทบัญชีรายชื่อมากกว่าคะแนนเสียงที่พรรคได้จริงจากผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยปริยาย⁸ การให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนหนึ่งที่มาจากระบบบัญชีรายชื่อซึ่งไม่ได้เป็นตัวแทนของประชาชนโดยแท้จริงนั้น กลับกลายเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองและกลุ่มทุน ที่สามารถเกื้อหนุนการเมืองหน้าเก่าและพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ทำให้เกิดการแบ่งฝ่ายในพรรคการเมืองเอง ส่งผลให้การเมืองไร้เสถียรภาพ⁹

(2) รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เอื้ออำนวยให้มีฝ่ายบริหารที่เข้มแข็งและมีนายกรัฐมนตรีที่เข้มแข็ง (Strong Executive Strong Prime Minister) กฎกติกาที่สำคัญ เช่น มาตรา 185 ระบุว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าสองในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี” และมาตรา 186 ระบุว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล...” เพราะจะเป็นผลให้พรรคฝ่ายค้านที่จะเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีต้องมีคะแนนเสียง 100 เสียง และถ้าจะเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีต้องมีคะแนนเสียงถึง 200 เสียง จากกฎกติกานี้ได้ส่งผลให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านถูกลดบทบาทหน้าที่ที่พึงกระทำในการอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี¹⁰

การเลือกตั้งครั้งแรกหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 คือการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2544 พรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งคือพรรคไทยรักไทย¹¹ ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้น

⁸ เกษียร เตชะพีระ, บุชกับทักษิณ: ระเบิดอำนาจนิยมขวาใหม่ไทย-อเมริกัน, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2547), หน้า 172.

⁹ อุทฤษฎี ปัทมานันท์, “โครงสร้างทางการเมืองไทยใหม่สถานภาพและปัญหา,” ใน ความทรงจำเดือนพฤษภาคม กับอนาคตการเมืองภาคประชาชน, บุญแทน ต้นสุเทพวิจิตรวงศ์,บรรณาธิการ.(กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดงานทศวรรษพฤษภาคมประชาธรรม, 2545), หน้า 62-63.

¹⁰ เกษียร เตชะพีระ, บุชกับทักษิณ : ระเบิดอำนาจนิยมขวาใหม่ไทย-อเมริกา, หน้า 174.

¹¹ รัฐบาลทักษิณเป็นรัฐบาลแรกที่ใช้รัฐธรรมนูญปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 อย่างเต็มฉบับ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พยายามปฏิรูปการเมืองไทย 3 ด้านใหญ่เพื่อแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการเมืองก่อนปฏิรูป อันได้แก่ (1) ระบบเลือกตั้งตั้งขึ้นโดยบนฐานรัฐราชการรวมศูนย์ (2) ซึ่ง “เปิดทุจริต ปิดประสิทธิภาพ และบั่นทอนภาวะผู้นำ” (3) โดยการปฏิรูปทั้ง ๓ ด้านควบคู่เป็น package เดียวกัน คณะคานดั่งวงศุลหุนเสริมตรวจสอบกันและกัน ได้แก่ ปฏิรูปแบบเสรีนิยมด้วยการจำกัดอำนาจรัฐ, ปฏิรูปแบบประชาธิปไตยด้วยการกระจายอำนาจรัฐ และ ปฏิรูปแบบอำนาจนิยมด้วยการรวมศูนย์อำนาจรัฐ ใน เกษียร เตชะพีระ, ระเบิดอำนาจนิยมกับวัฒนธรรมการเมืองปฏิบักษ์ปฏิรูป[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://isc.ru.ac.th/data/PS0003427.doc> [2553, 8 มิถุนายน].

นายทุนใหม่ ได้ที่นั่งในสภามากที่สุดถึง 248 ที่นั่งจากทั้งหมด 500 ที่นั่ง แม้พรรคไทยรักไทยจะเป็นรัฐบาลผสม 4 พรรค คือ¹² พรรคชาติไทยได้ที่นั่งในสภา 40 ที่นั่ง พรรคความหวังใหม่ได้ที่นั่งในสภา 36 ที่นั่ง และพรรคเสรีธรรมได้ที่นั่งในสภา 14 ที่นั่ง เป็นผลให้รัฐบาลผสมชุดนี้มีคะแนนเสียงในสภารวมทั้งสิ้น 337 ที่นั่ง แต่นโยบายของพรรคไทยรักไทยสามารถครอบนำพรรคร่วมรัฐบาลได้อย่างเบ็ดเสร็จ จนเกิดเป็นรัฐบาลผสมในรูปแบบรัฐบาลพรรคเดียวแบบขึ้นนำ¹³ ชัยชนะของพรรคไทยรักไทยซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นนายทุนใหม่ สะท้อนให้เห็นเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ที่ต้องการให้มีรัฐบาลที่เข้มแข็ง จึงกล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งของความสำเร็จในการขึ้นครองอำนาจรัฐของพรรคไทยรักไทย เป็นผลมาจากโครงสร้างของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 ที่เอื้อให้พรรคไทยรักไทยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง และครองอำนาจรัฐในเวลาต่อมา

3.1.2 วิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540

ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองใน 2 ประเด็นหลัก คือ

(1) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้เกิด “ปัญหาการตกงาน” ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนในสังคมไทยหลายส่วน โดยเฉพาะชนชั้นล่าง ไม่ว่าจะเป็นแรงงาน ชาวนาชนาขนาดเล็ก หรือแม้แต่ชนชั้นกลาง โดยที่ชนชั้นกลางและคนงานทั้งคอปกขาวและปกน้ำเงินถูกไล่่ออกจากงานเนื่องจากกิจการจำนวนมากล้มละลายหรือจำเป็นต้องลดขนาดการจ้างงานลง สภาพเศรษฐกิจทรุดโทรมมากยิ่งขึ้น โดยในปี พ.ศ.2541 มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) ตีดลงถึงร้อยละ 10.2 มีการปลดคนงานในภาคเอกชนที่อยู่ในธุรกิจการเงินและอสังหาริมทรัพย์ประมาณ 37,000 คน ภาคอุตสาหกรรมการผลิตกว่า 70,000 คน และถูกจ้างในภาคการก่อสร้างอีกกว่า 90,000 คน¹⁴ จากข้อมูลของ เควิน ฮิวอิสัน (Kevin Hewison) พบว่าหลังวิกฤตเศรษฐกิจ อัตรา

¹² รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, จาก Thaksinomics สู่ทักษิณาธิปไตย ภาคหนึ่ง: การเมืองระบอบทักษิณ, (กรุงเทพฯ: openbooks, 2548), หน้า 102.

¹³ นพรัตน์ วงศ์วิทยาพาณิชย์, “การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในเมืองไทย: ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 136.

¹⁴ ชัยยุทธ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์, เจาะมาตราบการแก้วิกฤตเศรษฐกิจ: มุมมองคณะกรรมการวิสามัญวุฒิสภา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2543), หน้า 117.

การว่างงานเพิ่มมากขึ้นถึงเกือบ 1 ล้านคนในช่วง พ.ศ. 2540 – 2541 และรายได้ที่แท้จริงก็ลดลงไปด้วย โดยคนงานคอปกน้ำเงิน (ชนชั้นกรรมมาชีพ) มีอัตราการลดลงของค่าจ้างมากกว่าคนงานคอปกขาว (ชนชั้นกลาง) แต่คนงานคอปกขาวกลับตกงานมากกว่าคนงานคอปกน้ำเงิน¹⁵

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนโดยเฉพาะชนชั้นล่างและชนชั้นกลางต้องการทางเลือกใหม่ๆ ที่แตกต่างจากพรรคการเมืองและนักการเมืองแบบเดิม โดยเฉพาะชนชั้นกลางใหม่ในส่วนของแรงงานคอปกขาวซึ่งเป็นแรงงานกินเงินเดือน บางคนต้องสิ้นเนื้อประดาตัวและแทบจะกลายเป็นคนอดมื้อกินมื้อ เพราะวิกฤตเศรษฐกิจทำให้ต้องสูญเสียรายได้ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันกลับสูงขึ้น¹⁶ ส่วนชนชั้นล่างที่มีฐานะค่อนข้างยากจนอยู่แล้วนั้นเมื่อเจอผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ ก็ได้สร้างความยากลำบากในการดำเนินชีวิตต่อคนกลุ่มนี้เพิ่มขึ้น แต่ถึงกระนั้นคนกลุ่มนี้ก็สามารถที่จะปรับตัวรับมือกับความยากลำบากที่เกิดขึ้นนั้นได้อย่างรวดเร็วพอสมควร เพราะตลอดชีวิตของพวกเขาไม่เคยมีแม้แต่รัฐบาลใดที่ให้ความสำคัญกับปัญหาปากท้องและความยากลำบากของพวกเขาอย่างจริงจัง ซึ่งแตกต่างจากชนชั้นกลาง ที่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มักได้รับการเอาใจออกเอาใจด้วยนโยบายต่างๆ จากรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยก็ได้ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีแนวโน้มที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทันถ่วงทีเมื่อพวกเขาได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจเข้าอย่างจัง ซึ่งรัฐบาลก็ไม่สามารถยื่นมือเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้เป็นที่พอใจได้

ในช่วงจังหวะนี้ เมื่อพรรคไทยรักไทยตัวแทนชนชั้นนายทุนใหม่ เสนอนโยบายในการหาเสียงที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาระบบธุรกิจและภาคสังคม โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหามาให้แกชนชั้นกลาง และชนชั้นล่างทั้งในชนบทและในเมือง ทั้งยังแสดงความเชื่อมั่นว่าจะสามารถนำพาประเทศไทยขับเคลื่อนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างรู้เท่าทันและมีความเจตจำนงมากกว่าพรรคการเมืองที่มีฐานอิงอยู่กับชนชั้นนำเก่าและธุรกิจท้องถิ่น¹⁷ จึงทำให้พรรคไทยรักไทยเป็นความหวังและได้รับการสนับสนุนจากประชาชนที่กำลังสิ้นหวังในทุกภาคส่วนเป็นอย่างยิ่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,”

(วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 73.

¹⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์, บทวิเคราะห์สังคมไทย ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์[ออนไลน์], 2553. แหล่งที่มา:

<http://www.mbamagazine.net/home/index.php/component/content/article/51/164> [2553, 8 มิถุนายน].

¹⁷ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2(กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2552), หน้า 121.

(2) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมือง

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ตัวแทนของกลุ่มทุนใหญ่กลุ่มใหม่ในโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองของประเทศไทยที่รอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 โดยผลของวิกฤตเศรษฐกิจที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของประเทศไทย คือ ความเสื่อมทรุดทางการเมืองของนักการเมืองแบบเก่า และความเสื่อมทรุดของกลุ่มทุนเก่าที่ครอบงำเศรษฐกิจไทยมาตั้งแต่ทศวรรษ 2500 โดยเฉพาะกลุ่มทุนการเงินและการธนาคาร¹⁸ ซึ่งลักษณะของกลุ่มทุนเก่า โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นกลุ่มธุรกิจการเงิน ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุน ที่มักมีสายสัมพันธ์กับกลุ่มการเมืองในลักษณะอุปถัมภ์ โดยกลุ่มทุนเป็นฝ่ายให้เงินทุนสนับสนุนแก่กลุ่มที่กุมอำนาจทางการเมือง เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์และการคุ้มครองจากกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมือง¹⁹

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่สมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ จนถึงสมัยรัฐบาล พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2539 ระบบเศรษฐกิจไทยได้เชื่อมต่อกับระบบเศรษฐกิจโลกมากขึ้น นายทุนได้พัฒนาตนเองขึ้นมาเป็นชนชั้นที่สำคัญชนชั้นหนึ่งในสังคมด้วยการอาศัยอำนาจทางเศรษฐกิจอันเป็นพลวัตของกระบวนการสะสมทุนที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง²⁰ สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่สมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย เป็นต้นมา คือ กลุ่มทุนที่เกี่ยวข้องโทรคมนาคมเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว²¹ เพราะได้รับโอกาสในการดำเนินธุรกิจแบบสัมปทานจากรัฐ กลุ่มทุนเหล่านี้จึงเติบโตจากโครงการโทรคมนาคมและการสื่อสารซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาล ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงเป็นเงื่อนไขพิเศษที่ทำให้กลุ่มทุนเหล่านี้เติบโตขึ้นมาเป็นกลุ่มทุนผูกขาดอย่างรวดเร็ว²² แต่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มทุนเหล่านี้เข้ามามีบทบาททางการเมืองในฐานะตัวแสดงหลักที่เข้ามาเล่นการเมืองโดยไม่ผ่านตัวแทนดังเช่นในอดีตที่การเมือง

¹⁸ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, “การเมืองภาคประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์: หลักการและความจำเป็นทางสถานการณ์,” ใน รัฐชนทักษิณ 2, เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, 2547), หน้า 160.

¹⁹ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, “การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจไทยและการเมืองในระบอบธนธิปไตย,” วารสารธรรมศาสตร์ 23,2 (มิถุนายน 2548): 93.

²⁰ วรวิทย์ โธนาท, “การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 216.

²¹ อุทิศ ปัทมานันท์, “บทบาทชนชั้นนายทุนไทยจากปี 2519 ถึงปี 2534,” ใน รัฐ ทุน เจ้าพ่อท้องถิ่นกับสังคม, ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะรังสรรค์, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง, 2535), หน้า 16.

²² Ukrist Pahtmanand, “The Thaksin Shinawatra Group: A Study of Relationship Between Money and Politics in Thailand,” The Copenhagen Journal of Asian Studies (1999): 62.

กับกลุ่มทุนมีลักษณะเป็นตัวจริง (Principal) กับตัวแทน (agent) คือ ปัจจัยด้านวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 ที่เป็นตัวเร่งให้กลุ่มทุนพยายามปรับตัวต่อเงื่อนไขทางเศรษฐกิจใหม่ เพื่อให้กระบวนการสะสมทุนสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยนายทุนที่เป็นแกนนำในการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อวิกฤตเศรษฐกิจคือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายทุนผูกขาดด้านการสื่อสาร โทรคมนาคมในฐานะกลุ่มทุนใหม่ที่มีโอกาสเข้ามากำหนดนโยบายเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของประเทศ²³ จึงกล่าวได้ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ได้เป็นเพียงตัวแทนของกลุ่มชินคอร์ป หรือกลุ่มทุนสื่อสารเท่านั้น แต่เป็นตัวแทนของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมทั้งระบบ ที่ต้องการเข้าไปแก้ไขอุปสรรคที่ติดขัดและยุ่งยากจากโครงสร้างการเมืองแบบเดิมด้วยการเป็นผู้กำหนดนโยบายและดำเนินการบริหารจัดการด้วยตัวเอง

กล่าวโดยสรุป การก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เกิดจากการความเสื่อมทรุดทางการเมืองของนักการเมืองแบบเก่าในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 และความเสื่อมทรุดของกลุ่มทุนเก่าที่ครอบงำเศรษฐกิจไทยมาตั้งแต่ทศวรรษ 2500 อันได้แก่ กลุ่มทุนการเงินและการธนาคาร²⁴ ที่สร้างความมั่งคั่งให้แก่เศรษฐกิจการเมืองไทยมาโดยตลอด จนส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศได้รับผลกระทบตามไปด้วย พื้นที่การแข่งขันต่อสู้ของระบบเศรษฐกิจการเมืองไทยถูกทำให้หดเล็กลง และกลุ่มคนโดยเฉพาะชนชั้นล่างและชนชั้นกลางที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจต้องการทางเลือกใหม่ๆ ที่สามารถแก้ไขปัญหอันเป็นที่น่าพอใจให้แก่พวกเขาได้ บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้กลุ่มทุนใหญ่ไม่ก็กลุ่มที่รอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจสามารถก้าวเข้ามาครอบครองอำนาจรัฐได้อย่างรวดเร็ว และเกือบจะไม่มีคู่แข่งในความเป็นจริงเลย²⁵ ชนชั้นนายทุนใหญ่กลุ่มใหม่ที่เล็งเห็นแล้วว่ารัฐบาลที่เป็นตัวแทนของชนชั้นนายทุนเก่าไม่สามารถรับมือกับวิกฤตเศรษฐกิจที่รุนแรงได้ จึงจำเป็นที่จะต้องปรับรูปแบบรัฐทุนนิยมใหม่โดยให้มีรัฐบาลที่เข้มแข็ง เข้าใจกระแสเศรษฐกิจและกระแสโลกาภิวัตน์²⁶ ซึ่ง

²³ รัตพงษ์ สอนสุภาพ และประจักษ์ น้ำประสานไทย, Thaksino's Model ปฏิรูปความมั่งคั่งสู่ฐานอำนาจใหม่, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ : ยู เอ็ม ซี เพรส, 2546), หน้า 63.

²⁴ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, "การเมืองภาคประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์: หลักการและความจำเป็นทางสถานการณ์," หน้า 160.

²⁵ เรื่องเดียวกัน.

²⁶ จากคำกล่าวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ว่า "ช่วงที่เราตั้งพรรคไทยรักไทยในปี พ.ศ.2541 นั้น ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่ตีสั้น ทำให้เห็นว่าสิ่งที่เราเคยทำมาในอดีตผิดมาก นั่นเพราะกระบวนการทัศน์ต่างๆ ได้เปลี่ยนไปจากเดิมแล้ว...แต่ความคิดของรัฐบาลในขณะนั้นปรับเปลี่ยนช้ามาก จนไม่เท่าทันกระแสโลกที่เปลี่ยนไป...ผมจึงคิดว่าเราต้องคิดใหม่ ทำใหม่ และกระตุ้นให้ประชาชนคิดใหม่ ทำใหม่ นี่คือการเริ่มต้นของพรรคไทยรักไทย" ใน ภูมิธรรม เวชยชัย และนพรัตน์ มณีรัตน์, จากจังหวะคิด ทักษิณ ชินวัตร สู่นโยบายพรรคไทยรักไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2547), หน้า 27.

สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ที่ต้องการให้มีรัฐบาลที่เข้มแข็ง หากเรามองในแง่พลังทางชนชั้น ชนชั้นนายทุนที่นำโดยพรรคไทยรักไทยถือเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ของรัฐทุนนิยมหลังวิกฤตเศรษฐกิจที่กลุ่มทุนใหม่เข้ามาแทนที่กลุ่มทุนเก่าซึ่งล่มสลายลง และการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองหลังวิกฤตเศรษฐกิจคือ การลดความขัดแย้งทางสังคม/ชนชั้น ด้วยการเสนอแนวนโยบายประชานิยมที่ดูเหมือนจะเป็นประโยชน์ร่วมกันของชนชั้นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นล่าง ชนชั้นกลาง และชนชั้นนายทุน ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำให้พรรคการเมืองของนายทุนเข้ามาเป็นรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย ให้อำนาจบริหารจัดการรัฐรวมศูนย์อยู่ในมือของพรรค เพื่อควบคุมกลไกรัฐทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองให้เป็นไปตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ ลดความขัดแย้งทางชนชั้น อำพรางการกดขี่ขูดรีด เพื่อเป้าหมายในการปกป้องผลประโยชน์และการสะสมทุน ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองปี พ.ศ.2540 ได้วางแนวทางให้เกิดรัฐบาลที่เข้มแข็งไว้แล้ว จึงเป็นที่มาของการจัดขบวนใหม่ของชนชั้นนายทุนไทยครั้งใหญ่ในนาม “พรรคไทยรักไทย”

3.2 การก่อเกิดรัฐบาลพรรคไทยรักไทย

พรรคไทยรักไทยก่อตั้งขึ้นโดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เมื่อครั้งก่อตั้งพรรคในระยะแรกมีฐานกำลังเดิมเป็นคนในพรรคพลังธรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นหนุ่มสาวผู้มีบทบาทขับเคลื่อนขบวนการสิทธิและเสรีภาพยุคตุลาคม พ.ศ.2516²⁷ แต่เมื่อพิจารณาถึงการจัดพันธมิตรเพื่อขึ้นกุมอำนาจ กลยุทธ์ที่ชาญฉลาดอีกอย่างหนึ่งของพรรคไทยรักไทยคือ การไม่ตัดขาดจากนักการเมืองแบบเก่า โดยให้นักการเมืองเก่าซึ่งยังมีคะแนนเสียงเหลืออยู่มากในชนบท ทำหน้าที่เป็นฐานเสียงหลักทางการเมืองในรัฐสภา โดยไม่ให้ถอนหน้าออกตาขึ้นมาเป็นผู้เสนอภาพลักษณ์พรรคไทยรักไทย กลยุทธ์นี้ทำให้พรรคไทยรักไทยสามารถนำ ส.ส.เก่าจากพรรคอื่นๆ มาใช้ประโยชน์ในการเลือกตั้งได้โดยไม่เสี่ยงต่อสายตารังเกียจของชนชั้นกลาง²⁸

นอกจากนี้ พรรคไทยรักไทยยังถูกสร้างขึ้นด้วยยุทธวิธีการใช้ความพร้อมในเรื่องเงินทุน และการเลือกใช้มรรควิธีการเติบโตทั้งจากภายใน (Internal Growth) และจากภายนอก

²⁷ รังสรรค์ ธนะพรพันธ์, จาก *Thaksinomics สู่ทักษิณาธิปไตย* ภาค 1-3, (กรุงเทพฯ: openbooks, 2548), หน้า 14.

²⁸ ธัญญ์ บุญมี, “การเมืองภาคประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์: หลักการและความจำเป็นทางสถานการณ์,” ใน *รัฐันทักษิณ 2*, เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ขอคิดด้วยคน, 2547), หน้า 161.

(External Growth) ควบคู่กันไป²⁹ โดยพรรคไทยรักไทยเกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทุนสื่อสารและทุนอุตสาหกรรม กับกลุ่มคนเดือนตุลาฯ นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน³⁰

3.2.1 กลุ่มทุนสื่อสารและกลุ่มทุนอุตสาหกรรม

ไม่เพียงแต่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของ พ.ต.ท.ทักษิณ เท่านั้นที่ส่งผลต่อการก่อตัวและพัฒนาการของพรรคไทยรักไทย แต่ยังมีบรรดากลุ่มทุนอื่นๆ ที่สำคัญและทรงอิทธิพลในทางเศรษฐกิจการเมืองไทยได้เข้ามาร่วมเป็นพันธมิตรโดยเฉพาะกลุ่มทุนสื่อสารและทุนอุตสาหกรรม เมื่อพิจารณาในแง่ของปัจจัยด้านทุนซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักและมีความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของพรรคทั้งในสภาวะปกติและในช่วงของการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง³¹ งานวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของกลุ่มธุรกิจกับพรรคการเมือง: ศึกษาเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์และพรรคไทยรักไทย”³² พบว่า กลุ่มทุนใหม่ของพรรคไทยรักไทยประกอบด้วย 7 กลุ่มที่สำคัญ คือ (1) กลุ่มคุณหญิงพจมาน ชินวัตร (2) กลุ่มนายอดิศักดิ์ โพธารามิก (3) กลุ่มนายประชา มาลีนนท์ (4) กลุ่มนายธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ (5) กลุ่มนายเจริญ สิริวัฒนภักดี (6) กลุ่มนายประยุทธ มหากิจศิริ (7) กลุ่มนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ

กลุ่มทุนที่เข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทยนั้นมีลักษณะเฉพาะร่วมกัน 2 ประการ คือ (1) เป็นกลุ่มบริษัทที่อยู่ในภาคการผลิตที่มีผู้ประกอบการจำนวนน้อยรายและได้รับการคุ้มครองสูง (2) เป็นกลุ่มบริษัทที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งหมายถึงการมีสินทรัพย์รวมกันในมูลค่าที่สูง โดยปกติกลุ่มธุรกิจเหล่านี้ต้องมีสายสัมพันธ์กับรัฐบาลอยู่แล้ว เมื่อมีการรวมกลุ่มทุนโดย พ.ต.ท.ทักษิณ กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่จึงเข้าร่วมกับ พ.ต.ท.ทักษิณด้วย เพราะมีโอกาสได้เข้าไปเป็นฝ่าย

²⁹ การเติบโตจากภายใน (Internal Growth) นั้นเริ่มต้นเมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จัดตั้งพรรคไทยรักไทยในปี พ.ศ.2541 และฐานกำลังทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณคือฐานดั้งเดิมในพรรคพลังธรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นหนุ่มสาวผู้มีบทบาทขับเคลื่อนขบวนการสิทธิเสรีภาพในยุคตุลาคม 2516 ซึ่งได้ติดตาม พ.ต.ท.ทักษิณ ออกมาอยู่กับพรรคไทยรักไทย ส่วนการเติบโตจากภายนอก (External Growth) นั้นพรรคไทยรักไทยเลือกที่จะขยายฐานการเมืองของตนด้วยการเข้าไปครอบงำการเมืองในพรรคต่างๆ เช่น มุ่ง ‘เทียนทอง’ จากพรรคความหวังใหม่ และมุ่ง ‘คุณกิตติ’ จากพรรคกิจสังคม รวมทั้งการครอบพรรคเสรีธรรม นักเลือกตั้งจำนวนมาก ผลจากพรรคต้นสังกัดเดิมและพากันตอบเท้าเข้าสู่พรรคไทยรักไทย อังนิง รังสรรค์ ธนะพรพันธ์, จาก Thaksinomics สู่ทักษิณอาชีพโดย : ภาคหนึ่ง การเมืองระบอบทักษิณ, หน้า 14-15.

³⁰ บุษอรีย์ หยีมะ, “นโยบายหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ: การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 117-142.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 122.

³² ชำนาญ รอดเหตุภัย, อิทธิพลของกลุ่มธุรกิจกับพรรคการเมือง: ศึกษาเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์และพรรคไทยรักไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2546), หน้า 27.

บริหารและไม่ต้องเผชิญกับการผิดสัญญาของกลุ่มการเมือง รวมทั้งยังสามารถเข้ามากำกับดูแลนโยบายสาธารณะด้วยตัวเอง เพื่อให้สามารถเยียวยาความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น โดยอาจเข้ามาปรับแก้กฎหมายบางประการได้อีกด้วย³³

3.2.2 กลุ่มคนเดือนตุลา นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน

พรรคไทยรักไทยยังแสวงหาพันธมิตรจากกลุ่มชนชั้นกลางที่อยู่นอกวงธุรกิจและสามารถเชื่อมความสัมพันธ์กับคนชั้นล่างหรือระดับรากหญ้าที่กระจายตัวอยู่ในชนบททั่วประเทศ โดยการดึงกลุ่มคนเดือนตุลา นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวทางสังคม และผู้ที่ทำงานอยู่ในองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ซึ่งในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาไม่มีบทบาทอย่างสูงในการเคลื่อนไหวเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม³⁴ ทั้งนี้การเข้าเป็นสมาชิกพรรคของกลุ่มคนเดือนตุลา นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ได้ทำให้พวกเขากลายเป็นปัญญาชนที่ส่งผลอย่างมากต่อการจัดทำนโยบายพรรคโดยเฉพาะนโยบายแนวสังคมที่ถูกเรียกว่านโยบายประชานิยม และช่วยวางกรอบ กำหนดทิศทางการทำงานเชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนในระดับรากหญ้าเพื่อการเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ชนบท ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดที่มีผลต่อจำนวนที่นั่งในสภา³⁵ บุคคลในกลุ่มนี้ที่มีความสำคัญในการร่วมสร้างพรรคไทยรักไทยเช่น

นายภูมิธรรม เวชยชัย³⁶ มีบทบาทสำคัญในการวางนโยบายของพรรค ด้วยการประสานงานหาความร่วมมือจากเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน โดยจัดเวทีระดมความคิดเห็นมากมายในช่วง 2 ปีที่พรรคไทยรักไทยอยู่ในระหว่างการแนะนำตัวทำความรู้จักกับประชาชนเพื่อแปลงไปสู่นโยบาย ในอดีตนั้นนายภูมิธรรม เป็นผู้ก่อตั้งโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (คอส.) และทำหน้าที่ผลิตบุคลากรให้กับเอ็นจีโอต่างๆ มาแล้วถึง 22 รุ่น ทำให้เขาเป็นที่รู้จักของคนทำงานในองค์กรเอ็นจีโอ ก่อนที่จะเข้ามาอยู่กับพรรคไทยรักไทย เขาได้เข้าไปทำงานกับกลุ่มชินวัตรในตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการ และทำงานเป็นที่ปรึกษาส่วนตัวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศมาก่อนแล้ว **นายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี**³⁷ มีบทบาทใน

³³ เรื่องเดียวกัน.

³⁴ บุษกร หิมีมะ, “นโยบายหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ: การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย,” หน้า 131.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

³⁶ เนชั่นสุดสัปดาห์(5-11 กุมภาพันธ์ 2544):18, เนชั่นสุดสัปดาห์(19-25 กุมภาพันธ์ 2544):11 , เนชั่นสุดสัปดาห์(26 กุมภาพันธ์ – 4 มีนาคม 2544): 11.

³⁷ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,” หน้า 159.

การตั้งนักกิจกรรมด้านสาธารณสุขหัวก้าวหน้า เช่น นายแพทย์สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ แพทย์ผู้ซึ่งอยู่ในปีกก้าวหน้าที่สุดในกระทรวงสาธารณสุขเข้ามาในพรรคไทยรักไทย และยังเป็นผู้ร่างและผลักดันแนวคิดหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าในรูปแบบของ “นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค” อีกด้วย **นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์**³⁸ มีบทบาทสำคัญในการเสนอแผนพัฒนาภาคการเกษตรให้แก่พรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะแนวคิดในการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร อันเป็นปัญหาสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางชนชั้น ได้แก่ นโยบายกองทุนหมู่บ้านละล้าน และนโยบายพักชำระหนี้เกษตรกร **ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์**³⁹ อดีตอาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (นิด้า) มีความรู้ความสามารถด้านการตลาด ได้ใช้ความรู้คิดค้นเทคนิคทางการตลาดเพื่อทำให้พรรคไทยรักไทยเป็นที่รู้จักและนำไปสู่การตัดสินใจเลือกของประชาชนในวันเลือกตั้ง

นอกจากกลุ่มคนเดือนตุลาแล้ว ยังมีกลุ่มนักวิชาการที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการก่อกำเนิดพรรคไทยรักไทย เช่น **ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ** อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นบุคคลสำคัญที่ผลักดันแนวคิดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองทดแทนเศรษฐกิจกระแสหลักที่เน้นกลไกทางการตลาดเสรี แนวคิดของณรงค์นั้นได้ส่งผลให้เกิดนโยบายหยุดพักการชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปี⁴⁰ ซึ่งเป็นนโยบายเด่นนโยบายหนึ่งของพรรคไทยรักไทย

กล่าวโดยสรุป การก้าวเข้าสู่แวดวงการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยการตั้งพรรคการเมืองเป็นของตนเองนั้น เพื่อให้สามารถกำหนดอุดมการณ์และแนวทางในการบริหารพรรคและกำหนดนโยบายได้ตามต้องการ อย่างไรก็ตามการก่อตัวของพรรคไทยรักไทยกล่าวได้ว่าเป็นการเตรียมการของกลุ่มทุนใหม่ในการเข้ามาครองอำนาจรัฐ เพราะเป็นการรวมตัวครั้งสำคัญของภาคทุนที่มีลักษณะเป็นกลุ่มทุนผูกขาด ซึ่งในอดีตกลุ่มทุนเหล่านี้กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ของพรรคการเมืองอื่น แต่กลับมารวมตัวเพื่อก่อตั้งพรรคไทยรักไทยขึ้นในปี พ.ศ.2541 การดำเนินกิจการทางการเมืองของกลุ่มทุนในลักษณะรวมตัวเพื่อก่อตั้งพรรคนั้นทำให้กลุ่มทุนกลายเป็นจากอดีตที่มักเป็นผู้ให้ความสนับสนุน (supporter) พรรคการเมือง มาเป็นผู้เล่น (player) ด้วยตัวเองอย่างเต็มตัวและเปิดเผย โดยกลุ่มทุนเหล่านี้มีส่วนช่วยเหลือเกื้อหนุนให้พรรคไทยรักไทยมีความแข็งแกร่งและได้เปรียบพรรคการเมืองอื่นๆ ในสนามการเลือกตั้ง นอกจากนี้พรรคไทยรักไทย

³⁸ เรื่องเดียวกัน.

³⁹ บุษกร หนี้มะ, “นโยบายหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ: การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย,” หน้า 134.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

ยังอาศัยนักการเมืองรุ่นเก่า ที่มีฐานคะแนนเสียงเหลืออยู่มากในต่างจังหวัด ทำหน้าที่หลักเป็นฐานการเมืองในรัฐสภา ในส่วนของภาคสังคม พรรคไทยรักไทยเป็นที่รวมของกลุ่มคนเดือนตุล่านักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้กลายมาเป็นปัญญาชนในการจัดทำนโยบายพรรค โดยเฉพาะนโยบายแนวสังคมที่ถูกเรียกว่านโยบายประชานิยม ซึ่งเป็นนโยบายที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงทั้งนายทุน ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่างได้อย่างลงตัว

อย่างไรก็ตาม ภาระหน้าที่ใหญ่ที่ต้องเร่งแก้ไขของพรรคไทยรักไทยเมื่อก้าวขึ้นมาเป็นรัฐบาล คือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจ หากรัฐบาลสามารถแก้ไขปัญหาได้เร็วเท่าไร ชนชั้นกลางที่ได้รับผลกระทบก็ยิ่งฟื้นตัวเร็วเท่านั้น เห็นได้จากพื้นที่ที่มีชนชั้นกลางมากที่สุดคือกรุงเทพมหานคร จะพบว่าพรรคประชาธิปัตย์ต้องพ่ายแพ้การเลือกตั้งให้กับพรรคไทยรักไทยในหลายเขต⁴¹ ในส่วนอื่นของประเทศ พรรคไทยรักไทยก็ได้รับคะแนนเสียงจากกลุ่มการเมืองท้องถิ่นเดิมที่ย้ายมาสังกัดพรรคไทยรักไทย ในขณะที่นโยบายระดับรากหญ้าที่ไม่เคยได้รับการพูดถึงหรือไม่เคยได้รับประโยชน์จากพรรคการเมืองอื่นๆ แต่พรรคไทยรักไทยกลับมีนโยบายที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และจับต้องได้ต่อกลุ่มคนชนชั้นล่างหรือรากหญ้าเหล่านี้

เราจะพบว่าในทันทีที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ต้องการจะตั้งพรรคการเมือง สิ่งที่ พ.ต.ท.ทักษิณทำก็คือ ความพยายามที่จะอาศัยวิกฤตทางเศรษฐกิจ และความต้องการของชนชั้นล่างให้เป็นประโยชน์สูงสุด กล่าวคือ พรรคไทยรักไทยได้มีการจัดทำ “Forum” ขึ้นมาเป็นจำนวนมากเพื่อดูว่าชนชั้นล่างต้องการอะไร และนำความต้องการเหล่านั้นไปสู่การออกแบบนโยบายที่ตอบสนองต่อชนชั้นล่าง ซึ่งในที่สุดก็ได้นำไปสู่แนวนโยบายแบบประชานิยม⁴² อย่างไรก็ตาม นักวิชาการฝั่งตรงข้ามกับรัฐบาลพรรคไทยรักไทยได้ตั้งข้อสังเกตว่า พรรคไทยรักไทยได้ใช้นโยบายประชานิยมเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการเข้ายึดอำนาจรัฐอย่างได้ผลโดยผ่านการเลือกตั้งเพียงครั้งเดียวเท่านั้น นโยบายประชานิยมแบบต่างๆ ที่นำเสนอโดยพรรคไทยรักไทยนั้นล้วนถูกคิดค้นขึ้นมาเพื่อดึงดูดคะแนนเสียงจากชนชั้นล่างโดยเฉพาะในภาคอีสานและภาคเหนือ จึงมีแนวโน้มที่จะถูกวิพากษ์วิจารณ์จากบรรดานักวิชาการว่าไม่คำนึงถึงผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม และไม่คำนึงถึงภาระทางการคลังของรัฐบาลเท่าที่ควร⁴³ ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

⁴¹ ฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 20 วันที่ 6 มกราคม 2544[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaipoliticsgovernment.org/wiki> [2553, 21 กันยายน].

⁴² สัมภาษณ์ จรัส สุวรรณมาลา, 8 กันยายน 2552.

⁴³ สุวินัย ภรณวลัย, พรรคพันธมิตร, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2553), หน้า 217.

3.3 นโยบายประชานิยม: เครื่องมือสำคัญในการครองอำนาจของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย

พรรคไทยรักไทยก่อตั้งขึ้นหลังเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 จึงทำให้พรรคมองว่าการบริหารประเทศของรัฐบาลที่ผ่านมา เป็นสิ่งที่ผิดพลาดและความคิดของรัฐบาลก่อนหน้านั้นเปลี่ยนแปลงเข้ามาจนไม่เท่าทันกับกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป⁴⁴ ทำให้ภายหลังจากการเผชิญหน้ากับวิกฤตเศรษฐกิจ กลุ่มทุนที่รวมตัวกันเพื่อก่อตั้งพรรคไทยรักไทยเห็นว่าการแก้ปัญหาตามเงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ ไอเอ็มเอฟ (IMF) นั้นไม่ได้ก่อให้เกิดผลดี เพราะอาจสร้างความไม่พอใจให้แก่ชนชั้นล่างที่ต้องประสบกับปัญหาการว่างงาน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาทางออกใหม่ในการแก้ไขปัญหาความไม่พอใจและความขัดแย้งทางสังคม/ชนชั้นที่อาจจะเกิดขึ้น นั่นจึงเป็นที่มาของการนำเสนอนโยบายที่ถูกเรียกว่า “นโยบายประชานิยม”

3.3.1 นโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทย

มุมมองที่มีต่อนโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทย กล่าวได้ว่ามีมุมมองที่แบ่งแยกกันอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นมุมมองที่มองว่านโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทยเกิดขึ้นจากความคิดของนักเลือกตั้งที่ออกแบบนโยบายในการหาเสียงเพื่อดึงดูดคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งเท่านั้น ในขณะที่มุมมองในส่วนที่สองมองว่านโยบายประชานิยมเกิดขึ้นบนความสัมพันธ์ของบริบททางสังคมการเมืองที่ผนวกรวมเอาข้อเรียกร้องทางสังคมอันหลากหลาย ถัดทอขึ้นมาเป็นนโยบาย

มุมมองในส่วนที่หนึ่ง เกี่ยวข้องกับการมองปรากฏการณ์ประชานิยมในประเทศไทย ว่าอาจมีความหมายเดียวกันกับปรากฏการณ์ประชานิยมในละตินอเมริกาในแง่ของการได้มาซึ่งอำนาจรัฐ โดยนโยบายประชานิยมตามแบบฉบับของละตินอเมริกานั้นไม่ใช่ขบวนการทางสังคมหรือขบวนการปฏิวัติปฏิรูป หรือยึดอำนาจด้วยกำลัง หากแต่เป็นขบวนการทางการเมืองปกติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการชิงชัยในการเลือกตั้งเป็นหลัก โดยการขึ้นสู่อำนาจได้อาศัยแนวนโยบายและความโดดเด่นของผู้นำซึ่งลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีมาระดมความสนับสนุนจากกรรมกรผู้ใช้แรงงาน และคนยากไร้ในเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญ⁴⁵ แต่ที่แตกต่างออกไปสำหรับประเทศไทย คือ การนำนโยบายประชานิยมมาใช้เป็นกลไกในการส่งเสริมผลประโยชน์ของอภิสิทธิ์ชนกลุ่มหนึ่ง

⁴⁴ ภูมิธรรม เวชยชัย และนพรัตน์ มณีรัตน์, จากจังหวะคิดทักษิณ ชินวัตร สู่มุมมองก้าวพรรคไทยรักไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2547), หน้า 21.

⁴⁵ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ทักษิณ-ประชานิยม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), หน้า 28-29.

ซึ่งแตกต่างจากประชานิยมที่พบในละตินอเมริกา ที่ใช้นโยบายประชานิยมเพื่อต่อต้านและล้มล้างชนชั้นอภิสิทธิ์ชนอย่างชัดเจนทำให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่ไม่มีอำนาจกลับมาอำนาจเพิ่มขึ้น เช่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบภาษี การปฏิรูปที่ดิน การกระจายทรัพยากรให้คนจนอย่างแท้จริง เป็นต้น ขณะที่ประชานิยมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่มีการนำแนวทางเหล่านี้มาใช้เลย⁴⁶ จึงเห็นได้ว่าประชานิยมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ นั้นไม่ใช่ประชานิยมที่แท้จริง เพราะเป็นประชานิยมที่ไม่ได้มีผลประโยชน์ของประชาชนเป็นเป้าหมายเท่ากับคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง **ซึ่งถือเป็นการสร้างนโยบายประชานิยมเพื่อผลประโยชน์ของตัวเองมากกว่า**

ด้วยมุมมองในลักษณะนี้ เราจึงพบว่าเป้าหมายหลักของพรรคไทยรักไทยในการนำนโยบายประชานิยมมาใช้เป็นเครื่องมือในการหาเสียงเลือกตั้ง มักมุ่งเน้นไปที่ประชาชนชั้นล่างหรือกลุ่มรากหญ้าซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศ เช่น เกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน คนจนทั้งในเมืองและชนบท เป็นต้น นโยบายประชานิยมจึงก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อผู้คนส่วนใหญ่ที่เป็นกลุ่มรากหญ้าในฐานะฐานมวลชนสำคัญในการสนับสนุนและค้ำยันอำนาจของรัฐบาลจากแรงเสียดทานที่อาจจะเกิดขึ้นจากพลังของคนชนชั้นกลางทั้งในเมืองและชนบทอีกด้วย

อย่างไรก็ตามมุมมองในการมองนโยบายประชานิยมในส่วนที่สอง กลับมองว่าการที่รัฐบาลพรรคไทยรักไทยเสนอใช้นโยบายประชานิยมโดยมุ่งเน้นไปที่ประชาชนชนชั้นล่างหรือรากหญ้านั้น ในประการแรกเราไม่ควรด่วนสรุปว่าผู้ที่ให้การสนับสนุนนโยบายประชานิยมของ พ.ต.ท.ทักษิณ คือ คนที่ “โง่ จน เจ็บ” เพราะแม้ว่าคนในชนบทจะเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ให้การสนับสนุนพรรคไทยรักไทย แต่ในช่วงแรกของการประกาศใช้นโยบายประชานิยมนั้นก็ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกชนชั้น ทั้งนี้เป็นเพราะนโยบายประชานิยมเกิดขึ้นจากทั้งปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีความเกี่ยวข้องกับระดับความยากจนของประชาชนหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 งานการศึกษาของ Jungug Choi⁴⁷ เรื่อง “Economics Crisis Poverty , and The Emergence of Populism in Thailand” พบว่าระดับความยากจนเชิงสัมบูรณ์ (Absolute poverty) ในภูมิภาค ต่าง ๆ ทั่วประเทศของประเทศไทยที่สูงขึ้นหลังวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 มีความสัมพันธ์กับคะแนนเสียงที่พรรคไทยรักไทยได้รับ ดังนั้นปัจจัยจากวิกฤต

⁴⁶ กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. วอลเดน เบนโล วิพากษ์นโยบายทักษิณ ‘ประชานิยมจอมปลอม[ออนไลน์]. 2549.

แหล่งที่มา: http://www.bangkokbiznews.com/2006/06/30/w001_116608.php?news_id=116608 [2552, 30 มิถุนายน].

⁴⁷ Choi, Jungug, “Economics Crisis Poverty and The Emergence of Populism in Thailand,” *Journal of International and Area Studies*.12(1): pp.49-59. อ้างใน นันทวุฒิ พิพัฒเสวีธรรม, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดขึ้นของประชานิยมในประเทศไทย,” *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์* 26,3 (กันยายน 2551): 143.

เศรษฐกิจที่กระทบต่อประชาชนทั่วทุกภูมิภาค จึงเป็นตัวแปรหนึ่งในการอธิบายถึงปรากฏการณ์ประชานิยม

ส่วนปัจจัยด้านสังคมการเมือง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้แล้วบนความสัมพันธ์ของข้อเรียกร้องอันหลากหลายของขบวนการทางสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน และคนชนชั้นล่างเป็นจำนวนมาก⁴⁸ เราจึงเห็นว่ากรณีที่ชาวบ้านเลือกสนับสนุนนโยบายประชานิยมนั้นไม่ได้เป็นเพราะพวกเขาโง่ ขาดองค์ความรู้ ถูกหลอก หรือเห็นแก่ได้ แต่เนื่องมาจากการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของพวกเขาในสอดคล้องกับแนวนโยบายประชานิยมที่เสนอโดยพรรคไทยรักไทยต่างหาก โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ.2535 ได้เกิดปรากฏการณ์การชุมนุมประท้วงเรียกร้องของมวลชนหลายครั้ง⁴⁹ และตอกย้ำด้วยเหตุการณ์หลังวิกฤตเศรษฐกิจที่ทำให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรงมากขึ้น เพราะรัฐบาลก่อนหน้านั้นไม่สามารถเข้ามาช่วยเหลือประชาชนได้ ด้วยเหตุนี้นโยบายประชานิยมภายใต้รัฐบาลพรรคไทยรักไทย จึงถูกคิดค้นอยู่บนความสัมพันธ์กับบริบทด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองด้วย โดยออกแบบมาให้ครอบคลุมประชาชนกลุ่มต่างๆ อย่างทั่วถึงและต่างได้รับประโยชน์จากนโยบายลักษณะนี้กันอย่างถ้วนหน้า ทั้งนี้เพื่อสร้างให้เกิดความแตกต่างอย่างชัดเจนกับนโยบายของพรรคการเมืองคู่แข่ง เช่น พรรคประชาธิปัตย์ที่ไม่อาจสลัดภาพซึ่งถูกวิจารณ์อย่างรุนแรงว่าเป็นรัฐบาลที่มีนโยบาย “อุ้มคนรวย ไม่ช่วยคนจน”⁵⁰ และที่สำคัญเพื่อลดความขัดแย้งทางสังคมและการต่อสู้ทางชนชั้นลงนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ ข้อสรุปที่ได้จึงทำให้สามารถเข้าใจนโยบายประชานิยมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ว่านโยบายประชานิยมที่ถูกเสนอขึ้นนั้นเริ่มต้นมาจากการที่ พ.ต.ท.ทักษิณต้องการใช้นโยบายเพื่อดึงคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งให้ได้มากที่สุดแทนที่จะอาศัยเพียงการอุปถัมภ์ด้วยเงินทอง ข้าวของ และความใกล้ชิดในแต่ละเขตเลือกตั้งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้นับตั้งแต่การจัดตั้งพรรคไทยรักไทยขึ้นในปี พ.ศ.2541 เราจึงพบว่าพรรคไทยรักไทยได้มีการทำฟอรัมเพื่อสำรวจความต้องการของประชาชนอยู่หลายครั้ง พร้อมทั้งมีการปรึกษาหารือทั้งกับองค์กรพัฒนาเอกชน

⁴⁸ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,” หน้า 175.

⁴⁹ การเดินขบวนชุมนุมประท้วงส่วนใหญ่เป็นประเด็นเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง 5 ประเด็นหลัก คือ คัดค้านการใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าคัดค้านโครงการขนาดใหญ่ และด้านมลพิษ ชยะ และยังคงกระจายไปในประเด็นอื่น ๆ อีกเช่น ชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย เรียกร้องราคาผลผลิตเกษตรกร หนี้สิน ใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, การเมืองบนท้องถนน: 99 วันสมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2541), หน้า 38-39.

⁵⁰ นุชอรี ยี่หะมะ, “นโยบายหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจเศรษฐกิจ: การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย,” หน้า 157.

และองค์กรประชาชนระดับรากหญ้า⁵¹ โดยรวบรวมความต้องการของประชาชนและคำแนะนำจากองค์กรเหล่านั้นมาจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำนโยบายของพรรค ซึ่งเราจะพบว่าพรรคไทยรักไทยของ พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ละเลยความสัมพันธ์กับบริบทด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ด้วยการจัดทำฟอร์มขึ้นนั้น ถือเป็นกลยุทธ์ที่ได้รับการวางแผนอย่างเป็นระบบในการกำหนดนโยบายพรรคเพื่อวาดคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง เพราะทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ มองเห็นช่องทางหรือช่องโหว่ที่พรรคการเมืองอื่นๆ อาจมองข้ามไปและฉวยโอกาสที่จะหาประโยชน์จากช่องทางเหล่านั้น ดังนั้นนโยบายเด่นๆ ของพรรคไทยรักไทยจึงไม่ได้เป็นเรื่องใหม่ไปเสียทั้งหมด เพราะนโยบายเหล่านี้ต่างมาจากการประกอบสร้างความต้องการที่หลากหลายของประชาชน เช่นในส่วนของนโยบายหลักประกันสุขภาพที่เราต่างก็รู้กันดีว่ามีการผลักดันในเรื่องนี้มานานแล้ว เหมือนเช่นที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์⁵² ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ได้คิดใหม่ทำใหม่ แต่เป็นผู้หยิบเอาความใฝ่ฝันของสังคมไทยมาทำเป็นนโยบายสาธารณะในรูปต่างๆ และที่สำคัญรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ก็สามารถผลักดันนโยบายของพรรคไปสู่การปฏิบัติได้จริง ซึ่งในข้อนี้ไม่ใช่ความผิดแต่อย่างใดเพราะเรามีนักการเมืองก็นำความต้องการของประชาชนมาจัดทำนโยบายและนำไปปฏิบัติไม่ใช่หรือ

ด้วยเหตุนี้นโยบายประชานิยมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ จึงได้รับการผลักดันอย่างต่อเนื่องและเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ นับตั้งแต่ที่พรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2544 ด้วยคะแนนเสียง 11 ล้านเสียง ต่อเนื่องไปจนถึงการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2548 ที่พรรคไทยรักไทยได้รับคะแนนเสียง 19 ล้านเสียง คะแนนเสียงที่เพิ่มขึ้นนี้เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากนโยบายประชานิยม ซึ่งถ้ามองเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางการเมืองกับนโยบายประชานิยม ณ ช่วงสมัยของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย โดยไม่ได้ลงไปรายละเอียดว่านโยบายประชานิยมเหล่านี้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างไร (Policy Implimentation) หรือมีการประเมินผลจากการนำนโยบายเหล่านี้ไปปฏิบัติอย่างไร (Policy Evaluation) เราก็พอสรุปได้ว่ารัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งในการนำนโยบายประชานิยมมาใช้เป็นฐานสนับสนุนและค้ำยันอำนาจทางการเมือง แม้ไม่สามารถครองอำนาจได้อย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ก็ตาม

นโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทยได้รับการออกแบบให้มีลักษณะที่สำคัญใน 2 ด้าน คือ นโยบายประชานิยมด้านเศรษฐกิจ และนโยบายประชานิยมด้านสังคม

⁵¹ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, *ทักษิณ-ประชานิยม*, หน้า 110.

⁵² นิธิ เอียวศรีวงศ์, "พลังของรัฐบาลกับพลังของสังคม," *มติชน* (26 พฤษภาคม 2546): 6.

นโยบายประชานิยมด้านเศรษฐกิจ ที่สำคัญของพรรคไทยรักไทย เช่น นโยบายพักชำระหนี้เกษตรกร 3 ปี นโยบายกองทุนหมู่บ้าน นโยบายธนาคารประชาชน นโยบายสินเชื่อสำหรับเอสเอ็มอี (SMEs) นโยบายเอสเอ็มแอล (SML) นโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ OTOP⁵³ เป็นต้น

นโยบายเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญต่อการสร้างความพอใจให้กับประชาชนส่วนใหญ่หลังจากประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ได้มีการนำเสนอและบังคับใช้นโยบายเศรษฐกิจที่ถูกเรียกว่า “ทักษิณอมิกส์”⁵⁴ ซึ่งหมายถึงนโยบายเศรษฐกิจที่รัฐเข้าไปกระตุ้นการขยายตัวและการฟื้นตัวของภาคธุรกิจ โดยเน้นการเติบโตของรายได้ประชาชาติ (GDP) สร้างความหวังและความมั่นใจต่อเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน รัฐบาลมุ่งสร้างกระแส และเน้นการเติบโตของดัชนีตลาดหลักทรัพย์ ขณะเดียวกันก็สนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือเกษตรกรและธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลางด้วย นอกจากนี้ทักษิณอมิกส์ยังเป็นเศรษฐกิจคู่ขนาน (Dual Economics) ที่เน้นการส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ พร้อมๆ กับการขยายตัวของตลาดภายในประเทศโดยเฉพาะตลาดในชนบท ทักษิณอมิกส์จึงเป็นความพยายามทางความคิดเชิงกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่ประเทศไทยประสบมาเมื่อปี พ.ศ.2540

นโยบายประชานิยมด้านสังคม ที่สำคัญของพรรคไทยรักไทย เช่น นโยบายเพื่อสวัสดิการสังคม ซึ่งจะเห็นได้จากการประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค การสงเคราะห์คนยากจนโดยการจดทะเบียนคนจน การสงเคราะห์ชนชั้นกลางด้วยโครงการเอื้ออาทร (บ้าน แท็กซี่ คอมพิวเตอร์) นโยบายเพื่อการพัฒนาการศึกษาและเทคโนโลยี เช่น การปฏิรูปการศึกษา การแจกทุนการศึกษาเอื้ออาทรและทุนนักเรียน-นักศึกษาอัจฉริยะให้ไปศึกษาชั้นสูงทั้งในและต่างประเทศ นโยบายการทำสงครามเพื่อเอาชนะยาเสพติด⁵⁵ เป็นต้น

นโยบายเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการสร้างความพอใจให้กับประชาชนไม่แพ้นโยบายด้านเศรษฐกิจ และเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้ของประชาชนมาเป็นเวลานาน ซึ่งพรรคไทยรักไทยได้หยิบจับประเด็นการต่อสู้เหล่านี้มาจัดทำเป็นนโยบายเพื่อใช้ในการแข่งขันทางการเมืองในสนามการเลือกตั้ง

⁵³ รุ่งสรรค์ ธนะพรพันธุ์, จาก Thaksinomics สู่ทักษิณานิธิปไตย ภาค 3, หน้า 15.

⁵⁴ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ทักษิณานิธิ-ประชานิยม, หน้า 124-125

⁵⁵ รุ่งสรรค์ ธนะพรพันธุ์, จาก Thaksinomics สู่ทักษิณานิธิปไตย ภาค 3, หน้า 15-16.

อย่างไรก็ตาม มีการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเป็นประชานิยมของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทยในช่วงแรกว่าแท้จริงแล้วไม่ต่างกับการทำธุรกิจหรือการตลาด (Marketing) เพราะไม่ได้มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ชัดเจน นโยบายก็คือสินค้าที่ พ.ต.ท.ทักษิณ นำมาเสนอขาย เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าซึ่งก็คือประชาชน แต่หลังจากที่ได้เข้ามามีอำนาจทางการเมือง ลักษณะความเป็นประชานิยมของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้มีการพัฒนาเด่นชัดและเข้มข้นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของบุคลิกลักษณะผู้นำ หรือ *Personalistic leaders*⁵⁶ ตามแบบอย่างประชานิยมในกลุ่มประเทศละตินอเมริกา กล่าวคือ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้พยายามสร้างภาพหรือสัญลักษณ์ของการเป็นผู้นำที่โดดเด่น มี “บารมี” และ วิสัยทัศน์ ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยตรง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้พยายามแสดงให้เห็นว่าเขเป็นส่วนหนึ่งของประชาชน รู้และเข้าใจประชาชนและเป็นผู้เดียวที่สามารถให้ความต้องการต่างๆ ของประชาชนเป็นจริงได้ นอกจากนี้ยังมีการใช้ชื่อของรัฐจัดรายการ “นายกทักษิณคุยกับประชาชน” ทุกอาทิตย์ มีการเยี่ยมพื้นที่ต่างๆ แบบ “ทัวร์นกขมิ้น” และการจัดประชุม คณะรัฐมนตรีสัญจร เป็นต้น

กลยุทธ์การทำงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ จึงมีความพยายามที่จะสถาปนาความชอบธรรมและสร้างฐานการสนับสนุนรัฐบาลด้วยนโยบายประชานิยม โดยเชื่อมประสานทั้งชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง ทั้งในเมืองและในชนบทเข้าด้วยกัน ผู้เขียนเห็นด้วยกับสิ่งที่ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์⁵⁷ กล่าวว่า ในบางระดับนโยบายประชานิยมในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ อาจเหมือนพวกประชานิยมยุคโบราณที่ให้ความสำคัญกับฐานเกษตรกร เพียงแต่ พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ได้เรียกคนพวกนี้ว่าเกษตรกร ซึ่งประเด็นสำคัญที่ทำให้นโยบายประชานิยมแบบทักษิณแตกต่างออกไป คือการสร้าง “Sense of Universality” นั่นคือการทำให้ทุกคนรู้สึก “เท่ากัน” ในทางความคิด (ส่วนความเป็นจริงเป็นอีกเรื่องหนึ่ง) เป็นการสร้างสิ่งที่เรียกว่า “New Subject Position” คือการสร้างลักษณะของคน (ตัวตนและตำแหน่งแห่งที่ใหม่) ของประชาชนในฐานะตัวกระทำหรือผู้มีบทบาททางการเมือง) ขึ้นมาใหม่ การสร้างตัวตนใหม่ทางการเมืองให้กับประชาชนนั้น มีลักษณะที่ไม่ก่อให้เกิด / เห็น / รู้สึกกับสิ่งที่เรียกว่า “ความขัดแย้งกัน” นอกจากนี้ การทำงานของระบอบทักษิณ ยังไม่กล่าวถึงปัญหาว่ามีคู่ขัดแย้งอะไรที่ชัดเจน และไม่ได้มองปัญหาในฐานะของชนชั้น ซึ่งการสร้าง Sense of Universality นั้นเป็นการสร้างที่มีนัยสำคัญ คือเป็นการทำให้ความขัดแย้งทางชน

⁵⁶ นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดขึ้นของประชานิยมในประเทศไทย,” *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์* 26,3 (กันยายน, 2551): 131.

⁵⁷ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, “ทักษิณนิยาม...อีกที,” ใน *ทักษิณนิมิตส์, จูไรต์นส์ แชนใจรักษ์, บรรณาธิการ.* (กรุงเทพฯ : วิถีวรรณคดี, 2547), หน้า 147-166.

ชั้นไม่ชัดเจนนั่นเอง เช่นเดียวกับความเห็นของเก่งกิจ กิติเรียงลาภ⁵⁸ ที่ย้ำให้เห็นว่านโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทยนั้นมีสถานะเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองของชนชั้นนายทุนไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจที่ต้องการจัดการกับวิกฤตทางการเมือง ยุทธศาสตร์ประชานิยมจึงเป็นส่วนหนึ่งของวาระทางการเมืองของรัฐและชนชั้นนายทุนไทยทั้งชนชั้นที่ต้องการลดสลายและกลบเกลื่อนความขัดแย้งทางสังคมและการต่อสู้ทางชนชั้นไม่ให้นำไปสู่การแตกหัวและเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนหรือการปฏิวัติโค่นล้มระบบทุนนิยมในระยะยาว ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าพรรคไทยรักไทยพยายามสร้างความประทับใจเพื่อดึงมวลชนที่ไม่มีการจัดตั้ง หรือที่เรียกว่า “disorganized mass”⁵⁹ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ครอบคลุมเศรษฐกิจการเมืองต่างๆ ไปไม่ได้ให้ความสนใจกลุ่มคนเหล่านี้ได้แก่ พ่อค้า-แม่ค้าหาบเร่แผงลอย คนรับจ้างทำงานทั่วไป หรือที่เรารู้จักกันในรูปแบบเศรษฐกิจนอกระบบ และยักรวมถึงเกษตรกรรายเล็กๆ อีกด้วย

กล่าวได้ว่ารัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ทำการครอบงำทางการเมืองทั้งในมิติเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้เพื่อทำการลดทอน และกลบเกลื่อนสิ่งที่เรียกว่าการต่อสู้ทางชนชั้นผ่านการเครื่องมือที่สำคัญ คือ นโยบายประชานิยม และกล่าวได้ว่านโยบายประชานิยมได้กลายเป็นมรดกชิ้นสำคัญที่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ทิ้งไว้⁶⁰ เพราะถึงแม้รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ จะหมดอำนาจทางการเมือง แต่ความสำเร็จจากการใช้นโยบายประชานิยมในการสร้างฐานคะแนนเสียงได้ส่งผลให้รูปแบบการแข่งขันทางการเมืองของพรรคการเมืองในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปเป็นการใช้นโยบายประชานิยมที่มีความเข้มข้นในการแข่งขันทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายประชานิยมจะได้รับการตอบรับอย่างกว้างขวาง และเป็นฐานส่งเสริมอำนาจที่ทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นำพรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2544 และ พ.ศ.2548 แต่ในสายตาเหล่านักวิชาการ ปัญญาชนชนชั้นกลาง และชนชั้นนำดั้งเดิม ต่างมีการออกมาวิพากษ์วิจารณ์นโยบายประชานิยมอย่างสม่ำเสมอ ส่วนหนึ่งนั้นอาจเป็นเพราะว่านโยบายประชานิยมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ แตกต่างจากนโยบายของรัฐบาลยุคก่อนในแง่ที่นโยบายของรัฐบาลยุคก่อนมักได้มาจากการกำหนดของเทคโนโลยีหรือข้าราชการ นักวิชาการ เช่น จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือ

⁵⁸ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,” หน้า 189.

⁵⁹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “พลวัตทุนไทยและแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจการเมืองไทย,” ฟ้าเดียวกัน 4.3 (กรกฎาคม – กันยายน, 2549): 73.

⁶⁰ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “มรดกของไทยรักไทย,” ใน รากหญ้าสร้างบ้านชนชั้นกลางสร้างเมือง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2552), หน้า 55-60.

สภาพัฒน์ มากกว่ามาจากนักการเมือง แต่เมื่อพรรคไทยรักไทยได้จัดตั้งรัฐบาล การกำหนดนโยบายจึงเปลี่ยนโฉมหน้าไป เพราะพรรคไทยรักไทยมีนโยบายของตัวเองและผลักดันให้นโยบายของพรรคกลายเป็นนโยบายของรัฐบาล สภาพัฒน์หรือหน่วยงานราชการอื่นที่เคยมีบทบาทในการกำหนดนโยบายจึงเป็นเพียงส่วนเสริมที่คอยนำเอานโยบายกว้างๆ ของพรรคไทยรักไทยไปแปรเป็นรูปธรรมและนำไปปฏิบัติ⁶¹ ในแง่นี้ผู้วิจัยพยายามชี้ให้เห็นว่า อาจเป็นไปได้หรือไม่ที่การขึ้นสู่อำนาจของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ไปทำลายกับการปกครองแบบระบบราชการ และยังคงหมายรวมถึงพรรคประชาธิปัตย์ที่มีสไตล์การทำงานและอุดมการณ์แบบเดียวกับระบบข้าราชการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของการเมืองแบบเก่า (กลุ่มอำนาจเก่า) เพราะเราจะเห็นได้ว่าส่วนหนึ่งของผู้ที่อยู่ในระบบราชการและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งที่เรียกว่าอำนาจเก่า นั้นได้ปรากฏตัวอยู่ในเวทีการประชุมของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2549 ทั้งโดยเปิดเผยและอยู่เบื้องหลังดังจะกล่าวถึงต่อไป

3.3.2 วิฤตการณ์ทางการเมืองในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

ความแข็งแกร่งของพรรคไทยรักไทย จากการใช้นโยบายประชานิยมเป็นฐานส่งเสริมและค้ำยันอำนาจทางการเมือง ทำให้แวดวงนักวิชาการ ปัญญาชน ชนชั้นกลาง มีการสร้างคำขึ้นมาเพื่อใช้อธิบายแนวทางการบริหารประเทศของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ว่ามีลักษณะเผด็จการที่มาจากประชาธิปไตย และผู้นำที่มีวิวัฒนาการการบริหารที่รวมศูนย์อำนาจว่า “ระบอบทักษิณ” (Thaksin's Regime) ดังนั้นระบอบทักษิณจึงเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบรวมศูนย์อำนาจภายใต้การนำของกลุ่มทุนใหม่โดยใช้นโยบายประชานิยมเป็นฐานสนับสนุนและค้ำยันอำนาจทางการเมือง

คำว่า “ระบอบทักษิณ” เริ่มมีการกล่าวถึงในกลุ่มนักวิชาการ สื่อมวลชน ชนชั้นกลาง ผู้ซึ่งไม่เห็นด้วยกับแนวทางการบริหารประเทศของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย โดยเริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 จากการสำรวจพบว่าคำนี้ถูกใช้ในวาระต่างๆ เช่น

- การจัดเวทีสาธารณะเรื่อง “2 ปีระบอบทักษิณกับสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” โดยคณะทำงานปกป้องนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546⁶²

⁶¹ ฤกษ์ ศุภศิริ, ประวัติย่อการเมืองไทยในรอบทศวรรษ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โพลีบุ๊กส์, 2553), หน้า 38-39.

⁶² เกษียร เตชะพีระ, “ระบอบทักษิณ: บันทึกเรื่องราวของการสร้างคำ,” ใน ทางแพร่งและพงหนาม ทางผ่านสู่ประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2551), หน้า 91-99.

- วารสารฟ้าเดียวกัน ได้เชิญนักวิชาการและนักพัฒนาองค์กรเอกชนประมาณ 30 คน เข้าร่วมระดมสมองในหัวข้อ “ระบอบทักษิณ ความเป็นมาและความเป็นไปในอนาคต” เมื่อวันที่ 10-11 มกราคม พ.ศ. 2547⁶³

- นายธีรยุทธ บุญมี อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้วิเคราะห์สถานการณ์การเมืองภายใต้หัวข้อ “4 ปีระบอบทักษิณ ก้าวสู่การเมืองระบอบเผด็จการพรรคเดียวของไทย มุ่งยึดสัมปทานประเทศ” ที่อาคาร 60 ปีชั้น 3 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.) ท่าพระจันทร์ เมื่อปลายวันอังคารที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2547⁶⁴

เมื่อพิจารณาช่วงเวลาของการเกิดคำว่า “ระบอบทักษิณ” จะพบว่าเกิดขึ้นภายหลังช่วงเวลาที่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ดำเนินนโยบายปราบปรามยาเสพติด (กุมภาพันธ์ 2546) ทำให้เกิดการฆ่าตัดตอนผู้ค้ายาเสพติดเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เหล่านักวิชาการเกิดการตั้งคำถามและถกเถียงกันเกี่ยวกับวิธีการใช้อำนาจของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย และคำถามเริ่มเด่นชัดมากขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อต้นปี พ.ศ. 2547 ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวยังคงทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยมากขึ้นตามลำดับ⁶⁵ เห็นได้จากงานเขียนของนักวิชาการที่วิจารณ์เกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยเริ่มมีมากขึ้น เช่น รู้ทันทักษิณ บุชกับทักษิณ : ระบอบอำนาจนิยมขวาใหม่ไทยอเมริกัน เป็นต้น ส่งผลให้คำว่า “ระบอบทักษิณ” มีความหมายเชิงลบ และยังเป็นคำที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างสำนึกร่วมภายใต้ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยอย่างชัดเจน

เหตุผลใดที่ทำให้บรรดาเหล่าปัญญาชน นักวิชาการ ที่จัดว่าเป็นชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่งในโครงสร้างชนชั้นของระบบทุนนิยมต้องออกมาวิพากษ์วิจารณ์และต่อต้านระบอบทักษิณอย่างเข้มข้นนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 เป็นต้นมา เพื่อตอบคำถามนี้เราควรมองย้อนกลับไปทำความเข้าใจการเมืองไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ.2535 ซึ่งจะพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นหลัง

⁶³ ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ. ฟ้าเดียวกัน 2, 1 (มกราคม – มีนาคม 2547).

⁶⁴ ธีรยุทธ บุญมี, “4 ปีระบอบทักษิณ ก้าวสู่การเมืองระบอบเผด็จการพรรคเดียวของไทย มุ่งยึดสัมปทานประเทศ,” มติชนสุดสัปดาห์ (30 กรกฎาคม พ.ศ. 2547): 6.

⁶⁵ อุเชนทร์ เชียงเสน, กรอบโครงความคิดในการปฏิบัติการร่วมทางการเมือง (Collective Action Frames): กรณีพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พรม.) [ออนไลน์], 2552. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai3.info/journal/2009/01/19568> [2553, 12 มิถุนายน].

เหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535 คือ แนวคิดในการปฏิรูปการเมืองการปกครอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กระแส⁶⁶ คือ กระแสการปฏิรูปเสรีนิยม และกระแสการปฏิรูปประชาธิปไตย

กระแสการปฏิรูปเสรีนิยม สะท้อนว่านักทางสังคมและความมั่นใจที่เพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางในกลุ่มแรงงานปกขาว ซึ่งเป็นลูกจ้างเงินเดือน นักธุรกิจรายย่อย รวมถึงนายทุนน้อย ที่ต้องการเห็นเศรษฐกิจเสรีและเติบโตมากขึ้นเรื่อยๆ พวกเขามีความเห็นว่านักบริหารการเงินมีความชอบธรรมที่จะครองตำแหน่งทางการเมืองมากกว่ากลุ่มทหาร หรือนักเลือกตั้งที่ไม่สามารถจัดการกับความก้าวร้าวของทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ได้ ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้พวกเขาสนับสนุนแนวคิดเสรีนิยม ที่ถือว่าระบบการเมืองที่พึงปรารถนาจะต้องจำกัดการแทรกแซงอำนาจรัฐและประกันการพัฒนาเศรษฐกิจตลาดเสรีที่ปลอดการผูกขาด และการกำกับควบคุม⁶⁷

ในขณะที่กระแสการปฏิรูปประชาธิปไตย เป็นกระแสของชนชั้นกลางกลุ่มเอ็นจีโอ นักวิชาการ ปัญญาชนสาธารณะ ที่ต้องการให้การเมืองภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะพวกเขาต้องการเห็นระบบเศรษฐกิจที่มีความเสมอภาค และมุ่งหวังที่จะเชื่อมโยงองค์กรจัดตั้งและการเคลื่อนไหวรณรงค์ระดับท้องถิ่นต่างๆ ของบรรดาองค์กรพัฒนาเอกชนและปัญญาชนสาธารณะเข้าด้วยกันเพื่อสร้างเป็นเครือข่ายพันธมิตรระดับชาติที่ยึดหลักความเสมอภาคบนพื้นฐานชุมชนชนบท⁶⁸

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของระบอบทักษิณ กลับกลายเป็นศัตรูต่อกรดำรงอยู่ของกระแสการปฏิรูปของชนชั้นกลางทั้งสองกระแส นั่นคือระบอบทักษิณได้กำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ ที่มีลักษณะ**ขัดขวางเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ**ในความหมายของการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจและไม่ให้เกิดการผูกขาด และยังเป็น**การสวนทางการเมืองการปฏิรูปประชาธิปไตย**ทางการเมืองในความหมายของการพยายามกระจายอำนาจทางการเมืองและให้ประชาชนมีส่วนร่วม ทั้งนี้เนื่องจากรบอบทักษิณเป็นการผูกขาดอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจไว้ที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่กลุ่มใหม่เพียงไม่กี่กลุ่ม และยังมีกรบริหารงานที่รวบอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง โดยอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่นายกรัฐมนตรีซึ่งมีลักษณะเป็น Strong Prime Minister ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 บริบททางการเมืองที่ขัดแย้งกันนี้ เป็นเหตุผลเบื้องต้นที่ทำให้ชนชั้นกลาง

⁶⁶ เกษียร เตชะพีระ, จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิกฤตประชาธิปไตย, หน้า 53-56.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน..

จำนวนมากต่อด้านการบริหารงานของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยและต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

3.3.3 รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะรัฐบาลทุนนิยมประชานิยม⁶⁹

รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้เปิดโฉมหน้าใหม่ทางประวัติศาสตร์ให้แก่กลุ่มนายทุนใหม่ครั้งสำคัญด้วยการก้าวเข้าสู่อำนาจรัฐ และเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐแทนกลุ่มอำนาจเก่า เช่นข้าราชการประจำ และนักการเมืองอาชีพ ซึ่งถูกลดทอนอำนาจลงไปมาก เหลือเพียงกลุ่มนายทุนที่รอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจที่ได้เข้ามาใช้อำนาจรัฐแบบเบ็ดเสร็จ⁷⁰ นอกจากนี้การเกิดขึ้นของนโยบายประชานิยมยังทำให้องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ลดบทบาทและความสำคัญลงกลายเป็นเพียง “นายหน้าค้าความจน”⁷¹ เนื่องจากสิ่งใหม่ที่พรรคไทยรักไทยทำ คือ การเข้าไปอุปถัมภ์คะแนนเสียงในชนบทโดยตรงด้วยนโยบายประชานิยมโดยไม่ผ่านกลุ่ม NGOs ที่ทำงานในพื้นที่⁷² นั่นทำให้การทำงานของ NGOs ที่มีเป้าหมายหลักในการรักษาโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนต้องลดลงไปโดยปริยาย⁷³ ส่งผลให้ผลประโยชน์ที่เคยได้รับลดลงไปด้วย นอกจากนี้ยังส่งผลให้ความโดดเด่นของโครงการ “ราชูปถัมภ์” ทั้งหลายลดลงมาก ภาพที่ชาวบ้านในชนบททั่วกันดารตื่นตันกับโครงการแพทย์อาสา และโครงการหลวงต่างๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือชาวบ้านในชนบท คล้ายกับถูกแทนที่ด้วยภาพของประชาชนที่ตื่นตื่นกับการได้รับบัตรทองตามโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคของรัฐบาล⁷⁴

บทบาทหัวหน้าฝ่ายบริหารทางการเมืองของชนชั้นนายทุน (Capitalist Political CEO) ของระบอบทักษิณจึงแสดงออกอย่างรวมศูนย์ในแง่นโยบายประชานิยมทางเศรษฐกิจที่ผนวกรวมแนวทางเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่เข้ากับการเล่นพรรคเล่นพวกในหมู่นายทุน โดยเล่นบทเป็นผู้ตัดสินคำถามหลักทางการเมืองในเรื่องของการจัดสรรแจกแจงผลประโยชน์ว่า “ใครจะได้

⁶⁹ การอธิบายการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจไทยของอัมมาร สยามวาลา ได้แบ่งระบบเศรษฐกิจเป็น 3 ระยะ คือ 1. ทุนนิยมระบบราชการ 2. ทุนนิยมนายธนาคาร 3. ทุนนิยมแบบประชานิยม โดยทุนนิยมแบบประชานิยมเกิดขึ้นในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ใน “อัมมารวิพากษ์ทุนนิยมระบบใหม่จับตา Dual Track สไตล์แล้ว,” มติชน(29 กันยายน 2546): 2

⁷⁰ รัตพงษ์ สอนสุภาพ และประจักษ์ น้าประสานไทย, Thaksino's Model ปฏิรูปความมั่งคั่งสู่ฐานอำนาจใหม่, หน้า 3-13.

⁷¹ สัมภาษณ์ นิตริรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์, 7 กันยายน 2552.

⁷² นิตริ เอียวศรีวงศ์, “มรดกของไทยรักไทย,” ใน รากหญ้าสร้างบ้านชนชั้นกลางสร้างเมือง, หน้า 56.

⁷³ นิตริ เอียวศรีวงศ์, “ที่มาของนโยบายสาธารณะ,” ใน รากหญ้าสร้างบ้านชนชั้นกลางสร้างเมือง, หน้า 116.

⁷⁴ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ทักษิณ-ประชานิยม, หน้า 150.

อะไร, เมื่อไหร่, และอย่างไร?”⁷⁵ ผลสะท้อนจากการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการต่อต้านคัดค้านอย่างกว้างขวางจากชนชั้นนำเก่า ข้าราชการ นายทหารชั้นผู้ใหญ่ รวมถึงชนชั้นกลาง ไม่วั้นแม้กระทั่งอดีตพวกฟ้องที่หันมาขัดเคืองกับ พ.ต.ท.ทักษิณ เช่น นายสนธิ ลิ้มทองกุล

นอกจากการวิพากษ์วิจารณ์ระบอบทักษิณในฐานะพรรคคนาทุนที่เอื้อผลประโยชน์และสร้างเครือข่ายการสะสมทุนของกลุ่มทุนในเครือข่ายเท่านั้นแล้ว การวิพากษ์วิจารณ์ยังตั้งอยู่บนฐานการมองจากกรอบนโยบายสังคมและนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ที่เสนอว่าไม่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและไม่ส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งพาตนเอง เพราะมีการเสนอว่ารัฐบาลชุดนี้สร้างระบบอุปถัมภ์ผ่านนโยบายประชานิยมที่มีลักษณะเอื้ออาทรเพื่อเอาใจประชาชน โดยการให้เงินและสวัสดิการแก่คนยากจนทุกระดับ เช่น นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค, นโยบาย SME, นโยบายกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้าน เป็นต้น โดยตัดตอนสถาบันหรือคนกลางที่มีอยู่เดิมคือ นักวิชาการ นักการเมืองท้องถิ่น เจ้าพ่อ เอ็นจีโอ และปัญญาชนที่เชื่อมโยงผ่านการสังคมสงเคราะห์ชาวบ้าน ไปสู่การที่รัฐกลายเป็นผู้อุปถัมภ์เสียเอง⁷⁶ นอกจากนี้ยังมุ่งเอื้ออาทรและสร้างความเป็นมิตรต่อชนชั้นล่าง พยายามเปลี่ยนแปลงชวานาให้เป็นกรรมมาชีพ พยายามผลักดันชนบทออกจากวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เปิดชนบทให้รับทุนที่เป็นรูปแบบของการกักขังมากขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทั้งยังเอื้อเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรผันตัวเองไปเป็นนักธุรกิจขนาดเล็ก ซึ่งประเด็นที่หลายคนเป็นห่วงคือ ในเวลาไม่นานนัก ชวานาส่วนใหญ่อาจล้มละลาย ขายที่ดิน และต้องอพยพเข้าสู่เมือง ไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นลูกจ้างแรงงานให้กับเจ้าของไร่นาขนาดใหญ่⁷⁷

ธีรยุทธ บุญมี⁷⁸ มองนโยบายประชานิยมเช่นนี้ว่าเป็นความรุนแรงอย่างเจียบที่ระบบทุนนิยมเสรีกระทำต่อชาวบ้าน เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังอยู่ในวิถีคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ไม่พร้อมจะเป็นผู้ประกอบการในระบบเครดิต ผลก็คือชาวบ้านจะเป็นนักบริโภคนิยมที่ต้องสร้างหนี้มาต่อหนี้ไปเรื่อยๆ และต้องฝากความหวังให้พรรคการเมืองหยิบยื่นเครดิตเพิ่มแก่ตน แนวคิดข้างต้น มีแนวโน้มมองว่าประชาชนโดยเฉพาะคนในชนบท ตกอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์จาก

⁷⁵ เกษียร เตชะพีระ, หัวหน้าฝ่ายบริหารทางการเมืองของชนชั้นนายทุน (Capitalist Political CEO)[ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.thaingo.org/story/aop_02.htm [2554, 8 มีนาคม].

⁷⁶ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, ประชาชนิยมไทยรักไทย วิกฤตทุน รัฐ และการต่อสู้ทางชนชั้น[ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999959.html> [2552, 19 สิงหาคม].

⁷⁷ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ทักษิณ-ประชานิยม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), หน้า 127.

⁷⁸ ธีรยุทธ บุญมี, “การเมืองระบบทักษิณ (Thaksinocracy),” หน้า 47.

นโยบายประชานิยมของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นมุมมองที่ควรถูกตั้งคำถาม เพราะมีแนวโน้มในการสรุปเหมารวมว่าคนในชนบทถูกหลอก โดยไม่สามารถอธิบายได้ว่านโยบายประชานิยมวางอยู่บนฐานของการต่อรองผลประโยชน์อย่างไร เนื่องจากนัยหนึ่งของนโยบายประชานิยมคือ การพยายามทำให้เห็นว่าเป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่เริ่มขึ้น แทนที่จะทำให้เห็นว่านโยบายที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการริเริ่มและการกดดันของประชาชนที่มีมาก่อนหน้านี้แล้ว

ในประเด็นนี้ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ⁷⁹ มองว่า นโยบายของพรรคไทยรักไทยมีผลในเชิงรูปธรรมจริง ไม่ใช่แค่โวหารหรือการหลอกลวงคนชั้นล่างไม่มีการศึกษา และไม่ได้เกิดจากรัฐบาลไทยรักไทยใจดี อยากช่วยเหลือคนจน แต่นโยบายเหล่านี้สะท้อนการต่อสู้ต่อรองที่รัฐไทยต้องแก้ไขปัญหาค่าความขัดแย้งทางสังคมและการต่อสู้ทางชนชั้นที่ดำรงอยู่ ซึ่งเป็นแนวโน้มในการมองประชาชนคนจนว่าพวกเขาไม่ได้ถูกหลอก อย่างที่นักวิชาการโดยทั่วไปมักอ้างอยู่เสมอ แต่นั่นเป็นเพราะข้อเสนอของพรรคไทยรักไทยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนคนจนต่างหาก ที่ทำให้พวกเขาเลือกพรรคไทยรักไทยมากกว่าพรรคการเมืองคู่แข่ง

แม้นโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทย ถือเป็นความก้าวหน้าทางการเมืองที่พยายามเสนอทางเลือกเชิงนโยบายแก่สังคม⁸⁰ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่ต่อสู้กันมาอย่างยาวนาน แต่เมื่อพิจารณาในแง่ของกระบวนการสะสมทุนของกลุ่มทุนแล้ว กลับพบว่าผลประโยชน์ทับซ้อนเกิดขึ้นในการดำเนินงานตามกรอบนโยบายประชานิยม เกษียร เตชะพีระ⁸¹ มองว่านโยบายประชานิยมนั้นถูกออกแบบมาเพื่อให้ช่วยคนรวยโดยให้ดูเหมือนช่วยคนจน เป็นนโยบายที่มุ่งรับใช้ทุนนิยมในแง่เศรษฐกิจ เพราะสินเชื่อและเงินทุนจากรัฐที่กระจายไปถึงมือชาวบ้าน มักถูกนำไปซื้อหาสินค้าคงทนในประเทศ เช่น รถมอเตอร์ไซด์ รถปิกอัพ โทรศัพทมือถือ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น ซึ่งเป็นการเอื้อประโยชน์ให้ธุรกิจของกลุ่มทุนบางกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเหล่านี้

การปะทะประสานของคนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็่นนักวิชาการ ปัญญาชนชนชั้นกลาง นักธุรกิจทั้งรายใหญ่และรายย่อย ภายใต้บริบททางการเมืองของรัฐบาลที่มีลักษณะเป็นรัฐบาลทุนนิยมประชานิยม ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งที่ไม่สามารถประนีประนอมได้ **หนึ่งในความขัดแย้ง**ดังกล่าวปรากฏออกมาในรูปของความขัดแย้งด้าน**ผลประโยชน์ทางชนชั้น** นักวิชาการที่

⁷⁹ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, "การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ. 2549," หน้า 183.

⁸⁰ นิธิ เอียวศรีวงศ์, "ทางเลือกเชิงนโยบายของ ททท.," มติชน(2 มิถุนายน 2543): 6.

⁸¹ เกษียร เตชะพีระ, "ระบอบทักษิณ," ฟ้าเดียวกัน 2(มกราคม-มีนาคม 2547): 50-51.

เคยเข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทย และเสนอแนวคิดที่มีผลต่อการก่อกำเนิดนโยบายประชานิยมอย่างณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ⁸² ได้วิจารณ์นโยบายประชานิยมในแง่ “ผลประโยชน์ทางชนชั้น” ไว้ อย่างน่าสนใจว่า

“ถ้ามองประชานิยมแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองต้องดูที่ตัวบุคคลที่ได้ประโยชน์ และเสียประโยชน์เป็นส่วนตัว โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค นั้นเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด เพราะทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลซึ่งเป็นความจำเป็นในชีวิต แต่ในขณะเดียวกันโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค ก็มีทั้งส่วนที่ไม่ประสบความสำเร็จ คือ เรื่องระบบการจัดการ โดยเฉพาะประเด็นของ**ความยุติธรรม**ซึ่งต้องพิจารณาว่าเกิดความยุติธรรมในทุกกลุ่มคนหรือไม่ เนื่องจากโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นประโยชน์เฉพาะคนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ซึ่งจุดตายของประชานิยมแบบทักษิณมิกซ์ประการหนึ่ง คือ การอัดฉีดงบประมาณโดยไม่คิดวางแผนไว้ว่าในระยะยาวจะนำเงินจากที่ไหนเข้ามา นอกจากนี้เขายังไม่ได้ประเมินอีกด้วยว่าคนที่ต้องแบกรับภาระภาษีอยู่นั้น เขาจะต้องคิดว่าเขาจ่ายภาษีไปเพื่ออะไร และเงินที่หมุนกลับมา นั้น เป็นการหมุนกลับมาหาเจ้าของเงินภาษีจริงหรือไม่ เพราะ**ในขณะที่รัฐบาลทุ่มงบประมาณไปเอาใจคนรากหญ้า นั้น คนชั้นกลางคือกลุ่มคนที่แบกรับภาระภาษีเป็นสัดส่วนใหญ่ที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มลูกจ้าง พนักงานและข้าราชการ** ซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงภาระภาษีได้เลย แต่เป็นกลุ่มที่ได้ประโยชน์ตอบแทนจากรัฐต่ำสุดหรือแทบไม่มีเลย”

เช่นเดียวกับนักวิชาการในฝ่ายขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ดร.อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล⁸³ ที่มองว่า “วิกฤตทางการเมืองที่เราประสบอยู่คือวิกฤตที่เกิดจากรัฐบาลเก็บภาษีจากชนชั้นกลาง และได้ไปคอร์รัปชันผลประโยชน์ ซึ่งผลประโยชน์ตรงนั้นคือภาษีที่จะต้องนำไปจ่ายเป็นค่าพัฒนาประเทศ รัฐบาลไปคอร์รัปชันตรงนั้นก็เท่ากับไปคอร์รัปชันเงินในกระเป๋าของชนชั้นกลาง และเอาเงินตรงนั้นไปซื้อเสียงกับคนที่ด้อยกว่าทางเศรษฐกิจ”

⁸² ใต้ข่าวเพื่อชุมชน, ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ที่ก่อนก้าวข้ามประชานิยมสู่รัฐสวัสดิการต้องผ่านสังคมสวัสดิการ [ออนไลน์], 2553 มิถุนายน 11. แหล่งที่มา: <http://community.isranews.org/extra-interview/577-2010-06-11-17-23-51.html>. [2553, 16 กันยายน] และ “สงครามเลือกตั้งครั้งใหม่ ‘ชนชั้นกลาง’ ปะทะ ‘คนชนบท’,” เนชั่นสุดสัปดาห์ (12 กันยายน 2551): 78.

⁸³ สัมภาษณ์ อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, 10 กุมภาพันธ์ 2553.

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลการจัดเก็บภาษีของกรมสรรพากรก็พบว่า มูลค่าการจัดเก็บภาษีของคนกรุงเทพฯ (ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชนชั้นกลางอาศัยอยู่มากกว่าต่างจังหวัด) มีแนวโน้มมากกว่ามูลค่าการจัดเก็บภาษีที่ได้จากจังหวัดอื่น ดังนี้

ผลการจัดเก็บภาษีสรรพากร ปีงบประมาณ 2544 – 2548 (หน่วย: ล้านบาท)⁸⁴

ประเภทภาษี	พ.ศ.2544	พ.ศ.2545	พ.ศ.2546	พ.ศ.2547	พ.ศ.2548
รวมทั้งประเทศ	499,924.274	544,318.819	627,681,116	772,315.773	937,242.676
กรุงเทพฯ	350,097.641	376,861.150	429,081.452	518,628.487	616,142.899
จังหวัดอื่น	149,826.633	167,457.669	198,599.663	253,687.285	321,099.776

นอกจากนี้ หากมองในแง่ของการใช้นโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทย ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม งานวิจัยล่าสุดของอภิชาติ สถิตนิรามัย⁸⁵ ที่เก็บข้อมูลจากหมู่บ้านคลองโยง จังหวัดนครปฐม ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ที่ผู้วิจัยขนานนามให้ว่าเป็นผลประโยชน์ทางชนชั้นจากนโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทย กล่าวคือ กลุ่มคนชนชั้นล่างหรือรากหญ้า ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากโครงการประชานิยมต่างๆ ของรัฐบาลมากกว่าชนชั้นกลางที่อยู่ในช่วงการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (คนเสื้อเหลือง) โดยเฉพาะนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค คนชนชั้นล่างร้อยละ 81 บอกว่าได้รับประโยชน์ ในขณะที่ชนชั้นกลางร้อยละ 54 เท่านั้นที่บอกว่าได้รับประโยชน์โดยตรงจากนโยบาย ข้อมูลนี้มีนัยว่าคนชนชั้นล่างส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานในระบบที่เอื้ออำนวยต่อสวัสดิการการประกันสุขภาพและอนาถา หรือไม่มีรายได้พอที่จะจ่ายค่าประกันสุขภาพ และสอดคล้องกับอาชีพของคนชนชั้นล่างส่วนใหญ่ที่อยู่ในภาคการเกษตรและภาคแรงงานนอกระบบ นอกจากนี้คนชนชั้นล่างยังได้รับประโยชน์โดยตรงจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารประชาชน การพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้เกษตรกร และโครงการเอื้ออาทรต่างๆ มากกว่าคนชนชั้นกลางที่อยู่ในช่วงการ

⁸⁴ กรมสรรพากร, ข้อมูลผลการจัดเก็บภาษีสรรพากร[ออนไลน์], 2552. แหล่งที่มา:

<http://www.rd.go.th/publish/36837.0.html> [2554, 5 กุมภาพันธ์].

⁸⁵ อภิชาติ สถิตนิรามัย, “เสื้อแดงคือใคร: มือเบ็ดเงิน โพร่ หรือชนชั้นกลางใหม่กับทางแพร่งของสังคมไทย,” ใน RED WHY : แดงทำไม, ภิญญ ไตรสุริยธรรมา,บรรณาธิการ.(กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2553), หน้า 29.

พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (คนเสื้อเหลือง) เพราะนอกจากโครงการเหล่านี้จะช่วยเพิ่มรายได้แล้วยังช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองในตลาด และช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน⁸⁶ อีกด้วย

หากเรามองในแง่ของชนชั้น ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มคนชนชั้นกลาง โดยเฉพาะที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในช่วงปี พ.ศ.2549 ที่ผ่านมามีความไม่พอใจในระบอบทักษิณที่ตนเองเคยสนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ให้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี เพราะพวกเขามีความคาดหวังให้ทักษิณฟื้นฟูและปกป้องระบบเศรษฐกิจจากภาวะวิกฤตในปี พ.ศ.2540 แต่ต่อมาเมื่อพวกเขาพบว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ดำเนินนโยบายผิดแผกไปจากความคาดหวังของพวกเขาในหลายเรื่องที โดยเฉพาะนโยบายประชานิยม ที่ส่งผลให้ต้องดึงเอางบประมาณประจำปีที่ชนชั้นกลางในเมืองเคยได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยออกไปแบ่งปันผลประโยชน์ให้ชาวบ้านระดับรากหญ้า ขณะเดียวกันชนชั้นกลางก็เห็นว่าเงินงบประมาณส่วนใหญ่มาจากภาษีที่พวกเขาจ่ายมากกว่าชาวบ้านในชนบท จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจและอาจมีความกังวลต่อไปว่า การใช้เงินเพื่อนโยบายประชานิยมนั้น นอกจากพวกเขาจะไม่ได้ประโยชน์แล้ว ยังจะก่อหนี้สาธารณะที่จะต้องชดใช้ต่อไปในอนาคตด้วยหรือไม่ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่านโยบายที่เอื้อผลประโยชน์ต่อคนบางกลุ่ม ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ แต่ผลประโยชน์ที่ได้จากนโยบายนั้นมักหมายถึงการลดรอนผลประโยชน์ของคนกลุ่มอื่นเสมอ และในท้ายที่สุดจะนำมาสู่ความขัดแย้ง สิ่งเหล่านี้จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างเป็นพลวัตราบใดที่เรายังอยู่ในยุคสมัยของทุนนิยม

กล่าวโดยสรุป วิกฤตของระบอบทักษิณ เกิดจากการเป็นศัตรูต่อการดำรงอยู่ของกระแสการปฏิรูปการเมือง 2 กระแสหลักหลังจากเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 นั่นคือ กระแสการปฏิรูปเสรีนิยม และกระแสการปฏิรูปประชาธิปไตย โดยระบอบทักษิณได้พยายามขัดขวางเสรีนิยมทางเศรษฐกิจในความหมายของการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจและไม่ให้เกิดการผูกขาดและยังเป็นการสวนทางการปฏิรูปประชาธิปไตยทางการเมืองในความหมายของการพยายามกระจายอำนาจทางการเมือง เพราะระบอบทักษิณเป็นการผูกขาดอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจไว้ที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่เพียงไม่กี่กลุ่ม จึงส่งผลให้ในระยะแรกของการเข้ามาบริหารประเทศของ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากเหล่าปัญญาชน นักวิชาการ ที่จัดว่าเป็นชนชั้นกลางทั้งฝ่ายปฏิรูปเสรีนิยม และฝ่ายปฏิรูปประชาธิปไตยซึ่งมีกรอบคิดในการวิพากษ์วิจารณ์ที่แตกต่างกัน โดยฝ่ายปฏิรูปเสรีนิยมจะรวมศูนย์การวิพากษ์ไปที่เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชันเชิงนโยบาย การผูกขาดของกลุ่มทุนใหญ่และการเล่นพรรคเล่นพวก ในขณะที่ฝ่าย

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29-35.

ปฏิรูปประชาธิปไตยจะรวมศูนย์การวิพากษ์ไปที่เรื่องสิทธิมนุษยชน จริยธรรมของผู้นำประเทศ เสรีภาพของสื่อ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เครื่องมือที่เป็นฐานค้ำยันอำนาจทางการเมืองของรัฐบาล และเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการทำงานของระบอบทักษิณ คือ “นโยบายประชานิยม” ที่ในระยะแรกได้รับความชื่นชมเป็นอย่างมาก จนทำให้เสียงวิพากษ์วิจารณ์ของเหล่าปัญญาชนและนักวิชาการถูกเมินเฉยหรือถูกตอบโต้อย่างแข็งกร้าวจากผู้นำฝ่ายรัฐบาล โดยเฉพาะจากตัวของนายกรัฐมนตรีเอง เสียงวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้จึงไม่สามารถสร้างแรงสั่นสะเทือนต่อการดำรงอยู่ของรัฐบาลได้มากนัก ทั้งนี้เพราะระบอบทักษิณทำงานทั้งในมิติของเศรษฐกิจสังคมและอุดมการณ์ไปพร้อมๆ กันผ่านเครื่องมือสำคัญคือนโยบายประชานิยม ที่ทำการลดทอนและกลบเกลื่อนสิ่งที่เรียกว่าการต่อสู้ทางชนชั้น อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมาการโหมขึ้นนโยบายประชานิยมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้สร้างความหวุ่นวิตกและความไม่พอใจให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มคนชนชั้นกลาง โดยเฉพาะที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวในขบวนการพันธมิตรฯ ที่มองว่าเป็นการดึงงบประมาณประจำปีซึ่งถือเป็นผลประโยชน์ที่ชนชั้นกลางเคยได้รับไปใช้ในนโยบายประชานิยม ซึ่งกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชนชั้นล่างมากกว่า

ความสำเร็จจากการใช้นโยบายประชานิยมเป็นเครื่องมือเพื่อครอบงำและสร้างฐานมวลชนสนับสนุน ทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีความมั่นใจเป็นอย่างมากว่าเขาจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการชี้นำและบริหารประเทศ กล้าที่จะท้าทายสถาบันและอำนาจทางการเมืองที่มีอยู่ดั้งเดิมในสังคมไทย หลายครั้งที่เสียงของประชาชนได้ถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างในการตัดสินความชอบธรรมและพฤติกรรมในการบริหารประเทศของ พ.ต.ท.ทักษิณ เช่น การกล่าวอ้างว่าผู้ชุมนุมไม่ก็หมิ่นก็แสนคนจะมาเรียกร้องให้ลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรีได้อย่างไร ในเมื่อรัฐบาลพรรคไทยรักไทยได้รับคะแนนเสียงจากประชาชนถึง 19 ล้านเสียง⁸⁷ เป็นต้น อย่างไรก็ตามความเชื่อมั่นที่มากขึ้นไปในเสียงสนับสนุนและความได้เปรียบทางการเมืองได้นำมาสู่การหมดอำนาจของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในที่สุด โดยเฉพาะการเกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลพรรคไทยรักไทยและกลุ่มพลังทางสังคมที่รวมตัวกันในนามพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2549

⁸⁷ ข้อความในลักษณะนี้เราจะได้รับฟังเป็นประจำในช่วงที่มีการชุมนุมประท้วงของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยการออกมาตอบโต้ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต่อข้อเรียกร้องที่ขบวนการพันธมิตรฯ ต้องการให้ตนเองลาออกจากรئاسةนายกรัฐมนตรี

3.4 วิกฤตของระบอบทักษิณ

วิกฤตการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองภายใต้ระบอบทักษิณที่เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายปี พ.ศ.2548 จนนำไปสู่เหตุการณ์รัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 แทนที่จะทำให้อาการความขัดแย้งทางการเมืองยุติลง แต่กลับทำให้ปัญหาความขัดแย้งทางสังคมเกิดการขยายตัวทั้งในแนวกว้างและแนวลึกเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม มีเหตุผลเบื้องต้นมาจากความขัดแย้งในผลประโยชน์ ซึ่งอาจขนานนามได้ว่าเป็นความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทางชนชั้นของกลุ่มคนชนชั้นกลางผู้สูญเสียผลประโยชน์จากการขึ้นครองอำนาจรัฐของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย อย่างไรก็ตาม วิกฤตการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น กลับถูกปิดบังอำพรางและเบี่ยงเบนประเด็นความสนใจไปที่ “ข้อกล่าวหา” ของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่มีต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ว่ามี “ผลประโยชน์ทับซ้อน” โดยการใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์ให้กับครอบครัวและพวกพ้อง ตลอดจนข้อกล่าวหาเรื่อง “การใช้ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชน” ในการดำเนินการกำกับและควบคุมสังคม และที่สำคัญคือ ข้อกล่าวหาเรื่อง “การไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์” ซึ่งเป็นข้อกล่าวหาที่มีนัยสำคัญต่อยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในเวลาต่อมา

3.4.1 วิกฤตของระบอบทักษิณจากข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน

ข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน เป็นข้อกล่าวหาที่สามารถพิสูจน์ได้เป็นรูปธรรมตามขั้นตอนของกฎหมาย และยังเป็นข้อกล่าวหาที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย ด้วยเหตุนี้ข้อกล่าวหาดังกล่าวของขบวนการพันธมิตรฯ จึงเป็นข้อกล่าวหาที่เห็นได้ชัด และยังแฝงไปด้วยความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ของกลุ่มคนต่างๆ อีกด้วย กล่าวคือ

ในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2544-2549) อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาของระบอบชนาธิปไตยสมบูรณ์แบบที่สุด (absolute plutocracy)⁸⁸ เพราะด้วยตัวของรัฐบาลที่มีกลุ่มทุนใหญ่ระดับทุนผูกขาดเป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคด้วยแล้วนั้น ยิ่งทำให้สามารถเชื่อมโยงไปยังเรื่องการเมืองการมีผลประโยชน์ทับซ้อนได้โดยง่าย

อย่างไรก็ตาม การกำหนดนโยบายที่มีผลประโยชน์ทับซ้อน (*conflict of interest*) ได้ถูกให้ความหมายจากนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีว่า คือ ปัญหา

⁸⁸ สังคีต พิริยะรังสรรค์, *คอร์รัปชันระบอบทักษิณ*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549), หน้า 110.

ความขัดแย้งส่วนตนกับผลประโยชน์สาธารณะ⁸⁹ โดยความขัดแย้งดังกล่าวนั้นถูกนิยามจาก นายแพทย์ประเวศ วะสี ว่า “คอร์รัปชันเชิงนโยบาย” (policy corruption)⁹⁰ ซึ่งเป็นการคอร์รัปชันรูปแบบใหม่ ที่มีพฤติกรรมไม่เพียงแต่เป็นการกำหนดนโยบายให้เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มพวกพ้องของตนเองและทำให้กลุ่มอื่นๆ ในสังคมสูญเสียผลประโยชน์เท่านั้น แต่ยังเป็นกาหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้องโดยที่กลุ่มอื่นๆ อาจไม่เสียผลประโยชน์ แต่ผลประโยชน์สูงสุดจากการกำหนดนโยบายจะกระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มผู้กำหนดนโยบายเท่านั้น ลักษณะเช่นนี้ทำให้การแบ่งปันผลประโยชน์มีความไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะกลุ่มทุนใหม่อย่างพรรคไทยรักไทยที่เข้ามากำหนดนโยบายในลักษณะที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนภายในรัฐบาล ซึ่งอาจทำให้กลุ่มอำนาจเก่าที่เคยได้รับผลประโยชน์มาก่อนหน้าเกิดความไม่พอใจ และกลายเป็นความขัดแย้งทางการเมืองในที่สุด

การดำเนินนโยบายภายใต้รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ส่งผลให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of interest) หลายประการ โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจและมาตรการด้านเศรษฐกิจ งานวิจัยของวิทยากร เชียงกูล ซึ่งเป็นผลงานการวิจัยด้านการเมืองการปกครองของสถาบันพระปกเกล้า ได้ศึกษาวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายและมาตรการด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในช่วงปี พ.ศ.2544-2548 พบข้อมูลที่มีน้ำหนักว่าเกี่ยวข้องกับปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนภายใต้รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ โดยเฉพาะนโยบายด้านเศรษฐกิจหลัก 2 นโยบาย คือ นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และนโยบายการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี

(ก) นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีกำไร

ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้มีการดำเนินนโยบายเร่งรัดการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นเอกชนรวดเร็วขึ้น โดยเหตุผลที่รัฐบาลใช้เป็นข้ออ้างในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ คือ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจจะทำให้การให้บริการประชาชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งประชาชนสามารถเข้าถือหุ้นและเป็นเจ้าของรัฐวิสาหกิจที่แปรรูปนั้นๆ ได้ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ต้องการปกปิดอำพรางความจริงที่ว่าคณะรัฐมนตรีในรัฐบาล ซึ่งมีผลประโยชน์ทับซ้อนในฐานะที่เป็นนักลงทุนธุรกิจเอกชน ต้องการเข้าไปหากำไรจากการถือหุ้นในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ผูกขาด

⁸⁹ จิตติศักดิ์ นันทพานิช และคณะ, ชินคอร์ป ตีลมรณะ: จุดจบระบอบทักษิณ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: ฐานเศรษฐกิจ, 2549), หน้า 131.

⁹⁰ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, “คอร์รัปชันนโยบาย,” ใน รัฐันทักษิณ, เจมศักดิ์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ขอคิดด้วยคน, 2547), หน้า 61.

และทำกำไรอยู่แล้วให้เป็นบริษัทมหาชน รวมทั้งต้องการทำให้ตลาดหลักทรัพย์มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อดึงดูดนักลงทุนต่างชาติเพิ่มขึ้น และบริษัทของพรรคพวกตนที่จดทะเบียนอยู่ในตลาดหลักทรัพย์อยู่แล้วจะได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นด้วยมากกว่า⁹¹ จึงทำทุกวิถีทางเพื่อเร่งแปรรูปให้รัฐวิสาหกิจที่มีผลกำไร เป็นบริษัทจำกัดเพื่อเข้าตลาดหลักทรัพย์ และขายหุ้นให้เอกชนได้ โดยอ้างว่า จะขายหุ้นให้กับประชาชนทั่วไป และนักลงทุนต่างประเทศ แต่ความจริงก็คือประชาชนที่ต้องการซื้อหุ้นรัฐวิสาหกิจที่มีศักยภาพในการทำกำไรสูง เช่น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) นั้น แม้ประชาชนจะไปเข้าคิวก่อนเวลาเปิดทำการหลายชั่วโมง แต่เมื่อเริ่มให้เปิดจองเพียงแค่วันที่ที่ปรากฏว่าหุ้นที่เตรียมจัดสรรให้ประชาชนทั่วไปถูกจองหมดแล้ว ซึ่งมารู้ในภายหลังว่าคนไทยที่ได้สิทธิซื้อหุ้นจองมากที่สุด 20 อันดับแรกล้วนเป็นตระกูลนักการเมือง ที่มีอำนาจในรัฐบาล ส่วนหุ้นอีกส่วนหนึ่งที่ถูกซื้อโดยต่างประเทศนั้น บริษัทที่ถือหุ้นใหญ่ที่สุด 3 ใน 5 รายเป็นบริษัทที่เป็นตัวแทน ซื้อหุ้นให้คนอื่น (Nominee) ซึ่งทำได้โดยไม่ต้องเปิดเผยชื่อผู้ถือหุ้นที่แท้จริง แต่สันนิษฐานกันว่า คงเป็นตัวแทนให้กับนักธุรกิจการเมืองไทยนั่นเอง เพราะนักธุรกิจการเมืองเป็นกลุ่มที่รู้ข้อมูลข่าวสารดี มีอำนาจและมีความสนิทใกล้ชิดกับบริษัทที่ปรึกษาและตัวแทนจำหน่ายหุ้นมากพอที่จะจัดการเรื่องนี้ได้ดีกว่าประชาชนทั่วไป⁹²

การแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นบริษัทเอกชนที่แสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ทับซ้อนในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ที่เด่นชัดที่สุด เช่น การแปรรูปการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ซึ่งรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ รับผิดชอบการแปรรูปการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ให้เป็นบริษัทมหาชน เพื่อเข้าตลาดหลักทรัพย์ และขายให้เอกชนตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 นั้น กล่าวได้ว่าไม่มีเหตุผลอันสมควรแต่อย่างใด เพราะเป็นธุรกิจด้านพลังงานที่ค่อนข้างมีอำนาจผูกขาดในตลาด และมีกำไรสูงอยู่แล้ว โดยในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นปีที่มีการแปรรูป ปตท. เข้าตลาดหลักทรัพย์ ปตท. มีกำไรถึง 24,506.79 ล้านบาท⁹³

สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนหลังการแปรรูป ปตท. ก็คือ วัตถุประสงค์ขององค์กรที่เปลี่ยนแปลงไป จากการเป็นรัฐวิสาหกิจที่ดำเนินการสาธารณูปโภคเพื่อประชาชน กลายเป็นบริษัทจำกัด (มหาชน) ที่ดำเนินธุรกิจเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของผู้ถือหุ้นเป็นสำคัญ ในขณะที่เป้าหมายในเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพสู่มาตรฐานสากล ความโปร่งใส และการเพิ่มการแข่งขันการ

⁹¹ วิทยากร เชียงกูล, นโยบายของรัฐบาลด้านเศรษฐกิจ: การทับซ้อนของผลประโยชน์ทางธุรกิจ (Conflict of interest), พิมพ์ครั้งที่ 1 (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, 2549), หน้า 105.

⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 106.

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

ให้บริการแก่ประชาชน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการแปรรูปกลับไม่เกิดขึ้นตามที่มีการกล่าวอ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการแข่งขันให้บริการประชาชน⁹⁴

ในปี พ.ศ. 2547 หุ้นของ ปตท.และบริษัทในเครือมีมูลค่ารวมมากถึง 21.7% ของ Market Cap เฉพาะส่วนของ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มีกระทรวงการคลังเป็นผู้ถือหุ้นอยู่ 52.48% และมีเอกชนรายใหญ่จำนวน 13 รายถือหุ้นรวม 25.14% ส่วนผู้ถือหุ้นรายย่อยที่มีจำนวนกว่า 36,000 รายนั้นมีหุ้นรวมกันเพียง 22.38% (ข้อมูล ณ วันที่ 3 กันยายน 2547)⁹⁵

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลรายชื่อผู้บริหาร ปตท.และรายชื่อคณะกรรมการ ปตท. เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ที่มาดำรงตำแหน่งระดับสูงของ ปตท. นั้นบุคคลส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการ และเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในรัฐบาล โดยเฉพาะตระกูลชินวัตร เช่น คณะกรรมการ ปตท. มี นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นน้องเขยของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และนาย โอฟาร์ ไชยประวัติ ซึ่งเป็นกรรมการบริษัทชินคอร์ป และนายกสภามหาวิทยาลัยชินวัตร นอกจากนี้ ในรายชื่อผู้บริหาร ปตท. มีชื่อนายทรงวุฒิ ชินวัตร ซึ่งดำรงตำแหน่งรองกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริหารองค์กร โดยเพิ่งเข้ามาดำรงตำแหน่งในปี 2547 ก่อนหน้านั้นไม่มีชื่ออยู่⁹⁶ จากรายชื่อเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า มีอิทธิพลทางการเมืองมาแทรกซึมอยู่

ดังนั้น หากมองจากมุมมองของฝ่ายปฏิรูปเสรีนิยม การแปรรูปรัฐวิสาหกิจจึง ไม่ใช่การลดการผูกขาดลง และไม่ทำให้ประชาชนได้ประโยชน์ แต่เป็นเพียงแค่การเปลี่ยนการผูกขาดจากรัฐไปเป็นเอกชน โดยไม่มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างที่จะนำไปสู่การแข่งขัน และหากมองจากสายตาของฝ่ายปฏิรูปประชาธิปไตย การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ คือ การเปลี่ยนบทบาทของรัฐในการผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อเป็นสวัสดิการสังคม ให้เป็นของเอกชนที่มีเป้าหมายเพื่อการแสวงหากำไรในระบบทุนนิยม ซึ่งไม่สามารถบรรลุผลประโยชน์สูงสุดของสังคมได้ ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีอำนาจในการต่อรองเรียกร้องได้ต่ำกว่าเดิม⁹⁷ และการแปรรูปดังกล่าว ไม่ได้นำไปสู่การจัดสรรส่วนเกินทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มทุนต่างๆ เช่น การแปรรูป ปตท.

⁹⁴ กลุ่มพลังไท/กลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต, “ประสบการณ์จากกรณี ปตท. แปรรูป...ประชาชนได้ อะไร?” ออนไลน์ : <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0246> (สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2553)

⁹⁵ พีทีที บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน), [ออนไลน์], 2547. แหล่งที่มา: http://www.settrade.com/C04_05_stock_majorshareholder_p1.jsp?txtSymbol=PTT&selectPage=5 [2553, 22 กันยายน].

⁹⁶ กลุ่มพลังไท/กลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต, ประสบการณ์จากกรณี ปตท. แปรรูป...ประชาชนได้ อะไร?[ออนไลน์], 2548. แหล่งที่มา: <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0246> [2553, 22 กันยายน].

⁹⁷ รายงานพิเศษ, “การแปรรูปรัฐวิสาหกิจแบบทักษิณนิคม,” ฟ้าเดียวกัน 2,2 (เมษายน-มิถุนายน 2547): 50.

ภายใต้รัฐบาลพรรคไทยรักไทย ที่กลุ่มทุนจากตระกูลจิ่งรุ่งเรืองกิจ เข้าซื้อหุ้นเกือบทั้งหมดของ ปตท.⁹⁸ ส่งผลกระทบอย่างมากต่อกลุ่มทุนบางกลุ่มที่ประสบกับภาวะล้มละลายอันเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540⁹⁹

(ข) นโยบายข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA-Free Trade Agreement) แบบทวิภาคีระหว่าง ไทย-จีน ไทย-สหรัฐอเมริกา ไทย-ญี่ปุ่น ไทย-ออสเตรเลีย ไทย-อินเดีย และประเทศอื่น ๆ ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี คือ กลุ่มธุรกิจพาณิชย์การเกษตร ธุรกิจโทรคมนาคม ธุรกิจชิ้นส่วนยานยนต์ และอื่น ๆ ที่ใกล้ชิดกับรัฐบาล แต่การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกลับเป็นผลเสียต่อเกษตรกรขนาดกลางและขนาดย่อม รวมทั้งกลุ่มทุนขนาดเล็กที่อาจต้องสูญเสียอาชีพ

กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน หรือ FTA Watch ซึ่งประกอบไปด้วยนักวิชาการ นักกิจกรรมจากสถาบันการศึกษา องค์กรอิสระภายใต้รัฐธรรมนูญ องค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายองค์กรภาคประชาชน ได้พยายามเชื่อมโยงให้เห็นผลประโยชน์ทับซ้อนจากนโยบายเปิดการค้าเสรีของรัฐบาลไทยกับรัฐบาลต่างประเทศที่เกิดขึ้นกับกลุ่มทุนที่มีความใกล้ชิดกับรัฐบาลหรือกลุ่มทุนการเมือง 4 ตระกูล คือ ชินวัตร จิ่งรุ่งเรืองกิจ มหากิจศิริ และเจียรนวนนท์

กลุ่มทุน “ชินวัตร”¹⁰⁰ ได้ประโยชน์จากการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-ออสเตรเลีย โดยไทยได้ลดภาษีการนำเข้าเนื้อ ผลิตภัณฑ์นม และแร่ให้กับออสเตรเลีย ในขณะที่ออสเตรเลียเปิดรับการลงทุนธุรกิจด้านโทรคมนาคม และลดภาษีชิ้นส่วนยานยนต์ให้กับไทย เช่นเดียวกับการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างไทย-นิวซีแลนด์ ไทยยอมลดภาษีเนื้อและผลิตภัณฑ์นมให้กับนิวซีแลนด์ โดยนิวซีแลนด์เปิดรับการลงทุนด้านโทรคมนาคม ลดภาษีชิ้นส่วนยานยนต์ให้กับไทย การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับทั้ง 2 ประเทศ กลุ่มชินวัตรจึงได้รับผลประโยชน์ โดยเฉพาะธุรกิจโทรคมนาคมซึ่งเป็นธุรกิจผูกขาดของกลุ่มทุนในรัฐบาล ในขณะที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อและโคนมของไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบ

⁹⁸ ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, พิษทักษิณ: ผลกระทบเศรษฐกิจการเมืองและสังคมภายใต้ระบอบทักษิณ, พิมพ์ครั้งที่ 3(กรุงเทพฯ : Openbooks , 2547), หน้า 152.

⁹⁹ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,” หน้า 197.

¹⁰⁰ วิทยากร เชียงกุล, “นโยบายของรัฐบาลด้านเศรษฐกิจ: การทับซ้อนของผลประโยชน์ทางธุรกิจ (Conflict of interest),” หน้า 126-127.

กลุ่ม “จิ้งรุ่งเรืองกิจ”¹⁰¹ ของนายสุริยะ จิ้งรุ่งเรืองกิจ เลขาธิการพรรคไทยรักไทย ทำธุรกิจเกี่ยวกับการผลิตอะไหล่รถยนต์และมอเตอร์ไซด์ มีบริษัทในเครือฉบับร้อยบริษัท ธุรกิจหลักคือ กลุ่มไทยซัมมิต ผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ขายให้กับค่ายโตโยต้า กลุ่มธุรกิจของตระกูลจิ้งรุ่งเรืองกิจ จึงได้รับประโยชน์จากการเปิดเจรจาเขตการค้าเสรี โดยเฉพาะกับออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ เพราะทั้ง 2 ประเทศได้ลดภาษีชิ้นส่วนยานยนต์ โดยให้ไทยลดภาษีเนื้อและผลิตภัณฑ์นมให้กับทั้ง 2 ประเทศดังกล่าว

กลุ่ม “มหากิจศิริ”¹⁰² ของนายประยุทธ์ มหากิจศิริ รองหัวหน้าพรรคไทยรักไทย มีธุรกิจที่สำคัญเช่นบริษัท ควอลิตี้ คอฟฟี่ โปรดักส์ จำกัด บริษัท ผลิตเนสกาแฟและผลิตภัณฑ์นม บมจ. ไทยฟิล์ม อินดัสตรี ผลิตแผ่นฟิล์มอุตสาหกรรมสำหรับห่ออาหาร บมจ. ไทยน็อคส์ สตีล จำกัด ผลิตเหล็กแผ่นไร้สนิมรีดเย็น บมจ. ไทยคอปเปอร์ อินดัสตรี จำกัด ผลิตทองแดงบริสุทธิ์ เป็นต้น ธุรกิจของนายประยุทธ์ มหากิจศิริ เป็นอีกทุนการเมืองที่ได้รับประโยชน์จากการทำเอฟทีเอ ทั้งนี้เนื่องจากในการทำเอฟทีเอกับออสเตรเลีย ประเทศไทยได้ลดภาษีแร่ให้กับออสเตรเลีย ซึ่งผู้ประกอบการที่จะได้รับประโยชน์จากการลดภาษีแร่คือกลุ่มธุรกิจที่นำเข้าสินแร่ เช่นทองคำและทองแดง

กลุ่ม “เจียรนวนนท์”¹⁰³ ซึ่งมีเครือเจริญโภคภัณฑ์ หรือซีพี ของธนินท์ เจียรนวนนท์ เป็นกลุ่มธุรกิจเกษตรอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทยและเอเชียอาคเนย์ และยังเป็นเจ้าของกิจการฟรอนไชส์ร้านเซเว่น อีเลเว่น ตลอดจนธุรกิจสื่อสารเช่นโทรทัศน์ เคเบิลทีวี และโทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นต้น กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับรัฐบาลชุดนี้เป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากการที่นายวัฒนา เมืองสุข และนายวีระชัย วีระเมธีกุล หลานเขยและบุตรเขยของเจ้าสัวธนินท์ เข้ารับตำแหน่งสำคัญทุกครั้งในการปรับคณะรัฐมนตรี การได้ประโยชน์จากข้อตกลงเขตการค้าเสรีของกลุ่มซีพี เนื่องจากกลุ่มซีพีได้ลงทุนร่วมกับบริษัทชั้นนำต่างประเทศจำนวนมาก เช่น ธุรกิจเกษตร ร่วมลงทุนทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่น และประเทศอังกฤษ เป็นต้น ทำให้กลุ่มซีพีได้รับประโยชน์จากการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไม่ว่าจะ เป็น ไทย-สหรัฐอเมริกา , ไทย-จีน, ไทย-ญี่ปุ่น เป็นต้น

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

¹⁰² เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน.

กล่าวได้ว่า วิกฤตทางสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน และการขาดความโปร่งใสในนโยบายสาธารณะที่สำคัญ โดยเฉพาะกระบวนการเจรจาและการจัดทำความตกลงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ทั้งระดับทวิภาคีและพหุภาคี ที่กีดกันการรับรู้และการมีส่วนร่วมของสาธารณะ จนส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากเกิดความระแวงสงสัย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจและมาตรการด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ เช่นการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี และการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ จะเป็นยุทธศาสตร์การสะสมทุนแบบเสรีนิยมใหม่ของชนชั้นนายทุนไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ซึ่งยุทธศาสตร์ดังกล่าวเป็นผลประโยชน์เชิงโครงสร้างของระบบทุนนิยมในประเทศไทย¹⁰⁴ แต่ลักษณะของ “ชนชั้นนายทุน” ที่ได้รับผลประโยชน์ในกระบวนการสะสมทุนนั้นมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ผลประโยชน์ทับซ้อนของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ มีความแตกต่างจากผลประโยชน์ทับซ้อนของรัฐบาลที่ผ่านมา นั่นคือ **ความลำเอียงของนโยบายที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อนไม่ได้ลำเอียงให้แก่ “ชนชั้น” อย่างที่เคยเป็นมา หากไปลำเอียงแก่กลุ่ม และบริษัทบริวารมากกว่า**¹⁰⁵ ความลำเอียงของนโยบายในลักษณะนี้ส่งผลกระทบต่อคนชนชั้นกลาง และทำให้คนชนชั้นกลางกลายเป็นศัตรูของ พ.ต.ท. ทักษิณ ขึ้นมาอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้การคอร์รัปชันเชิงนโยบาย (policy corruption) ของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ยังหมายรวมถึงการกระจายผลประโยชน์จากนโยบายที่ไม่เสมอภาคระหว่างนายทุนธุรกิจด้วยกัน แม้แต่การต่อรองเชิงนโยบายก็ทำได้ยากขึ้นตามลำดับ ซึ่งภายใต้การบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ นั้น ได้ทำให้สภาพการกินแบ่งระหว่างการเมืองและทุน กลายเป็นการกินรวบของกลุ่มทุนพวกพ้องของรัฐบาลเอง ดังนั้นเมื่อคนชนชั้นกลางถูกปลุกให้ลุกขึ้นมาพร้อมขับไล่รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ พวกเขาจึงพร้อมที่จะล้มรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ด้วยวิถีทางใดก็ได้ให้รวดเร็วที่สุด นั่นจึงทำให้เงินสนับสนุนหลังไหลเข้ามาในขบวนการพันธมิตรฯ อย่างราบรื่นตลอดมา

(ค) การแทรกแซงของค็อริสระทางการเมือง ระบบราชการ และสื่อสารมวลชน

การแทรกแซงของค็อริสระทางการเมืองและสื่อสารมวลชน จัดเป็นการกระทำที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนรูปแบบหนึ่ง เพราะการเข้าแทรกแซงของค็อริสเหล่านี้ คือ การเข้าไปรักษาผลประโยชน์

¹⁰⁴ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,” หน้า 193-199.

¹⁰⁵ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “คอร์รัปชันเชิงนโยบายกับรัฐธรรมนูญ,” ใน *รากหญ้าสร้างบ้านชนชั้นกลางสร้างเมือง*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2552), หน้า 38.

อำนาจรัฐ ให้รวมศูนย์อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาล เพื่อกำหนดนโยบาย และการบริหารงานให้สอดคล้องและเอื้ออำนวยผลประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้อง ประกอบไปด้วย

(1) การแทรกแซงองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

หลักการสำคัญประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 นอกจากมุ่งสร้างผู้นำที่มีความเข้มแข็งแล้ว ยังจัดวางองค์กรอิสระต่างๆ เพื่อคอยกำกับควบคุมการใช้อำนาจของผู้นำไว้พร้อมกันด้วย ในระยะเริ่มแรกของการใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญค่อนข้างทำงานได้อย่างอิสระและเป็นที่ยอมรับใจแก่ประชาชนทุกกลุ่ม แต่แล้วมาตรฐานการตรวจสอบขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ได้ก่อให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัยจากประชาชนต่อความเป็นอิสระในการทำงาน เมื่อมีการพิจารณาคกรณิ “ซุกหูน” ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในปี พ.ศ.2544 ซึ่งเป็นปีที่ พ.ต.ท.ทักษิณ เข้ามาทำหน้าที่เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก โดยขณะนั้นศาลรัฐธรรมนูญได้ลงมติด้วยคะแนน 8 ต่อ 7 ให้ พ.ต.ท.ทักษิณ พ้นผิดด้วยเหตุผล “บกพร่องโดยสุจริต” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาดูเหมือนว่าองค์กรอิสระจะปรากฏข่าวการถูกแทรกแซงมาโดยตลอด¹⁰⁶

เมื่อพิจารณากระบวนการสรรหาผู้บริหารองค์กรอิสระต่างๆ จะพบว่า มาจากวุฒิสภา โดยบทบาทของวุฒิสภาในช่วงแรกซึ่งมี พล.ต.มณูญกฤต รูปขจร เป็นประธานนั้นค่อนข้างทำงานได้อย่างเป็นอิสระ และทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลผ่านคณะกรรมการต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่ม ส.ว. กลุ่มเอ็นจีโอ และกลุ่มนักวิชาการที่ถูกเรียกว่า ส.ว.สายอิสระ แต่ทันทีที่ถึงวาระครึ่งเทอมของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยก็ได้มีการเคลื่อนไหวกดดันให้ พล.ต.มณูญกฤต ลงจากตำแหน่ง โดยมีการผลักดันให้นายสุชน ชาลีเครือ ขึ้นเป็นประธานวุฒิสภาคนใหม่ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาวุฒิสภาก็ดำเนินการต่างๆ หลายเรื่องที่เป็นการสนองรับกับรัฐบาลเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ¹⁰⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการสรรหาบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระต่างๆ ซึ่งต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากที่ประชุมวุฒิสภานั้นมีเสียงร่ำลือเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ว่ารัฐบาลใช้กระบวนการในวุฒิสภากัดคนนอกสายไม่ให้อ่านเข้าสู่การพิจารณาตั้งแต่ต้นทาง จึงเห็นได้ว่า ความพยายามในการแทรกแซงเริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการสรรหา ทั้งนี้รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ว่าให้มีคณะกรรมการสรรหาซึ่งประกอบไปด้วยตัวแทนจากพรรคการเมืองที่อยู่ในสภาผู้แทนราษฎร ตัวแทนจาก

¹⁰⁶ นฤตย์ เสกธีระ และคนอื่นๆ, ทักษิณอัศวินผู้ฆ่าตัวเอง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), หน้า 91-92.

¹⁰⁷ จีระศักดิ์ นันทพานิช และคณะ, ชินคอร์ป ตีล้มมรดก : จุดจบระบอบทักษิณ, หน้า 174.

นักวิชาการ และตัวแทนจากองค์กรอิสระอื่นๆ¹⁰⁸ ดังนั้นเมื่อมีการเริ่มต้นของการสรรหา พรรคการเมืองก็จะเริ่มส่งคนของตัวเองไปลงสมัคร และเริ่มล็อบบี้ให้คนของตัวเองเข้าสู่ตำแหน่ง ขณะเดียวกัน การเมืองในระดับสภาผู้แทนราษฎรก็ต้องไปล็อบบี้วุฒิสภาอีกทอดหนึ่ง

ข้อกล่าวหาว่าสมาชิกวุฒิสภาถูกแทรกแซงและถูกซื้อจากฝ่ายผู้มีอำนาจทางการเมืองนั้น ไม่เพียงแต่ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากภายนอก เช่น สื่อมวลชนได้ตั้งสมญานามว่าเป็น “สภาทาส” เท่านั้น แต่ในหมู่สมาชิกวุฒิสภาด้วยกันเองก็มีการกล่าวหากันว่า มี ส.ว.บางคนรับเงินเดือนจากแกนนำรัฐบาล แม้กระทั่งนายเสนาะ เทียนทอง ที่หลังจากแยกตัวออกจากพรรคไทยรักไทย ยังได้ออกมาเปิดเผยว่าขณะที่ตนเป็นแกนนำพรรคไทยรักไทย ตนเคยได้รับมอบหมายให้ผลักดันนายสุชน ชาลีเครือ ให้ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกวุฒิสภา จนมีผู้เรียกร้องให้มีการฟ้องร้องเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง¹⁰⁹

การเข้าแทรกแซงองค์กรอิสระต่างๆ จากฝ่ายการเมือง จนทำให้องค์กรอิสระไม่สามารถทำหน้าที่ตรวจสอบคลี่คลายปัญหาให้สังคมได้นั้นปรากฏชัดขึ้นทุกขณะและลุกลามไปทั่วรวมทั้งคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ชุด พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ เป็นประธาน ก็มีเสียงลือกันว่าเป็นสายของพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะเมื่อนายเสนาะ เทียนทอง ออกมาเปิดเผยอีกครั้งว่าขณะที่ตนยังมีบทบาทในพรรคไทยรักไทยอยู่นั้น แกนนำพรรคถึงกับเอ่ยคำว่า “กกต. ก็ของเรา” และเหตุการณ์ยิ่งปรากฏชัดในห้วงวิกฤตการเมือง เมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ยุบสภาเพื่อหนีแรงกดดันจากมวลชน กกต. ชุดนั้นได้ตอบรับการจัดการเลือกตั้งตามที่รัฐบาลสั่งการจนเหตุการณ์กลายเป็นวิกฤตการณ์การเลือกตั้ง กระทั่งต่อมา กกต. ทั้งชุดก็ต้องคำพิพากษาว่าจัดการเลือกตั้งโดยมิชอบ มีโทษจำคุกจนต้องยื่นหนังสือลาออก ขณะที่ยังมีคดีค้างในศาลอีกหลายคดี¹¹⁰

กล่าวได้ว่าปัญหาการแทรกแซงองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ **เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ในการรักษาอภิชนาธิปไตยให้รวมศูนย์อยู่ในอำนาจของรัฐบาลแต่เพียงผู้เดียว** ส่งผลให้รัฐบาลกลายเป็นเป้าถูกโจมตี โดยเฉพาะเมื่อนายเสนาะ เทียนทอง ออกมากล่าวอย่างชัดเจนว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่พอใจอย่างรุนแรงต่อความเคลื่อนไหวของ ส.ส.พรรคไทยรักไทย 60 คน ที่คัดค้านการเสนอชื่อผู้ว่า สตง. คนใหม่ ยิ่งเป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการแทรกแซงองค์กรอิสระของรัฐบาลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง

¹⁰⁸ นฤตย์ เสกธีระ และคนอื่นๆ, *ทักษิณอัศวินผู้ฆ่าตัวเอง*, หน้า 93.

¹⁰⁹ จีระศักดิ์ นันทพานิช และคณะ, *ชินคอร์ป ตีลมรณะ : จุดจบระบอบทักษิณ*, หน้า 174.

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

(2) การปฏิรูประบบราชการและการแทรกแซงระบบราชการ

การเป็นรัฐบาลที่มีเอกภาพและแข็งแกร่งอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ทำให้รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เดินหน้าการปฏิรูประบบราชการ ด้วยมาตรการ 3 ชั้น คือ มาตรการชั้นที่ 1 ทำการจัดหมวดหมู่กระทรวงใหม่ บางกระทรวงให้มีการยุบ บางกระทรวงให้มีการตั้งขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ มาตรการชั้นที่ 2 ลดจำนวนข้าราชการลง โดยเปิดทางให้ข้าราชการสามารถลาออกก่อนกำหนดได้ (early retirement) มาตรการชั้นที่ 3 จัดให้มีการดำเนินการเร่งรัดประสิทธิภาพด้วยการจัดให้ทุกหน่วยงานตรวจวัดคุณภาพการทำงาน¹¹¹

ผลของการปฏิรูปโครงสร้างระบบราชการโดยการจัดกลุ่มกระทรวงใหม่นั้น ในท้ายที่สุดก็มีรูปลักษณะไม่ต่างไปจากเดิมมากนัก โดยยังคงกระทรวงต่างๆ ไว้แทบทั้งหมด และจัดตั้งกระทรวงใหม่เพิ่มขึ้นอีก กล่าวคือ มีกระทรวงเพิ่มขึ้นอีก 6 กระทรวง ตั้งกรมใหม่เพิ่มขึ้น การโอนย้ายกรมและหน่วยงานต่าง ๆ จากกระทรวงเดิมไปสู่กระทรวงใหม่ การแต่งตั้งรัฐมนตรีว่าการใหม่ และการแต่งตั้งปลัดกระทรวงเพิ่มขึ้น¹¹² ทั้งนี้มีการตั้งข้อสังเกตจากการปฏิรูประบบราชการในครั้งนี้อ่า แม้มีการกระจายหน่วยงานรัฐให้มีจำนวนมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีการรวมศูนย์อำนาจที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีมากขึ้น กล่าวคือ หน่วยงานราชการที่มีอำนาจตรวจสอบและควบคุมสังคม เช่น สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ กรมสอบสวนคดีพิเศษ และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ล้วนสังกัดอยู่กับกระทรวงที่นายกรัฐมนตรีมีอำนาจมากพอที่จะเข้าไปกำกับและควบคุมได้¹¹³ นอกจากนี้ ยังทำให้ข้าราชการส่วนหนึ่งไม่พอใจมาตรการในการปฏิรูประบบราชการโดยเฉพาะมาตรการที่ 3 เนื่องจากระบบราชการไม่เคยมีการตรวจวัดคุณภาพกัน ข้าราชการหลายหน่วยงานมีการเคลื่อนไหว ประท้วงคัดค้านนโยบายนี้เป็นจำนวนมาก¹¹⁴

นอกจากการปรับโครงสร้างกระทรวงแล้ว รัฐบาลยังได้จัดทำบัญชีแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการในหน่วยงานสำคัญต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดแถวในกองทัพ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ รวมทั้งใช้ยุคนิเทศการปฏิรูประบบราชการ แต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการข้ามหน่วยงาน

¹¹¹ ดารณี วิชาติ, บรรณาธิการ, ไทยได้ร่วมสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใหม่ (ม.ป.ท.: ม.ป.พ, 2552), หน้า 261.

¹¹² "ปฏิรูประบบราชการ...แล้วยังไงต่อไป," มติชน(18 ธันวาคม 2545): 7.

¹¹³ วรลัญช์ โจรนพล, "การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย," หน้า 301.

¹¹⁴ ดารณี วิชาติ, ไทยได้ร่วมสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใหม่, หน้า 261.

มากมาย จนสามารถจัดแถววงคนในสายงานเครือข่ายผู้กุมอำนาจรัฐไว้ในหน่วยงานต่างๆ เพื่อตอบสนองการกำหนดนโยบายของรัฐบาล¹¹⁵

การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ นั้น สะท้อนให้เห็นการใช้กลไกระบบราชการเพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้กับพวกพ้อง โดยเฉพาะการแต่งตั้งโยกย้ายบุคคลใกล้ชิดและเครือญาติให้เข้าดำรงตำแหน่งที่สำคัญ รวมทั้งการกระจายอำนาจในการควบคุมลงไป ในโครงสร้างการบริหารราชการส่วนภูมิภาคในรูปแบบของผู้ว่า CEO

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในการแทรกแซงระบบราชการโดยการแต่งตั้งโยกย้ายบุคคลใกล้ชิดและเครือญาติให้เข้าดำรงตำแหน่งที่สำคัญ คือ กรณีการแต่งตั้งโยกย้าย **นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์** ซึ่งเป็นสามีของ นางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ น้องสาว พ.ต.ท.ทักษิณ และเป็นแกนนำกลุ่มวังบัวบาน โดยย้ายจากปลัดกระทรวงยุติธรรมข้ามไปเป็นปลัดกระทรวงแรงงาน สลับกับ นายจารุพงศ์ เรืองสุวรรณ ตามมติ ครม. เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2549¹¹⁶ โดยก่อนหน้านี้ รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ต่ออายุราชการในตำแหน่งปลัดกระทรวงยุติธรรมในนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ มาเป็นครั้งที่ 2 ในตำแหน่งเดิม โดยอยู่ในตำแหน่งจนครบเกณฑ์ตามกฎหมายมา 6 ปี ในเดือนพฤศจิกายน 2548 ซึ่งเป็นการสร้างสถิติใหม่ให้วงราชการไทยต่อเนื่องเป็นปีที่ 7 โดยเกณฑ์ปกติแล้วนั้นข้าราชการประจำจะดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงได้ไม่เกิน 4 ปี¹¹⁷ ขณะที่นายจารุพงศ์ เรืองสุวรรณ ก็มีผู้หนุนหลังที่ดีไม่แพ้นายสมชาย เพราะคนในตระกูลเรืองสุวรรณ ในอดีตนั้น เคยเป็นถึงประธานรัฐสภา และยังมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษกับคุณหญิงพจมาน ชินวัตร อีกด้วย¹¹⁸

นอกจากนี้ยังมีกรณีการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการทหาร ในสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้แต่งตั้งให้ พล.อ.ชัยสิทธิ์ ชินวัตร ลูกพี่ลูกน้องของตนเอง ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการแต่งตั้งที่ข้ามอาวุโส ครั้นเมื่อ พล.อ.ชัยสิทธิ์ ชินวัตร เข้ามาดำรงตำแหน่งก็ได้แต่งตั้ง พล.ต.วลีขจรยุทธ สุขสภา ผู้ทรงคุณวุฒิทหารบก พี่ชายนางวิณา ชินวัตร ภริยาผู้บัญชาการทหารบก มาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการหน่วยข่าวกรองทางทหาร (ผบ.ชกท.) แทน พล.ต.สุรวัช บุตรวงษ์ ผบ.ชกท.ที่ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิทหารบก ใน

¹¹⁵ จีระศักดิ์ นันทพานิช และคณะ, ชินคอร์ป ตีลมนระ : จุดจบระบอบทักษิณ, หน้า 172-173.

¹¹⁶ “สมชายนั่งปลัดแรงงาน แผนเหนือชั้นคุมวังน้ำยม,” ฐานเศรษฐกิจ(15 มกราคม 2549): 42.

¹¹⁷ “ปลัดสมชายคงคู่พิรพันธุ์รับส้มหล่นต้นปี,” ผู้จัดการรายสัปดาห์(16 มกราคม 2549): 4.

¹¹⁸ “โยกน้องเขยแม่วังแรงงาน เคียดดาวนรีเทิร์นกลับไปใหญ่,” สยามธุรกิจ(18 มกราคม 2549): 9.

ขณะเดียวกันก็มีการแต่งตั้งนายทหาร ตท.10 เพื่อนร่วมรุ่นกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ให้เข้ามาดำรงตำแหน่งที่สำคัญอีกหลายตำแหน่งใน 3 เหล่าทัพ เช่น พล.ท.ทรงกิตติ จักกาบาตร์ ผบ.รร.จปร. ได้เลื่อนตำแหน่งเป็น พล.อ. ในตำแหน่งที่ปรึกษาพิเศษ ทบ. ในส่วนของกองทัพเรือ ได้เลื่อนตำแหน่ง พล.ร.ท.กำธร พุ่มหิรัญ หน.ฝสธ. ผบ.ทร. เข้ามาเป็น พล.ร.อ. ในตำแหน่งรองเสธ.ทหาร นอกจากนี้ยังมี พล.ต.อภิชัย ทรงศิลป์ ขึ้นเป็น ปช.ทบ. พล.ต.พฤษณ์ สุวรรณทัต เป็น ผบ.พล.ร. 5¹¹⁹ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกรณีการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตำรวจ ซึ่งในสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีการผลักดันให้ พล.ต.อ.เพรียวพันธ์ ดามาพงษ์ พี่ชายของคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ขึ้นเป็นรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และยังแต่งตั้งให้เพื่อร่วมรุ่นตำรวจดำรงตำแหน่งที่สำคัญ เช่น พล.ต.อ.จุมพล มั่นหมาย ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักข่าวกรองแห่งชาติ ในขณะที่ พล.ต.ท.ชลอ ชูวงศ์ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ¹²⁰

นอกจากนี้การบริหารราชการแผ่นดินในสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ยังเน้นระบบของซีอีโอ ที่มาจากการบริหารจัดการของภาคเอกชน โดย พ.ต.ท.ทักษิณ ได้เปรียบตนเองเป็นผู้บริหารสูงสุดของประเทศ จึงทำให้สามารถดำเนินการควบคุมข้าราชการในระดับภูมิภาคได้อีกทางหนึ่ง และการบริหารราชการแผ่นดินในสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ยังได้มีการใช้คำสั่งทางการบริหาร หรือที่เรียกว่า “มติคณะรัฐมนตรี” มากขึ้นเรื่อยๆ และยังนิยมออกกฎหมายในลักษณะของพระราชกำหนด เพื่อเพิ่มอำนาจเด็ดขาดให้นายกรัฐมนตรี เพราะพระราชกำหนดเป็นกฎหมายที่ฝ่ายบริหารเป็นผู้ออกโดยให้รัฐมนตรีเจ้ากระทรวงพิจารณาและถือเป็นมติคณะรัฐมนตรี โดยไม่จำเป็นต้องประชุมคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ และยังมีผลบังคับใช้โดยไม่ต้องผ่านกลไกรัฐสภาอีกด้วย¹²¹ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจในการควบคุมรัฐสภาได้ การรวบอำนาจการบริหารในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ จึงมีลักษณะเป็นรัฐรวมศูนย์¹²² ที่โครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจการเมืองการปกครองมีการรวบอำนาจการบริหาร การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ การสั่งการให้ดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งการติดตามตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งหลายไว้ที่ส่วนกลาง

¹¹⁹ “วันหลังทักษิณจัดแถว ตท.10 ผงาดค่าเก้านายกฯสมัย2,” มติชน(26 สิงหาคม 2547): 11.

¹²⁰ “คณะปฏิรูปให้อำนาจไกรวิวัฒน์ฟ้า ล้างเด็กทักษิณ รื้อไผทหารตั้งรุ่น 10 ยกแผง,” คมชัดลึก(23 มีนาคม 2549): 15.

¹²¹ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, “ทักษิณนิยม...(อีกที),” หน้า 158. และ เกียรติศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, คุยกันก่อนทักษิณล่ม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: ชัดเชสมิเดีย, 2549), หน้า 255.

¹²² สุชาย ตรีรัตน์, “โลกาภิวัตน์กับปัญหา รัฐรวมศูนย์,” ใน ม.ร.ว.พฤษัยสถาน ชุมพล (บรรณาธิการ), โลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.), หน้า 223-251.

ความมุ่งมั่นที่จะปรับระบบราชการให้มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ตนเองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้กลายเป็นความหวาดระแวงอีกประการหนึ่งของกลุ่มอำนาจเก่า เพราะเป้าหมายหลักของระบบราชการของกลุ่มอำนาจเก่านั้น คือเครื่องมือในการควบคุมระบบรัฐให้เกิดความมั่นคงต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่ใช่เป็นเครื่องมือของรัฐบาลที่จะสร้างความนิยมให้แก่พ.ต.ท.ทักษิณ และพรรคการเมืองของพ.ต.ท.ทักษิณ¹²³ สภาวการณ์เช่นนี้ได้สร้างความวิตกกังวลแก่กลุ่มอำนาจเก่าว่าหากปล่อยให้ระบบราชการเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ ในที่สุดระบบราชการที่เป็นฐานอำนาจและเครื่องมือในการรักษาอำนาจของตนเองต้องเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับความไม่พอใจของข้าราชการบางส่วนที่ต้องถูกตรวจสอบและติดตามผลงานอย่างเป็นระบบก็ได้กลายมาเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลทักษิณ และยังเป็นประเด็นที่ขบวนการพันธมิตรฯ นำมาใช้ในการโจมตีพ.ต.ท.ทักษิณ ว่าใช้อิทธิพลครอบงำระบบราชการเพื่อสนับสนุนตนเอง ซึ่งในที่สุดได้เชื่อมโยงไปถึงข้อกล่าวหาเรื่องความไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์¹²⁴

(3) การแทรกแซงสื่อ

การเข้าแทรกแซงสื่อในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ที่เห็นชัดเจนที่สุด คือ “กรณี กบฏไอทีวี”¹²⁵ โดยสถานีโทรทัศน์ไอทีวี มีเจตนาเริ่มต้นในการเป็นสื่อเสรีที่เกิดขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ.2535 โดยรับสัมปทานสถานีโทรทัศน์ ระบบ UHF จากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) จำนวน 1 ช่องสถานี โดยใช้ชื่อว่า สถานีโทรทัศน์ไอทีวี อย่างไรก็ตามการดำเนินธุรกิจของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีประสบปัญหาขาดทุนอย่างหนัก เป็นผลให้กลุ่มชินคอร์ปของ พ.ต.ท.ทักษิณ เข้ามาซื้อกิจการในปี พ.ศ. 2543 โดยถือหุ้นสูงสุด 77% ด้วยเหตุนี้ สถานีโทรทัศน์ไอทีวีจึงได้รับการจัดวางให้ทำหน้าที่เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ของบริษัทชินคอร์ปไปโดยปริยาย

ที่มาของการต่อสู้ระหว่างฝ่ายข่าวกับบริษัทชินคอร์ป คือ การเข้ามาแทรกแซงของผู้บริหารชินคอร์ปที่ห้ามไม่ให้มีการทำข่าวที่มีผลด้านลบต่อตัว พ.ต.ท.ทักษิณ โดยเฉพาะในกรณีการชุกหุ้น และปัญหาที่ดินสนามกอล์ฟอัลไพน์ เนื่องจากเกรงว่าจะมีผลกระทบต่อการเลือกตั้งทั่วไปที่จะมีขึ้นในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2544¹²⁶

¹²³ ดารณี วชิโรตติ, ไทยได้ร่วมสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใหม่, หน้า 263.

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 264.

¹²⁵ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, “อนาคตสื่อเสรีในระบอบทักษิณ,” ใน รู้ทันทักษิณ, เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ.

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, 2547), หน้า 174.

¹²⁶ อาทิตย์ เคนมี, “21 กบฏไอทีวีคืนถ้า! บทเรียนซ้ำ ๆ ของนายทุน,” โพสต์ทูเดย์ (9 มีนาคม พ.ศ.2548): 7.

ผลงานของระบอบทักษิณในการควบคุมและปิดกั้นสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน นั้นมีมาอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นสื่อไทยหรือสื่อต่างประเทศล้วนได้รับผลกระทบด้วยกันทั้งสิ้น ทำให้เสรีภาพของสื่อมวลชนทั้งสิ่งพิมพ์ วิทยูและโทรทัศน์ต่างหดแคบลงไปทุกขณะ รัฐบาลพรรคไทยรักไทยได้สร้างแรงกดดันทางเศรษฐกิจและการเมืองบีบคั้นให้สื่อที่กล่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลหมดที่ยืนลงไปเรื่อยๆ เช่น รายการของเครือเนชั่นถูกแทรกแซงด้วยการเข้าไปซื้อหุ้นของเครือญาติ พ.ต.ท.ทักษิณ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดการกับกลุ่มเนชั่นที่มักจะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลพรรคไทยรักไทยอยู่เสมอ เช่น การถอดรายการ “เก็บตกจากเนชั่น” ทางสถานีวิทยุคลื่น 90.5 ด้วยข้อกล่าวหาไม่จ่ายค่าเช่าให้กับสถานี ขณะที่ทางเนชั่นได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงการถอดรายการดังกล่าวว่ามีสาเหตุมาจากการที่ได้รับโทรศัพท์แจ้งจากบริษัทสมารถบอมบ์ซึ่งเป็นผู้รับสัมปทานคลื่น 90.5 ว่า ทางผู้ใหญ่ของกรมการพลังงานทหารเป็นเจ้าของคลื่น ซึ่งสังกัดสำนักงานกระทรวงกลาโหมต้องการปรับผังคลื่นนี้ใหม่โดยไม่ให้มีรายการของเครือเนชั่นอยู่ในผังรายการอีก ซึ่งการแจ้งครั้งนี้เป็นไปอย่างเร่งด่วน โดยไม่เปิดโอกาสให้ทางเนชั่นได้ชี้แจงใดๆ อีกด้วย¹²⁷

นอกจาก พ.ต.ท.ทักษิณ สามารถแทรกแซงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีได้แล้วนั้น ในฐานะนายกรัฐมนตรี ยังมีอำนาจควบคุมสถานีวิทยุโทรทัศน์ของรัฐทุกๆ เครือข่าย ทั้งเครือข่ายกรมประชาสัมพันธ์ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) และเครือข่ายของส่วนราชการอื่นๆ อีกเกือบ 20 หน่วยงาน¹²⁸ นี่จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ในฐานะนายกรัฐมนตรี ขณะนั้นสามารถแทรกแซงการทำงานของสื่อโทรทัศน์ช่อง 9 และช่อง 11 เพราะสื่อทั้งสองช่องนั้น อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย และกรมประชาสัมพันธ์ตามลำดับ เหตุการณ์เหล่านี้ได้ทำให้รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ของนายสนธิ ลิ้มทองกุลที่ออกอากาศทางช่อง 9 ถูกปลดออกจากผังรายการเมื่อปลายปี พ.ศ.2548 และ พ.ต.ท.ทักษิณ ก็ยังได้ใช้ช่องทางของสื่อช่อง 11 ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของรัฐบาลในการปฏิบัติภารกิจตามนโยบายต่างๆ ผ่านรายการนายกทักษิณคุยกับประชาชนอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้นการแต่งตั้งผู้บัญชาการทหารบกคนใหม่ในสมัยรัฐบาลพรรคไทยรักไทย คือ พล.อ.ชัยสิทธิ์ ชินวัตร ก็ยังเป็นการทำให้สื่อในเครือกองทัพ ทั้งช่อง 5 และช่อง 7 เข้ามาอยู่ในรัศมีอำนาจของ พ.ต.ท.ทักษิณ มากขึ้นอีกระดับหนึ่ง ประกอบกับสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ซึ่งเป็นของตระกูลมาลีนนท์ หนึ่งในกลุ่มทุนผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทยด้วยแล้วนั้น ก็ยังทำให้อำนาจใน

¹²⁷ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, “อนาคตสื่อเสรีในระบอบทักษิณ,” ใน *รู้ทันทักษิณ*, หน้า 180. และ การุญมนี ศรีวิศาลภาพ, *ทักษิณบนบัลลังก์นายกรัฐมนตรี*, หน้า 101-104.

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 180.

การควบคุมแทรกแซงสื่อที่เป็นของรัฐในสมัยรัฐบาลพรรคไทยรักไทยขณะนั้นมีลักษณะเบ็ดเสร็จอย่างสมบูรณ์¹²⁹ กล่าวได้ว่า สื่อในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสนอนโยบายประชานิยม พร้อมๆ กับการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับรัฐบาลนั่นเอง

บริบททางการเมืองในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ทำให้ระบบการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลโดยสื่อมวลชนไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากสื่อไม่มีความเป็นอิสระเพียงพอในการนำเสนอข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมา ขณะเดียวกันสื่อบางสำนักยังถูกกดดันให้เดินตามเป้าหมายของรัฐบาล โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาลเพื่อสร้างแรงสนับสนุนจากประชาชน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลพยายามที่จะแทรกแซงสื่อเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการครอบงำความคิดของประชาชนด้วยการทำให้ประชาชนคล้อยตามในสิ่งที่รัฐบาลเสนอผ่านสื่อที่รัฐบาลแทรกแซงนั่นเอง

(ง) ผลประโยชน์ทับซ้อนกรณีการขายหุ้นชินคอร์ปอเรชั่น

จุดเริ่มต้นของการสิ้นสุดของระบอบทักษิณ ที่สังคมการเมืองไทยต้องจารึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ทางการเมือง เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ.2549 เมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ตัดสินใจขายหุ้นชินคอร์ป ซึ่งเป็นธุรกิจที่ได้รับสัมปทานจากรัฐ ให้แก่กลุ่มทุนข้ามชาติเทมาเสกของรัฐบาลสิงคโปร์ ในมูลค่ามหาศาลถึง 73,300 ล้านบาท พร้อมกับการที่กระทรวงการคลังและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษีของทางการในขณะนั้นรีบออกมารับรองการขายหุ้นในครั้งนั้นว่าไม่ต้องเสียภาษีใดๆ ทั้งสิ้น การขายหุ้นชินคอร์ปในครั้งนั้น ได้กลายเป็นที่กังขาของสังคมแทนที่จะเป็นเรื่องของการปลดล็อกปม “ผลประโยชน์ทับซ้อน” อย่างที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ตั้งใจ¹³⁰ นอกจากนี้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ยังพุ่งเป้าไปที่ตัวนายกรัฐมนตรีอย่างหนักหน่วงในเรื่องของ **การขาดจริยธรรม**ที่ผู้นำประเทศควรมีอีกด้วย

การขายหุ้นชินคอร์ปโดยไม่เสียภาษีในครั้งนั้น เป็นการกระทำที่มี**ผลประโยชน์ทับซ้อน**อย่างมหาศาล โดยสามารถแบ่งการพิจารณาได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือ

ประเด็นที่ 1 การคอร์รัปชันเชิงนโยบาย ด้วยการแก้ไขพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) ประกอบกิจการโทรคมนาคม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 ให้ต่างชาติถือหุ้นได้ 49%

¹²⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁰ “คำถามที่รอคำตอบหลังจับผิดขายหุ้นชินคอร์ป” ประชาชาติธุรกิจ(19 มกราคม 2549): 8.

กล่าวคือ ในอดีตกิจการโทรคมนาคมถือเป็นกิจการที่กระทบความมั่นคงของประเทศอย่างสูง และถือเป็นธุรกิจต้องห้ามสำหรับต่างชาติ จึงมีกฎหมายกำหนดสัดส่วนการถือครองหุ้นและความเป็นเจ้าของไว้เป็นการเฉพาะแตกต่างจากบริษัททั่วไป¹³¹ คือ ต้องมีสัดส่วนของผู้ถือหุ้นที่มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่า 75% ของหุ้นทั้งหมดในนิติบุคคลนั้น และต้องมีคณะกรรมการไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของจำนวนคณะกรรมการทั้งหมดเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทย รวมทั้งผู้มีอำนาจกระทำการการผูกพันนิติบุคคลนั้นต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทยด้วย

เมื่อมีข้อจำกัดดังกล่าวที่ให้ต่างชาติถือหุ้นได้ไม่เกิน 25% จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไข พ.ร.บ.การประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2544 เสียใหม่ และด้วยคะแนนเสียง 375 เสียงของพรรคไทยรักไทยในสภาผู้แทนราษฎร ประกอบกับเสียง ส.ว.ในวุฒิสภาที่เกินครึ่ง ต่างทะเลาะกันให้กับพรรคไทยรักไทย จึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ ดังนั้น พ.ร.บ.การประกอบกิจการโทรคมนาคม ฉบับที่ 2 (ฉบับใหม่) พ.ศ.2549 จึงได้รับการแก้ไขเงื่อนไขซึ่งเป็นข้อจำกัดดังกล่าวผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2548 จนกระทั่งวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2549 พ.ร.บ.การประกอบกิจการโทรคมนาคม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2549 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่นี้ ตั้งแต่วันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2549 โดย พ.ร.บ.แก้ไขให้ต่างชาติถือหุ้นได้ไม่เกิน 25% และยกเลิกสัดส่วนกรรมการบริษัทที่ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทยไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ออกทั้งหมด และถัดไปเพียง 2 วัน ก็ได้มีประวัติศาสตร์การซื้อขายหุ้นของบริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ในมูลค่ามหาศาลถึง 73,271.20 ล้านบาท¹³²

ในประเด็นนี้ นายปริญญา เทวานฤมิตรกุล¹³³ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า แม้จะมีความพยายามในการแก้ไขกฎหมาย พ.ร.บ.การประกอบกิจการโทรคมนาคมฉบับที่ 2 พ.ศ.2549 ที่อนุญาตให้บริษัทคนไทยสามารถขายหุ้นให้ต่างชาติเข้ามาถือครองได้มากถึง 49% แต่พบว่ายังคงมีการกระทำผิดในเรื่องนี้อยู่ดี กล่าวคือ การที่กลุ่มเทมาเส็ก โฮลดิ้งส์ ของสิงคโปร์ ตั้งบริษัทลูกที่มีสัญชาติไทยขึ้นมา และถือหุ้นในบริษัทลูกเพียง 49% เพื่อให้บริษัทลูกแห่งนั้นเป็นนิติบุคคลสัญชาติไทย ก่อนเข้าซื้อหุ้นชินคอร์ป ถือเป็นการ

¹³¹ ม่านอกและเด็กนอกกรอบ, 25 คำถาม เบื้องหลังดีลเทคโอเวอร์ ชินคอร์ป, วิทยุ ไตรสุริยธรรมา, บรรณาธิการ, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: openbooks, 2549), หน้า 27-28.

¹³² "ทรท.ผะ!ชนชั้นกลาง ตจว.ไม่เอารัฐบาล คนกรุงไล่ทักษิณ" ไทยโพสต์(12 กุมภาพันธ์ 2549): 1,12.

¹³³ จรัล มานตรี, มายาภาพของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กรณีการขายหุ้นชินคอร์ป[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document95150.html> [2553, 11 พฤศจิกายน].

เสียงกฎหมาย แม้ในทางนิตินัย ชินคอร์ปจะยังถือว่าเป็นนิติบุคคลสัญชาติไทยอยู่ แต่ในทางพฤติ นัย เมื่อนับเม็ดหุ้นกันจริงๆ ย่อมไม่ใช่ก็ จึงเห็นได้ว่าการกระทำดังกล่าวเป็น “การทำผิดกฎหมาย โดยถูกกฎหมาย” กล่าวคือ เป็นการตั้งบริษัทลูกซ้อนขึ้นมา เพื่อให้ถือหุ้นได้โดยไม่ขัดข้อกฎหมาย ที่ห้ามชาวต่างชาติถือหุ้นในกิจการโทรคมนาคมเกิน 49%

ประเด็นที่ 2 การใช้ช่องโหว่/การตีความกฎหมายเพื่อหลีกเลี่ยงการเสียภาษี

การขายหุ้นชินคอร์ปของครอบครัวชินวัตรได้รับการยกเว้นการเสียภาษีนั่น เนื่องจากอาศัยวิธีการบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับข้อกฎหมายซึ่งเปิดช่องเอาไว้ กล่าวคือ การขายหุ้น จำนวนมากดังที่ปรากฏผ่านตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยโดยไม่ต้องเสียภาษีนั้นมาจากการ วางแผนในเรื่องของการใช้รัฐมนตรีกระทรวงการคลัง กรมสรรพากร ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษี และ เทคนิคการหลีกเลี่ยงภาษีที่ธุรกิจทั่วไปนิยมกระทำกัน การกล่าวอ้างเพื่อที่จะไม่ต้องชำระภาษีของ พ.ต.ท.ทักษิณ ที่ว่าการขายหุ้น 73,300 ล้านบาทที่เกิดขึ้นภายในวันเดียว เป็นการซื้อขายกันใน ตลาด โดยไม่ได้มีการเตรียมการซื้อขายนอกตลาดกับเทมาเสกมาก่อน¹³⁴ เป็นสิ่งที่สังคมยากจะ เชื่อถือและยอมรับได้

ทั้งนี้หากพิจารณาที่มาของหุ้นที่ชินคอร์ปได้ทำการขายให้แก่เทมาเสกนั้น จะ พบว่ามีความพยายามที่จะทำให้หุ้นดังกล่าวเข้ามาอยู่ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพราะ มีการกำหนดเงื่อนไขพิเศษงดเว้นภาษีเงินได้ของบุคคลธรรมดา ทำให้การซื้อขายหุ้นภายในตลาด หลักร์พย์ของบุคคลธรรมดาดังกล่าวไม่มีภาระภาษีเงินได้¹³⁵

นายกรณ์ จาติกวณิช รองเลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ในขณะนั้น ได้ตั้งข้อสังเกต ไว้เช่นกันว่า “มีความพยายามเลี่ยงการเสียภาษีเงินได้ โดยอาศัยช่องโหว่ของกฎหมายที่ระบุว่า การซื้อขายหุ้นที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ไม่ต้องเสียภาษี จึงเป็นสาเหตุว่าทำไมตระกูลชิน วัตร จึงเลือกขายหุ้นที่ถืออยู่โดยตรงในชินคอร์ป แทนที่จะให้ชินคอร์ปขายหุ้นที่ชินคอร์ปถือใน บริษัทที่ทางเทมาเสกต้องการ เพราะหากมีการขายหุ้นของเอไอเอสเพียงบริษัทเดียว ชินคอร์ป จะต้องเสียภาษีในอัตรา 30% ของกำไร หรือคิดได้เท่ากับ 40,000 ล้านบาท และตระกูลชินวัตรที่ ถือหุ้นอยู่ครั้งหนึ่งก็ต้องเสียภาษีประมาณ 20,000 ล้านบาท”¹³⁶

¹³⁴ สังคิต พิริยะรังสรรค์, คอร์รัปชันแบบเบ็ดเสร็จ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549), หน้า 71.

¹³⁵ กรณ์ จาติกวณิช, “คดีเลี่ยงภาษีชินคอร์ป & เทมาเสก 73,000 ล้านบาท,” ใน สมุดปกดำ เมฆคอร์รัปชัน ระบบทักษิณ, อลงกรณ์ พลบุตร และคณะ, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ : ธรรมรัฐไทย, 2550) หน้า 4.

¹³⁶ “ชินวัตรขายหุ้นชินคอร์ป ฟัน 7.3 หมื่นล้าน,” เดลินิวส์ (24 มกราคม 2549): 1, 19.

ในขณะที่ นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ซึ่งในขณะนั้นเป็น ส.ว.กรุงเทพฯ กล่าวถึงกรณีการหลีกเลี่ยงภาษีว่า “เป็นการกระทำที่ทำให้เกิดความไม่สบายใจ เพราะกรมสรรพากรออกมาระบุว่าการขายหุ้นไม่จำเป็นต้องเสียภาษี เนื่องจากการขายในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เท่ากับเป็นการเลือกใช้กฎหมายเพื่อเอื้อผลประโยชน์ จึงถือเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ”¹³⁷

นับตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 เป็นต้นมา กลุ่มคนในสังคมไทยหลากหลายกลุ่มต่างหมดความอดทนและไม่ไว้ใจผู้นำอีกต่อไป ปัญหาจากการขายหุ้นชินคอร์ป ได้ยกระดับจากข้อกังขาเรื่องภาษี ความถูกต้อง การซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ขยายไปสู่เงื่อนไขการชุกหุ้นภาค 2 ก่อนที่คำถามจะขยายวงไปถึงการเปิดช่องให้รัฐบาลสิงคโปร์เข้าครอบงำกิจการด้านการสื่อสารโทรคมนาคม และท้ายสุดกังวลไปถึงผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ส่งผลให้เกิดแนวร่วมต่อต้านระบอบทักษิณอย่างกว้างขวาง ชนชั้นกลางในสังคมไทยต่างตบเท้าเข้าซื้อขั้วไล่ผู้นำรัฐบาลให้พ้นจากอำนาจอย่างพร้อมเพรียง เริ่มจาก พล.ต.จำลอง ซึ่งผู้ชักนำ พ.ต.ท.ทักษิณ ให้เข้าสู่การเมืองได้ออกมาต่อต้านการขายหุ้นโดยไม่เสียภาษีเป็นคนแรก (30 มกราคม พ.ศ.2549) ด้วยการทำหนังสือเปิดผนึกไม่เห็นด้วยกับการขายหุ้นชินคอร์ปให้ต่างชาติในครั้งนี้นำทำให้คนไทยเสียขวัญ และเสนอให้ พ.ต.ท.ทักษิณ บริจาคเงิน 26,000 ล้านบาท (เท่าภาระภาษีที่ต้องจ่าย) ตั้งเป็นมูลนิธิบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ¹³⁸ และจากกรณีการขายหุ้นชินคอร์ป 73,300 ล้านบาทนี้เอง ทำให้ พล.ต.จำลอง ประกาศอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกว่า ในฐานะประธานมูลนิธิกองทัพธรรมจะเข้าร่วมชุมนุมกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2549 เพื่อกดดันให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี¹³⁹

นอกจากนี้ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2549 คณะอาจารย์ 19 คน จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ออกแถลงการณ์ชี้ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หมดความชอบธรรมที่จะปกครองประเทศ และเรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ยุติบทบาททางการเมือง¹⁴⁰ ศาสตราจารย์รังสรรค์ ธารณะพรพันธุ์ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ตั้งข้อสังเกตด้วยว่าในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา(พ.ศ.2544-2548)เห็นได้ชัดว่า มีรายชื่อเศรษฐีหุ้นที่มีความใกล้ชิดกับ พ.ต.ท.ทักษิณ เพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งที่ก่อนหน้านี้บางรายไม่เคยติดอันดับเศรษฐี

¹³⁷ “ซาประจําหมู่บ้านชินคอร์ป สบช่อง จงใจเลี่ยงภาษี,” บางกอกทูเดย์ (25 มกราคม 2549): 6.

¹³⁸ “จดหมายจากจำลอง,” สยามรัฐ(1 กุมภาพันธ์ 2549): 1-2.

¹³⁹ “มหาจำลองชกธงรบสัญญาณแตกหักขับทักษิณ” แนวหน้า(20 กุมภาพันธ์ 2549): 5.

¹⁴⁰ “อาจารย์ มธ. ร่อนแถลงการณ์ จี้ทักษิณลาออกก่อนจุดลากประเทศชาติวิบัติ,” แนวหน้า(2 กุมภาพันธ์

หูนมาก่อน ซึ่งการที่ พ.ต.ท.ทักษิณไม่เคยสนใจเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนและยังปล่อยให้เครือญาติ และผู้ที่เกี่ยวข้องหาประโยชน์เช่นนี้ ในที่สุดจะทำลาย พ.ต.ท.ทักษิณ ได้¹⁴¹

ในขณะเดียวกัน คณะอาจารย์จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำโดย ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในขณะนั้น ได้ออกแถลงการณ์ร่วมกันเพื่อทำจดหมายเปิดผนึกที่ 1 เรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ลาออกจากตำแหน่ง โดยภายในจดหมายระบุว่า

“ด้วยในขณะนี้ได้มีการก่อตัวของปรากฏการณ์ "วิกฤตการณ์ความไม่ชอบผู้นำประเทศ" ที่รุนแรงและชัดเจน โดยในช่วงที่ผ่านมา พ.ต.ท.ทักษิณ ได้แสดงให้เห็นถึงการขาดจริยธรรมในการบริหารประเทศในระบอบประชาธิปไตย หลายเรื่อง อาทิ การทำลายความเป็นอิสระของประชาชน การไม่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการนิติบัญญัติ การครอบงำบั่นทอนความเข้มแข็งและความน่าเชื่อถือขององค์กรอิสระตามระบบรัฐธรรมนูญ การปล่อยให้เกิดการคอร์รัปชัน การเล่นพรรคเล่นพวก ขาดความเป็นผู้นำประเทศที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล ทั้งๆ ที่ นายกรัฐมนตรีได้ประกาศต่อสาธารณชนว่าจะใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศ ...จึงขอยื่นข้อเสนอดังต่อไปนี้ 1. ให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และสาธารณชน ดังต่อไปนี้ 1. ให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แสดงความรับผิดชอบทางจริยธรรม โดยการลาออกจากตำแหน่งโดยทันที 2. สนับสนุนให้สถาบันการเมืองตามรัฐธรรมนูญ องค์กรและกลุ่มของประชาชน ร่วมกันผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อวางกฎเกณฑ์มาตรฐานทางการเมืองและจริยธรรมทางการเมืองใหม่ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการสรรหาผู้นำประเทศคนใหม่ ตามหลักประชาธิปไตยโดยเร็ว”

นอกจากนี้ยังขยายวงกว้างไปยังกลุ่มองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ ที่ทยอยกันออกแถลงการณ์แสดงจุดยืนเรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออก คือ กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มพลังประชาชน องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักการเมืองทั้ง ส.ส.และ ส.ว. เครือข่ายศิลปินเพื่อชีวิต เป็นต้น¹⁴²

¹⁴¹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴² “จากธงเหลืองถึงเสื้อเหลือง ใครบ้างไม่ชอบระบอบทักษิณ,” ประชาชาติธุรกิจ(6 กุมภาพันธ์ 2549): 8.

การตัดสินใจขายหุ้นชินคอร์ป โดยไม่เสียภาษี ของ พ.ต.ท.ทักษิณ เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2549 นั้น จึงไม่ใช่การทำผิดในประเด็นการไม่ยอมเสียภาษีเงินได้แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่มีความข้อสงสัยเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมายตั้งแต่ต้นแล้ว ผลลัพธ์ของเหตุการณ์นี้ได้สร้างความชอบธรรมมากยิ่งขึ้นต่อขบวนการต่อต้านรัฐบาล ที่นำโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล และยังทำให้ขบวนการต่อต้านรัฐบาลของนายสนธิ ขยายแนวร่วมออกไปได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งต่อมาได้มี 27 องค์การภาคประชาชนเข้าร่วมเคลื่อนไหว จนกลายมาเป็นกลุ่มต่อต้านรัฐบาลที่มีพลังมากที่สุดในปี พ.ศ. 2549 นั่นคือ พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

กล่าวได้ว่า บริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ภายใต้รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ก่อให้เกิดวิกฤตเรื่อง “ผลประโยชน์ทับซ้อน” จนนำไปสู่ความขัดแย้งมี 2 มิติ คือ (1) การผลักดันการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ ซึ่งเอื้อผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง (2) การควบคุมกลไกรัฐ โดยการแทรกแซงการทำงานขององค์กรต่างๆ เพื่อเอื้ออำนวยให้มีการดำเนินนโยบายที่เอื้อผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง และที่สำคัญที่สุด คือ การใช้กลไกรัฐในการเอื้อผลประโยชน์ต่อการสะสมทุนในกรณีของการขายหุ้นชินคอร์ปโดยไม่เสียภาษี

3.4.2 วิกฤตของระบอบทักษิณจากข้อกล่าวหาเรื่องการใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน

ข้อกล่าวหาเรื่องการใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นข้อกล่าวหาที่สามารถพิสูจน์ได้เป็นรูปธรรมตามขั้นตอนของกฎหมายอีกข้อกล่าวหาหนึ่ง กล่าวคือ รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้สร้างเงื่อนไขให้เกิดภาวะวิกฤตความขัดแย้งในสังคมไทยมาแล้วหลายครั้งหลายครา โดยเฉพาะการใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ที่เห็นเด่นชัด คือ การประกาศทำสงครามยาเสพติดจนทำให้มีการวิสามัญฆาตกรรมผู้ต้องหาค้ายาเสพติดจำนวนมากถึง 2,849 ศพ และความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะการใช้กำลังเข้าปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมที่ สกอ.ตากใบ จนทำให้มีผู้เสียชีวิต 85 รายจากการขนย้ายผู้ต้องหาผิดวิธี จนมีการกล่าวกันว่ารัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นรัฐบาลที่ใช้อำนาจรัฐละเมิดสิทธิมนุษยชน ด้วยวิธีการทำสงครามแก้ปัญหาวิกฤตของชาติดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(ก) ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในการประกาศสงครามยาเสพติด

รัฐบาลพรรคไทยรักไทยภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ดำเนินนโยบายป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยถือว่าเป็นวาระแห่งชาติในการประกาศสงครามขึ้นแตกหักเพื่อเอาชนะยาเสพติดชนิด “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” ในกาครั้งนี้ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้มีการมอบหมายและชี้แจงนโยบายเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2546 ให้เริ่มดำเนินการปราบปรามอย่างเด็ดขาดในระยะเวลา 3 เดือน (ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ จนถึงวันที่ 30 เมษายน) โดยที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ลงนามในคำสั่งจำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 29/2546 เรื่อง การต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด ประกอบกับคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 30/2546 และ 31/2546¹⁴³

ช่วงระยะเวลา 3 เดือนของการดำเนินตามนโยบายประกาศสงครามขึ้นแตกหักเพื่อเอาชนะยาเสพติดของรัฐบาลนั้น ได้เกิดปัญหาและผลกระทบอย่างกว้างขวาง เช่น เกิดปัญหาการฆาตกรรมถึง 2,838 ราย เกิดกรณีการฆ่าตัดตอนประชาชนผู้มีรายชื่อบุคคลที่อยู่ในบัญชีรายชื่อที่ทางการสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติดกว่า 2,000 ราย ในจำนวนนี้มีผู้หญิง เด็ก และผู้บริสุทธิ์เสียชีวิตไปหลายราย ซึ่งทั้งหมดสามารถจับกุมตัวผู้ต้องหาได้เพียง 479 คน¹⁴⁴

นอกจากนี้การจัดทำบัญชีรายชื่อ หรือการจัดทำบัญชีดำของเจ้าหน้าที่รัฐ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก เพราะการจัดทำบัญชีดำของเจ้าหน้าที่รัฐนั้นเป็นการจัดทำไว้ก่อนการประกาศสงครามกับยาเสพติด ทำให้มีประชาชนจำนวนมากได้ทำการร้องเรียนว่าตนมีชื่ออยู่ในบัญชีดำ ทั้งๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทำให้เกิดความเดือดร้อนและเสื่อมเสียชื่อเสียง นอกจากนี้ยังมีข้อมูลจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พบว่า เกิดการละเมิดสิทธิของประชาชนในหลายกรณี เช่น ประชาชนชาว อ.จุน จ.พะเยา ถูกขึ้นชื่อบัญชีดำและถูกตำรวจข่มขู่ให้เลือกเอาว่าจะยอมรับว่าค้ายาบ้าหรือถูกตัดตอน¹⁴⁵

นโยบายป้องกันและปราบปรามยาเสพติดของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พิจารณาได้ว่าเป็นการสั่งการ มอบหมาย และชี้แจงนโยบายที่มีลักษณะเป็นการชี้แนะ ปลุกเร้า และกดดันให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานใช้ความรุนแรงนอกระบบกฎหมายเข้าจัดการปัญหายาเสพติด ทำ

¹⁴³ คณะกรรมการเลียงช้างน้อยในวุฒิสภา, “สงครามยาเสพติดไทยฆ่าไทย,” ใน รู้ทันทักษิณ 3, เจมส์ค็อกซ์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: ขอบคิดด้วยคน, 2547), หน้า 153-177.

¹⁴⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴⁵ เรื่องเดียวกัน.

ให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องเสี่ยงชีวิต จูงใจให้เกิดเหตุฆาตกรรมอย่างเป็นระบบขึ้นทั่วประเทศ ในขณะที่วิธีการใช้วาทกรรมของรัฐบาล ก็ก่อให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยกและเกลียดชังแก่สังคม ทำให้สังคมพร้อมที่จะให้ใช้ความรุนแรงได้ทุกเมื่อ โดยเฉพาะชนชั้นกลางที่ถูกวิจารณ์ว่าเป็นผู้ที่มักจะจัดการกับความขัดแย้งด้วยความรุนแรง เพราะคนพวกนี้ยิ่งเฉยต่อการฆ่าตัดตอนในสงคราม ยาสเฟตติต ข้ายังสรรเสริญมาตรการที่ผิดกฎหมายและไร้มนุษยธรรมอย่างหน้าตาเฉย¹⁴⁶

(ข) ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในการแก้ไขปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ นั้น เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2545 ที่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้มีคำสั่งให้ยุบเลิก ศอ.บต. และ พตท.43 โดยมีการถอนทหารออกจาก 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และมอบหมายให้ตำรวจรับผิดชอบงานของ ศอ.บต. และ พตท.43 แทน โดยเหตุผลที่ทำให้มีการยุบเลิก คือ ศอ.บต.และ พตท.43 นั้นทำงานซ้ำซ้อนกับตำรวจซึ่งมีหน้าที่ดูแลความสงบโดยตรง ในช่วงเวลานั้นมีหลายฝ่ายวิเคราะห์ว่าการเสนอให้ยุบ ศอ.บต. นั้นเพราะตำรวจมีปัญหาความขัดแย้งในการทำงานร่วมกันกับทหารภายใต้โครงสร้างของ ศอ.บต. และ พตท.43 ซึ่งทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ¹⁴⁷ แต่ในที่สุด พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ตั้งกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชต.) โดยเจตนารมณ์ในการจัดตั้ง กอ.สสส.จชต. นั้นเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพทั้งในด้านการข่าวและการปฏิบัติการของทุกกระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้อง และเพื่อปิดช่องว่างหรือความผิดพลาดของรัฐบาลที่ได้ยุบ ศอ.บต. และ พตท.43 ไป โดยได้ลอกต้นแบบมาจากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน หรือ กอ.รมน. นั่นเอง¹⁴⁸ หลังจากนั้นเป็นต้นมาก็ได้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเหตุการณ์ที่ถือว่ามีผลสำคัญ คือ เหตุการณ์ปล้นปืนที่จังหวัดนราธิวาสเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 จากกองพันทหารพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จังหวัดนราธิวาส เหตุการณ์ครั้งนี้นี้อำนาจรัฐใช้วิธีแข็งกร้าวในการจับกุมผู้ก่อการและค้นหาปืน เช่น การอุ้มคนมาสอบปากคำในที่ลับ ใช้กำลังเข้าปิดล้อมตรวจค้นสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงบ้านของผู้ต้องสงสัย มีการตั้งข้อหาต่อความไม่สงบ รวมทั้งการใช้วิธีการ

¹⁴⁶ เรื่องเดียวกัน

¹⁴⁷ “ไฟใต้ระลอกล่าสุด คุ้ยปมยุบ พตท. 43 ตำรวจขัดแย้งทหาร,” มติชนสุดสัปดาห์(9-15 มกราคม 2547).

¹⁴⁸ กาญจนา บุญยัง, “นโยบาย ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้,” วารสารอินโดจีนศึกษา: ฉบับ

รุนแรงให้รับสารภาพ¹⁴⁹ มาตรการสำคัญที่ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงใน 3 จังหวัดภาคใต้ คือ การประกาศกฎอัยการศึก ซึ่งต่อมารัฐบาลได้เปลี่ยนเป็น พ.ร.ก.ฉุกเฉิน ที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการตรวจสอบและจับกุมผู้ต้องสงสัยได้ทันที พ.ร.ก. ดังกล่าวมี่ส่วนทำให้เกิดคดีที่ประชาชนสูญหายโดยไร้ร่องรอยเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีการสันนิษฐานว่าอาจจะถูกอุ้มฆ่าโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ตัวอย่างที่ชัดเจนและโด่งดังที่สุด คือ การหายสาบสูญไปของนายสมชาย นิลไพจิตร ซึ่งมีความชัดเจนในชั้นศาลแล้วว่า ตำรวจเป็นผู้พาตัวนายสมชายไป เพียงแต่ยังไม่พบหลักฐานการตายของนายสมชายเท่านั้น¹⁵⁰ นอกจากนี้ยังมี กรณีการใช้กำลังเข้าโจมตีที่มัสยิดกรือเซะเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 ซึ่งฝ่ายตำรวจได้ใช้ปืนและอาวุธหนักยิงตอบโต้กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ ซึ่งเข้าไปหลบซ่อนตัวในมัสยิดกรือเซะ จนมีผู้เสียชีวิต 107 คน และเฉพาะในมัสยิดถึง 32 คน ฝ่ายตำรวจเสียชีวิต 3 นาย และบาดเจ็บ 7 นาย¹⁵¹ ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์กรณีการใช้กำลังปราบปรามที่อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาสเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 ทำให้มีผู้เสียชีวิตในที่เกิดเหตุ 6 คน ถูกจับอีก 300 คน แต่การแถลงข้อเท็จจริงในวันถัดมากลับปรากฏว่ามียอดผู้เสียชีวิตรวมถึง 85 คน และถูกจับกุมมากถึง 1,300 คน จำนวนผู้เสียชีวิตที่เพิ่มขึ้นมาอีก 79 คน ยิ่งทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงถึงขีดสุด เนื่องจากเสียชีวิตระหว่างการเคลื่อนย้ายจาก สภ.อ.ตากใบไปยังค่ายอิงคยุทธบริหาร จ.ปัตตานี เหตุการณ์ที่ตากใบนั้นถือเป็นโศกนาฏกรรมที่ร้ายแรงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน เพราะสิ่งที่รัฐปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ชุมนุมนั้นเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง เป็นการทารุณกรรมที่โหดร้าย และทำให้ประชาชนเสียชีวิตขณะที่อยู่ในความดูแลของรัฐ ส่งผลให้ประชาชนไม่ไว้วางใจต่อรัฐเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ เพราะประชาชนเห็นว่ารัฐปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างไม่เป็นธรรม และทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมเปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย¹⁵²

¹⁴⁹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, อนาคตเหตุการณ์ความรุนแรงในภาคใต้ของไทย[ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา: <http://midnightuniv.org/midnight2544/0009999973.html> [2553, 15 กุมภาพันธ์].

¹⁵⁰ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, การแก้ปัญหา 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้: การบูรณาการมิติการพัฒนาและมิติความมั่นคง[ออนไลน์], 2550 มกราคม 25. แหล่งที่มา: <http://www.senate.go.th/web-senate/research48/>. [2553 กุมภาพันธ์ 15].

¹⁵¹ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, "กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิแบ่งแยกดินแดนของมลายูมุสลิมในภาคใต้," ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากมุมมองทางวิชาการด้านไทยศึกษา, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า7-8.

¹⁵² กฤตยา อาชวนิจกุล, ความรุนแรงและความตายภายใต้นโยบายรัฐ : กรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/content/home/Conferencell/Article/Article12.htm>. [2553, 15 กุมภาพันธ์].

การใช้นโยบายที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ นับเป็นการลดทอนสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจนและรุนแรง จนทำให้องค์กรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ แสดงท่าทีไม่เห็นด้วยและต้องการเข้ามาตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีต่างๆ รวมทั้งองค์กรสหประชาชาติยังได้จัดอันดับความรุนแรงในการละเมิดสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยให้อยู่ในอันดับที่แย่ลง¹⁵³ จึงกล่าวได้ว่าข้อกล่าวหาเรื่องการไร้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นข้อกล่าวหาที่ส่งผลกระทบต่อความชอบธรรมในการครองอำนาจทางการเมืองของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อย่างมาก

3.4.3 วิกฤตของระบอบทักษิณจากข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

ข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือละเมิดพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ทั้งที่มาจากฝ่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และที่มาจากฝ่ายอนุรักษนิยมนั้น ในท้ายที่สุดได้กลายมาเป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการสร้างแนวร่วมข้ามชนชั้นในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และข้อกล่าวหานี้ น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญในการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นข้อกล่าวหาที่พิสูจน์ได้ยากกว่าข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน และข้อกล่าวหาเรื่องการไร้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะข้อกล่าวหานี้มักตั้งอยู่บนพื้นฐานการมองจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมากกว่าว่าสิ่งใดที่ถือเป็นการละเมิดพระราชอำนาจและการไม่จงรักภักดีและสิ่งใดที่ไม่ใช่¹⁵⁴ ดังนั้นเราจึงทำได้แค่เพียงตั้งข้อสังเกตต่อประเด็นปัญหานี้

ข้อกล่าวหาของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและฝ่ายอนุรักษนิยมที่มีต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เมื่อพิจารณาแล้วมีเหตุผลฐานอยู่ที่การขึ้นมามีอำนาจทาง

¹⁵³ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *คุยกันก่อนทักษิณล้ม*, (กรุงเทพฯ : ชัดเชสมิเดีย, 2549), หน้า 261.

¹⁵⁴ ประเด็นของข้อกล่าวหาที่ตั้งอยู่บนมโนทัศน์เรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์” ว่ามีความแค่นี้ เพราะนอกเหนือจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ รวมถึงพระราชโอรส พระราชธิดา และพระราชนัดดาแล้ว องคมนตรี ตลอดจนข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และเชื้อพระวงศ์ระดับอื่น ๆ จะถือเป็นองค์ประกอบภายใต้ชุดของสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่อง “นิยามของพฤติกรรมความไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์” ว่ามีการนิยามไว้เช่นไร เป็นกรอบการนิยามที่อยู่ภายใต้กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพหรือไม่ หรือมีประเด็นที่นอกเหนือไปจากกรอบที่ได้วางไว้ อ้างใน สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, *ทางออกวิกฤติความขัดแย้งแตกแยกในระบบสังคมการเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: ดินน้ำฟ้า, 2552), หน้า 93-94.

การเมืองอย่างรวมศูนย์ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งทำให้สามารถใช้อำนาจและกลไกรัฐเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง แต่ผลประโยชน์ที่ถูกแบ่งออกไปนั้นกลับไปกระทบเข้ากับผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจเก่า ที่สำคัญยังไปทำลายเสถียรภาพและความมั่นคงในชีวิต เพราะกลุ่มอำนาจเก่าเหล่านี้ไม่สามารถทำอะไรได้ดังปรารถนาเหมือนก่อน เนื่องจากมีอำนาจของกลุ่มทุนใหม่ที่มาจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยมาคานอำนาจนั้นไว้ ดังนั้นในท้ายที่สุดแนวคิดแบบกษัตริย์นิยม¹⁵⁵ จึงถูกนำกลับมาใช้เป็นเครื่องมือของการต่อสู้ทางการเมืองอีกครั้ง ด้วยการใช้ออกกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในการกำจัดศัตรูทางการเมือง

ตลอดระยะเวลา 5 ปีในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้สร้างนโยบายประชานิยมที่ดึงดูดความสนใจของประชาชนคนยากจนทั้งในเขตเมืองและในเขตชนบทได้ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะชาวชนบทในเขตภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่างให้การยอมรับโครงการประชานิยมไม่ว่าจะเป็นกองทุนหมู่บ้าน หรือหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์อย่างกว้างขวาง แน่ใจว่าโครงการเหล่านี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการสร้างภาระหนี้สินให้กับประชาชนมากกว่าจะเป็นผลทางเศรษฐกิจที่แท้จริง แต่ประชาชนส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่ นักเศรษฐศาสตร์ไม่จำเป็นต้องสนใจปัญหาแบบนี้ พวกเขาสนใจเพียงว่าทักษิณได้ผันเงินเข้าสู่ภาคชนบท ทำให้พวกเขาได้มีโอกาสมีเงินซื้อโทรศัพท์มือถือ ซื้อรถจักรยานยนต์ให้ลูกหลานบ้างเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว ส่วนผลที่จะตามมาหลังจากนั้นไม่ใช่ปัญหาที่คนจนจะต้องสนใจ และผลในทางการเมืองคือ ทำให้ทักษิณและพรรคไทยรักไทยได้รับคะแนนเสียงอย่างท่วมท้น และชนะการเลือกตั้งอย่างถล่มทลายถึง 2 ครั้งติดต่อกัน แม้จะมีข้อกล่าวหาว่ามีการใช้เงินในการซื้อเสียงเลือกตั้ง ซึ่งก็มีส่วนจริงอยู่มาก เพราะประชาชนในเขตเลือกตั้งในชนบทก็ยืนยันได้ถึงเงินซื้อเสียงของ พ.ต.ท.ทักษิณ แต่นั่นถือเป็นผลประโยชน์ตอบแทนเล็กน้อยในวันเลือกตั้งเท่านั้น เจตจำนงของการลงคะแนนเสียงให้พรรคไทยรักไทยส่วนใหญ่ถูกซื้อไว้ก่อนหน้านั้นแล้วด้วยนโยบายประชานิยม¹⁵⁶

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵⁵ แนวคิดกษัตริย์นิยม ได้รับการยอมรับและปลุกฝังโดยระบบราชการ และยังได้รับการยอมรับในหมู่ชนชั้นกลางที่รู้สึกว่าสถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันแห่งเสถียรภาพ ดังนั้นเมื่อเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงทางการเมืองก็จะหันไปสู่สถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์รวม ใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, "ฐานะทางประวัติศาสตร์ของการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549," ใน รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน, 2550), หน้า 217.

¹⁵⁶ สุลักษณ์ กาญจนฐนตี, "วิเคราะห์ระบอบสนธิ," ใน รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน, 2550), หน้า 273.

นโยบายประชานิยมหลายโครงการได้สร้างความนิยมให้กับ พ.ต.ท.ทักษิณ โดยเฉพาะชนชั้นรากหญ้าในชนบทที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจและหวาดระแวงแก่กลุ่มอำนาจเก่าเป็นอย่างมาก โดยมีข้อกล่าวหาเล็ดลอดออกมา เช่น¹⁵⁷

- นโยบายกองทุนหมู่บ้านหมู่บ้านละล้าน ทำให้ประชาชนมีนิสัยฟุ่มเฟือย ชาวบ้านมักจะกู้เงินกองทุนไปซื้อโทรศัพท์มือถือของ พ.ต.ท.ทักษิณ ทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้เป็นสิน ไม่สอดคล้องกับแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง¹⁵⁸

- นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือที่เรียกติดปากว่า โอท็อป (OTOP) ก็ถูกกล่าวหาว่าไม่มีประโยชน์ รัฐบาลน่าจะสนับสนุนกิจการศูนย์ศิลป์ปาชีปะของสมเด็จพระนางเจ้าฯ มากกว่า¹⁵⁹

- นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นการบริการทางด้านสาธารณสุขแนวใหม่ที่ประชาชนจะได้รับบริการจากรัฐอย่างเป็นระบบ โดยทุกครั้งประชาชนที่เจ็บป่วยก็สามารถไปใช้บริการได้เองโดยเป็นสิทธิของประชาชน ซึ่งแต่เดิมประชาชนจะต้องรอหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ไปให้บริการนานๆ สัปดาห์หนึ่ง และหากว่าหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ยังไม่เข้าไปดูแลรักษา ก็ต้องดูแลตัวเอง ซึ่งประชาชนมีชีวิตอยู่เช่นนี้มาเป็นเวลานานแล้ว นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค จึงกลายเป็นจุดเปลี่ยนแนวคิดปรัชญาจากรัฐเจ้าขุนมูลนาย ไปสู่รัฐบริการประชาชน ที่ประชาชนเป็นผู้มีสิทธิที่จะได้รับบริการ หรือที่นิธิ เอียวศรีวงศ์กล่าวว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ทำให้สวัสดิการของคนจนกลายเป็น "สิทธิ" ไม่ใช่การสงเคราะห์จากรัฐอีกต่อไป¹⁶⁰ ซึ่งการบริการลักษณะนี้อาจไปกระทบต่อลักษณะการบริการที่ราชสำนักกระทำมาแต่เก่าก่อน โดยใช้หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ เช่นหน่วยแพทย์อาสาของสมเด็จพระราชชนนี เดินทางไปให้บริการประชาชนในชนบท ดังนั้นเมื่อพ.ต.ท.ทักษิณ จัดระบบให้เกิดความสะดวกแก่ประชาชน โดยประชาชนสามารถเดินทางไปรับบริการได้ทันทีในฐานะผู้ถือบัตรทอง ซึ่งไม่ต้องนั่งคอยรถบริการหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เหมือนก่อน ลักษณะนโยบายเช่นนี้จึงถูกกล่าวหาว่าเป็นการสร้างสมอำนาจบารมีตีตนเสมอพระมหากษัตริย์¹⁶¹

¹⁵⁷ ดารณี วิชาติ,บรรณารักษ์, ไทยได้ร่วมสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใหม่,หน้า 265.

¹⁵⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶⁰ นิธิ เอียวศรีวงศ์, "คนจนผู้นำรักแต่ไร้สิทธิ," ใน การเมืองของเสื้อแดง,พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: openbooks, 2553), หน้า 64.

¹⁶¹ ดารณี วิชาติ,บรรณารักษ์, ไทยได้ร่วมสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใหม่,หน้า 265.

ตัวอย่างของข้อกล่าวหาข้างต้นขยายผลไปถึงนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ในเวลาต่อมา เช่น โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน “กรณীอาจสามารถ”¹⁶² ที่ดูจะสวนทางกับแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (เนื่องจากปลูกฝังให้ชาวบ้านรู้จักการกู้หนี้ยืมสิน ใครกู้มากย่อมทำให้มีเครดิตมาก เป็นต้น) นับตั้งแต่เหตุการณ์ที่อาจสามารถเป็นต้นมา ได้ปรากฏการโจมตีนโยบายประชานิยมของ พ.ต.ท. ทักษิณอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากกลุ่มอำนาจเก่า พรรคฝ่ายค้านเช่นพรรคประชาธิปัตย์ นักวิชาการ ปัญญาชน อาจารย์มหาวิทยาลัย และแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยว่าเป็นระบอบทักษิณ ที่อยู่ตรงข้ามกับระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ข้อกล่าวหาดังกล่าว สามารถพิจารณาได้ว่าบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ยึดโยงอยู่กับประชาชนในชนบทตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ถูกแย่งชิงไปมากในสมัยรัฐธรรมนูญแบบประชานิยมของ พ.ต.ท. ทักษิณ ซึ่งนั่นก่อให้เกิดการปะทะกันระหว่าง populist 2 ชนิด คือ royal populist กับ electoral populist¹⁶³ นอกจากนี้นับตั้งแต่การฟื้นฟูระบอบกษัตริย์ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นต้นมา ทำให้สถาบันกษัตริย์ ซึ่งเป็นชนชั้นนำทางวัฒนธรรม-การเมืองแบบเก่า มีบทบาทเข้มแข็งอย่างมาก เนื่องจากสถาบันกษัตริย์มีความเป็นชนชั้นใน 2 พื้นที่ด้วยกัน คือ พื้นที่ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากฐานของธุรกิจใครือของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรม-การเมือง ที่มีเครือข่ายกษัตริย์ (network monarchy) เป็นผู้ขยายพื้นที่ออกไปอย่างกว้างขวาง¹⁶⁴ ความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ตำแหน่งผู้นำทางการเมืองถูกทำให้เป็นเพียงแค่ผู้นำทางสัญลักษณ์ จนกระทั่งถึงยุคสมัยของ รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ที่กล้าท้าทายความเข้มแข็งของสถาบันกษัตริย์ เพราะถือว่าตนเองนั้นเป็นผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างท่วมท้นจากประชาชน ดังนั้นการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของ พ.ต.ท. ทักษิณจึงเป็นจุดเริ่มต้นของ

¹⁶² การลงไปสร้างต้นแบบการพัฒนาแก้ไขปัญหาความยากจนที่ อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด หรือที่เรียกว่า “อาจสามารถโมเดล” ช่วงวันที่ 16-21 มกราคม 2549 นั้น หลายฝ่ายมองว่า เป็นความพยายามอีกเรื่องหนึ่งของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย ภายใต้การนำของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ที่ต้องการสร้างภาพปลุกกระแสความนิยมของคนในสังคม โดยเฉพาะฐานเสียงในชนบทในกับตนเอง ส่วนจะสามารถแก้ไขปัญหาปากท้องของประชาชนได้จริงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการเข้าถึงข้อมูลปมเหตุของความยากจนของชาวบ้านได้มากน้อยเพียงไร ใน วิชาญ บุญมาร์ตัน, “อาจสามารถโมเดล” กู้กระแสหรือจริงใจแก้ปัญหาคนจน,” *กรุงเทพธุรกิจ* (19 มกราคม พ.ศ. 2549).

¹⁶³ สุลักษณ์ กาญจนสุนดี, “วิเคราะห์ระบอบสนธิ,” ใน *รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข*, หน้า 274.

¹⁶⁴ เครือข่ายกษัตริย์ หรือ network monarchy เป็นข้อเสนอของ Duncan McCargo ที่พูดถึงเครือข่ายแนวหน้าและเครือข่ายทางการเมืองที่มีบทบาทสนับสนุนอำนาจของกษัตริย์ เกี่ยวพันกับการแทรกแซงการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อดีตติ นายกรัฐมนตรี พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ใน Duncan McCargo, “Thaksin and the Resurgence of Violence in the Thai South: Network Monarchy Strikes Back?,” *Critical Asian Studies*, 38:1(March 2006): pp. 39 – 71.

การเมืองในรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะรวบอำนาจ แทนการดำเนินการทางการเมืองผ่านพันธมิตรแบบหลวมๆ ในรูปแบบเก่าที่อำนาจยังเชื่อมโยงเกี่ยวพันกับกลุ่มอำนาจเก่า (เหมือนรัฐบาลก่อนที่นำโดยพรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคความหวังใหม่) รวมทั้ง พ.ต.ท.ทักษิณ ยังมีความปรารถนาที่จะควบคุมประเทศโดยผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวของเขา¹⁶⁵ ด้วยพฤติกรรมที่มีลักษณะสร้างสมอำนาจบารมี ซึ่งอาจมองไปในแนวทางที่ว่าตีตนเสมอพระมหากษัตริย์ ได้ส่งผลให้ข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีขยายไปสู่เรื่องกรณีการทำบุญวัดพระแก้ว หรือการแต่งตั้งคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช โดยเฉพาะข้อกล่าวหาเรื่องการทำบุญกรณีวัดพระแก้ว ดูจะเป็นข้อกล่าวหาที่ไม่มีน้ำหนักอะไรมาก เนื่องจากรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชี้แจงว่าได้มีการประสานกับทางสำนักพระราชวังก่อนดำเนินการ อันมิใช่เป็นการกระทำโดยพลการ¹⁶⁶

ดังนั้น เราสามารถตั้งข้อสังเกตต่อข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ได้หรือไม่ว่า ในความเป็นจริงแล้ว พ.ต.ท.ทักษิณไม่ได้มีอุดมการณ์ต่อต้านสถาบันกษัตริย์เท่าใดนัก แต่ พ.ต.ท.ทักษิณ มีความขัดแย้งกับพวกกษัตริย์นิยมที่ชอบอ้างความชอบธรรมจากสถาบันกษัตริย์ต่างหาก

กล่าวโดยสรุป วิกฤตการณ์ความขัดแย้งภายใต้บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในระบบทักษิณ มีเหตุผลเบื้องหลังจากความขัดแย้งในผลประโยชน์ ซึ่งอาจขนานนามได้ว่าเป็นความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทางชนชั้นของกลุ่มคนชนชั้นกลางผู้สูญเสียผลประโยชน์จากการขึ้นครองอำนาจรัฐของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย อย่างไรก็ตาม วิกฤตการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น กลับถูกปิดบังอำพรางและเบี่ยงเบนประเด็นความสนใจไปที่ “ข้อกล่าวหา” ของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่มีต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งมีสามข้อกล่าวหาที่สำคัญคือ ข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน ข้อกล่าวหาเรื่องการใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน และข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งสามข้อกล่าวหาตั้งอยู่บนเงื่อนไขของการขึ้นครองอำนาจรัฐอย่างรวมศูนย์ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยมีนโยบายประชานิยมเป็นฐานสนับสนุนและค้ำยันอำนาจทางการเมือง ส่งผลให้รัฐบาลสามารถใช้กลไกรัฐในการเอื้อผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง ทำให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อนครั้งใหญ่

¹⁶⁵ Duncan McCargo, “Thaksin and the Resurgence of Violence in the Thai South: Network Monarchy Strikes Back?,” *Critical Asian Studies*, 38:1 (March 2006), p. 43.

¹⁶⁶ เอเอสทีวี ผู้จัดการออนไลน์, อัยการฯ รุบสิ่งไม่พ้อง “แม่ว” ทำพิธีวัดพระแก้ว ชี้ไม่หมิ่นเบื้องสูง[ออนไลน์], 2549, แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9490000134581> [2554, 5 มีนาคม 2554].

โดยเฉพาะกรณีการขายหุ้นชินคอร์ปอเรชั่นให้แก่กลุ่มเทมาเส็ก โฮลดิ้งส์ ของสิงคโปร์โดยไม่เสียภาษี ส่วนข้อกล่าวหาเรื่องการใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นข้อกล่าวหาที่มีพลังในการลดทอนความชอบธรรมของรัฐบาลลงอย่างมาก ในขณะที่ข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ดูจะเป็นเหตุผลสำคัญในการโค่นล้มรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เพราะในท้ายที่สุดข้อกล่าวหานี้ได้กลายเป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

3.5 การก่อตัวของแนวร่วมขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ประเทศไทยเปรียบเสมือนห้องทดลองขนาดใหญ่ แม้พรรคไทยรักไทยภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะชนะการเลือกตั้งอย่างถล่มทลายเป็นสมัยที่ 2 แต่ภายในระยะเวลาไม่นานกลับถูกประท้วงต่อต้านจากประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมืองหลวงและตัวเมืองใหญ่ๆ ซึ่งเป็นผลแห่งความไม่พอใจที่สะสมมาอย่างยาวนานจากการบริหารงานที่มีผลประโยชน์ทับซ้อน การแทรกแซงการทำงานขององค์กรอิสระ การทุจริตคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง และการละเมิดพระราชอำนาจ ไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน

การปรากฏขึ้นของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้บริบททางการเมืองของระบอบทักษิณนั้น เริ่มมีร่องรอยปรากฏให้เห็นนับตั้งแต่การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยสมัยที่ 2 โดยการเกิดขึ้นของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้น พิภพ ธงไชย¹⁶⁷ หนึ่งในแกนนำของขบวนการพันธมิตรฯ กล่าวว่า

“พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้นไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ หรือเกิดขึ้นมาจากบุคคลเพียงคนเดียว แต่มันเกิดขึ้นมาจากประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่แต่ละองค์กรทำการเคลื่อนไหวกันเองก่อน”

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายของขบวนการทางสังคมที่ทำแนวร่วมกันเป็นขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ประกอบไปด้วย 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ซึ่งประกอบไปด้วย องค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายต่างๆ เช่น สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะสหภาพแรงงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ที่

¹⁶⁷ สัมภาษณ์ พิภพ ธงไชย, 24 พฤศจิกายน 2552.

เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นเอกชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา และ ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 โดยในท้ายที่สุด ขบวนการเคลื่อนไหวทั้ง 2 ฝ่ายได้สร้างแนวร่วมและ ผนึกกำลังเพื่อเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ภายใต้อำนาจ “ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อ ประชาธิปไตย” สำหรับในส่วนนี้ จะเป็นการให้รายละเอียดต่อขบวนการเคลื่อนไหวทั้ง 2 กลุ่ม และ เหตุการณ์ที่ทำให้ทั้ง 2 กลุ่มต้องเข้ามาทำแนวร่วมระหว่างกันในการต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ

3.5.1 การเคลื่อนไหวของขบวนการภาคประชาชนและเครือข่าย

การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ของกลุ่มเคลื่อนไหวภาค ประชาชน กล่าวได้ว่ามีมาก่อนหน้าการเคลื่อนไหวของขบวนการกู้ชาติที่นำโดยนายสนธิ ลิ้มทอง กุล โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการภาคประชาชน ซึ่งประกอบไปด้วยองค์กร พัฒนาเอกชนและเครือข่ายต่างๆ ที่เริ่มขึ้นเมื่อรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ มีแนวนโยบายในการเร่งรัด การแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีกำไรสูงให้เป็นเอกชน และมีแนวนโยบายในการทำข้อตกลงเขตการค้า เสรี หรือ FTA แบบทวิภาคีกับหลายประเทศ จนก่อให้เกิดกระแสการต่อต้านจากภาคประชาชน และได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างรัฐบาลกับภาคประชาชน

Pye และ Schaffer¹⁶⁸ อธิบายการปรากฏขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวภาค ประชาชนและเครือข่ายในการต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ว่าเป็นผลจากโครงการและนโยบายที่ พวกเขาเรียกว่า “หลัง-เสรี นิยมใหม่” ของรัฐบาลทักษิณ เพราะแท้จริงแล้วโครงการและนโยบาย ของรัฐบาลทักษิณไม่ใช่ประชานิยม ซึ่งมีฐานอยู่ที่ประชาชนรากหญ้า หากแต่ยึดหลักเสรีนิยมใหม่ ทำให้มีความขัดแย้งอยู่ภายในตัวโครงการและนโยบาย เช่น ในขณะที่โครงการ 30 บาทรักษาทุก โรคทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการทางการแพทย์ ซึ่งครอบคลุมถึงการรักษาของผู้ติดเชื้อเอช ไอวี/เอดส์ แต่นโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลกลับมุ่งเจรจาข้อตกลงเขตการค้าเสรีหรือ FTA กับ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีการหยิบยกประเด็นเรื่องสิทธิบัตรยาขึ้นมาเจรจา ซึ่งจากการติดตาม กรอบการเจรจาของสหรัฐอเมริกากับประเทศอื่นๆ เช่นประเทศสิงคโปร์ หรือประเทศออสเตรเลีย พบว่าได้มีการยื่นข้อเสนอให้ประเทศเหล่านั้นปรับแก้กฎหมายสิทธิบัตรยาในประเทศ เพื่อให้มีการ ถือครองสิทธิบัตรยายาวนานขึ้นจาก 20 ปี เป็น 25 ปี ซึ่งหมายถึงการผูกขาดการตลาดของบริษัท

¹⁶⁸ O. Pye and W. Schaffer, “The 2006 Anti-Thaksin Movement in Thailand: An Analysis,” *J. of*

ยาเพียงเจ้าเดียว ทำให้ผู้ป่วยและผู้บริโภคต้องซื้อยาในราคาแพง ประชาชนที่ยากจนไม่สามารถเข้าถึงยาได้ โดยเฉพาะยาต้านไวรัสเอดส์ และยาตัวใหม่ที่มีประสิทธิภาพในการรักษาโรค¹⁶⁹

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวของขบวนการภาคประชาชนและเครือข่ายในช่วงสมัยการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่เห็นเด่นชัดและมีความสำคัญต่อการสร้างแนวร่วมในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้น ผู้วิจัยขอหยิบยกขึ้นมาเป็นตัวอย่าง 2 ขบวนการคือ

(ก) การเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นเอกชนของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ

การบริหารงานของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในสมัยที่ 2 เป็นต้นมา ได้มีการผลักดันการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างแข็งขัน ซึ่งการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ล้วนตั้งอยู่บนความสงสัยในเรื่อง “ผลประโยชน์ทับซ้อน” ของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เช่น การแปรรูป ปตท. ที่ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าผลประโยชน์ทับซ้อนเกิดขึ้นกับบุคคลที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับรัฐบาล ด้วยเหตุนี้องค์กรภาคประชาชนที่นำโดยคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) กับสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ ได้หยิบยกประเด็น “การต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ” ขึ้นมาเป็นเป้าหมายในการ “น็อกเอาต์ทักษิณ” ให้ได้ในปี พ.ศ. 2547¹⁷⁰

ความพยายามของพรรคไทยรักไทยในการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ในปี พ.ศ. 2547 ที่ผ่านมามีได้ก่อให้เกิดการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจครั้งใหญ่ ซึ่งนำโดย “สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.)” ประกอบไปด้วยสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจกว่า 23 แห่ง โดยมีนายสมศักดิ์ โกศัยสุข หนึ่งในแกนนำของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เป็นประธานฯ นอกจากนี้ยังมีการสร้างแนวร่วมกับขบวนการทางสังคมอื่นๆ เช่น สมัชชาคนจน เครือข่ายสลัมสี่ภาค คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย และองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมาก¹⁷¹

¹⁶⁹ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, DRUGLY AMERICAN ชีวิตและยากับ FTA ไทย-สหรัฐฯ

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.ftawatch.org/all/report/22177> [2554, มีนาคม 14]

¹⁷⁰ สุกัลักษณ์ กาญจนขุนดี, “ขบวนการประชาชนก็สำเร็จรูปกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบฟุ้งฟิง,” ฟ้าเดียวกัน 4, 2, (เมษายน – มิถุนายน, 2549): หน้า 176.

¹⁷¹ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535ถึง พ.ศ.2549,” หน้า

การแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) นั้นส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและขบวนการทางสังคมโดยเฉพาะชนชั้นแรงงานมีความรุนแรงอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในการรณรงค์ช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 สหภาพแรงงาน กฟผ. ได้ประกาศหยุดงานครึ่งเวลาและตั้งเวทีปราศรัยภายในที่ทำการของ กฟผ. โดยมีพนักงาน กฟผ. กลุ่มหนึ่งที่ใช้ชื่อว่า “กลุ่มดอกไม้ขาว”¹⁷² เป็นแกนนำเป็นระยะเวลาอันนับเดือน ในการปราศรัยครั้งนั้น ได้มีพลังคน กฟผ. ที่ไม่เห็นด้วยกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและหวังใยบ้านเมืองเริ่มเกาะเกี่ยวถักทอกันขึ้นจากการจุดประกายของคนกลุ่มนี้ จนสามารถขอรายชื่อพนักงาน 1,000 คน เพื่อยื่นให้สหภาพแรงงานฯ เปิดประชุมใหญ่วิสามัญเพื่อคัดค้านการแปรรูป กฟผ. เป็นเอกชน และนับตั้งแต่นั้นมา กระแสการคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตและรัฐวิสาหกิจต่างๆ ได้กลายเป็นกระแสที่ได้รับความสนใจและเติบโตลุกลามเรื่อยมา

นอกจากการลุกขึ้นคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ กฟผ. เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนผู้รับบริการแล้วนั้น กระแสการคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตของสหภาพแรงงาน กฟผ. ยังเป็นการลุกขึ้นคัดค้านการแปรรูปเพื่อผลประโยชน์ของตนเองอีกด้วย กล่าวคือ กระแสการคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตของสหภาพแรงงาน กฟผ. นั้น จะแยกการคัดค้านนโยบายการแปรรูปฯ และการต่อสู้เพื่อสิทธิประโยชน์ออกจากกัน จุดยืนในการคัดค้านนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้น สหภาพแรงงาน กฟผ. ไม่ได้ออกมาเพื่อเรียกร้องสิทธิประโยชน์ หากแลกได้กับการไม่แปรรูปรัฐวิสาหกิจ แต่หากรัฐบาลยังคงยืนยันที่จะแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นต่อไป พนักงานก็จะต้องได้รับหลักประกันและสิทธิประโยชน์ตามกฎหมาย เพื่อแลกกับสภาพและความมั่นคงในการทำงาน ที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปหลังแปลงสภาพเป็นบริษัท¹⁷³ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่การเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจยังไม่มีพลังมากเพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของรัฐบาล สหภาพแรงงานฯ ในฐานะองค์กรของลูกจ้าง จึงทำหน้าที่เป็นตัวแทนสมาชิกในการติดตามเรื่องสิทธิประโยชน์ของพนักงานรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ (สิทธิประโยชน์เป็นการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ต่างๆ ที่ลูกจ้างควรได้รับตามกฎหมายเพื่อความมั่นคงในการทำงาน เช่น เงื่อนไขการทำงาน ค่าจ้าง สวัสดิการ โบนัส การเลิกจ้าง เป็นต้น ทั้งนี้สิทธิประโยชน์ของผู้ปฏิบัติงานที่ได้เสนอต่อรัฐบาลในขณะที่มีการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้น ได้รวมถึงเรื่อง การได้สิทธิ์ซื้อหุ้น กฟผ. ในราคาพาร์ 8 เท่าของเงินเดือน หุ้นฟรี 2

¹⁷² ขวัญสรวง อดิโพธิ์, “การเมืองภาคพลเมืองกับการแปรรูปการไฟฟ้า,” *มติชน*(15 มีนาคม 2547): 7.

¹⁷³ นิสาชล ทวนทอง, “การเสนอวาระสาธารณะกรณีการคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในสื่อมวลชนและสื่อของสหภาพแรงงาน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 47.

เท่า ค่าตอบแทนการเปลี่ยนสถานะ 3 เท่า และเงินเดือนเพิ่มขึ้น 21% ทดแทนการเพิ่มเวลาทำงาน 1 ชั่วโมงและภาวะภาษีจากสวัสดิการที่ได้รับบางประเภทที่ต้องเสียภาษีเมื่อเป็นบริษัท)¹⁷⁴

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2547 ซึ่งเป็นวันแรงงานสากล ได้มีการระดมมวลชนจำนวนกว่า 300,000 คน ออกมาร่วมประท้วงคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ในที่สุด การต่อสู้คัดค้านการแปรรูปดังกล่าวประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการกดดันให้รัฐบาลพรรคไทยรักไทยชะลอนโยบายการแปรรูปฯ ดังกล่าวออกไปชั่วคราว¹⁷⁵ ความขัดแย้งดังกล่าวได้นำไปสู่การแตกหักระหว่างรัฐบาลพรรคไทยรักไทยกับขบวนการแรงงานตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ดังคำกล่าวของเพียร ยงหนู ประธานสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้านครหลวงที่ว่า “นับตั้งแต่นี้ไป เราจะถือว่าพรรคไทยรักไทยเป็นศัตรู”¹⁷⁶

(ข) การเคลื่อนไหวต่อต้านการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) ของเครือข่าย FTA Watch

การเคลื่อนไหวต่อต้านการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี โดยเครือข่าย FTA Watch นั้น เริ่มขึ้นเมื่อรัฐบาลพรรคไทยรักไทยมีความพยายามในการเจรจาข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-สหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2547 อย่างไรก็ดี ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2549 ขบวนการทางสังคมจำนวนมากที่นำโดย FTA Watch ได้จัดการประท้วงการประชุมเพื่อเจรจาข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกาขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยสามารถระดมคนเข้าร่วมประท้วงได้มากกว่า 10,000 คน เป็นเหตุให้การเจรจาต้องยุติลง¹⁷⁷

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวต่อต้านการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกา สามารถระดมมวลชนจากเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนทั่วประเทศ 10 เครือข่าย¹⁷⁸ ซึ่งประกอบไปด้วย เครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์แห่งประเทศไทย เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก สหพันธ์องค์กรผู้บริโภค เครือข่ายป่าไม้-ที่ดิน 4 ภาค สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ เครือข่ายสลัมสี่ภาค สภาเครือข่ายองค์กรประชาชนแห่งประเทศไทย สหพันธ์รัฐวิสาหกิจสัมพันธ์

¹⁷⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁷⁵ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,” หน้า 196.

¹⁷⁶ O. Pye and W. Schaffer, “The 2006 Anti-Thaksin Movement in Thailand: An Analysis,” : 53.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ เคลื่อนที่ละหมื่นก้าว ด้าน FTA ไทย-สหรัฐ[ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา:

สมัชชาคนจน และกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch) เครือข่ายเหล่านี้ได้ร่วมกันแถลงข่าวการระดมมวลชนนับหมื่นคนบุกเชียงใหม่เพื่อต่อต้านการเจรจาเอฟทีเอไทย-สหรัฐฯ รอบ 6 ที่จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 9-13 มกราคม 2549

นายวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ¹⁷⁹ แกนนำกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch) กล่าวว่า “การระดมพลเคลื่อนไหวครั้งนี้เป็นการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ที่สุดเพื่อต่อต้าน การทำเอฟทีเอไทย-สหรัฐฯ ทั้งนี้จะมีการระดมพลมากกว่าหนึ่งหมื่นคนจากเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการทำเอฟทีเอจำนวน 10 เครือข่ายเข้าร่วมคัดค้าน โดยจะเริ่มต้นการชุมนุมตั้งแต่เช้าตรู่วันที่ 9 มกราคม เป็นต้นไป ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาของกลุ่มสอดคล้องกับการศึกษาของนักวิชาการและ สถาบันวิจัยต่างๆ ที่พบว่าการทำเอฟทีเอจะเกิดผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ที่จะต้องใช้จ่ายแพง สร้างผลกระทบต่อเกษตรกร เปิดโอกาสให้บรรษัทข้ามชาติเข้ายึดครองทรัพยากรของประเทศ เปิดให้มีการลงทุนอย่างกว้างขวางรวมทั้งมีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นของต่างชาติ โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับผลกระทบแทบทุกกลุ่ม มีเพียงกลุ่มอุตสาหกรรมบางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ และเท่าที่ผ่านมาได้มีการเสนอความเห็นจากนักวิชาการแต่รัฐบาลไม่ยอมรับฟังแม้แต่บ่อย ยังคงเดินหน้าการทำเอฟทีเอต่อไปต่างๆ ที่ผลจากการการทำเอฟทีเอที่ผ่านมา พบว่าทำให้ประเทศไทยขาดดุลเพิ่มขึ้นเป็นหมื่นล้าน เราไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากการชุมนุมใหญ่ภายใต้คำขวัญ “หยุดเอฟทีเอหยุดแปรรูปประเทศ สร้างเศรษฐกิจที่เป็นธรรม” อันเป็นสิทธิในการแสดงความคิดเห็นภายใต้รัฐธรรมนูญ”

การเคลื่อนไหวครั้งนี้ ได้รับมวลชนสนับสนุนส่วนหนึ่งจากสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจด้วย โดย **นายศิริชัย ไม้งาม**¹⁸⁰ ประธานสหพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กล่าวว่า

“สรรส.ขอผนึกกำลังร่วมเคลื่อนไหวครั้งนี้ร่วมกับเครือข่ายองค์กรประชาชนอีก 9 เครือข่ายด้วย เพราะการทำเอฟทีเอกับสหรัฐฯไม่ใช่เป็นการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเท่านั้นแต่เป็นการเปิดการแปรรูปประเทศไทยทั้งหมด สหรัฐเรียกร้องให้ฝ่ายไทยเปิดการลงทุนทุกเรื่องรวมทั้งน้ำประปา ไฟฟ้า และรัฐวิสาหกิจทุกอย่าง ความ

¹⁷⁹ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน(FTA Watch), เครือข่ายองค์กรภาคประชาชน 10 เครือข่ายกว่าหมื่นคนบุกเชียงใหม่ต้านการเจรจาเอฟทีเอไทย สหรัฐฯรอบที่ 6[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://ftawatch.org/all/report/17968> [2553, 11 กันยายน].

¹⁸⁰ เรื่องเดียวกัน.

ต้องการของต่างชาติจึงตรงกับความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ที่ใกล้ชิดกับรัฐบาล เพราะฉะนั้นเราจึงไม่สามารถไว้วางใจได้อีกต่อไป”

การเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาชน ทั้งการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และการเคลื่อนไหวต่อต้านการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) สามารถบรรลุวัตถุประสงค์เบื้องต้นในการทำให้รัฐบาลชะลอการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และชะลอการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกาได้ แต่ก็ยังไม่มีพลังมากพอที่จะกดดันให้รัฐบาลลาออกไป เพราะขบวนการเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาชนดังกล่าว ไม่ได้มีลักษณะของการจัดตั้งมวลชนอย่างถาวร แต่เป็นเพียงแค่การรวมตัวแบบหลวมๆ ที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายชั่วคราวและเคลื่อนไหวเฉพาะประเด็นมากกว่า เมื่อข้อเรียกร้องของกลุ่มตนเองประสบผลสำเร็จ เครือข่ายเหล่านี้ก็จะมีขนาดเล็กกลางและสลายตัวไปในที่สุด เหลือแต่แกนนำของขบวนการเพียงไม่กี่คนเท่านั้น จึงทำให้เครือข่ายต้องประสบปัญหาในการไม่สามารถรักษามวลชนของตนเองเพื่อการต่อสู้ในระยะยาวได้¹⁸¹

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาชนนั้น แตกต่างจากการเคลื่อนไหวของขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งสามารถระดมคนให้เข้าร่วมต่อต้านได้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชนชั้นกลางที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ดังนั้นเมื่อองค์กรภาคประชาชนเห็นว่าระบอบทักษิณเป็นตัวปัญหา แต่ภาคประชาชนเองไม่มีกำลังเพียงพอที่จะโค่นล้ม พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ จึงจำเป็นต้องเชื่อมประสานกับพลังมวลชนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นพลังชนชั้นกลาง พลังทุนนิยมในชาติ หรือพลังศักดินา ในท้ายที่สุดภาคประชาชนก็ได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวร่วมกับขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งการเคลื่อนไหวของนายสนธินั้น มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความสำเร็จของการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในเวลาต่อมา¹⁸²

¹⁸¹ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,” หน้า 259.

¹⁸² ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนจากการเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการกู้ชาติของสนธิ ลิ้มทองกุล ในนามพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เช่น การที่ศาลฯ ตัดสินให้การจัดตั้งบริษัท กฟผ. ไม่ชอบด้วยกฎหมายเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2549 นอกจากนี้กลุ่มสมาชิกคนหนึ่งที่ชุมนุมระหว่างวันที่ 20 – 27 กุมภาพันธ์ 2549 ประสบความสำเร็จในการเรียกร้องในกระทรวงเกษตรฯ เข้ามาแก้ไขปัญหาเรื่องเขื่อน และกรณีป่าชุมชน ทั้งนี้เพราะรัฐบาลต้องการลดทอนกระแสการรวมตัวขับไล่ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อ่างใน ปิยะมิตร สีสรรกรม, “ดอกผลและหนทางข้างหน้า ปฏิบัติต่อ ขบวนการประชาชนที่สำเร็จจุฯ,” หน้าเดียวกัน 4,3 (กรกฎาคม – กันยายน 2549) : 29.

3.5.2 การเคลื่อนไหวของ “ขบวนการกู้ชาติ” ของนายสนธิ ลิ้มทองกุล

ความขัดแย้งระหว่างนายสนธิ ลิ้มทองกุลและ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งกลายเป็นปรากฏการณ์ “กู้ชาติ” ที่เริ่มขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ.2548 นั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับการปิดกั้นเสรีภาพของสื่อและความเป็นประชาธิปไตยมาตั้งแต่ต้น แต่เป็นความขัดแย้งใน “ผลประโยชน์ทางธุรกิจ”¹⁸³ เพราะหากมองย้อนกลับไปเมื่อ 5 ปีก่อนเกิดขบวนการกู้ชาติ จะพบว่า นายสนธิ เคยเป็นเพื่อนรักของ พ.ต.ท.ทักษิณ มาก่อน เพราะทั้งสองคนต่างเป็นนักธุรกิจแถวหน้าในวงการที่ใกล้เคียงกัน คนหนึ่งเป็นเจ้าของด้านโทรคมนาคม คนหนึ่งเป็นเจ้าของวงการสื่อสารมวลชน ความสัมพันธ์ได้พัฒนาแนบแน่นมากยิ่งขึ้นจนกล่าวได้ว่า นายสนธิรับหน้าที่เป็นผู้กำหนดวาระ (agenda setting)¹⁸⁴ ในการสื่อสารทางการเมืองให้กับรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ

อย่างไรก็ตาม นายสนธิ ลิ้มทองกุลนั้นได้รับประโยชน์จากการที่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว และยังได้รับความช่วยเหลือจาก พ.ต.ท.ทักษิณ ในช่วงรัฐบาลพรรคไทยรักไทยหลังการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ทั้งความสะดวกในด้านเงินกู้จากธนาคาร การทำธุรกิจในกัมพูชา และรายได้จากการโฆษณาในสื่อสิ่งพิมพ์ ด้วยความช่วยเหลือของ พ.ต.ท.ทักษิณ และเครือข่ายของตนเองที่อยู่ในรัฐบาล เช่น นายวิโรจน์ นวลแข ผู้จัดการใหญ่ธนาคารกรุงไทย ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้สนับสนุนแหล่งเงินทุนหลักให้กับรายการเมืองไทยรายวัน และสื่อในเครือข่ายผู้จัดการมาโดยตลอด¹⁸⁵ นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจาก ดร.พันศักดิ์ วิญญรัตน์ นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ อดีตรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และนายทอง พิทยะ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง¹⁸⁶ ทำให้ธุรกิจสื่อในเครือผู้จัดการยังคงดำรงอยู่และฟื้นตัวอย่างรวดเร็วจากการลงทุนที่เกินตัวและวิกฤตการณ์เศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. 2540 ที่ทำให้นายสนธิต้องตกอยู่ในสภาพของบุคคลล้มละลายตามคำสั่งศาล¹⁸⁷ นั่นทำให้นายสนธิ ได้ชื่อว่าเป็นผู้สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ที่โดดเด่นที่สุดคนหนึ่ง โดยในช่วงแรกๆ เนื้อหาที่นำเสนอในรายการเมืองไทยรายวัน และหนังสือพิมพ์ผู้จัดการนั้น ล้วนชื่นชมต่อการดำเนินงานของ พ.ต.ท.ทักษิณ และรัฐบาลพรรคไทยรักมาโดยตลอด และยังสามารถร้องไห้คนไทยให้โอกาส พ.ต.ท.ทักษิณ ได้

¹⁸³ The Nation, The Truth about Thaksin, Sondhi [Online], 2005. Available form:

<http://www.nationmultimedia.com/specials/sondhi/nov29.php>. [2009, 15 December].

¹⁸⁴ สุกลักษณ์ กาญจนขุนดี, “ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูป กับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบฟิ่งฟิง”, 171.

¹⁸⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸⁶ เฟิงพิณิจ, สนธิ นอกสั่งเวียนสื่อ คนกล้าของแผ่นดิน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: พิมพ์ตะวัน, 2549), หน้า 80.

¹⁸⁷ กองบรรณาธิการมติชน, ลับ ล้วง ลึก พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551), หน้า 15.

บริหารประเทศต่อจากพรรคประชาธิปัตย์ เพราะในมุมมองของนายสนธิ นั้น คิดว่าพรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้เปิดทางให้ต่างชาติเข้ามาทำลายเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งในนั้นมีสื่อในกลุ่มผู้จัดการของเขา รวมอยู่ด้วย ทำให้เขามีหนี้สินจำนวนมากหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540¹⁸⁸

แต่แล้วเหตุการณ์ก็กลับแปรผัน เมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ เริ่มถอยห่างและเลิกให้การสนับสนุนธุรกิจของนายสนธิ โดยการจุดเชื้อไฟจาก สส.ในพรรคไทยรักไทย ที่ตั้งข้อสงสัยถึงกรณีที่นายสนธิ ใช้สื่อของรัฐในการประกอบอาชีพหลายแห่ง¹⁸⁹ จนในที่สุด พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ตัดสินใจล้มเลิกแผนพัฒนาสถานีโทรทัศน์ช่องใหม่ 2 ช่อง (ช่อง 11/1 และ 11/2) ที่แตกหน่อมาจากสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ของกรมประชาสัมพันธ์ และเปิดให้บริษัทเอกชน 2 แห่งที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกับนายสนธิเข้ามาบริหาร โดยบริษัททั้ง 2 ได้ลงทุนสร้างสตูดิโอและจ้างทีมข่าวไปล่วงหน้าแล้วหลายร้อยล้านบาท¹⁹⁰ ทำให้นายสนธิเริ่มวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ผ่านรายการเมืองไทยรายวัน ทางช่อง 9 อสมท. ทั้งๆ ที่ยังอยู่ในทีวีขององค์การสื่อสารมวลชน และประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ นายวิโรจน์ นवलแข อดีตกรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคารกรุงไทย โดนปลดในข้อหาละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ทำให้เกิดความเสียหายแก่ธนาคารกรุงไทย โดยที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ได้ให้ความช่วยเหลืออะไร

เมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ เมีนที่จะช่วยเหลือ ความซุนเคืองจึงค่อยๆ ก่อตัวขึ้น ประกอบกับความขัดแย้งเรื่องเคเบิลทีวี ASTV ล่วงเลยไป การถูกปฏิเสธความช่วยเหลือจากชาวยุโรป รุ่งเรือง หรือ “เหยียน ปิน” ที่ปรึกษา พ.ต.ท.ทักษิณ ฝ่ายต่างประเทศ ทำให้ค่อยๆ เพิ่มความซุนเคืองขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา นายสนธิจึงได้วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างเผ็ดร้อน โดยการหยิบยกประเด็น “ละเมิดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์” มาขยายผลในรายการเมืองไทยรายวัน โดยการอ้างอิงจากหนังสือชื่อ “พระราชอำนาจ” ที่เขียนโดยนายประมวล รุจนเสรี โดยเฉพาะประเด็นการแต่งตั้งผู้ว่า สตง. ประเด็นที่ พ.ต.ท.ทักษิณ นั่งในที่เดียวกับพระมหากษัตริย์ในพิธีการทำบุญที่วัดพระแก้ว ประเด็นสถาปนาพระสังฆราชซ้อน และประเด็นการโยกย้ายนายทหารประจำปี 2548¹⁹¹ และในวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2548 ประเด็น

¹⁸⁸ The Nation, The Truth about Thaksin, Sondhi[Online],2005, Available from :

<http://www.nationmultimedia.com/specials/sondhi/nov29.php> [2010, December 15].

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ เกษียร เตชะพีระ, จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิกฤตประชาธิปไตยไทย, หน้า 89.

¹⁹¹ คำคุณ สิริธิตมาน, ปรากฏการณ์สนธิ : จากสื่อสี่เหลี่ยมถึงผ้าพันคอสีฟ้า, พิมพ์ครั้งที่ 2(กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2549), หน้า 55.

“ละเมียดพระราชอำนาจ” ได้รับการหนุนเสริมจากผู้มีบารมี เมื่อหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ได้ตีพิมพ์การเทศนาของหลวงตามหาบัว ที่มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์ พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างหนัก และมีเนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ว่ามีการใช้อำนาจ “...มุ่งหน้าต่อประธานาธิบดีชัดเจนแล้วเดี๋ยวนี้ พระมหากษัตริย์เหยียบลง ศาสนาเหยียบลง ชาตินี้เหยียบลง...”¹⁹²

การวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล และใช้ประเด็นละเมียดพระราชอำนาจตอบโต้ พ.ต.ท.ทักษิณ ส่งผลให้รายการเมืองไทยรายวัน ที่ออกอากาศทางช่อง 9 อสมท. ต้องปรับลดเวลาลงมา กลายเป็นรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ การลดเวลาดังกล่าวถือเป็นชนวนเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งต่อความขัดแย้งระหว่างนายสนธิ ลิ้มทองกุล และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ได้ดำเนินมาถึงจุดแตกหักเมื่อนายสนธิ ลิ้มทองกุล นำข้อเขียนเรื่อง “ลูกแกะหลงทาง”¹⁹³ ขึ้นมาอ่านในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ซึ่งจัดเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อวันศุกร์ที่ 9 กันยายน 2548 โดยข้อเขียนเรื่องลูกแกะหลงทางนั้น มีเนื้อหาโจมตี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในเรื่องทีละเล็กละน้อยเป็นอย่างยิ่ง นั่นคือ เกี่ยวโยงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพเชิดชูของพสกนิกรชาวไทย เหตุการณ์นี้สร้างความไม่พอใจให้กับ พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นอย่างมาก ถึงกับให้มีการฟ้องร้องนายสนธิในข้อหาหมิ่นประมาทและเรียกค่าเสียหายถึง 1,000 ล้านบาท จนในที่สุดบอร์ด อสมท. ได้สั่งปลดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ของสนธิออกจากผังรายการหลังออกอากาศอยู่นานถึง 2 ปี 2 เดือน เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2548 ทั้งนี้เนื่องจากได้มีการเปิดโปงโจมตีการทุจริตคอร์รัปชันและการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างหนักหน่วง รวมทั้งการพูดพาดพิงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกพาดพิงไม่สามารถกระทำการชี้แจงใดๆ ได้¹⁹⁴

3.5.3 จากเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร สู่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

หลังจากที่มีการปลดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ออกจากผังรายการของช่อง 9 อสมท. นายสนธิ ลิ้มทองกุล ได้เปลี่ยนรายการของตนเองเป็นรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร

¹⁹² เอเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์, หลวงตามหาบัว เทศน์เรื่อง ‘เทวทัตยังรู้โทษ’ ฉบับเต็ม[ออนไลน์], 2548.

แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9480000132593> [2553, 13 ตุลาคม].

¹⁹³ คำณูณ สิทธิสมาน, ปรากฏการณ์สนธิ จากเสื้อสีเหลืองถึงผ้าพันคอสีฟ้า, หน้า 56-59.

¹⁹⁴ เอเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์, หนังสือชี้แจงจาก อสมท. กรณีการระงับการออกอากาศรายการเมืองไทยรายสัปดาห์[ออนไลน์], 2548. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9480000126193> [2553, 13 ตุลาคม].

ที่จัดขึ้นทุกวันศุกร์ โดยออกไปจัดรายการตามสถานที่ต่างๆ พร้อมถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ASTV ซึ่งสามารถดึงดูดผู้ชมที่ไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้อย่างกว้างขวาง จนในที่สุดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรถูกขนานนามว่าเป็น “ปรากฏการณ์สนธิ”¹⁹⁵ และทำหน้าที่เสมือนเป็นเวทีฝึกซ้อมการเคลื่อนไหวมวลชนขนาดใหญ่ในนาม “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” ที่กำลังจะเกิดขึ้นตามมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 นั้นเอง

ประเด็นแรกที่นายสนธิจุดขึ้น คือ ประเด็นที่จัจุดอ่อนไหวของคนหมู่มากได้ และเป็นประเด็นที่เคยจุดติตมาแล้วครั้งยังทำรายการเมืองไทยรายสัปดาห์อยู่ นั่นคือ ประเด็น “การละเมิดพระราชอำนาจ” โดยมีสโลแกนที่สยงหรือว่า “ถวายคืนพระราชอำนาจและขอพึ่งพระบารมี” ซึ่งมาพร้อมกับคำขวัญประจำการเคลื่อนไหวว่า “เราจะสู้เพื่อในหลวง” “กู้ชาติ” และ “ยามเฝ้าแผ่นดิน”

การที่นายสนธิหยิบยกประเด็นละเมิดพระราชอำนาจมาใช้เป็นแนวทางหลักในการมุ่งโจมตี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้น สุลักษณ์ กาญจนฐนดี¹⁹⁶ ชี้ให้เห็นว่า ประเด็นละเมิดพระราชอำนาจเป็นประเด็นที่ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจรัฐหลายแห่งในโลกนี้หยิบยกขึ้นมาใช้เป็นธงนำ นั่นคือ ประเด็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพราะหากพิจารณาโดยตัวของนายสนธิเองแล้วนั้น ไม่ได้มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบราชาชาตินิยมมาตั้งแต่แรก การหยิบยกวาทกรรมละเมิดพระราชอำนาจมาใช้จึงเป็นการฉกฉวยโอกาสในการใช้ประเด็นเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์มาเป็นเครื่องมือ¹⁹⁷ เพื่อปิดบังอำพรางประเด็นความขัดแย้งส่วนตัวทางธุรกิจ ที่เป็นสาเหตุหลักในการเคลื่อนไหวต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ โดยใช้อุดมการณ์ความเป็นผู้จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นธงนำหน้านั้นเอง

ด้วยเหตุนี้ การเคลื่อนไหวของนายสนธิภายใต้รายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรในช่วงแรก จึงมุ่งโจมตีรัฐบาลพรรคไทยรักไทยและ พ.ต.ท.ทักษิณ ใน 4 ประเด็นหลักที่มีความต่อเนื่องมาจากรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ คือ¹⁹⁸ (1) กรณีปฏิบัติต่อสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2) กรณีคุณหญิงจาวรอรณ เมณฑกา (3) กรณีการแต่งตั้ง

¹⁹⁵ เกษียร เตชะพีระ, จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิฤตประชาธิปไตยไทย, หน้า 11

¹⁹⁶ สุลักษณ์ กาญจนฐนดี, “ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูป กับการต่อสู้กับประชาธิปไตยแบบฟิ่งฟิง”, 172

¹⁹⁷ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,” หน้า

¹⁹⁸ คำณูณ สิทธิสมาน, ปรากฏการณ์สนธิ จากเสื้อสีเหลืองถึงผ้าพันคอสีฟ้า, หน้า 63.

โยกย้ายนายทหารประจำปี 2548 (4) กรณีนี้เป็นประธานทำบุญประเทศในโบสถ์วัดพระแก้วเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2548

ถึงแม้ว่าขบวนการ “กู้ชาติ” ภายใต้การนำเดี่ยวของนายสนธิ ที่มีการชุมนุมกันเฉพาะวันศุกร์ จะสามารถสร้างกระแสเรียกร้องให้ผู้คนออกมาร่วมชุมนุมต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณได้เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะ เป็น กลุ่มนักวิชาการ มวลชนอนุรักษนิยมกลุ่มใหญ่ มวลชนชนชั้นกลาง และยังมีนักกิจกรรมภาคประชาชนบางส่วนเข้าร่วมด้วย เช่น นายพิทยา ว่องสกุล นายเพียร ยงหนู แต่การเคลื่อนไหวภายใต้การนำเดี่ยวของนายสนธิ ก็ยังไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการได้ นั่นคือ การทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ช้ำยังได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะสะเปะสะปะไร้ทิศทาง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ในที่สุดนายสนธิจำเป็นต้องมองหาพันธมิตรที่กว้างขวางขึ้น และดึงคนที่มีความเจตจำนงด้านการเมืองมวลชนเข้ามาช่วยในขบวนการ เพื่อสร้างพลังให้กับการเคลื่อนไหว¹⁹⁹ โดยแนวร่วมกลุ่มแรกที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ คือ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ประธานมูลนิธิกองทัพธรรมในสังกัดสำนักสันติอโศก และอดีตนายกรัฐมนตรีของ พ.ต.ท.ทักษิณ แต่ความเป็นมิตรที่ดีต่อกันกลับสิ้นสุดลง เมื่อวันที่ พล.ต.จำลอง ขอบพบ พ.ต.ท.ทักษิณ ที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อคัดค้านการนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ “เบียร์ช้าง” เข้าตลาดหลักทรัพย์ แต่ พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่สามารถทำตามความต้องการได้ เพราะแท้จริงแล้ว พ.ต.ท.ทักษิณ ก็อยากเห็นเบียร์ช้างเข้าตลาดหลักทรัพย์ของไทย เมื่อมุมมองไม่ตรงกัน พล.ต.จำลอง จึงประกาศยุบคนละฝั่งกับ พ.ต.ท.ทักษิณ และในจังหวะเดียวกันนั้น ได้เกิดกรณีการขายหุ้นชินคอร์ปของตระกูลชินวัตรโดยไม่เสียภาษีขึ้น จึงทำให้ พล.ต.จำลอง ไม่รีรอที่จะตัดสินใจเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับสนธิด้วยการนำ “กองทัพธรรม” เข้าร่วมกับขบวนการกู้ชาติ โดยได้รับความเห็นชอบจาก “สนธิะโพธิ์รักษ์”²⁰⁰

อย่างไรก็ตาม ความผิดพลาดครั้งสำคัญของขบวนการกู้ชาติในการยกพลบุกทำเนียบ ในคืนศุกร์ที่ 13 มกราคม 2549 ได้สร้างความเสียหายต่อขบวนการกู้ชาติของสนธิเป็นอย่างมาก เนื่องจากสนธิไม่มีประสบการณ์ในการควบคุมมวลชนขนาดใหญ่มาก่อน²⁰¹ ซึ่งในประเด็นนี้สนธิและผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดการถกเถียงกันจากภายนอกจำนวนหนึ่งตระหนักดีว่า การเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่มี

¹⁹⁹ สุกฤษณ์ กาญจนุนดี, “ขบวนการประชาชนที่สำเร็จรูปกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบฟุ้งฟิง,”: 176. และ ปิยะมิตร สีลาธรรม, “ดอกผลและหนทางข้างหน้า ปฏิบัติการต่อขบวนการประชาชนที่สำเร็จรูป,”: 29.

²⁰⁰ กองบรรณาธิการมติชน, ลับ ล้วง ลึก พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, หน้า 19.

²⁰¹ ธนาพล อิวสกุล, “แกะรอยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ผู้ออกบัตรเชิญให้คณะรับประหาร,” ใน รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, ธนาพล อิวสกุล และคนอื่น ๆ, กองบรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน, 2550), หน้า 293.

ศักยภาพพอที่จะโค่นล้มรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ จนทำให้สนธิต้อง “หาทางลง” โดยการสร้างแนวร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนและขบวนการทางสังคมซึ่งมีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวมวลชนมากกว่า²⁰² โดยการนัดชุมนุมอีกครั้งในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549

ท่ามกลางการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้น ในช่วงจังหวะที่นายสนธิกำลังหาทางลงหลังจากวันที่ 13 มกราคม 2549 เป็นต้นมา และนัดให้มีการชุมนุมในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 นั้นก็ได้เกิดกรณีการขายหุ้นชินคอร์ปโดยไม่เสียภาษีขึ้น ในวันที่ 22 มกราคม 2549 เหตุการณ์นี้ได้กลายมาเป็นการสร้างความมั่นใจ และเป็นก้าวกระโดดที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวของนายสนธิ และในระหว่างนั้น ได้เกิดการเจรจาขึ้นระหว่างนายสนธิ และแกนนำของขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายภาคประชาชน ที่เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ มาก่อนหน้า และกำลังประสบกับปัญหาในการสร้างมวลชนในขบวนการเคลื่อนไหวดังที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ นายสุริยะใส กตะศิลา²⁰³ เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ยอมรับว่าขบวนการเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ก่อนเข้าร่วมกับสนธิ นั้นอยู่ในสภาพถดถอยและอ่อนล้า เพราะพื้นที่ของคนจนลดน้อยถอยลง ซึ่งอาจเป็นเพราะการแทรกแซงสื่อของรัฐบาลในยุค พ.ต.ท.ทักษิณ ที่ปิดกั้นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน อย่างไรก็ตามเขามองว่าในวิกฤตก็มีโอกาสเกิดขึ้นเมื่อเกิดขบวนการกู่ชาติของนายสนธิที่เคลื่อนไหวมวลชนอย่างมีพลังและเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจแก่บรรดาขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนเป็นอย่างมาก²⁰⁴ ซึ่งในที่สุดขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายภาคประชาชนได้ตัดสินใจเข้าร่วมกับขบวนการกู่ชาติของนายสนธิ ในนามกลุ่ม ครป. นายพิภพ ธงไชย²⁰⁵ กล่าวว่า “การเข้าร่วมของ NGOs ในนามกลุ่ม ครป. กับขบวนการกู่ชาติของนายสนธิ นั้น เกิดขึ้นจากการมีประเด็นร่วมกันในการต่อสู้กับพรรคไทยรักไทย จึงเกิดความคิดว่าจะต้องเข้าร่วมต่อสู้กันแทนที่จะต่อสู้ในฐานะของ NGOs เพียงอย่างเดียวก็ควรจะมาร่วมกับกลุ่มอื่นๆ ด้วย” โดยในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2549 ตัวแทนของ ครป. และกลุ่มนักธุรกิจเพื่อสังคม ได้เดินทางไปที่บ้านพระอาทิตย์เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการล้มระบอบทักษิณ แต่การเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการกู่ชาติของนายสนธิ ที่ชูประเด็น “ถวายเป็นพระราชอำนาจ” ซึ่งทำให้ NGOs และ ครป. ไม่สบายใจมาตั้งแต่ต้น จบลงด้วยการเสนอเงื่อนไขของฝ่ายภาคประชาชน 3

²⁰² เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิตสัน, “บทวิพากษ์การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนวคิดและยุทธศาสตร์การเมืองแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่,” ฟ้าเดียวกัน 7,2 (เมษายน – มิถุนายน, 2552): 138.

²⁰³ เทิดธรรม ทรงไทย, ข้าคือคนรักประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: กรีนปัญญาญาณ, 2551), หน้า 110.

²⁰⁴ สุกลักษณ์ กาญจนขุนดี, “ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูป กับการต่อสู้กับประชาธิปไตยแบบฟุ้งเฟ้อ,” 176.

²⁰⁵ สัมภาษณ์ พิภพ ธงไชย, 24 พฤศจิกายน 2552.

เรื่อง คือ²⁰⁶ 1. ให้ถอนเรื่องการถวายคืนพระราชอำนาจ 2. ให้มีระบบการทำงานร่วมกัน และ 3. ไม่ควรที่จะมีโครงสร้างของคณะกรรมการที่มีบุคคลซึ่งมีแนวคิดในการใช้ความรุนแรง เช่น น.ต. ประสงค์ สุ่นศิริ เพราะต้องการให้การขับเคลื่อนของกลุ่มเป็นไปในแนวทางสันติวิธี

ในที่สุด การนำเดี่ยวของนายสนธิ ก็ได้ปรับเปลี่ยนไปสู่การจัดตั้ง “ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” และการชุมนุมในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 ได้มีการยกประเด็นการขายหุ้นโดยไม่เสียภาษี ว่าเป็นการขายชาติและเป็นการขาดคุณธรรมจริยธรรมของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์ ในที่สุดก็จบลงด้วยการที่นายสนธิ เดินทางไปถวายฎีกาที่บ้านสี่เสาเทเวศร์แก่ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี และเดินทางไปพระบรมมหาราชวัง เพื่อนำฎีกามอบให้แก่สำนักพระราชวังเพื่อให้นำถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อไป

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายของขบวนการทางสังคมที่รวมตัวกันเพื่อต่อต้านการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรนั้น เป็นการทำแนวร่วมของ 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน และขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มนายสนธิ ลิ้มทองกุล โดยในท้ายที่สุด ขบวนการเคลื่อนไหวทั้ง 2 ฝ่ายได้ผนึกกำลังกันในการเคลื่อนไหวภายใต้ “ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” ซึ่งเหตุผลของการผนึกกำลังนั้นคือการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันและผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดขึ้นจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างไรก็ตามความสำเร็จของการสร้างแนวร่วมระหว่างขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล และขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายภาคประชาชนนั้น เป็นความจำเป็นในทางยุทธศาสตร์ยุทธวิธี ซึ่งเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ให้สามารถดำเนินต่อไปได้ทั้งขบวน²⁰⁷ แม้แกนนำภาคประชาชน ซึ่งประกอบไปด้วย นายสมศักดิ์ โกศัยสุข นายพิภพ ธงไชย และนายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ ที่เข้าร่วมกับขบวนการพันธมิตรฯ นั้น จะไม่มวลชนของตนเองที่ชัดเจนนัก แต่กลุ่มคนเหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ เพราะการเข้าร่วมขององค์กรภาคเอกชนซึ่งนำโดย ครป. นั้นได้ทำให้เนื้อหาในการต่อสู้เปิดโปงรัฐบาลมีความหลากหลายและน่าเชื่อถือมากขึ้น เช่น การเปิดโปงการคอร์รัปชัน การโจมตีนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี หรือ FTA เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นการทำให้ลักษณะขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้ม

²⁰⁶ สัมภาษณ์ นิตินันท์ ทรัพย์สมบูรณ์, 7 กันยายน 2552.

²⁰⁷ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิตสัน, “บทวิพากษ์การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนวคิดและยุทธศาสตร์การเมืองแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่”, 141.

ทองกุล ที่ชุกงให้เกิดการใช้พระราชอำนาจนั้นดูอ่อนลง จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ปัญญาชน นักวิชาการ และผู้ที่สนใจการเมืองที่เคยมีความหวาดระแวงในลักษณะขวางัดของนายสนธิต่าง ตัดสินใจเข้าร่วมเคลื่อนไหวกันอย่างคึกคัก

3.6 สรุปท้ายบท

ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยก่อเกิดขึ้นมาจากความขัดแย้งในเรื่อง “ผลประโยชน์” ของกลุ่มคนผู้ซึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวคือ การขึ้นสู่อำนาจรัฐของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ตั้งอยู่บนเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจรัฐที่สำคัญ 2 ประการ คือ (1) การประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมีเจตนารมณ์ในการให้ได้มาซึ่งรัฐบาลที่มีความเข้มแข็งและมีเสถียรภาพ ทั้งนี้ภายใต้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 ได้มีบทบัญญัติเพิ่มเติมในส่วนของการได้มาซึ่ง ส.ส.แบบบัญชีรายชื่อ ถือได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มทุนกลุ่มใหม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญ และนั่นทำให้พรรคไทยรักไทยซึ่งเป็นพรรคนายทุนกลุ่มใหม่สามารถเข้าสู่วงการเมืองได้สำเร็จ (2) วิฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ที่ส่งผลให้กลุ่มทุนเก่าล่มสลายไป เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนใหม่ เช่น ทุนพรรคไทยรักไทยขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองแทน ทั้งนี้ในช่วงแรกของการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยนั้นได้รับการสนับสนุนจากประชาชนทุกชนชั้นเป็นอย่างดี เพราะบริบททางการเมืองในขณะนั้น ประชาชนต้องการได้รัฐบาลใหม่ที่สามารถเข้ามาแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจให้รอดพ้นไปได้ โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงชนชั้นกลาง ที่ดูเหมือนว่าพวกเขาฝากความหวังและเปิดโอกาสในการเข้ามาของกลุ่มทุนใหม่พรรคไทยรักไทย เนื่องจากเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ร่วมทางชนชั้นที่จะได้รับ เพราะกลุ่มทุนใหม่พรรคไทยรักไทยเป็นกลุ่มทุนที่สามารถปรับตัวให้ก้าวทันกระแสโลกาภิวัตน์และระบบเศรษฐกิจเสรี ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสะสมทุนของกลุ่มชนชั้นกลางด้วย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ายุคใหม่ของการเมืองไทยเริ่มปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 และตามมาด้วยการชนะการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทยเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2544 ก่อนที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 23 ของประเทศไทย ด้วยการเป็นความหวังของสังคมไทยในช่วงเวลาหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540

แต่การขึ้นสู่อำนาจรัฐของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย กลับทำให้ความสัมพันธ์ทางชนชั้นและผลประโยชน์ทางชนชั้นเปลี่ยนแปลงไปไม่เป็นดังที่ชนชั้นกลางคาดหวังไว้ กล่าวคือ ด้วยลักษณะของพรรคไทยรักไทยที่เป็นพรรคของนายทุนกลุ่มใหม่ ได้ดำเนินการบริหารงานด้วยการใช้ “นโยบายประชานิยม” เป็นฐานสนับสนุนและค้ำยันอำนาจทางการเมือง เพื่อเชื่อมโยงอำนาจทาง

การเมืองเข้ากับอำนาจทางเศรษฐกิจ ทำให้รัฐบาลมีลักษณะการบริหารงานแบบรวมศูนย์อำนาจ ภายใต้การนำของกลุ่มทุนใหม่ ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางชนชั้นขึ้นใน 2 ลักษณะคือ (1) เกิดความขัดแย้งในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัวของกลุ่มชนชั้นกลางและกลุ่มอำนาจเก่า กับชนชั้นนายทุนกลุ่มใหม่ในรัฐประหารไทยรักไทย เพราะกลุ่มทุนใหม่ได้เปลี่ยนแปลงการกินรวบแบบชนชั้นเป็นการกินรวบเฉพาะกลุ่มพวกพ้อง จนทำให้เกิดการกระจุกตัวของความมั่งคั่งเฉพาะกลุ่มที่เป็นพวกพ้องกับรัฐบาล (2) เกิดความขัดแย้งในการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นล่างผ่านนโยบายประชานิยมที่รัฐเก็บภาษีจากชนชั้นกลางในมูลค่าที่มากกว่าการเก็บภาษีจากชนชั้นล่าง แต่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ กลับหยิบยื่นผลประโยชน์ให้แก่ชนชั้นล่างมากกว่า

อย่างไรก็ตาม วิฤตการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น กลับถูกปิดบังอำพรางและเบี่ยงเบนประเด็นความสนใจไปที่ “ข้อกล่าวหา” ในการลดทอนความชอบธรรมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย 3 ข้อกล่าวหาที่สำคัญ คือ (1) ข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน (2) ข้อกล่าวหาเรื่องการใช้ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชน และ (3) ข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ข้อกล่าวหาที่ (1) เกี่ยวข้องกับการเอื้อผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้องผ่านการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ สังคมใน 2 มิติ คือ การผลักดันการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ และการควบคุมกลไกรัฐ โดยการแทรกแซงการทำงานขององค์กรต่างๆ เพื่อควบคุมการกำหนดนโยบายและการดำเนินงานขององค์กรเหล่านั้นให้เป็นไปทิศทางที่เอื้อประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง ข้อกล่าวหาที่ (2) เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐในการควบคุมสังคมด้วยการใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน ส่วนข้อกล่าวหาที่ (3) เกี่ยวข้องกับการที่กลุ่มอำนาจเก่าสูญเสียผลประโยชน์จากการขึ้นครองอำนาจของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ จึงนำข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองดังปรากฏให้เห็นในแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทย ในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

บทที่ 4 มีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอบทบาทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ช่วงปี พ.ศ.2549 ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้วยเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 โดยนำเสนอผ่าน 3 หัวข้อหลัก คือ

หัวข้อที่ 1 ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นำเสนอโครงสร้างของขบวนการพันธมิตรฯ ลักษณะมวลชน และลักษณะองค์กร เพื่ออธิบายให้เห็นว่าขบวนการเคลื่อนไหวของพันธมิตรฯ มีแนวโน้มเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะขององค์กรที่แม้จะเป็นการทำแนวร่วมระหว่างชนชั้นที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ ชนชั้นกลางกับองค์กรภาคประชาชน แต่ลักษณะของอำนาจในการเคลื่อนไหวกลับโน้มเอียงไปอยู่กับฝ่ายชนชั้นกลางมากกว่า เพราะมีลักษณะได้เปรียบในเรื่องของมวลชนที่เข้าร่วมซึ่งมีมากกว่ามวลชนของฝ่ายองค์กรภาคประชาชนที่ส่วนใหญ่มีเพียงแกนนำเท่านั้น รวมทั้งยังเป็นฝ่ายครอบครองสื่อ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเคลื่อนไหวที่ผ่านมา และที่สำคัญการเคลื่อนไหวในครั้งนี้นี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งทางชนชั้นระหว่างชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กับฝ่ายตรงข้ามที่ส่วนใหญ่มีแนวโน้มเป็นมวลชนชนชั้นล่างซึ่งให้การสนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

หัวข้อที่ 2 แนวทางการเคลื่อนไหว นำเสนอเพื่อแสดงให้เห็นถึง Ideology ในแง่วาทกรรมและอุดมการณ์หรือระบบคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่สามารถชี้ให้เห็นลักษณะของชนชั้นกลาง ผ่านการเรียกร้องให้มีการใช้แนวทางมาตรา 7 และนายกรัฐมนตรีนเรนทรราชทนาน พร้อมทั้งการใช้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีปัญญาพิณแลนด์เป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหว ซึ่งระบบคิดที่ยึดโยงอยู่กับแนวทางดังกล่าว คือ แนวคิดแบบกษัตริย์นิยม ซึ่งเป็นแนวทางการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางตั้งแต่เริ่มแรกที่ยังเคลื่อนไหวภายใต้การนำเดี่ยวของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่ในที่สุดแนวทางดังกล่าวได้กลายมาเป็นแนวทางการเคลื่อนไหวหลักของขบวนการพันธมิตรฯ ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นอำนาจในการเคลื่อนไหวที่ตกอยู่กับฝ่ายของชนชั้นกลางมากกว่าฝ่ายองค์กรภาคประชาชน

หัวข้อที่ 3 ชนชั้นกลางกับปัญหาประชาธิปไตย นำเสนอเพื่ออธิบายบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่มีต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งพบว่าในท้ายที่สุดบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรฯ ได้เคลื่อนย้ายไปสู่แนวทางที่มีแนวโน้มว่าไม่ส่งเสริมประชาธิปไตยอีกครั้ง เพราะแนวทางการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ ที่ผ่านมาเป็นแนวทางที่ส่งเสริมและสร้างเงื่อนไขให้เกิดการรัฐประหารมากกว่า โดยยังพบว่าการเข้ามามีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ ครั้งนี้ไม่ได้ไปไกลถึงการกระจายความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะมีการเสนอแนวทางการเมืองใหม่ซึ่งเป็นแนวทางที่ปฏิเสธการเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างเท่าเทียมกันของประชาชนทุกชนชั้น

4.1 ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ขบวนการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง

4.1.1 โครงสร้างของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เกิดขึ้นจากการสร้าง แนวร่วม ระหว่างขบวนการกู่ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่มีกองทัพธรรมของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง เป็นผู้สนับสนุนสำคัญ กับขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่นำโดยคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 โดยก่อนหน้านั้น ทางกลุ่ม ครป. ได้มีการส่งผู้ใหญ่ใน ครป. ไปพูดคุยกับสนธิ 2-3 ครั้ง หลังจากนั้นจึงได้เรียกประชุมกลุ่มองค์กรทางสังคม องค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหมด 40 องค์กรและมีมติเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการกู่ชาติของนายสนธิ ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 จากนั้นจึงประกาศตัวเข้าร่วมเป็นพันธมิตรในนาม “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” และเปิดแถลงการณ์อย่างเป็นทางการในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2549 ที่อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา สีแยกคอกวัว เพื่อเคลื่อนไหวกดดันให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเปิดทางให้กับการปฏิรูปทางการเมือง การชุมนุมทางการเมืองร่วมกันเป็นครั้งแรกในนามพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ลานพระบรมรูปทรงม้าเกิดขึ้นในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 โดยเปลี่ยนรูปแบบการนำเดี่ยวของนายสนธิ ลิ้มทองกุล มาเป็นการนำรวมหมู่ซึ่งเรียกร้องความสนใจจากประชาชนทั่วไปให้เข้าร่วมประมาณ 50,000 คน¹

ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นอกจากจะประกอบไปด้วย คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ซึ่งนำโดย นายพิทยา ว่องกุล (ประธานฯ) และ

¹ สุกฤษณ์ กาญจนขุนดี, “ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูปกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบฟุ้งฟิง,” ฟ้าเดียวกัน 4,2 (เมษายน-มิถุนายน 2549): 176.

นายสุริยะใส กตะศิลา (เลขาธิการ ฯ) แล้ว ยังมีองค์กรสื่อมวลชนของนายสนธิ ลิ้มทองกุล กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่สนใจปัญหาเฉพาะ เช่น กลุ่ม FTA Watch กลุ่มองค์กรคุ้มครองผู้บริโภค องค์กรสตรี องค์กรแรงงานจากรัฐวิสาหกิจ องค์กรครู สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจ วุฒิสมาชิก กรรมการญาติวีรชนพฤษภา 35 องค์กรต้านคอร์รัปชั่น สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) เครือข่ายสลัม 4 ภาค เครือข่ายองค์กรประชาชนแห่งประเทศไทย คณะกรรมการปกป้องนักต่อสู้สิทธิมนุษยชน² เป็นต้น

องค์กรแนวร่วมในนาม “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” อยู่ภายใต้การนำของแกนนำ 5 คน ซึ่งประกอบไปด้วย³

1. **นายสนธิ ลิ้มทองกุล** ตัวแทนกลุ่มทุนผู้จัดการและแกนนำเดิมของขบวนการกู้ชาติ เป็นผู้บุกเบิกวงการสื่อมวลชนตั้งแต่วัยหนุ่ม เคยประสบความสำเร็จและยิ่งใหญ่ทางธุรกิจพร้อมๆ กับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 จึงทำให้ตัวเขามีเครือข่ายที่เชื่อมโยงบุคคลต่างๆ ทั้งแนวกว้างและแนวลึกอย่างไม่ธรรมดา ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้มีประโยชน์ต่อตัวเขา และขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยอย่างยิ่งเมื่อต้องต่อสู้กับระบอบทักษิณ

2. **พล.ต.จำลอง ศรีเมือง** ประธานมูลนิธิกองทัพธรรมและเป็นสมาชิกสำนักปฏิบัติธรรมสันติอโศก และยังเป็นอดีตหัวหน้าพรรคพลังธรรม ซึ่งเป็นผู้เชิญให้ พ.ต.ท.ทักษิณ เข้าสู่ถนนแห่งการเมือง จนเป็นโอกาสให้สามารถเติบโตใหญ่ทางการเมืองจนก่อตั้งพรรคไทยรักไทย และเป็นนายกรัฐมนตรีได้ในที่สุด นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำมวลชนในการต่อสู้กับอำนาจเผด็จการทหารยุค รสช. ในปี พ.ศ. 2535 อีกด้วย

3. **นายสมศักดิ์ โกศัยสุข** แกนนำของขบวนการแรงงานรัฐวิสาหกิจ เป็นอดีตประธานสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการรถไฟแห่งประเทศไทย และเป็นผู้นำแรงงานในเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ.2535 นอกจากนี้ยังเป็น 1 ใน 7 ของแกนนำสมาพันธ์ประชาธิปไตย จึงผูกพันกับ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง มาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตามเขายังเป็นผู้รณรงค์คัดค้านการขายและแปรรูปรัฐวิสาหกิจมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 จนถึงปัจจุบัน

² ไทยโพสต์(6 กุมภาพันธ์ 2549): 1, 3, 8.

³ สุวินัย ภรณวลัย, พรรคพันธมิตร, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2553), หน้า 242-244.

4. **นายพิภพ ธงไชย** เป็นหัวเรือใหญ่ขององค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ซึ่งได้รับความเชื่อมั่นจากเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ทั่วประเทศ และยังเป็นอดีตประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) อีกด้วย

5. **นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์** เป็นอดีตนักวิชาการภาคอีสานผู้ยื่นหยัดเคียงข้างคนจน และได้มีส่วนในการร่วมคิด ร่วมดำเนินการต่อสู้กับชาวบ้านตามท้องที่ต่างๆ มาโดยตลอด ซึ่งกล่าวได้ว่านายสมเกียรติเป็นมันสมองที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวของคนจน

ในการประชุมระดมสมองของแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้น ยังมีผู้เข้าร่วมที่สำคัญอีก 2 คนในฐานะผู้ประสานงานพันธมิตรฯ จากฝ่ายของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ได้แก่ นายคำณู สิทธิสมาน และจากฝ่ายของภาคประชาชน ได้แก่ นายสุริยะใส กตะศิลา โดยในที่ประชุมมีเป้าหมายร่วมกัน คือ **การขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีและล้มล้างระบอบทักษิณผ่านการปฏิรูปการเมืองและการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งใหม่⁴**

นายสุริยะใส กตะศิลา เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ซึ่งเป็นผู้ประสานงานขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ได้แถลงพันธกิจของขบวนการพันธมิตรฯ ว่ามีอยู่ด้วยกัน 3 ข้อ คือ⁵

1. รณรงค์ผลักดันให้นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ขาดความชอบธรรม ขึ้นพื้นฐานลาออกจากตำแหน่ง

2. เปิดโปงความไม่ชอบธรรม และวาระซ่อนเร้นของระบอบทักษิณ

3. ประสานกลุ่มพลังต่างๆ ในสังคม ผลักดันการ**ปฏิรูปการเมืองไทยครั้งที่ 2** โดยยึดแนวทางลดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจประชาชน

ทั้งนี้ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมีแนวทางการเคลื่อนไหวคือ

⁴ เกษียร เตชะพีระ, จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิถีดปประชาธิปไตยไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2550), หน้า 14..

⁵ ธนาพล อิวสกุล, “แกะรอยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ผู้ออกบัตรเชิญให้คณะรัฐประหาร,” ใน รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, ธนาพล อิวสกุล และคนอื่นๆ, กองบรรณาธิการ.(กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน, 2550), หน้า 296.

1. ใช้แนวทางกฎหมายและรัฐธรรมนูญ เช่น ร่วมเข้าชื่อประชาชน 50,000 รายชื่อ ใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 303, 304 เพื่อถอดถอนนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรออกจากตำแหน่ง

2. ล่าประชามติประชาชนทั่วประเทศ เรียกร้องให้นายสุชน ชาลีเครือ ประธานวุฒิสภา ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ว่ามีพฤติกรรมเข้าข่ายชุกหุนภาค 2 และจะยื่นประชามติที่ได้ทั้งหมดให้ศาลรัฐธรรมนูญ

3. การใช้แนวทางเคลื่อนไหวมวลชน เช่น จัดชุมนุมปราศรัยใหญ่และย่อย ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อชี้ให้เห็นถึงอันตรายของระบอบทักษิณ

4. จัดอภิปรายเสวนาทางวิชาการ เพื่อให้ข้อมูลอีกด้านกับประชาชนและสังคมได้ เห็นถึงความซื่อฉลาดและความล้มเหลวทางนโยบายของรัฐบาล

5. จัดทำสื่อ เพื่อเผยแพร่ความจริงที่ถูกปกปิด บิดเบือน สู่สาธารณชนอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

โครงสร้างของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ใช้รูปแบบคณะกรรมการและมีที่ปรึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายรณรงค์การเคลื่อนไหว ฝ่ายประสานงานพันธมิตร และฝ่ายกองเลขาธิการ แนวร่วมที่ได้มีการประสานงานกันอย่างเป็นทางการ และทำงานคู่ขนานกันไปมี 4 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1: ผู้ทรงคุณวุฒิทางสังคม มีนายสุเทพ อัครถาวร เป็นแกนนำ

กลุ่มที่ 2: กลุ่มวุฒิสภาเพื่อการปฏิรูปการเมือง ประกอบไปด้วย น.พ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง นายการุณ ไสงาม และนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ

กลุ่มที่ 3: เครือข่ายนักวิชาการเพื่อการปฏิรูปการเมือง นำโดย นายปริญญา เทวานฤมิตรกุล และนายบรรเจ็ด สิงคะเนติ

กลุ่มที่ 4: เครือข่ายองค์กรชาวบ้านในต่างจังหวัดซึ่งขึ้นอยู่กับความสะดวกในการประสานงาน

สำหรับกรรมการของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้นมี 15 คน ประกอบไปด้วย

1. นายพิทยา ว่องสกุล ประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย

2. นายพิภพ ธงไชย ที่ปรึกษาคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย

3. นายสนธิ ลิ้มทองกุล

4. นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ นักวิชาการจากสถาบันราชภัฏนครราชสีมา
5. นายสมศักดิ์ โกศัยสุข
6. นายศิริชัย ไม้งาม ประธานสหภาพแรงงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

(สร.กฟผ.)

7. นายสุวิทย์ วัฒนุ จากองค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย
8. นางเวดี ประเสริฐเจริญสุข ประธานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนา

เอกชน (กป.อพช.)

9. น.ส.รสนา โตสิตระกูล เครือข่าย 30 องค์กรต้านคอร์รัปชัน
10. นายไชยวัฒน์ สิ้นสูงศ์ นักเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน
11. นายปรีดา เตียสุวรรณ เครือข่ายนักธุรกิจเพื่อการปฏิรูปการเมือง
12. น.ส.กชวรรณ ชัยบุตร เลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

(สนนท.)

13. นายวีรพล โสภา
14. นายอวยชัย วัฒนา เครือข่ายครูคัดค้านการถ่ายโอนสถาบันการศึกษาชั้น

พื้นฐานไปสู่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

15. นายเพียร ยงหนู นายระพี สาคริก นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ และนายปราโมทย์ นาคทรพรพ เป็นที่ปรึกษา

อย่างไรก็ตาม การรวมกำลังแนวร่วมเพื่อช่วยกันระดมกำลังของมวลชนให้เข้าต่อสู้อย่างกว้างขวางนั้น ทำให้การเข้าร่วมของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่นำโดย ครป. และกองทัพธรรมของ พล.ต.จำลอง มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อขบวนการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ เพราะทำให้เนื้อหาในการต่อสู้เปิดโปงรัฐบาลมีความหลากหลาย และน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เช่น การเปิดโปงการคอร์รัปชัน การขายหุ้นของนายกรัฐมนตรี การโจมตีนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การวิจารณ์นโยบาย FTA เป็นต้น และทำให้มวลชนเข้าร่วมเคลื่อนไหวอย่างคึกคักมากขึ้น ดังเช่นการประชุมในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2549 ที่เป็นวันเปิดตัวของพันธมิตรฯ และขยายไปสู่การนัดชุมนุมใหญ่และยึดเอื้อที่ท้องสนามหลวงในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2549 การชุมนุมใหญ่และเดินขบวนในวันที่ 5 มีนาคม 2549 การชุมนุมปิดล้อมทำเนียบรัฐบาลในวันที่ 14 มีนาคม 2549 การชุมนุมยึดเอื้อที่สะพานมัฆวานฯ ในวันที่ 25 มีนาคม 2549 และการชุมนุมใจกลางเมืองย่านสยามสแควร์ในวันที่ 29 – 30 มีนาคม 2549 โดยส่วนใหญ่เป็นการชุมนุมที่มีประชาชนเข้าร่วมชุมนุมเป็นจำนวนมาก

4.1.2 ลักษณะมวลชนและลักษณะองค์กรของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

(ก) ลักษณะมวลชน: ความขัดแย้งทางชนชั้น

ลักษณะมวลชนในที่นี้ คือ คนกลุ่มต่างๆ ที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งแม้จะมีความแตกต่างจากการประกอบอาชีพ แต่ยังมีลักษณะใหญ่ๆ ร่วมกันที่สามารถมองได้ว่าเป็นชนชั้นและเรียกได้ว่าเป็นชนชั้นกลาง ซึ่งลักษณะใหญ่แห่งหนึ่งคือการเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับชนชั้นล่างทั้งในเมืองและชนบท

วิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นอกจากจะถูกตีความเอาไว้ในหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทุนเก่ากับกลุ่มทุนใหม่ ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำ 2 กลุ่ม คือ ชนชั้นนำฝ่ายทักษิณและชนชั้นนำเดิมตามประเพณี หรือความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลที่ต้องการปฏิรูปสังคมไทยตามแนวทางทุนนิยมโลกาภิวัตน์กับกลุ่มแนวร่วมต่อต้านโลกาภิวัตน์แล้วนั้น ยังมีมิติความขัดแย้งทางชนชั้นอันแหลมคมทับซ้อนอยู่ในความขัดแย้งที่เกิดขึ้น นั่นคือ เป็นความขัดแย้งครั้งสำคัญระหว่างชนชั้นล่างในเมืองและชนบทที่สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับแนวร่วมระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นนายทุนนอกเครือข่ายทักษิณที่ต้องการขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ให้ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยมีมวลชนชนชั้นกลางเป็นผู้สนับสนุนหลัก

ความขัดแย้งในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวได้ว่าเป็นภาพสะท้อนของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองที่ดำรงอยู่ในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมาระหว่างชนชั้นล่างทั้งในเมืองและชนบท และชนชั้นกลางในเขตเมือง เมื่อมองในส่วนของมวลชน ถือได้ว่าเป็นสังคมแยกชนชั้นที่ชัดเจน เพราะมวลชนชนชั้นล่างทั้งในเมืองและชนบทส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในขณะที่มวลชนชนชั้นกลางส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ดังที่นิธิ เอียวศรีวงศ์⁶ กล่าวว่า

“บัดนี้ เรากำลังเผชิญกับความตื่นตัวทางการเมืองของคนชนชั้นล่างในชนบท (และในเมืองด้วย) และความตื่นตัวทางการเมืองของคนชั้นกลางระดับกลางขึ้นไปในเขตเมือง ทั้ง 2 ฝ่ายมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมโหฬาร และทั้ง 2 ฝ่ายต่างมีสำนึกถึงความจำเป็นในวิถีชีวิตที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “การปรับระบบการเมือง,” มติชน(25 สิงหาคม 2551): 6 , นิธิ เอียวศรีวงศ์, “การปรับระบบการเมือง (2),” มติชน(1 กันยายน 2551): 6 , นิธิ เอียวศรีวงศ์, “การปรับระบบการเมือง (3),” มติชน(8 กันยายน 2551): 6.

สาธารณะ ตราบเท่าที่ทั้ง 2 ฝ่ายยังไม่สามารถบรรลุระบบการเมืองที่เปิดให้การมีส่วนร่วมของตนเป็นไปได้ในระดับที่ต่างฝ่ายต่างพอใจ (แม้อาจจะไม่เท่าเทียมกัน) การเมืองไทยก็จะเต็มไปด้วยความขัดแย้งที่ไม่มีทางออกอย่างที่เรานึกอยู่ในเวลานี้”

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของชนบทไทยในรอบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้ทำให้มวลชนชนชั้นล่าง หรือที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ เรียกว่าชนชั้นกลางระดับล่างสุด หรือที่ยุกติ มุกดาวิจิตร⁷ เรียกว่าคนชนชั้นใหม่ เหล่านี้มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปในมิติที่สำคัญๆ หลายประการ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการที่สังคมไทยเปิดรับโลกาภิวัตน์มากขึ้น กล่าวคือ เกษตรกรรมเพื่อการยังชีพในชนบทได้พังสลายลงเพราะเศรษฐกิจแบบตลาดได้รุกเข้าไปในชีวิตของผู้คนในชนบทมากขึ้น และโลกในยุคโลกาภิวัตน์ได้ปรับเปลี่ยนให้พวกเขาหันเข้าหางานอื่นที่มีลักษณะประจำมากขึ้น⁸ เช่น ทำงานประจำในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นผู้รับเหมารายย่อย เป็นนายหน้าแรงงาน เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งที่พอมีทุนอยู่บ้างก็อาจ “ซื้องานให้ตัวเอง” ด้วยการลงทุนเป็นผู้ประกอบการรายย่อย เช่น เปิดร้านขายของชำ ขายก๋วยเตี๋ยว¹⁰ เป็นต้น แม้จะกล่าวได้ว่า วิถีชีวิตของพวกเขาถูกปรับเปลี่ยนให้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับชนชั้นกลาง แต่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจนั้นยังมีความเกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาลเป็นอย่างมาก เพราะพวกเขายังมีหนี้สินและโรคภัยไข้เจ็บ ยาเสพติดในละแวกบ้าน อิทธิพลเถื่อนในพื้นที่ การข่มเหงรังแกของเจ้าหน้าที่รัฐไม่เคยได้รับการเหลียวแลจากผู้ใด ไม่มีปากมีเสียงและถูกละเลยผ่านพ้นรัฐบาลมาทุกยุคทุกสมัย¹¹

ในขณะเดียวกันนั้น วิถีชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ได้ทำให้พวกเขาได้รับข่าวสารข้อมูลมากขึ้น ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบทช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ระบบการเมืองที่ทอดทิ้งคนชนบทเป็นไปไม่ได้อีกแล้ว เพราะคนชนบทมีสำนึกทางการเมืองระดับชาติ ซึ่งแปลว่า เขาต้องการนโยบายสาธารณะที่ตอบสนองผลประโยชน์ของตนเอง¹² นั่นเป็นจังหวัดเดียวกันกับที่พรรคไทยรักไทยเข้ามา ซึ่งเป็นที่รู้กันดีว่านโยบายของพรรคไทยรักไทย ได้ส่งผลกระทบในทางบวกต่อชนบทเป็นอย่างมาก เช่น นโยบายพักชำระหนี้เกษตรกร นโยบาย

⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁸ ยุติ มุกดาวิจิตร, “ข้าแหละ ‘เสื้อแดง-ทักษิณ’ วัฒนธรรมร่วมทางการเมือง,” มติชน(8 ธันวาคม 2552): 11.

⁹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “พลวัตทุนไทยและแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจการเมืองไทย: บททดลองเสนอกฎปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ จากกรอบวิเคราะห์ทางการเมือง,” ฟ้าเดียวกัน 4,3 (กรกฎาคม-กันยายน 2549): 73-77.

¹⁰ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “การปรับระบบการเมือง (3),” มติชน(8 กันยายน 2551): 6.

¹¹ พิเชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, “การต่อสู้ทางชนชั้นในสังคมไทย,” กรุงเทพธุรกิจ(16 มีนาคม 2549).

¹² นิธิ เอียวศรีวงศ์, “การปรับระบบการเมือง(3),” มติชน(8 กันยายน 2551): 6.

กองทุนหมู่บ้าน นโยบายกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา และที่สำคัญคือนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค นโยบายเหล่านี้ล้วนตอบสนองต่อชนชั้นกลางทั้งในเมืองและชนบทด้วยกันทั้งสิ้น

ดังนั้น ฐานเสียงที่แน่นอนของพรรคไทยรักไทยคือชนชั้นกลาง ซึ่งมีจำนวนมากกว่าคนชนชั้นอื่นๆ ทั้งหมดรวมกัน จึงเห็นได้ว่าทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง พรรคไทยรักไทยจะได้รับคะแนนเสียงอย่างท่วมท้นตลอดการเลือกตั้งหลายรอบที่ผ่านมา กล่าวคือ พรรคไทยรักไทยได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งประมาณ 11 ล้านเสียงในครั้งแรกที่ขึ้นมาเป็นรัฐบาลเมื่อปี พ.ศ.2544 และขึ้นไปสูงสุด 19 ล้านเสียงเมื่อปี พ.ศ.2548 และได้รับคะแนนเสียง 16 ล้านเสียงเมื่อปี พ.ศ. 2549¹³ สภาพเช่นนี้ทำให้อำนาจในการควบคุมการเมืองของคนชนชั้นกลางตามทฤษฎีสองนครา ประชาธิปไตย ไม่ว่าจะอยู่ในกรุงเทพฯ หรือหัวเมืองใหญ่ลดลงโดยปริยาย ที่เคยล้มรัฐบาลได้ตามใจก็ทำไม่ได้อีกต่อไป เพราะรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ มีความแข็งแกร่งจากคะแนนเสียงที่ได้รับจากประชาชนชนชั้นกลางผู้ซึ่งได้รับประโยชน์จากนโยบายประชานิยม

ส่วนมวลชนชนชั้นกลาง ที่ส่วนใหญ่ของคนเหล่านี้อาศัยอยู่ในเขตเมือง การเติบโตของพวกเขามีลักษณะเป็นพลวัตซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการขยายตัวของประชาธิปไตยตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา ชนชั้นกลางนั้นเติบโตและเพิ่มจำนวนขึ้นพร้อมๆ กับขบวนการโลกาภิวัตน์ ซึ่งจำนวนและความมั่งคั่งของพวกเขายึดโยงอยู่กับกระบวนการที่สังคมไทยถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลก จุดยืนของชนชั้นกลางเมื่อวิเคราะห์ลงไปลึกๆ แล้วพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ตระหนักในความเชื่อมโยงกับขบวนการโลกาภิวัตน์ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ความคิดทางเมืองของพวกเขาต้องการให้โลกาภิวัตน์ดำเนินไปในแนวทางที่ให้ประโยชน์กับพวกเขาเป็นหลัก และพวกเขาก็ไม่ปฏิเสธโลกาภิวัตน์¹⁴

ในขณะที่เดียวกันพวกเขาก็ได้รับข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้นพร้อมกันกับการขยายตัวด้านการศึกษา และที่สำคัญพวกเขายังเป็นลูกค้าสำคัญของสื่อระดับชาติ จึงเป็นธรรมดาที่คนชนชั้นกลางเหล่านี้จะมีความตื่นตัวทางการเมืองมากกว่าคนกลุ่มอื่น จึงทำให้พวกเขาเหล่านี้สำคัญตัวเองว่าเป็นกลุ่มที่เข้าใจการเมืองเป็นอย่างดี จนอาจทำให้เกิดการผูกขาดความเป็นประชาธิปไตยไว้เฉพาะกลุ่มของตัวเองเท่านั้น ในขณะที่พวกเขามองคนในชนบท หรือชนชั้นล่างว่ายากจน ต้องการศึกษา จึงสมควรแก่นโยบายสาธารณะที่ช่วยในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

¹³ เกษียร เตชะพีระ, การเมืองเรื่องชนชั้น[ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.thaipost.net/index.asp?bk=tabloid&post_date=13/Jan/2551&news_id=153068&cat_id=220100 [2553, 9 กันยายน].

¹⁴ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, "พลวัตทุนไทยและแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจการเมืองไทย: บททดลองเสนอการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ จากกรอบวิเคราะห์ธนาภิวัตน์การเมือง," 73-77.

เพื่อให้เขาช่วยเหลือตัวเองได้ แต่การที่จะให้คนในชนบทลุกขึ้นมาใช้สิทธิทางการเมืองเพื่อร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะด้วยนั้น กล่าวได้ว่าอยู่นอกเหนือมโนทัศน์ของชนชั้นกลางในเขตเมือง

อย่างไรก็ตาม ในระบบการเมืองแบบเก่า (2 ทศวรรษที่ผ่านมา) คนชนชั้นกลางในเขตเมืองสามารถสร้างแรงกดดันทางการเมืองได้สูง นิธิ เอียวศรีวงศ์¹⁵ มองว่าพวกเขาไม่ได้เป็นเพียงผู้ล้มรัฐบาลอย่างเดียว แต่พวกเขาเป็นผู้ตั้งรัฐบาลด้วย โดยอาศัยเครื่องมือที่ส่งมาจากต่างจังหวัดนั่นคือ ส.ส. ซึ่งสังกัดหลายพรรคเป็นลักษณะเบี้ยหัวแตก รัฐบาลมาจากการรวมตัวกันจัดตั้งของหลายพรรคการเมือง ดังนั้นแม้ว่าคนชนชั้นกลางในเขตเมืองไม่สามารถเลือกใครเป็นนายกรัฐมนตรีได้ เพราะนั่นเป็นผลของคะแนนเสียงจากชนบท แต่คนชนชั้นกลางในเขตเมืองสามารถกำหนดว่าใครควรเป็นรัฐมนตรีได้บ้าง รวมทั้งกำหนดขอบเขตการกระทำและนโยบายของนายกรัฐมนตรีได้ในระดับสูง โดยเฉพาะนโยบายและกระทรวงด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องมีคนที่ฝีมือตามมาตรฐานของคนชนชั้นกลางในเขตเมืองเป็นผู้ดูแล แต่แล้วอำนาจของชนชั้นกลางที่เคยมีในการควบคุมการเมืองระดับชาติได้ลดลงไปอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อระบอบทักษิณถือกำเนิดขึ้นและได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างท่วมท้นจากการสนับสนุนของชนชั้นล่างทั้งในเมืองและชนบทเป็นสำคัญ จึงทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ สามารถแต่งตั้งบุคคลขึ้นเป็นรัฐมนตรีได้ตามความพอใจ แม้บุคคลคนผู้นั้นจะไม่ใช่ที่พอใจของคนชนชั้นกลางก็ตาม

ความขัดแย้งในบริบททางการเมืองช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงไม่สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตยอีกต่อไป เพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นแค่เพียงความขัดแย้งระหว่างเมืองกับชนบทอีกต่อไปแล้ว แต่มีมิติของความขัดแย้งทางชนชั้น อันแหลมคมซ่อนอยู่ กล่าวคือ เป็นการต่อสู้ครั้งสำคัญระหว่างชนชั้นล่างในเมืองและชนบทที่สนับสนุนผู้นำรัฐบาลและระบอบประชาธิปไตย กับชนชั้นนำและชนชั้นกลางในเขตเมือง ที่ต้องการขับไล่ผู้นำรัฐบาลออกจากตำแหน่ง สังเกตได้จากแนวโน้มในช่วงปลายรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ที่คนในเขตเมืองซึ่งเป็นกลุ่มแท็กซี่ชาวบ้านที่ลำบากเดือดร้อน และเป็นชนชั้นล่าง มีแนวโน้มที่จะเลือกพรรคไทยรักไทย¹⁶ ในขณะที่ปฏิกิริยาของชนชั้นกลางที่เริ่มปฏิเสธรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เริ่ม

¹⁵ นิธิ เอียวศรีวงศ์, "การปรับระบบการเมือง (3)," มติชน(8 กันยายน 2551): 6.

¹⁶ เกษียร เตชะพีระ, "การเมืองเรื่องชนชั้น," [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.thaipost.net/index.asp?bk=tabloid&post_date=13/Jan/2551&news_id=153068&cat_id=220100 [2553, 9 กันยายน].

แสดงออกจากการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2547¹⁷ ที่ผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้ง

ดังนั้นเมื่อมองในแง่ของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยในรอบ 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา จะพบว่าประเทศไทยกำลังเข้าสู่ระยะการเปลี่ยนผ่านการเมือง ทำให้ระบบการเมืองที่เคยมีเสถียรภาพระดับหนึ่งไม่สามารถทำงานได้อีกต่อไป แม้รัฐธรรมนูญปี 2540 ที่ชนชั้นกลางต่างมีส่วนร่วมในการผลักดันอย่างแข็งขัน ก็ไม่สามารถเข้ามารองรับความเปลี่ยนแปลงนี้ได้เพียงพอ เนื่องจากรัฐธรรมนูญปี 2540 กลับดึงเอาอำนาจทางการเมืองที่กลุ่มชนชั้นกลางเคยมีไปจากพวกเขา นอกจากนี้ยังมีความไม่แน่นอนของนโยบายสาธารณะต่างๆ เพราะรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งไม่ได้อยู่ในความควบคุมของชนชั้นกลางอีกต่อไป แม้รัฐบาลจะโงกโงนกันอย่างโจ่งแจ้ง แต่เสียงวิพากษ์วิจารณ์ของชนชั้นกลางจะไม่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐบาล ตราบเท่าที่รัฐบาลยังสามารถรักษาฐานเสียงของชนบทไว้ได้ (เช่น การที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวถึงนักวิชาการที่มักออกมาวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลว่า “ขาประจำ” เช่น ธีรยุทธ บุญมี เป็นต้น) ดังนั้น ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงมีมิติของความขัดแย้งทางชนชั้นแฝงอยู่ โดยชนชั้นกลางทั้งเมืองและชนบทนั้นเป็นมวลชนส่วนใหญ่ที่สนับสนุนรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ในขณะที่ชนชั้นกลางเป็นมวลชนส่วนใหญ่ที่ให้การสนับสนุนขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

(ข) ลักษณะขององค์กร: แนวร่วมของชนชั้นกลาง

แม้ในเบื้องต้นเราวิเคราะห์ว่ามวลชนชนชั้นกลางส่วนใหญ่ นั้น เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย แต่ลักษณะการจัดองค์กรของขบวนการพันธมิตรฯ ได้มีการวิเคราะห์กันไว้หลายลักษณะ เช่น การวิเคราะห์ว่าขบวนการพันธมิตรฯ เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มนิยมศักดินา กองทัพ และชนชั้นกลางในเมือง¹⁸ ขบวนการพันธมิตรฯ เป็นการรวมกลุ่มของชนชั้นกลางและคนกรุงที่ตื่นตัวทางการเมือง¹⁹ ขบวนการพันธมิตรฯ เป็นการรวมกันของกลุ่มผู้จงรักภักดีหรือที่เรียกว่าพวกสถาบันกษัตริย์นิยม

¹⁷ สำนักงานปกครองและทะเบียน สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, ผลการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครปี 2547[ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://office.bangkok.go.th/ard/stat_elect.html [2553, 11 กันยายน].

¹⁸ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “รัฐประหาร – ประชาธิปไตยกับเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยประชานิยม,” ใน ก้าว (ไม่) พันประชานิยม : แสวงหาประชาธิปไตย, ธรรมส์ เพ็ชรประเสริฐ, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ ฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 192-193.

¹⁹ พิทยา ว่องสกุล, หลักคิดและบทเรียนยุทธศาสตร์ประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: ชุมศิลป์ธรรมดา, 2551), หน้า 22-24.

ศาสนานิยม ชาตินิยมจากหลายชนชั้น และพวกชนชั้นกลางที่สนใจข้อมูลข่าวสารการคอร์รัปชัน²⁰ ขบวนการพันธมิตรฯ เป็นการรวมกันของกลุ่มนายสนธิ ลิ้มทองกุลกับฝ่ายองค์กรภาคประชาชน²¹ ขบวนการพันธมิตรฯ เป็นการทำแนวร่วมกันของภาคประชาชนกับชนชั้นกลางและนักธุรกิจ²² ขบวนการพันธมิตรฯ เป็นการทำแนวร่วมข้ามชนชั้นระหว่างกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมอำมาตยาธิปไตย กับกลุ่มพลังฝ่ายภาคประชาชนที่มีเพียงแกนนำหัวๆ²³

เมื่อสรุปประเด็นจากมุมมองที่หลากหลายดังที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยเสนอให้มอง **ลักษณะองค์กรของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยว่า ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้นเป็นการทำแนวร่วมระหว่างชนชั้นที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ ชนชั้นกลางและชนชั้นนายทุนนอกเครือข่ายทักษิณที่ถูกลดความสำคัญลงและสูญเสียผลประโยชน์จากระบอบทักษิณ กับองค์กรภาคประชาชน องค์กรสาธารณะประโยชน์ (NGOs) และเครือข่ายต่างๆ** โดยลักษณะที่สำคัญของกลุ่มชนชั้นกลางและชนชั้นนายทุนนอกเครือข่ายทักษิณ คือ กลุ่มที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับนายสนธิ ลิ้มทองกุลในระยะแรกของการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญญาณใต้ขบวนการกู้ชาติ ซึ่งลักษณะมวลชนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวนั้นมีแนวโน้มเป็นชนชั้นกลางในเขตเมือง ส่วนองค์กรภาคประชาชนนั้นเป็นองค์กรที่มีลักษณะการเคลื่อนไหวต่อสู้กับรัฐบาลพรรคไทยรักไทยมาก่อนหน้านี้แล้ว เช่น²⁴ องค์กรพัฒนาเอกชน คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.- มี กป.อพช.ภาคต่างๆ เป็นองค์ในโครงสร้างองค์กร) กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch Group) คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (ครส.) สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายสลัม 4 ภาค ในนาม “เครือข่ายสลัมเพื่อประชาธิปไตย” คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) นอกจากนี้ยังมีสมาชิกขององค์กรมวลชน-ชาวบ้าน อีกจำนวนเล็กน้อย เข้าร่วมในฐานะปัจเจก เช่น กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) กลุ่มคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซ

²⁰ ธีรยุทธ บุญมี, “ธีรยุทธ” ชี้ทักษิณพยายามล้มทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตย, *กรุงเทพธุรกิจ* (15 มกราคม พ.ศ. 2549): 6.

²¹ สุกลักษณ์ กาญจนชุนดี, “ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูปกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบฟุ้งฟิง,”: 178.

²² ใจ อึ้งภากรณ์, *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประชาธิปไตยแรงงาน, 2549), หน้า 308-309.

²³ เก่งกิจ กิติเรียงลาภและเควิน ฮิววิตัน, “บทวิพากษ์การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนวคิดและยุทธศาสตร์การเมืองแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่,” *ฟ้าเดียวกัน* 7,2 (เมษายน – มิถุนายน, 2552): 121-155.

²⁴ อุเซนทร์ เชียงแสน, ข้อถกเถียงบางประการเกี่ยวกับกรอบโครงความคิดและพันธมิตรฯ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2009/06/24665> [2553, 11 พฤศจิกายน].

และโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เป็นต้น โดยประเด็นร่วมที่ทำให้ทั้ง 2 กลุ่มตัดสินใจทำแนวร่วมระหว่างกัน คือ ปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนจากการขายหุ้นชินคอร์ปโดยไม่เสียภาษีของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

แม้ในแง่หนึ่ง เราปฏิเสธไม่ได้ว่าวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมา มีองค์ประกอบของความขัดแย้งในส่วนหัวของชนชั้นนำดำเนินอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มใหม่ที่มาจากการเลือกตั้งซึ่งได้แก่พรรคไทยรักไทยที่เมื่อขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองแล้วนั้นได้บริหารงานและมีนโยบายที่ไปกระทบต่อกลุ่มอำนาจเก่าหรือชนชั้นนำกลุ่มเดิมที่มีพรรคประชาธิปัตย์เป็นหัวหน้า จนกลายเป็นความขัดแย้งในหมู่ชนชั้นนำที่ชนชั้นนำกลุ่มเดิมได้ร่วมมือกันเพื่อกำจัด พ.ต.ท.ทักษิณ ออกจากเวทีการเมืองไทย แต่ความขัดแย้งในครั้งนี้มีตัวแปรใหม่ที่ทำให้ส่วนหัวของชนชั้นนำขยายขอบเขตออกไปนั่นคือ ชนชั้นกลางที่ส่วนใหญ่ในตอนต้นเคยให้การสนับสนุนรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ แต่ภายหลังไม่เห็นด้วยกับแนวโน้มสู่การเมืองแบบประชานิยม เพราะตระหนักดีว่ากลุ่มตนเสียเปรียบด้านจำนวนคนและเงินภาษีที่มีสัดส่วนในการจ่ายมากกว่าชนชั้นล่างซึ่งได้รับประโยชน์จากนโยบายประชานิยมและเป็นผู้สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ชนชั้นกลางเหล่านี้จึงไม่ไว้วางใจต่อแนวโน้มนโยบายประชานิยม ด้วยเกรงว่าจะเป็นการกีดกันเขาในอนาคต ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2549 เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นกลาง โดยการกล่าวอ้างว่า พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นภัยกับสถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อแสวงหาแนวร่วมและสร้างอารมณ์ความรู้สึกที่เข้มข้นขึ้น²⁵

สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี²⁶ อธิบายถึงลักษณะองค์กรพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยไว้อย่างน่าพิจารณาว่า การเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยไม่ได้ทำให้เราเห็นสีสันของการต่อสู้ระหว่างพลังมวลชนกับผู้ยึดกุมอำนาจของรัฐบาล แต่กลับทำให้เราเห็นการต่อสู้ระหว่างกลุ่มทุนใหม่กับกลุ่มศักดินาข้าราชการ (ทหาร) ที่มีทุนเก่าหนุนหลัง และมีมวลชนเป็นกองเชียร์ นอกจากนี้การขึ้นสู่อำนาจของทักษิณได้ทำให้ความนิยมในสถาบันพระมหากษัตริย์ได้รับความสั่นคลอน โดยสังเกตจากบทบาทของพระมหากษัตริย์ที่ยึดโยงอยู่กับประชาชนในชนบทตั้งแต่อดีต ถูกแย่งชิงไปมากในสมัยประชานิยมของทักษิณ นั่นทำให้เกิดการ

²⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ทบทวนขบวนการสังคมนิยม-เสื้อเหลือง-เสื้อแดง: การต่อสู้ที่ไม่ใช่เฉพาะของชนชั้นนำอีกต่อไป [ออนไลน์], 2553. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai3.info/journal/2010/09/31130> [2553, 5 ตุลาคม].

²⁶ สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, "การเดินทางสู่ห้วงเหวของการเมืองภาคประชาชน (เมื่อคืนนี้ที่สนามหลวงไม่มีมวลชนปฏิวัติ)," *ฟ้าเดียวกัน* 4,4 (ตุลาคม-ธันวาคม, 2549): 43.

ปะทะกันระหว่าง royal populist กับ electoral populist²⁷ และสิ่งที่สร้างผลสะท้อนให้กับสถาบันจารีตประเพณีดั้งเดิมและเครือข่ายข้าราชการที่มี พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ในฐานะประธานองคมนตรีเป็นตัวเชื่อมมากที่สุด คือ การยุบศูนย์อำนาจการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เมื่อเดือนพฤษภาคม 2545 การยุบ ศอ.บต. ด้วยเหตุผลว่าสถานการณ์เข้าสู่สภาวะปกติแล้ว ไม่มีความจำเป็นต้องมีภารกิจอีกต่อไปนั้น ถือว่าเป็นสิ่งท้าทายอำนาจดั้งเดิมที่ พล.อ.เปรม ได้วางเอาไว้อย่างมีนัยสำคัญ²⁸

แนวคิดข้างต้นของสุภลักษณ์ มีลักษณะที่ปฏิเสธการวิเคราะห์ในมิติทางชนชั้น ทั้งๆ ที่สุภลักษณ์พูดเองว่ามีมวลชนเป็นกองเชียร์ในการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ โดยเฉพาะชนชั้นกลางที่ส่วนใหญ่ในตอนต้นเคยให้การสนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ แต่ภายหลังไม่เห็นด้วยกับแนวโน้มสู่การเมืองแบบประชานิยม เพราะตระหนักดีว่ากลุ่มตนเสียเปรียบ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า เมื่อความขัดแย้งมีสิ่งๆ ที่เรียกว่า “มวลชน” เข้ามาเป็นฐานในการเคลื่อนไหว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำอีกต่อไป หรืออาจกล่าวได้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นนำเป็นเพียงผิวนอกของปรากฏการณ์เท่านั้น เพราะต่อให้สามารถกำจัด พ.ต.ท.ทักษิณ ออกจากการเมืองได้ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะยุติลง เนื่องจากในระดับมวลชนแล้วนั้น ความคิดและอุดมการณ์ของพวกเขาได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เช่น ในส่วนของชนชั้นกลางที่มีความตื่นตัวทางการเมือง และมีสำนึกทางการเมืองที่เห็นว่าการจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะผ่านการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย²⁹ ซึ่งการเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับชนชั้นนำในแต่ละฝ่ายนั้นสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ ความคิด และผลประโยชน์ที่พวกเขาควรได้รับ โดย พ.ต.ท.ทักษิณ ได้กลายเป็นตัวแทนของประชาชนระดับล่างที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างรวดเร็วจากผู้มีอำนาจรัฐ พลังประชาชนตรงส่วนนี้เองที่ได้ผลักดันให้ พ.ต.ท.ทักษิณ กลายเป็นนักการเมืองแนวประชานิยมเหมือนที่เคยเกิดขึ้นในประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศแถบละตินอเมริกาบางประเทศ

ประเด็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำข้างต้น กล่าวได้ว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอำนาจของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย กับกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมที่ยึดโยงอยู่กับอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีพรรคประชาธิปัตย์ และ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นตัวแสดงที่ชัดเจน ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางด้านการเมือง กล่าวคือ นโยบายปฏิรูประบบราชการ

²⁷ สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, “วิเคราะห์ระบอบสนธิ,” ใน รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, ธนาพล อิวสกุล และคนอื่น ๆ, กองบรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : ฟาเดียวกัน, 2550), หน้า 274.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 275.

²⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “การปรับระบบการเมือง,” มติชน (25 สิงหาคม 2551): 6.

และการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงของกองทัพและหน่วยงานราชการที่กลุ่มอำนาจของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยพยายามสร้างอิทธิพลของตนเอง แทนที่อิทธิพลเดิมของกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมระดับสูงที่มีฐานอำนาจและอิทธิพลเดิมอยู่ในระบบราชการ³⁰ เมื่อความขัดแย้งระหว่างกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมและกลุ่มอำนาจของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยเกิดขึ้น โดยที่ฝ่ายพลังอนุรักษ์นิยมต้องการทวงคืนอำนาจที่เคยมีจากการขึ้นสู่อำนาจของ พ.ต.ท.ทักษิณ ก็เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการเกิดขึ้นของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่ทำการต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ในประเด็นการทุจริตคอร์รัปชันและผลประโยชน์ทับซ้อน ซึ่งการเกิดขึ้นของขบวนการพันธมิตรฯ นั้นเป็นตัวแปรใหม่ที่ทำให้ส่วนหัวของชนชั้นนำขยายขอบเขตออกไป นั่นคือ มวลชนชนชั้นกลางดังที่กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตาม เมื่อขบวนการพันธมิตรฯ ได้หยิบยกเอาวาทกรรมพระราชอำนาจ มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างแรงสนับสนุนเพื่อระดมมวลชนให้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ จึงเป็นการสบโอกาสของกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมที่ต้องการกำจัด พ.ต.ท.ทักษิณ ออกจากการเมืองไทย โดยการอาศัยการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ เป็นเครื่องมือในการกำจัด พ.ต.ท.ทักษิณ เช่นเดียวกันกับที่ขบวนการพันธมิตรฯ ได้อาศัยวาทกรรมพระราชอำนาจเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวเพื่อระดมมวลชนให้เข้าร่วมรณรงค์ต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ให้ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ดังปรากฏข้อมูลที่น่าสนใจจากนายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำขบวนการพันธมิตรฯ ระหว่างออกเดินสายปราศรัยแก่คนในไทยที่วอชิงตัน ดี.ซี. ในประเทศสหรัฐอเมริกาถึงบทบาทการขับเคลื่อนของเครือข่ายข้าราชการว่า³¹

“ผมมองว่า พล.อ.สุรยุทธ์ โดยพื้นฐาน ผมรู้ก่อนที่ท่านจะเข้าไปเป็นนายกรัฐมนตรี ตอนที่ผมสู้กับทักษิณ ท่านจะแอบโทรศัพท์เข้ามา คุณสนธิผู้ไปนะ ทนไป ทนเจ็บหน่อย ผมถึงรู้ไง มึงให้กูเจ็บ ให้กูอาบเลือด แล้วมึงก็มาเสวยสุข แต่ไม่เป็นไรช่างมัน ขอถนอมนานกว่านี้ เพื่อประเทศชาติ เรื่องเล็ก ทนเจ็บหน่อย ที่พูดให้ฟังนี้ไม่ได้ทวงบุญคุณ สนธิ ผมยอมรับว่าประเทศชาติขาดซึ่งองค์ความรู้ ผมเป็นนายกฯ เมื่อไร ผมจะให้ฟรีทีวี ให้คุณเอาฟรีทีวีไปทำเรื่องให้ประชาชนรู้ นี้จากปาก พล.อ.สุรยุทธ์ พล.อ.สนธิ...”

“...ก็พอดีกับทักษิณ made the biggest mistake in his lift เขาไปถอดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ตอนนั้น ซึ่งประวัติตรงนี้ผมเคยเล่าให้คุณผู้ฟังแล้ว เอาว่า

³⁰ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,”

(วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 200-206.

³¹ เกษียร เตชะพีระ, รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.25649 กับการเมืองไทย, ใน การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 8 (2550), 48, 13-14 ธันวาคม 2550 ณ ศูนย์การค้าและนิทรรศการนานาชาติ กรุงเทพฯ, 2550.

เป็นครั้งแรกที่เราสามารถจะรวมพลได้เป็นหมื่น หลายครั้งเป็นแสน พวกนี้ก็เห็นแล้ว เฮ้ย ไอ้เจ้าแซ่ลิ้มมันใช้ได้ ก็เข้ามาอยู่ข้างหลัง ตอนนั้นก็เริ่มแล้ว พล.อ.สุรยุทธ์ ไทรมา พล.อ.สนธิ ให้คนใกล้ชิดไทรมา ในวังมีเยอะ เส้นสายในวัง ทุกคนสนิทหมด ผมถึงเลย คุณไม่ต้องพูดว่าถึงไม่ถึง คุณมีอะไรก็พูดมา รับรองถึงหูพระกรรม ผมไม่สนใจหรอก เสร็จเรียบร้อยแล้วก็เริ่มมาหนุนหลังกระบวนการเรา หนุนหลังมาตลอด จนกระทั่งเริ่มรุนแรงขึ้น ๆ และเริ่มที่ปะทะกัน ตัวชี้ขาดคือเหตุการณ์ของตอนนั้นทหารอ้อมๆ อยู่ตลอดเวลา คุณสพรั่งเข้า เดินเข้าเดินเย็น กินข้าวกับ พล.อ.สนธิ กินข้าวจานเดียวกัน คุยให้ พล.อ.สนธิ ยืดอำนาจตลอดเวลา พล.อ.สนธิ คือ สนธิบั๋ง คือยังดำรงความเจ้าเล่ห์แสนกลเอาไว้ นั่งเงียบๆ คงคำนวณดีๆ ว่าจะมูฟอย่างไร จนกระทั่งมีสัญญาณบางอย่างมาถึงผม จู่ๆ ผมสู้อยู่ก็มีของขวัญชิ้นหนึ่งมาจากราชสำนัก ผ่านมาทางท่านผู้หญิงบุษบา ซึ่งเป็นน้องสาวพระราชินี ปรากฏว่าผมได้รับแค่วันเดียว ผมเข้าไปรับด้วยตัวเอง กับท่านผู้หญิงบุษบา ไทรศัพท์มาหาผมเต็มเลย ป้าเปรมให้คนสนิทไทรมา พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ทุกคนไทรมาหาหมดถามว่าจริงหรือเปล่า...”

นอกจากนี้ ยังมีมุมมองที่มองว่าขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เป็นการรวมตัวกันของพลังชนชั้นกลางและคนกรุงที่ตื่นตัวทางการเมืองมากกว่าประชาชนที่มาจากต่างจังหวัด³² ซึ่งมีบางส่วนที่เคยเคลื่อนไหวในปี พ.ศ.2516 พ.ศ.2519 และ พ.ศ.2535 โดยคนกลุ่มนี้ได้เข้าไปอยู่ในระบบกินเงินเดือน มีชีวิตค่อนข้างมั่นคงพอสมควร เป็นข้าราชการระดับกลางถึงสูง³³ แม้วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เริ่มต้นมาตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ.2548 จนเกิดการทำแนวร่วมกันเป็นขบวนการพันธมิตรฯ ในปี พ.ศ.2549 จะเป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรฯ กับระบอบทักษิณ³⁴ แต่เราต้องไม่ลืมพิจารณาถึงบริบททางการเมืองในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ด้วยว่าได้เกิดการต่อต้านจากขบวนการภาคประชาชน ซึ่งประกอบไปด้วย องค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายต่างๆ เช่น สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะสหภาพแรงงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ที่เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นเอกชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 เป็นต้นมา ซึ่งในที่สุดก็ได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล จนก่อเกิดเป็นขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

³² พิทยา ว่องสกุล, “หลักคิดและบทเรียนยุทธศาสตร์ประชาชน,” หน้า 22-24.

³³ ยุติ มุคดาวิจิตร, “ข้าแหละเสื้อแดง-ทักษิณ วัฒนธรรมร่วมทางการเมือง,” : 11.

³⁴ สุวินัย ภรณวลัย, “ความเป็นมาของทุนนิยมสามานย์ในประเทศไทย กับภารกิจทางประวัติศาสตร์ของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย[ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http:// www.suvinai-dragon.com](http://www.suvinai-dragon.com) [2553, 5 ตุลาคม].

ดังนั้น ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงเป็นการทำแนวร่วมระหว่างชนชั้นที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชนชั้นนายทุนนอกเครือข่ายทักษิณและชนชั้นกลางที่ถูกลดความสำคัญลงและสูญเสียผลประโยชน์จากระบอบทักษิณฝ่ายหนึ่ง กับกลุ่มองค์กรภาคประชาชน องค์กรสาธารณประโยชน์ (NGOs) และเครือข่ายต่างๆ อีกฝ่ายหนึ่ง โดยลักษณะที่สำคัญของกลุ่มชนชั้นนายทุนเก่าและชนชั้นกลางนั้น คือ กลุ่มที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับนายสนธิ ลิ้มทองกุล ในระยะแรกของการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญญาณวิทยุภายใต้ขบวนการกู้ชาติ ซึ่งมวลชนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวนั้นเป็นชนชั้นกลางในเขตเมือง ส่วนองค์กรภาคประชาชนนั้นเป็นองค์กรที่มีลักษณะการเคลื่อนไหวต่อสู้กับรัฐบาลพรรคไทยรักไทยมาก่อนหน้านี้แล้ว อย่างไรก็ตามประเด็นสำคัญที่เราต้องตระหนักไว้ประการหนึ่ง คือ องค์กรภาคประชาชนเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นส่วนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้ชมรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญญาณวิทยุ ซึ่งก่อนจะรวมตัวกันเป็นขบวนการพันธมิตรฯ สามารถจัดการชุมนุมใหญ่ในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 โดยมีคนเข้าร่วมหลายหมื่นคนเต็มลานพระบรมรูปทรงม้า

ดังนั้นเมื่อพิจารณามวลชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวแล้ว จึงพบว่ามวลชนส่วนใหญ่เป็นแฟนคลับของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ในขณะที่มวลชนอีกส่วนหนึ่งเป็นของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง โดยเฉพาะกองทัพธรรม ส่วนมวลชนของภาคประชาชน หรือ NGOs จะมีเป็นส่วนน้อย แต่มวลชนในส่วนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรฯ คือ นักวิชาการและผู้นำทางสังคม³⁵ ในประเด็นนี้ นายสุริยะใส กตะศิลา ให้ความเห็นว่า

“หากพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นำโดยสนธิและพล.ต.จำลอง เท่านั้น ก็อาจทำให้นักวิชาการหรือผู้นำชุมชนบางคนตะขิดตะขวงใจที่จะเข้าร่วม แต่เมื่อภาคประชาชนเข้าร่วมกับพันธมิตรฯ ทำให้มีนักวิชาการจำนวนมากเข้าร่วมเคลื่อนไหวด้วย ซึ่งคนเหล่านี้อาจจะไม่มีมวลชน แต่เสียงของเขาดังในสังคม”³⁶

เช่นเดียวกับที่สุริยันต์ ทองหนูเอียด³⁷ ตัวแทนเอ็นจีโอภาคเหนือ ประเมินมวลชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยว่า

³⁵ สุริยะใส กตะศิลา, “หลังจากพันธมิตรฯ หลังวันรัฐประหาร และหลังรัฐบาลสุรยุทธ์” ใน *October ปฏิวัติ 2549*, วิทยุ ไตรสุริยธรรม, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ : Openbooks, 2550), หน้า 341.

³⁶ เรื่องเดียวกัน.

³⁷ สัมภาษณ์ สุริยันต์ ทองหนูเอียด, 15 กันยายน 2552.

“ในการเข้าร่วมกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้น จริง ๆ แล้ว ชาวบ้านออกมาได้น้อย...ดังนั้นการที่เขาจะออกมาต่อสู้กับขบวนการพันธมิตรฯ นั้นอาจถูกเพ่งเล็งได้ จริง ๆ แล้ว คนที่ออกมาต่อสู้กับขบวนการพันธมิตรฯ นั้นคือ คนชั้นกลาง ปัญญาชน ข้าราชการ ผู้ประกอบการรายย่อย เช่น การลงทะเบียนที่อำเภอฝาง มีตั้งแต่เจ้าของร้านทอง จนถึงข้าราชการ เจ้าของร้านขายก๋วยเตี๋ยว คือ เป็นประชาชนที่วิเคราะห์ได้ มองเห็น ไม่ผูกติดกับนโยบายประชานิยม ส่วนเรื่องที่เหลือ คือ เรื่องวิธีการต่อสู้เพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงจากรัฐบาลที่มองเห็นว่า ถ้าปล่อยไว้บริหารงานต่อจะมีผลกระทบต่อประเทศ ชนชั้นกลางส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้เข้าร่วมชุมนุมในพื้นที่ เชียงใหม่ขึ้นมาแบบปัจเจก พุดง่าย ๆ ก็คือ คนที่เข้ามาต่อสู้ร่วมกับขบวนการพันธมิตรฯ นั้นคือ “อาสาสมัครประชาธิปไตย” ไม่ได้มีการรวมกลุ่มที่เป็นทางการ ชาวบ้านมีเป็นส่วนน้อย เพราะยากที่จะเข้ามาได้ ส่วนใหญ่จึงเป็นชนชั้นกลาง”

จึงกล่าวได้ว่า แม้ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจะเป็นการทำแนวร่วมระหว่างชนชั้นกลางกับองค์กรภาคประชาชนก็ตาม แต่ลักษณะมวลชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวนั้นมีลักษณะเป็นมวลชนชนชั้นกลางมากกว่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมวลชนของนายสนธิ ลิ้มทองกุล และ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง และถึงแม้การตัดสินใจของทั้ง 2 ฝ่ายในการร่วมกันเคลื่อนไหวนั้นจะมีคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เป็นตัวเชื่อมประสาน แต่เมื่อพิจารณาอำนาจในการนำแล้ว ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ฝ่ายของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งมีมวลชนส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางนั้นมีอำนาจมากกว่า เนื่องจากองค์กรภาคประชาชนที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นองค์กรขนาดเล็ก ไม่ได้มีฐานมวลชนขนาดใหญ่สนับสนุนเท่าใดนัก และบางองค์กรก็เข้าร่วมเฉพาะในนามโดยไม่มีมวลชนมาเข้าร่วมด้วย³⁸ และที่สำคัญขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เลือกว่าจะสร้างแนวร่วมกับชนชั้นกลางมากกว่าที่จะลงไปสร้างแนวร่วมกับประชาชนระดับล่าง ซึ่งเห็นได้จากการเดินขบวนไปที่สยามสแควร์และสีลม ดังนั้นคนที่เข้าร่วมการชุมนุมและเดินขบวนด้วยในแต่ละครั้งจึงเป็นคนที่ติดตามการเคลื่อนไหวของสนธิมาก่อนทั้งสิ้นและส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าเป็นชนชั้นกลาง

³⁸ สัมภาษณ์ นิตริตน์ ทรัพย์สมบูรณ์, 7 กันยายน 2552.

(ค) ลักษณะการนำของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย:
เสียงที่ไม่เท่ากันในหมู่แกนนำ

เมื่อพิจารณาอำนาจในการนำภายในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยแล้วนั้น จะสังเกตเห็นได้ว่ากระบวนการในการตัดสินใจ แม้จะขึ้นอยู่กับ 5 แกนนำเป็นหลัก โดยมีตัวแทนจากองค์กรภาคประชาชน 21 องค์กรทำหน้าที่ในการระดมประเด็นปัญหาความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองและทิศทางการเคลื่อนไหวเพื่อนำขึ้นสู่การตัดสินใจของทั้ง 5 แกนนำ แต่ในวงของทั้ง 5 แกนนำนั้นมียุทธศาสตร์ตัดสินใจที่ไม่เท่ากัน ทั้งนี้ฝ่ายของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งมีมวลชนส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางมีอำนาจมากกว่า เนื่องจากแกนนำ 3 คน คือ นายพิภพ ธงไชย นายสมศักดิ์ โกศัยสุข และนายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ ที่มาจากองค์กรภาคประชาชน ซึ่งเข้าร่วมในขบวนการพันธมิตรฯ ส่วนใหญ่เป็นองค์กรขนาดเล็ก ไม่ได้มีฐานมวลชนขนาดใหญ่สนับสนุนเท่าใดนัก และบางองค์กรก็เข้าร่วมเฉพาะในนามโดยไม่มีมวลชนมาเข้าร่วมด้วย ทำให้ลักษณะการนำของขบวนการพันธมิตรฯ สะท้อนดุลอำนาจในแนวร่วมระหว่างชนชั้นที่โน้มเอียงไปทางนายทุนและชนชั้นกลาง เพราะตัวแทนของชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลางมีอำนาจมากกว่าตัวแทนจากภาคประชาชน ดังนั้นผู้มีอิทธิพลสูงสุดในการกำหนดแนวทางต่างๆ คือ นายสนธิ ลิ้มทองกุล นายทุนสื่อจากเครือข่ายผู้จัดการ ในขณะที่ตัวแทนภาคประชาชนมีหุ้นส่วนน้อย³⁹

นอกจากนี้ นายสนธิ ลิ้มทองกุล มักใช้อำนาจจากการลงทุนทางด้านเวที ทำการทุบตีะให้คนอื่นคล้อยตาม เช่น ในคราวที่เคลื่อนไหวขบวนครั้งแรกจากสนามหลวงไปอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2549 ในที่ประชุมแกนนำนั้น พล.ต.จำลอง คัดค้านการเคลื่อนไหวขบวนด้วยเกรงว่าจะเป็นการเดินไปสู่กับดักของรัฐบาล อีกทั้งการชุมนุมในคืนวันจันทร์เป็นการชุมนุมที่คนเข้าร่วมน้อย อาจจะทำให้ภาพดูไม่มีพลัง คนอื่นๆ ไม่ตัดสินใจ แต่นายสนธิตัดสินใจสั่งเคลื่อนขบวน ในขณะที่สมาชิกกองทัพธรรมของ พล.ต.จำลอง ยังนอนอยู่ในกระโจมไม่ออกมาเดินด้วย เมื่อปรากฏว่าการเคลื่อนไหวขบวนเป็นไปอย่างเรียบร้อย ไม่มีความรุนแรงดังที่กังวล ยิ่งทำให้ภาพการนำของสนธิในขบวนการพันธมิตรฯ สูงขึ้นจนไม่มีใครทัดทานได้⁴⁰

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแกนนำคนอื่นๆ จะมีประสบการณ์การเคลื่อนไหวมวลชนมาก่อน แต่ก็ไม่ได้มีอิทธิพลอะไรในกระบวนการตัดสินใจ เช่น **พิภพ ธงไชย** ถึงแม้จะเป็นผู้อาวุโสในขบวนการเอ็นจีโอ แต่ก็ห่างเหินจากสมาชิกเครือข่ายต่างๆ ในระดับรากหญ้าและในภูมิภาค ไม่ใช่คนที่ประสานการชุมนุมใหญ่ๆ ของเอ็นจีโอและเครือข่ายภาคประชาชน เช่น กรณีการประท้วง

³⁹ ใจ อึ๊งภากรณ์, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย, หน้า 308.

⁴⁰ สุกฤษณ์ กาญจนชูชาติ, "ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูป: กับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบฟุ้งฟิง," : 178.

FTA ที่เขียนใหม่เมื่อเดือนมกราคม 2549 อย่างไรก็ตามผู้นำเอ็นจีโอหลายคนสามารถระดมคนมาเข้าร่วมกับขบวนการพันธมิตรฯ ได้ระดับหนึ่ง เพราะใกล้ชิดชาวบ้านหรือสมาชิกเครือข่าย คนเหล่านี้พยายามช่วยสนับสนุนพิภพ เพราะเคารพและเกรงใจเขาในฐานะผู้นำอาวุโสของภาคประชาชน แต่บ่อยครั้งต้องไปเถียงและชักชวนให้ชาวบ้านในเครือข่ายต่างๆ มาร่วมการประชุม เพราะมีความไม่สบายใจอยู่ในระดับรากหญ้า ซึ่งบางครั้งก็ยิ่งเถียงสำเร็จบางครั้งก็ไม่สำเร็จ⁴¹ ส่วน**สมศักดิ์ โกศัยสุข** ที่อาจกล่าวได้ว่าโชคชะตในการเคลื่อนไหวมากกว่านายสนธิ ลิ้มทองกุล และยังเป็นผู้อาวุโสของขบวนการสหภาพแรงงาน มีบทบาทและมวลชนในคณะกรรมการสมานฉันท์แรงงาน ซึ่งถือได้ว่ามีมวลชนมากกว่าพิภพ ธงไชย แต่ความสามารถของสมศักดิ์ที่จะดึงสหภาพแรงงานในซีกโรงงานเอกชนมีน้อยมาก แม้ในรัฐวิสาหกิจสมศักดิ์มีอิทธิพลสูงกว่า แต่ก็ยังไม่สามารถจะดึงสหภาพแรงงานการรถไฟออกมาเป็นจำนวนมากได้⁴² และถึงแม้สมศักดิ์ จะพาพนักงานรัฐวิสาหกิจส่วนหนึ่งมาช่วยงานรักษาความปลอดภัยและสวัสดิการ แต่ขบวนการแรงงานไม่ได้ปรากฏตัวอย่างชัดเจนในการเคลื่อนไหว ทั้งนี้การเดินทางมาร่วมชุมนุมของพนักงานรัฐวิสาหกิจจะมีลักษณะเป็นครั้งคราวเท่าที่สามารถลงงานได้⁴³ ในกรณีภาคการเกษตรก็เช่นเดียวกัน **สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์** ไม่สามารถดึงขบวนการเกษตรกรมาร่วมชุมนุมได้⁴⁴ เพราะคนในชนบทจะไม่ได้อะไรเลยจากข้อเรียกร้องหลักของขบวนการพันธมิตรฯ ซึ่งบำรุง คะโยธา ที่ปรึกษาสัมชัชชาคนจนซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนที่เคยมีประสบการณ์ในการระดมมวลชนรากหญ้าต่อสู้กับรัฐบาลมาก่อน ตั้งข้อสังเกตว่าประชาชนที่ถือว่าเป็นกลุ่มรากหญ้าในชนบทส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วม เพราะพวกเขายังพอใจที่จะสนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ และยังคงมองเห็นผลประโยชน์จากการบริหารของ พ.ต.ท.ทักษิณ⁴⁵

อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยขององค์กรภาคประชาชนในช่วงแรกนั้นยังมีการดุลอำนาจระหว่างฝ่ายนายสนธิ ลิ้มทองกุล และฝ่ายองค์กรภาคประชาชนอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากการเข้าร่วมในช่วงแรกยังคงเป็นการอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะต่างฝ่ายต่างตกอยู่ในสถานการณ์ที่ “ไปไม่รอด” ทำให้ต้องเข้ามาทำแนวร่วมระหว่างชนชั้นกัน แต่เมื่อการประชุมเคลื่อนไหวดำเนินไปได้ในระยะหนึ่ง ภาวะดุลอำนาจระหว่าง

⁴¹ ใจ อึ๊งภากรณ์, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย, หน้า 309.

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 308.

⁴³ สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, “ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูป: กับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบฟุ้งฟิง,”: 178.

⁴⁴ ใจ อึ๊งภากรณ์, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย, หน้า 308.

⁴⁵ สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, “ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูป: กับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบฟุ้งฟิง,”: 177.

กันนั้นได้หายไป จึงทำให้ความเป็นตัวของตัวเองของฝ่ายภาคประชาชนหมดไป⁴⁶ ถูกฝ่ายนายสนธิ ลิ้มทองกุลกลืนกลาย จนทำให้ในที่สุดดุลอำนาจนำตกอยู่แก่ฝ่ายนายสนธิ ลิ้มทองกุล

ปัญหาสำคัญที่ทำให้ดุลอำนาจนำของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยโน้มเอียงไปทางฝ่ายนายสนธิ ลิ้มทองกุล คือ ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ไม่ได้กระตือรือร้นที่จะเพิ่มการมีส่วนร่วมของสหภาพแรงงาน เกษตรกร และมวลชนชนชั้นล่าง ซึ่งเป็นฐานมวลชนของฝ่ายภาคประชาชน ทั้งนี้บนเวทีของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยไม่ได้มีการชูประเด็นหลักที่ให้ประโยชน์แก่มวลชนชนชั้นล่างอย่างจริงจังนัก ข้อเรียกร้องส่วนใหญ่จะเป็นประเด็นของชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลางเป็นหลัก⁴⁷ ดังนั้นปัญหาการทำแนวร่วมระหว่างชนชั้น การชูประเด็นหลัก และการสร้างฐานมวลชน จึงเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกัน เพราะถ้าประเด็นหลักของการเคลื่อนไหวไม่ให้ประโยชน์กับคนชนชั้นล่าง เป้าหมายการระดมมวลชนจะย้ายไปที่ชนชั้นกลาง ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนว่าขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมุ่งเน้นการไปปลุกระดมมวลชนชนชั้นกลางที่ถนนสีลมและสยามสแควร์ ยุทธศาสตร์แบบนี้ยิ่งทำให้อำนาจต่อรองของฝ่ายภาคประชาชนในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยอ่อนกำลังลง แต่จะเป็นการไปเพิ่มอำนาจให้กับฝ่ายนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นกลางและชนชั้นนายทุนในแนวร่วมระหว่างชนชั้นแทน

(ง) “สื่อ” กับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: การมีอำนาจเหนือกว่าของชนชั้นกลาง

คงต้องยอมรับว่า “ปรากฏการณ์สนธิ” ซึ่งใช้เวลาเพียง 6 เดือนนับตั้งแต่เดือนกันยายน 2548 ถึงกุมภาพันธ์ 2549 ในการบ่มเพาะกระแสการต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และเป็นผลพวงที่เกิดการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญญาณครั้งแรก จนเกิดเป็นข้อสังเกตที่น่าสนใจว่าภายในระยะเวลาอันสั้นทำไมจึงสามารถสร้างกระแสได้มากมายเพียงนั้นจนสามารถนำไปสู่การตื่นตัวอย่างกว้างขวางของมวลชนชนชั้นกลาง ขณะเดียวกันก็เกิดการเปรียบเทียบถึงการทำงานที่ผ่านมาขององค์กรภาคประชาชน ซึ่งมีการเคลื่อนไหวและฝังตัวในหลายๆ พื้นที่ของสังคมมาเป็นเวลานานหลายสิบปี แต่กลับไม่เคยเกิดภาวะตื่นตัวทางการเมืองมากเท่านี้มาก่อน จึงเป็นสิ่งที่น่าวิเคราะห์ว่า ปัจจัยอะไรที่ทำให้เกิดผลสะท้อนทางสังคมได้มากถึงเพียงนี้ และทำให้ฝ่ายของนายสนธิ ลิ้มทองกุลมีอำนาจนำเหนือกว่าแกนนำคนอื่นๆ ในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

⁴⁶ สัมภาษณ์ นิตริตน์ ทรัพย์สมบูรณ์, 7 กันยายน 2552.

⁴⁷ ใจ อึ๊งภากรณ์, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย, หน้า 308.

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ลักษณะคุณอำนาจในการนำของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยโน้มเอียงไปทางฝ่ายของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่มีมวลชนชนชั้นกลางเป็นผู้สนับสนุนหลักนั้น คือ การครอบครอง “สื่อ” ในเครือข่ายผู้จัดการ โดยเฉพาะเอสทีวี (ASTV) วิทยุ (คลื่นยามเฝ้าแผ่นดิน FM 97.75) เว็บไซต์ผู้จัดการ (www.manager.co.th) และหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน/ผู้จัดการรายสัปดาห์ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่สามารถยึดกุมพื้นที่การรับรู้ของประชาชน และกระจายข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนสามารถรับรู้ถึงสารที่ต้องการสื่อแม้จะไม่ได้มาร่วมชุมนุมก็สามารถสร้างความรู้สึกเสมือนจริงให้กับผู้ชมทางบ้านได้

นายสุริยะใส กตะศิลา เลขานุการ ครป. และผู้ประสานงานขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กล่าวว่า

“คุณสนธิมีปัจจัยพิเศษที่ได้เปรียบองค์กรภาคประชาชน คือ มีอำนาจสื่อ ทั้งวิทยุ หนังสือพิมพ์ คุณสนธิใช้สื่อในมือของตัวเองมาเป็นกระบอกเสียงให้กับการอธิบาย ทำให้เป็นพลังที่เป็นขั้นตอน มีทิศทางชัดเจน มีเป้าหมายที่แน่นอน จึงเกิดผลกระทบในวงกว้างมากกว่าที่ภาคประชาชนนำมา บวกกับลักษณะของคุณสนธิที่มีอำนาจในการวิเคราะห์และการอธิบายที่มีพลัง ฉะนั้น “ปรากฏการณ์สนธิ” จึงเป็นปรากฏการณ์ที่เร่งความคิดที่แตกฉานชานเชนของคนในสังคมให้ เป็นกลุ่มก้อนว่ารัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลที่ไม่ชอบธรรมอย่างไร และหลายคนก็เคลื่อนไหวจัดตั้งรณรงค์โดยอาศัยข้อมูลของคุณสนธิก็มากมาย ตรงนี้ผมคิดว่า เป็นข้อได้เปรียบ”⁴⁸

และ “สิ่งที่ทำให้สนธิ ลิ้มทองกุล สามารถสื่อสารกับชนชั้นกลางได้ดี ในขณะที่ ครป. พยายามทำแต่ทำไมไม่สำเร็จ มาจากปัจจัย 2 ประการ คือ หนึ่งสนธิ ลิ้มทองกุลมีทรัพยากรสื่อในมือ อยากสื่อสารเมื่อไหร่ก็ได้ อยากจะขยายผลให้มีเป็นตอน เป็นภาคก็ได้ ขณะที่ ครป. พุดหรือพยายามอธิบายแนวคิดอะไรออกไป สื่อก็อาจจะพิจารณาเพียงบางย่อหน้าไปลง หรือลงให้ครั้งนี้แล้ว อีก 3 ปีค่อยไต่ล่อมมาใหม่ เราก็ไม่สามารถสร้างพลังการสื่อสารที่ต่อเนื่องได้ สอง ต้องยอมรับว่าสนธิมีจุดเด่นในการสรุปประเด็นและสามารถประดิษฐ์ภาษาได้ยอดเยี่ยม”⁴⁹

⁴⁸ “ภาคประชาชนกับปรากฏการณ์สนธิ มองเพื่อวันข้างหน้า,” ผู้จัดการรายวัน(27 กุมภาพันธ์ 2549): 33, 34.

⁴⁹ สุริยะใส กตะศิลา, “หลังจากพันธมิตรฯ หลังวันรัฐประหาร และหลังรัฐบาลสุรยุทธ์,” หน้า 353.

สอดคล้องกับความคิดเห็นของ รสนา ไตสีตระกูล ประธานเครือข่าย 30 องค์การต่อต้านคอร์รัปชัน ที่กล่าวว่า การที่นายสนธิมีสื่อของตัวเองในมือทำให้ประชาชนบางคนที่กระหายในเรื่องข้อมูลและไม่สามารถฟังฟรีทีวีได้ ก็จะไปฟังเอเอสทีวีแทน นั่นทำให้สื่อในเครือข่ายผู้จัดการเรตติ้งพุ่งกระชูด หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ซีดีรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรที่นายสนธิใช้ก็เป็นเรื่องใหม่และเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่ภาคประชาชนควรเรียนรู้วิธีการตรงนี้ไว้ นอกจากนี้ประเด็นที่นายสนธิจุดขึ้นมาในเรื่องคอร์รัปชัน เป็นประเด็นที่สามารถจุดความสนใจต่อชนชั้นกลางในเมืองได้ ในจังหวัดที่สื่อเกือบทั้งหมดถูกแทรกแซงโดยรัฐบาล ดังนั้น เมื่อประเด็นต่อติดจึงใช้เวลาไม่นานในการสร้างกระแส และอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ การเคลื่อนไหวของนายสนธิเป็นการเคลื่อนไหวแบบมีสื่อในระบบทุนนิยมจึงสามารถต่อสู้กับทุนนิยมแบบทักษิณได้ ดังนั้นการใช้เวลาแค่ 6 เดือนในการทำให้สังคมสูงงอมขึ้นมาระดับหนึ่งนั้นถือได้ว่าเป็นการรวมพลังที่เคยกระจัดกระจายของประชาชนให้เข้ามาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน เพราะการรับรู้ของประชาชนไม่ใช่เพียงแค่รับรู้จากนายสนธิเท่านั้น แต่ความรับรู้มันมีอยู่แล้ว แต่มีอย่างกระจัดกระจาย ซึ่งนายสนธิได้ทำให้ความรับรู้เหล่านั้นตกผลึกจากอำนาจสื่อที่มีในมือ⁵⁰

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้ปรากฏการณ์สนธิสามารถจุดกระแสสังคมได้ โดยที่ภาคประชาชนกลับไม่สามารถสร้างขึ้นมาได้นั้น ในมุมมองของ รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร⁵¹ กลับมองว่าภาคประชาชนเองก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่อยู่เบื้องหลัง กล่าวคือ การเมืองภาคประชาชนได้ปูทางให้ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเกิดขึ้นมา เพราะในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา การที่มีคนไปทำงานภาคประชาชน ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มเอ็นจีโอ (NGOs) กลุ่มสมัชชาคนจน หรือกลุ่มเกษตรกร นับได้ว่าเป็นการปูพื้นฐานให้คนจำนวนหนึ่งเข้าใจในสิทธิของตัวเองและตระหนักในความสำคัญของประชาธิปไตยที่ไม่ใช่เฉพาะเรื่องของรูปแบบเท่านั้น ดังนั้นการที่นายสนธิ ล้มทองกุล ใช้เวลาเพียงไม่กี่เดือนในการจุดกระแสสังคมให้มีการเคลื่อนไหวขับไล่รัฐบาลได้นั้น ก็เนื่องมาจากการที่องค์กรภาคประชาชน เช่น เอ็นจีโอ (NGOs) ได้ลงพื้นที่และสร้างความตื่นตัวให้กับชุมชน ซึ่งทำให้เมื่อมีการเปิดกระแสความไม่ชอบมาพากลของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงมีประชาชนกลุ่มหนึ่งเข้าร่วมเคลื่อนไหว และสามารถรวมตัวกันผลักดันเป็นพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ อย่างไรก็ตามการที่นายสนธิ ล้มทองกุลมีสื่อ

⁵⁰ “ภาคประชาชนกับปรากฏการณ์สนธิ มองเพื่อวันข้างหน้า,” ผู้จัดการรายวัน(27 กุมภาพันธ์ 2549): 33, 34.

⁵¹ สัมภาษณ์ ไชยันต์ ไชยพร, 21 ตุลาคม 2552. และ วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, “สัมภาษณ์ ไชยันต์ ไชยพร: เราไม่ควรเอาตัวของเราไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรับรองการกระทำคามผิดทางการเมืองของผู้ंना” ใน October ปฏิวัติ 2549, ภาณุ โตรสุริยธรรมา,บรรณาธิการ.พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ : Openbooks, 2550), หน้า 188.

อยู่ในมือ ยิ่งเป็นการทำให้ประเด็นเรื่องการเมืองมีผลประโยชน์ทับซ้อนและการไม่จงรักภักดีต่อสถาบัน
กษัตริย์ที่จุดขึ้นนั้นติดเร็วมากขึ้น

ในขณะที่นายสนธิ ลิ้มทองกุล มีสื่อในมือซึ่งเป็นข้อได้เปรียบในการเคลื่อนไหว
ทางการเมือง แต่ในทางกลับกันจุดอ่อนของภาคประชาชนที่ผ่านมามีตลอดคือ การขาดพื้นที่บนสื่อ
กระแสหลัก แม้ภาคประชาชนจะเป็นผู้บุกเบิกการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนก็ตาม แต่ก็ยังไม่
สามารถทำให้ประเด็นการเคลื่อนไหวของฝ่ายภาคประชาชนกลายเป็นประเด็นหลักของ
ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ นายสุริยะใส กตะศิลา⁵² กล่าวว่า*“การที่องค์กร
ภาคประชาชนไม่มีสื่อเป็นของตัวเอง ทำให้มีพื้นที่และช่องทางในการนำเสนอแนวคิดของฝ่ายภาค
ประชาชนได้น้อย แม้จะมีโอกาสไปพูดในสื่อฟรีทีวีของรัฐบาล แต่วาระของฝ่ายภาคประชาชน
มักจะหลุดอยู่เรื่อย ๆ”* ดังนั้นถึงแม้ฝ่ายภาคประชาชนจะทำงานมานานแต่ดูเหมือนว่าไม่สามารถ
ขยายข้อเรียกร้องหรือประเด็นปัญหาของภาคประชาชนได้ดีเท่าที่ควร ปัญหานี้อาจเป็นเพราะการ
เคลื่อนไหวของภาคประชาชน ส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนไหวเฉพาะกลุ่มเฉพาะประเด็นและเฉพาะ
พื้นที่ ซึ่งไม่ได้เจาะจงปัญหาแบบภาพรวม หรือภาพใหญ่ ดังเช่นที่นายสนธิ ลิ้มทองกุล จับประเด็น
เรื่องปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนหรือการทุจริตคอร์รัปชันที่สามารถสร้างความรู้สึกร่วมให้แก่ชนชั้น
กลางได้ ซึ่งการที่นายสนธิมีสื่อในมือทำให้สามารถเข้าถึงระดับข้อมูลเหล่านี้ได้ดีกว่า ด้วยเหตุนี้จึง
ทำให้การจุดประเด็นของนายสนธิ ลิ้มทองกุล สามารถเข้าถึงชนชั้นกลางได้อย่างรวดเร็ว และทำให้
ชนชั้นกลางกลายเป็นพลังมวลชนที่สำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตร
ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

ความได้เปรียบของฝ่ายนายสนธิในการมี “สื่อ” อยู่ในมือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้
ฝ่ายชนชั้นกลางมีอำนาจนำในการเคลื่อนไหวภายในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อ
ประชาธิปไตย เนื่องจากสื่อเป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพในการสร้างความยอมรับทาง
อุดมการณ์ และช่วยต่อยอด ผลผลิตซ้ำ และขยายผลของภาคปฏิบัติการทางอุดมการณ์ต่าง ๆ เพื่อ
ธำรงรักษาสถานะการครองอำนาจนำของชนชั้นที่ครอบครองสื่อ⁵³ และจากบทสรุปของมาร์คส์ที่
พิจารณาฐานะของ “สื่อ” ในแง่กลไกทางสังคมชนิดหนึ่งพบว่า *“ชนชั้นใดมีอำนาจในการครอง
ครองปัจจัยในการผลิตวัตถุ ก็ย่อมมีอำนาจในการควบคุมปัจจัยในการผลิตความคิดของ*

⁵² “ภาคประชาชนกับปรากฏการณ์สนธิ มองเพื่อวันข้างหน้า,” ผู้จัดการรายวัน(27 กุมภาพันธ์ 2549): 33, 34.

⁵³ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*
(กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2551), หน้า 182-183.

สังคมไปด้วย⁵⁴ ดังนั้น สื่อในฐานะปัจจัยการผลิตความคิดอย่างหนึ่งของสังคมจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญให้กับชนชั้นที่สามารถครอบครองสื่อ (เช่น ชนชั้นนำ ชนชั้นนายทุน หรือชนชั้นที่ได้เปรียบมีอภิสิทธิ์และมีอำนาจในสังคม) นำเอาไปใช้ในการจัดการกับคนกลุ่มอื่นๆ ที่เป็นคู่แข่งได้

อันโตนิโอ กรัมสกี (A.Gramsci)⁵⁵ นักมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo-marxist) ชาวอิตาลีเป็นผู้เสนอแนวคิด “การครองอำนาจนำ” (Hegemony) ซึ่งเป็นกระบวนการในการหลอมรวม (combination) การใช้กำลัง (force) และการสร้างฉันทานุมัติ (consent) เป็นกระบวนการทางสังคมที่กรัมสกีเรียกว่าสงครามทางความคิด (war of position) ซึ่งเป็นการทำให้สังคมเข้าใจหรือรับรู้จุดยืนของการเคลื่อนไหว (war of movement) โดยใช้สื่อเพื่อครอบงำความคิดและสร้างมวลชนให้กลายเป็นแนวร่วมทางอุดมการณ์ ทั้งนี้กรัมสกีเห็นว่าในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์อาจจะเกิดกลุ่มทางประวัติศาสตร์ (Historical block) ที่เกิดจากกลุ่มต่างๆ ชนชั้นต่างๆ ที่มารวมมือกันเพื่อต่อสู้กับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งในบริบทของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้น คือ การทำแนวร่วมระหว่างชนชั้นที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลางฝ่ายหนึ่ง กับกลุ่มองค์กรภาคประชาชนอีกฝ่ายหนึ่ง โดยกลุ่มที่สามารถทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการสร้างกลุ่มทางประวัติศาสตร์ (Historical block) ได้นั้นจำเป็นจะต้องดำเนินการทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และจริยธรรม เพื่อโน้มน้าวให้กลุ่มชนชั้นอื่นๆ เข้ามาสมานฉันท์ด้วย ซึ่งหากใช้มุมมองของกรัมสกีพิจารณาว่าคนกลุ่มไหนคือกลุ่มคนที่สามารถสร้างวาทกรรมขึ้นมาครอบงำการเคลื่อนไหว และทำให้วาทกรรมที่ถูกสร้างนั้นเป็นวาทกรรมร่วมของการเคลื่อนไหว คำตอบคือกลุ่มคนที่เป็แกนกลางในกลุ่มประวัติศาสตร์ที่ใช้ “สื่อ” ในการโน้มน้าวรวบรวมกลุ่มประวัติศาสตร์ขึ้นมาตนเอง ด้วยเหตุนี้รูปธรรมที่ชัดเจนที่สุดของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยคือการที่ขบวนการพันธมิตรฯ พยายามทำให้วิกฤตของตนเองกลายเป็นวิกฤตของส่วนรวม เราจึงเห็นการขยายตัวของมวลชนอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นมวลชนที่เข้าร่วมชุมนุมหรือมวลชนที่รับฟังข่าวสารอยู่ที่บ้าน

ดังนั้น “สื่อ” ที่ฝ่ายนายสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นผู้ครอบครองอยู่นั้น ได้กลายเป็นจุดเชื่อมที่สำคัญของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับภาษา สัญลักษณ์ และวาทกรรมชุดหนึ่ง (วาทกรรมแบบกษัตริย์นิยมซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงต่อไป) และยังเกี่ยวข้องกับระบบการรับรู้ของมวลชนที่เข้าร่วมกับขบวนการพันธมิตรฯ ในรูปแบบต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่สถานีโทรทัศน์ดาวเทียมเอเอสทีวี

⁵⁴ กาญจนา แก้วเทพ, การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory): แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.), 2540), หน้า 13.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

เว็บไซต์ผู้จัดการ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และเวทีการชุมนุมของขบวนการพันธมิตรฯ ที่ใช้การสื่อสารเป็นรูปแบบของการ “ผลิตซ้ำ” ความเป็นพันธมิตรฯ อยู่ตลอดเวลา⁵⁶ จนมีการเรียกการชุมนุมของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยว่า “มีอบทีวี”⁵⁷

ยิ่งไปกว่านั้น การที่จะทำความเข้าใจให้กระจ่างชัดต่อการมีอำนาจนำในขบวนการเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยของฝ่ายนายสนธิ ลิ้มทองกุลนั้น สุวินัย ภรณวลัย เสนอให้ใช้การวิเคราะห์โดยใช้มโนทัศน์เรื่องปัญญาชนออกแกนิก⁵⁸ ซึ่งตามทฤษฎีของกรั้มที่เรียกว่า Organic Intellectual กล่าวคือ เป็นปัญญาชนที่เป็นตัวแทนของชนชั้น หรือกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ การสร้างสรรค์แนวคิดและการเผยแพร่แนวคิดของพวกเขาจะผูกติดกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มหรือชนชั้นหนึ่งอย่างแนบแน่น เราจะพบบทบาทของ Organic Intellectual ปรากฏอยู่ในพื้นที่ของสื่อมวลชนอย่างสม่ำเสมอ เพราะสื่อมวลชนเป็นกลไกที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งในการต่อสู้ด้านแนวคิดและวัฒนธรรมในระดับสังคมวงกว้าง⁵⁹ ดังนั้นเมื่อเราหันไปวิเคราะห์บทบาทของผู้คนต่างๆ ที่แสดงบทบาทอย่างเอกรายงานในขบวนการพันธมิตรฯ เราจะเห็นว่าผู้ประกาศข่าวของเอเอสทีวี พิธีกรสนทนารายการข่าวการเมืองของเอเอสทีวี ผู้จัดรายการวิทยุของสื่อผู้จัดการ ศิลปินที่ขึ้นแสดงบนเวทีของพันธมิตรฯ ผู้ประสานงานเครือข่ายต่างๆ นักคิดนักเขียน นักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้คนเหล่านี้ล้วนแสดงบทบาทเป็น Organic Intellectual ตามนิยามของกรั้มที่⁶⁰

จากมุมมองของการครอบครองสื่อ และ Organic Intellectual เช่นนี้ ทำให้เราสามารถทำความเข้าใจได้ว่า ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเป็นขบวนการทางการเมืองที่แม้จะเป็นการทำแนวร่วมระหว่าง 2 ชนชั้นที่สำคัญ แต่อำนาจนำในการเคลื่อนไหวกลับตกอยู่กับฝ่ายของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งมีชั้นกลางเป็นมวลชนหลักที่ค้ำจุนขบวนการเอาไว้ในการต่อสู้กับระบอบทักษิณซึ่งเป็นตัวแทนของทุนนิยมสามัญในสายตาของฝ่ายพันธมิตรฯ

⁵⁶ สุวินัย ภรณวลัย, พรรคพันธมิตร, หน้า 77.

⁵⁷ สัมภาษณ์ นัสเซอร์ ยีหมะ, 25 กันยายน 2552.

⁵⁸ สุวินัย ภรณวลัย, พรรคพันธมิตร, หน้า 226.

⁵⁹ กาญจนา แก้วเทพ, การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory): แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย, หน้า 95.

⁶⁰ สุวินัย ภรณวลัย, พรรคพันธมิตร, หน้า 227.

(จ) กลุ่มตัวอย่างชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

มวชนกลุ่มตัวอย่างชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในช่วงปี พ.ศ.2549 ที่ใช้ศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ แม้จะไม่ใช่วัตถุแทนของมวชนชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ ทั้งหมด แต่มวชนแต่ละกลุ่มก็สามารถสะท้อนให้เห็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดไปตามยุคสมัยในแต่ละช่วงเวลา มีอุดมการณ์ มีภูมิหลังอันน่าสนใจ ที่หล่อหลอมให้พวกเขากลายเป็นคนเสื้อเหลือง หรือมวชนชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

การวิเคราะห์มวชนในที่นี้ ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ ชนชั้นกลางเก่า และชนชั้นกลางใหม่ ตามการนิยามชนชั้นกลางของอิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะมวชนชนชั้นกลางที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กล่าวคือ

- **กลุ่มชนชั้นกลางเก่า** ซึ่งประกอบไปด้วย *นักธุรกิจ/ผู้ประกอบการรายย่อย* ที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จัดเป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่มีอำนาจในการครอบครองปัจจัยการผลิต เพราะเป็นเจ้าของกิจการขนาดย่อม ผลิตสินค้าด้วยเงินทุนของตัวเองได้ โดยกิจการนั้นไม่ได้มีลักษณะใหญ่โตเหมือนกิจการของนายทุน หรือเป็นกิจการแบบทุนข้ามชาติ นอกจากนี้ ยังเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะการจ้างงานตนเองและมีลักษณะการจ้างแรงงานด้วย ซึ่งหมายถึงในกิจการขนาดย่อมหนึ่งๆ นั้นเจ้าของกิจการจะเป็นผู้ที่เข้ามาควบคุมดูแลกระบวนการผลิตด้วยตัวเองรวมทั้งเป็นแรงงานในกระบวนการผลิตด้วย

ภูมิหลังความสนใจในเรื่องการเมือง และการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางกลุ่มนี้ต่างก็ให้ความสนใจประเด็นทางการเมืองมาตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนักธุรกิจ/ผู้ประกอบการบางราย เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองในเหตุการณ์ทางการเมืองเหล่านั้นด้วย อย่างไรก็ตามเหตุผลเบื้องหลังที่ทำให้ชนชั้นกลางกลุ่มนี้ตัดสินใจลุกขึ้นสู้กับระบอบทักษิณและเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยคือประเด็นการทุจริตคอร์รัปชันและการมีผลประโยชน์ทับซ้อนของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยที่อาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของประเทศไทย⁶¹

⁶¹ สัมภาษณ์ สุวิกรม ภรณ์วลัย, 13 ตุลาคม 2552. , สัมภาษณ์ ปรีดา เตียสุวรรณ, 23 ตุลาคม 2552.

อย่างไรก็ตามบทบาททางการเมืองที่โดดเด่นของชนชั้นกลางกลุ่มนี้ในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย คือ บทบาทของกลุ่ม “ชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตย” โดยเป็นการรวมตัวของนักธุรกิจ เอสเอ็มอี และผู้ประกอบการรายย่อย ที่มีความคิดเห็นในทำนองเดียวกันว่าการบริหารประเทศของ พ.ต.ท.ทักษิณ ในช่วงที่ผ่านมา ี้อผลประโยชน์ต่อพวกพ้อง ทำให้ทุกภาคส่วนเจ็บปวดและได้รับผลกระทบ จึงไม่ต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณ อยู่ในอำนาจอีกต่อไป พวกเขาจึงเป็นนักธุรกิจกลุ่มแรกที่ออกมาเรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณลาออกและเว้นวรรคทางการเมือง⁶² ทั้งนี้ชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตยก่อตั้งขึ้นเมื่อช่วงที่เกิดเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ซึ่งเป็นเหตุการณ์การต่อต้านกระแสเผด็จการ รสช. โดยมีนายประสาร มฤคพิทักษ์ และนายปรีดา เตียสุวรรณ์ เป็นแกนนำคนสำคัญในการก่อตั้งในปี 2536 และได้ร่วมผลักดันให้เกิด “เครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (SVN social venture network) ในเวลาต่อมา จึงทำให้ทั้งสองคนได้พบกับบุคคลอย่าง นายอานันท์ ปันยารชุน ส.ศิวลักษณ์ ธีรยุทธ บุญมี พิภพ ธงไชย และนักวิชาการอีกมากมาย ซึ่งทั้งนายประสาร มฤคพิทักษ์ และนายปรีดา เตียสุวรรณ์ มีบทบาทขับเคลื่อนกับกลุ่ม “เพื่อนอานันท์” จนช่วงหนึ่งภาพลักษณ์ของนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง 2 สมัย ได้รับการยอมรับจากชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ⁶³ นอกจากนี้ชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตยยังเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่องในช่วงรัฐบาล พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ภายใต้ชื่อ “สีลมสีเขียว” เพื่อร่วมรณรงค์สนับสนุนให้ผ่านร่างรัฐธรรมนูญปี 2540⁶⁴

ต่อมาในปี 2549 มีบทบาทร่วมกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในการขับไล่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นับตั้งแต่การชุมนุมโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล “แบบนำเดี่ยว” ในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า โดยมีแกนนำสำคัญประกอบไปด้วย นายประสาร มฤคพิทักษ์ ประธานชมรมฯ นายปรีดา เตียสุวรรณ์ ผู้ประสานงานชมรมฯ นายมนตรี ศรีไพศาล ฝ่ายวิชาการของชมรมฯ นายวิบูลย์ อิงคากุล นายไกร ตั้งสง่า นายทวีศักดิ์ ณ ตะกั่วทุ่ง นายวิไล เตชะไพฑูริย์ นายสมชาติ ศุภบัณฑิต นายสุวิทย์ เตชะรินทร์ ดร.วุฒิพงษ์ เปรียบจริยวัฒน์ นายจิระชัย ปัญญาพินิจกุล และนางสาววิภา ภาณุโณไชติวงศ์⁶⁵ โดยแสดงจุดยืนเรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออกและเว้นวรรคทางการเมือง โดยนายประสาร มฤคพิทักษ์ กล่าวว่า

⁶² “นักธุรกิจร่วมพันธมิตรขับทักษิณ,” *กรุงเทพธุรกิจ*(17 มีนาคม 2549): 1, 4.

⁶³ “ตื่นแล้วนักธุรกิจเพื่อมวลชน” *เนชั่นสุดสัปดาห์*(13 กุมภาพันธ์ 2549): 14-15.

⁶⁴ “ประสาร มฤคพิทักษ์ รวมพลังนักธุรกิจเดินหน้าเพื่อประชาธิปไตย,” *ผู้จัดการรายวัน*(20 มีนาคม 2549): 33-34.

⁶⁵ “นักธุรกิจรวมพลังยึดสีลม 16 มีนาคม นัดชุมนุมกดดันทักษิณเว้นวรรค,” *กรุงเทพธุรกิจ*(14 มีนาคม 2549): 3.

“เรามีได้รั้งเกี่ยว แต่เราต้องการตรวจสอบเพื่อความสง่างาม ซึ่งทางชมรมฯ เชื่อว่าประชาธิปไตยที่มั่นคงโปร่งใสทำให้เศรษฐกิจไทยเจริญรุ่งเรือง”⁶⁶

ทั้งนี้ประเด็นคำถามที่ชมรมฯ ต้องการให้ทักษิณตอบ คือ 1) การใช้อำนาจรัฐเอื้อประโยชน์ส่วนตัว 2) การขายกิจการอันเป็นกิจการยุทธศาสตร์ให้แก่สิงคโปร์ หรือเท่ากับการขายชาติ 3) สรรพากรรีดเก็บภาษีชาวบ้าน...แต่คุ้มนายกฯ ขายหุ้น 73,000 ล้านบาท โดยไม่เสียภาษี 4) ชุกหุ้นภาคสอง 5) ไม่มีการเอาผิดพรรคพวกที่โกง 6) การตรวจสอบของระบอบทักษิณ⁶⁷

สำหรับกิจกรรมที่ทางชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตยจัดขึ้นเพื่อหนุนเสริมการเคลื่อนไหวให้กับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้น ในวันที่ 13 มีนาคม 2549 ชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตยที่ นำโดย นายประสาร มฤคพิทักษ์ นายปรีดา เตียสุวรรณ นายวิบูลย์ อิงคากุล นายวุฒิพงษ์ เปรียบจรรย์วัฒน์ และนายไกร ตั้งสง่า เป็นตัวแทนชมรมฯ ออกแถลงการณ์ฉบับที่ 1 ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับเป้าหมายของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นั่นคือแสดงจุดยืนเรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีเว้นวรรคจากอำนาจเพื่อการตรวจสอบที่โปร่งใส⁶⁸ นอกจากนี้ที่ลานสีลมคอมเพล็กซ์เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2549 กลุ่มนักธุรกิจและกลุ่ม white collar ได้ร่วมกันนัดรวมพลขับเคลื่อนรถหูลู ภายใต้กิจกรรม “แรลลี่ใต้ทักษิณ” ไปสมทบกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ทำเนียบรัฐบาล นำขบวนเคลื่อนไหวด้วยรถปราศรัยโดยนายประสาร มฤคพิทักษ์ ประธานชมรมฯ และ นายวุฒิพงษ์ เปรียบจรรย์วัฒน์ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ในช่วงสมัยรัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายประสาร มฤคพิทักษ์ ประธานชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตยดำรงตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ภายในประเทศ (ศปชท.) ในคณะกรรมการประชาสัมพันธ์เชิงรุกและประชาสัมพันธ์ในภาวะวิกฤต ซึ่งทำหน้าที่เป็นโฆษกแถลงข่าวตอบโต้ฝ่ายด้านคณะรัฐประหารและเครือข่ายพรรคไทยรักไทย นอกจากนี้ในช่วงที่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเคลื่อนไหวทางการเมืองในรอบที่ 2 ในการชุมนุม 193 วัน เมื่อปี พ.ศ. 2551 ชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตยก็มีบทบาทสนับสนุนโดยตลอด โดยปัจจุบัน

⁶⁶ “นักธุรกิจร่วมพันธมิตรขับทักษิณ,” *กรุงเทพธุรกิจ* (17 มีนาคม 2549): 1, 4.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁸ นักธุรกิจเพื่อ ปชต.รวมตัวด้านยุบสภาที่สีลม สุริยะไสยันมากันเองไม่เกี่ยว พธม.[ออนไลน์], 2553. แหล่งที่มา:

นายประสาร มีตำแหน่งเป็น ส.ว. ระบบสรรหา และอยู่ในกลุ่ม 40 ส.ว. ร่วมกับ น.ส.รสนา โตสิตระกูล และนายคำณูณ สิทธิสมานด้วย⁶⁹

กลุ่มชนชั้นกลางเก่าที่สำคัญและมีบทบาทที่โดดเด่นอีกหนึ่งกลุ่ม คือ กลุ่มที่ถูกเรียกกันว่า “แม่ยกพันธมิตร”⁷⁰ ซึ่งการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ รอบสอง (รอบ 193 วัน) ได้เกิดบทเพลง “แม่ยกพันธมิตร” ที่แต่งโดย วงชูชู และ ศรัณยู วงศ์กระจ่าง ขึ้นด้วย แม่ยกพันธมิตรเป็นกลุ่มของผู้ประกอบการรายย่อย โดยเฉพาะผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของกิจการร้านอาหาร⁷¹ ทั้งที่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ ปริมณฑล รวมถึงต่างจังหวัด ลักษณะของการเข้ามามีบทบาทในขบวนการพันธมิตรฯ มักอยู่เบื้องหลังในฐานะแหล่งอยู่ชั่วคราวของกลุ่มผู้ชุมนุม ทั้งยังมีบทบาทในการสนับสนุนเงินทุน ตลอดจนการสนับสนุนสิ่งจำเป็นต่างๆ ในการขับเคลื่อนมวลชน โดยเฉพาะผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของกิจการรายย่อยที่อยู่ในต่างจังหวัด (เนื่องจากการจัดหาเสบียงอาหารเพื่อนำมาสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวนั้นทำได้ยากกว่าผู้ประกอบการที่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล) เช่น ผู้ประกอบการรายย่อยในจังหวัดสตูล⁷² ที่เข้าร่วมชุมนุมพร้อมกับกลุ่มเพื่อนๆ ที่ประกอบกิจการร้านอาหารในลักษณะเดียวกันตั้งแต่วันแรกที่ขบวนการพันธมิตรฯ ประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเริ่มก่อตั้งอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม มีข้อสงสัยเพิ่มเติมต่อชนชั้นกลางเก่ากลุ่มนี้ คือ ส่วนใหญ่ของผู้ที่เป็นกลุ่มแม่ยกพันธมิตรนั้น เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชายหลายเท่าตัว ซึ่งประเด็นเรื่องเพศ ในพื้นที่การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง นับเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาเรื่องหนึ่ง เพราะอาจทำให้เราพบว่ามียุทธศาสตร์การเมืองอะไรซ่อนเร้นอยู่หรือไม่ เช่น เรื่องสิทธิสตรีในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ประเด็นความเท่าเทียมกันทางเพศ เป็นต้น ซึ่งมีสองแนวคิดทางการเมืองที่สำคัญในการอธิบายประเด็นนี้ คือ แนวเฟมินิสต์และแนวมาร์คซิสต์⁷³

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁰ กลุ่ม “แม่ยกพันธมิตร” ปรากฏในบทเพลงที่มีไว้สำหรับใช้ในการแสดงบนเวทีปราศรัย โดยในเนื้อเพลงมีการกล่าวถึงว่า “แม่ฉันแม่แกมาช่วยดูแลลูกหลาน แม่ยกข้าวปลาอาหารมาให้ลูกหลานมัชฌาน...” และยังปรากฏตัวอย่างกลุ่มคนที่เป็นแม่ยกพันธมิตร คือ “...น้ำดื่มเจิงษ์..ข้าวกล้องพะงษ์เพชร รสชาติเด็ดเด็ด..เย็นตาไฟหม้อไฟ ของอาจารย์มัลลิกา ไม่ใช่ของใคร ก๋วยจั๊บขามใหญ่..ของแม่วิภา ลุงโจ๊ก ลุงเปี้ยก บ้าจำ เจ๊วัล อิมหมีพื้มัน ซาลาเปา ราดหน้า กาแฟตุ๊กตุ๊ก แม่อุลย์ก็มา ราชพิฑุลวงค์ษา ..ท่านก็มาด้วยใจ ข้าวผัดใบกระเพา..ที่ปองเขาเปือ ขอเป็นก๋วยเตี่ยวเรือ..ที่กรีบจัดให้ อาเฮียสาธิตก็บริจาคมากมาย เป็นพอยกขาใหญ่ ..ต้องฝากขอบพระคุณ มีคนอีกเยอะ ของกินก็อีกเยอะ ปากตุมปากแซะ ที่แม่จัดหา มล ก้อย น้อย อีป หมวยเล็ก หนูนา พี่ประไพร์ก็มา...ต้องฝากขอบพระคุณ...” ใน รวมบทเพลงพันธมิตร, แม่ยกพันธมิตร[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://padmusic.wordpress.com/> 2009/02/18/ [2553, 3 ธันวาคม].

⁷¹ สัมภาษณ์ ผู้ประกอบการร้านอาหาร 2, 12 ตุลาคม 2552.

⁷² สัมภาษณ์ ผู้ประกอบการร้านอาหาร 1, 2 สิงหาคม 2552.

⁷³ นุ่มนวล ยัพราช, “พัฒนาการทางการเมืองของขบวนการสิทธิสตรีไทย” ใน ใจ อึ๊งภากรณ์ และ นุ่มนวล ยัพราช (บรรณาธิการ), *ร้อยพันการต่อสู้ชายผู้ชายใหม่ไทย* (กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือประชาธิปไตยแรงงาน, 2538.), หน้า 101.

แต่ทั้งนี้ประเด็นเรื่องเพศไม่ได้อยู่ในขอบข่ายการศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และจะเป็นเรื่องที่ดีหากมีผู้สนใจศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจังในสถานการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมสมัย เพราะในปัจจุบัน ยังคงมีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

- **กลุ่มชนชั้นกลางใหม่** ประกอบไปด้วย ผู้บริหาร / ผู้จัดการ, ปัญญาชน ซึ่งครอบคลุมไปถึง อาจารย์ นักวิชาการ และนักคิดนักเขียน รวมถึงศิลปิน (มักเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางการเมืองสูง), ข้าราชการ / พนักงานของรัฐ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ, กลุ่มวิชาชีพ ซึ่งครอบคลุมถึง แพทย์ พยาบาล เภสัชกร ทนายความ วิศวกร สถาปนิก นักหนังสือพิมพ์/คอลัมนิสต์ (เป็นกลุ่มที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง), นักพัฒนาองค์กรเอกชน หรือ NGOs (เป็นกลุ่มนักปฏิรูปที่มีลักษณะการทำงานใกล้ชิดกับประชาชนและมีบทบาททางการเมืองมาโดยตลอด) จัดว่าเป็นชนชั้นกลางที่มี**ลักษณะขัดแย้งในผลประโยชน์ (Contradictory Interest)** และมี**ลักษณะขัดแย้งในตำแหน่งแห่งที่หรือบทบาท (Contradictory Location)** กล่าวคือ ในแง่หนึ่งพวกเขา คือ “ลูกจ้าง” ที่มี**ผลประโยชน์**ที่ขัดแย้งกับลูกจ้าง เนื่องจากเขามี**ตำแหน่งแห่งที่หรือบทบาท**ในการควบคุมลูกจ้าง และอีกแง่หนึ่งคือ บางส่วนของพวกเขาไม่ได้มีบทบาทในการควบคุมลูกจ้าง แต่เขามี**ผลประโยชน์**ที่ขัดแย้งกับกับลูกจ้าง เนื่องจากเขามี**ตำแหน่งแห่งที่**ในอาชีพที่มั่นคงทั้งรายได้ สวัสดิการ และช่องทางในการแสวงหารายได้ อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มของชนชั้นกลางใหม่ที่มีบทบาทโดดเด่นในการเคลื่อนไหวภายใต้ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย คือ บทบาทของนักวิชาการ/ปัญญาชน กลุ่มวิชาชีพ และกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)

นักวิชาการ/ปัญญาชน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทชี้้นำความคิดในสังคมนั้น กล่าวได้ว่ากลุ่มที่โดดเด่นและมีการรวมตัวกันเพื่อหนุนช่วยการต่อสู้ของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง เช่น **เครือข่ายจุฬาฯ เขตชุมชนธรรมนำประชาธิปไตย (จคป.)** เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของเหล่าคณาจารย์และบุคลากรจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็นคณาจารย์จากคณะต่างๆ ในจุฬาฯ แพทย์ พยาบาล เภสัชกร จากโรงพยาบาลจุฬาฯ นิสิตนักศึกษาจากคณะต่างๆ ในจุฬาฯ และเจ้าหน้าที่ของจุฬาฯ เองอีกด้วย⁷⁴ ทั้งนี้มีแกนนำที่สำคัญ เช่น รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ เป็นหนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้ง ดร.อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ เป็นเลขาธิการเครือข่ายฯ ดร.สุดา รั้งกฤษณ์ จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ เป็นผู้ประสานงานเครือข่ายฯ นายแพทย์ตุลย์ สิทธิสมวงศ์ จากคณะแพทยศาสตร์ จุฬาฯ เป็นผู้ประสานงานเครือข่ายฯ และ ดร.สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ

⁷⁴ สัมภาษณ์ ไชยันต์ ไชยพร, 21 ตุลาคม 2552.

เป็นต้น เครือข่ายจุฬาฯ เชิดชูคุณธรรมนำประชาธิปไตย (จคป.) นั้น เกิดขึ้นในช่วงเดียวกับการชุมนุมของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ห้างสรรพสินค้าสยามพารากอนเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2549 และเป็นจังหวัดเดียวกับการที่ กกต. กำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน 2549⁷⁵ โดยจุดยืนของเครือข่ายจุฬาฯ เชิดชูคุณธรรมนำประชาธิปไตย (จคป.) นั้นคือต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ยุติบทบาททางการเมืองและเปิดโอกาสให้องค์กรที่เป็นกลางเข้ามาวินิจฉัยข้อกล่าวหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากปัญหาจริยธรรม⁷⁶ ทั้งนี้เครือข่ายจุฬาฯ เชิดชูคุณธรรมนำประชาธิปไตย (จคป.) ไม่ได้มีการถ่วงดุลใดๆ ในขบวนการพันธมิตรฯ โดยสมาชิกในเครือข่ายส่วนใหญ่ในช่วงนั้นเวลาเข้าร่วมกับขบวนการพันธมิตรฯ จะเข้าร่วมในนามส่วนตัวมากกว่า⁷⁷ ดังนั้นเครือข่ายจุฬาฯ เชิดชูคุณธรรมนำประชาธิปไตย (จคป.) จึงเป็นเครือข่ายอิสระแต่ให้การสนับสนุนในเป้าหมายการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ ทั้งนี้เครือข่ายฯ มีกิจกรรมที่เด่นชัดในช่วงปี 2549 แต่หลังจากเกิดการรัฐประหารขึ้น มีสมาชิกในเครือข่ายฯ ที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกันหลายคน จึงทำให้การเคลื่อนไหวของเครือข่ายจุฬาฯ เชิดชูคุณธรรมนำประชาธิปไตย (จคป.) ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้⁷⁸

นอกจากนี้ยังมี *เครือข่ายนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตย (คอป.)* ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกจากคณะรัฐศาสตร์ 5 สถาบันหลัก ได้แก่ คณะรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งสมาชิกจะมีเฉพาะนักรัฐศาสตร์ทั่วประเทศ โดยคอป. มีการเข้าร่วมกับขบวนการพันธมิตรฯ บ้าง แต่ก็มีกรณีการแยกออกมาต่างหาก การชักชวนสมาชิกให้เข้าร่วมเครือข่าย คอป. นั้นเริ่มต้นจากการที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ลงชื่อกันเพื่อขอให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออก และเมื่อมีการประชุมเครือข่ายก็จะโทรศัพท์เรียกอาจารย์คณะรัฐศาสตร์จาก 5 สถาบันเข้าร่วมประชุม⁷⁹

ส่วนชนชั้นกลางที่มาจากกลุ่มวิชาชีพซึ่งมีบทบาทโดดเด่นในช่วงการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เช่น *เครือข่ายวิชาชีพสุขภาพเพื่อสังคม*

⁷⁵ สัมภาษณ์ ศุภย์ สิทธิสมวงศ์, 28 ตุลาคม 2552.

⁷⁶ แนวหน้า, เครือข่ายจุฬาฯ เชิดชูคุณธรรมนำประชาธิปไตย(จคป.) และตัวแทนคณาจารย์จากหลายมหาวิทยาลัย ร่วมกันออกแถลงการณ์ฉบับที่ 2[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.naewna.com/news.asp?ID=26666#>. [2553, 15 ธันวาคม].

⁷⁷ สัมภาษณ์ ศุภย์ สิทธิสมวงศ์, 28 ตุลาคม 2552.

⁷⁸ สัมภาษณ์ อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, 10 กุมภาพันธ์ 2553.

⁷⁹ สัมภาษณ์ ไชยันต์ ไชยพร, 21 ตุลาคม 2552.

ประกอบไปด้วย แพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาล บุคลากรสาธารณสุขจากองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเริ่มรวมตัวและมีบทบาททางการเมืองในการสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยหลังจากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2549⁸⁰

อย่างไรก็ตาม ทั้งเครือข่ายจุฬาฯ เครือข่ายคุณธรรมนำประชาธิปไตย (จคป.) เครือข่ายนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตย (ควป.) และเครือข่ายวิชาชีพสุขภาพเพื่อสังคม ได้ร่วมกันออกแถลงการณ์เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2549 เรียกร้องต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ดังนี้⁸¹

1. ให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ยุติบทบาททางการเมืองโดยเด็ดขาดทันที เพื่อเปิดโอกาสให้องค์กรตรวจสอบที่เป็นกลางเข้ามาพิสูจน์ข้อกล่าวหาต่างๆ ที่มีต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร
2. เรียกร้องให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติงานในหน้าที่โดยซื่อสัตย์สุจริต และคำนึงถึงศักดิ์ศรีของตนว่ามีใช้สำนักงานของปรัษัฐบาลที่ได้รับความชอบธรรม
3. เรียกร้องให้ประชาชนรักสามัคคีกัน อดทนรับฟังความเห็นที่แตกต่าง ระวังตนไม่ให้ตกเป็นเหยื่อทางการเมืองของนักการเมืองฉ้อฉลและอย่าเคารพกราบไหว้บุคคลผู้ไร้ศีลสัตย์ อย่าให้ความสำคัญกับบุคคลประเภทนี้ ไม่ว่าจะปรากฏกาย ณ ที่ใดขอร้องให้ทุกคนร่วมกันแสดงพลังคัดค้านและประท้วงโดยสันติทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่อง จนกว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะยุติบทบาททางการเมือง

นอกจากนี้ยังมี **เครือข่ายแนวร่วมศิลปินเพื่อประชาธิปไตย** ซึ่งเป็นกลุ่มศิลปินเพื่อชีวิตที่ขึ้นแสดงบทเวทีการชุมนุมของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยแนวร่วมเครือข่ายศิลปินคนสำคัญ เช่น เยาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เล่าให้ฟังว่า⁸² เดิมทีนั้นแนวร่วมศิลปินฯ ต่อด้านในสิ่งที่เรียกว่า “ทุนทรรราชย์” ซึ่งในการเข้าร่วมกับขบวนการพันธมิตรฯ นั้น เครือข่ายศิลปินฯ ไม่ได้ทำเพื่อคนใดคนหนึ่ง ไม่ได้ทำเพื่อแกนนำ หรือแม้แต่ประเด็นเรื่องสถาบัน แต่เครือข่ายศิลปินฯ ร่วมกันต่อสู้กับสิ่งที่เรียกว่าทุนทรรราชย์ นอกจากนี้ยังได้ขยายความของคำว่าทุนทรรราชย์เอาไว้ว่าในช่วง 14 ตุลาคม ได้มีเครือข่ายแนวร่วมศิลปินฯ ด้วยเช่นกัน โดยมีความเห็นว่ศัตรูของประชาธิปไตยที่กำลังต่อสู้ในช่วงนั้นคือ นายทุน ชุนศึก คักดินา แต่สิ่งที่ปรากฏบทบาทชัดเจน คือ ชุนศึกและคักดินา โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุนศึกที่มีความชัดเจนออกหน้า แม้แต่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม และ 17 พฤษภาคม 2535 ก็ยังคงเป็นเรื่องของการทะเลาะกันของชุนศึก ส่วนคักดินา

⁸⁰ สัมภาษณ์ ศุภย์ สิทธิสมวงศ์, 28 ตุลาคม 2552.

⁸¹ “ไล่ ‘แม้ว’ ลามทุกมหาวิทยาลัย ปลูกสังคมด้านความซื่อ,” ไทยโพสต์(15 กันยายน 2549): 1, 10.

⁸² สัมภาษณ์ เยาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 27 พฤศจิกายน 2552.

สำหรับปัจจุบันก็ยังมียอยู่ แต่ไม่ได้ชัดเจนดังเช่นขุนศึก แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงสมัยของ พ.ต.ท.ทักษิณ และ เกิดกรณีขายหุ้นโดยไม่เสียภาษีก็ได้กลายเป็นเรื่องของ “นายทุน” อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ จุดยืนในการต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ นั้น ตั้งอยู่บนเรื่องการขาด จริยธรรมของผู้นำรัฐบาล โดยเนาวรัตน์กล่าวว่าหากทักษิณเป็นเพียงแค่นักธุรกิจไม่ได้เป็น นายกรัฐมนตรี จะสามารถซื้อขายหุ้นได้มูลค่าถึง 73,000 ล้านบาทหรือไม่ ในขณะที่หาก ทักษิณเป็นเพียงนายกรัฐมนตรี ไม่ได้เป็นนักธุรกิจ จะปล่อยให้มีการแก้กฎหมายเพื่อซื้อขายหุ้นได้ หรือไม่ แต่ในความเป็นจริงทักษิณเป็นทั้งนายทุนและเป็นทั้งนายกรัฐมนตรี ดังนั้นสิ่งนี้จึงเป็น อันตราย เนาวรัตน์จึงได้ใช้คำว่าทุนทราชาธิปไตย โดยนำเอาทุนของตนเองมาเสวยอำนาจ เพื่อนำทุน เหล่านี้ไปต่อทุนได้อีกเป็นจำนวนมาก อาจเรียกได้ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ “ต้องการเถลิงอำนาจของทุน” และนี่ก็เป็นศัตรูที่ชัดเจน ที่แนวร่วมศิลปินฯ มองเห็น จึงตัดสินใจเข้าร่วมกับขบวนการพันธมิตร ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

สำหรับเครือข่ายภาคประชาชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวและโดดเด่นมากที่สุดนั่นคือ **สมพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.)** ซึ่งมีองค์กรรัฐวิสาหกิจเข้าร่วมทั้งหมด 43 องค์กร สมาชิกที่เข้าร่วมส่วนใหญ่จะเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งแต่ละองค์กรจะมีตัวแทนของตนโดย เรียกว่าเป็นประธานสหภาพแรงงานนั้นๆ เป็นผู้ร่วมกันตัดสินใจในที่ประชุมใหญ่อีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้น สรส.จะเน้นที่ **สหภาพแรงงานการไฟฟ้าเป็นหลัก** และมีกลุ่มสมพันธ์รัฐวิสาหกิจอื่นๆ ที่เข้าร่วมด้วย แต่ไม่ได้มี บทบาทมากนัก ซึ่งนายศิริชัย ไหม้งาม กล่าวว่า

“เราอยู่ในส่วนของแรงงาน แต่ประชาชนที่เข้ามาชุมนุม มาจากการติดตาม ข่าวสารจาก ASTV ที่สื่อฟรีทีวีไม่ได้นำเสนอข่าวตรงจุดนี้ เสนอเพียงด้านเดียว หรือพยายามไม่สนใจที่จะให้ประชาชนได้รู้ว่าประเด็นทางการเมืองคืออะไร”⁸³

สำหรับสหภาพแรงงานการไฟฟ้า มีเป้าหมายหลักในการเข้าร่วมต่อสู้เคลื่อนไหว กับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย คือ การต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ พ.ต.ท.ทักษิณ พยายามแปรรูปการไฟฟ้า จึงเป็นจุดร่วมที่เข้าไปร่วม ประเด็นต่อมาคือ เรื่องการ ทุจริตคอร์รัปชันภายใต้การบริหารงานที่ทุจริตเชิงนโยบายและผลประโยชน์ทับซ้อนที่ พ.ต.ท.ทักษิณ เองเห็นว่าได้ประโยชน์จากจุดนี้ ไม่ได้ทำเพื่อประเทศชาติอย่างแท้จริง จึงเข้าร่วม ประเด็นที่สามคือ

⁸³ สัมภาษณ์ ศิริชัย ไหม้งาม, 4 กุมภาพันธ์ 2553.

การจบบ้างสถาบัน คนไทยได้พูดถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จะเห็นได้ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ได้ทำเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติอย่างแท้จริง มีผู้ใกล้ชิดส่งสัญญาณจบบ้างมาโดยตลอด ทั้งนี้ นายศิริชัย กล่าวไว้ว่า ประเด็นที่ตนได้ให้ความรู้แก่มวลชนพันธมิตรฯ บนเวทีการชุมนุม คือ ประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน และการวางแผนครอบครองประเทศ โดยอ้างว่าเป็นประชาธิปไตย แต่แท้จริงแล้วกลับเป็นระบอบที่เตรียมยึดประเทศ แม้ในวันนี้ก็สามารถมองเห็นได้ว่าอาณาจักรที่ทักษิณวางไว้ในระบบตำรวจ ข้าราชการประจำ องค์กรอิสระ เรียกว่าแทบทุกองค์กร ในช่วงก่อนจะยึดอำนาจเขาซื้อไว้หมด ใช้เงินเป็นตัวนำ เงินคือพระเจ้าสำหรับ พ.ต.ท.ทักษิณ⁸⁴ ทั้งนี้ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2549 สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) จัดประชุมสุดยอดผู้นำ สรส. เพื่อร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยมีนายสมศักดิ์ โกศัยสุข ที่ปรึกษา สรส. นายศิริชัย ไหม้งาม เลขานุการ สรส. นายอนุกุล บวรศิริกุล นายสมบุญ ทรัพย์สาน นายสมศักดิ์ ศรีนวล รองเลขานุการ สรส. เป็นผู้นำในการประชุมโดยมีผู้เข้าร่วมประชุมกว่า 50 คน ซึ่งในที่ประชุม นายศิริชัย ไหม้งาม ได้อ่านแถลงการณ์ของ สรส. แสดงความเห็นด้วยกับการชุมนุมทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรฯ และเรียกร้องให้นายกฯ ลาออกจากตำแหน่งหรือยุบสภาคืนอำนาจให้ประชาชนเลือกรัฐบาลชุดใหม่ ทั้งนี้ นายศิริชัยกล่าวว่า ที่ประชุม สรส. มีมติร่วมกันในการทำงานและกำหนดมาตรการในการขับเคลื่อนร่วมกับภาคประชาชน มีการกำหนดคาราวานเดินเท้าแจกเอกสารที่สวนจตุจักร ทั้งนี้จะกระทำด้วยความสงบ ปราศจากอาวุธ ดังนั้นสหภาพแรงงานจึงตกลงกันว่าหากมีการใช้อำนาจรุนแรงจากภาครัฐ เราจะใช้สิทธิในการหยุดงานเพื่อร่วมต่อสู้กับประชาชน⁸⁵

กล่าวโดยสรุป ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เป็นการทำแนวร่วมระหว่างชนชั้นที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ ชนชั้นกลางและชนชั้นนายทุนนอกเครือข่ายทักษิณที่ถูกลดความสำคัญลงและสูญเสียผลประโยชน์จากระบอบทักษิณ กับองค์กรภาคประชาชน องค์กรสาธารณประโยชน์ (NGOs) และเครือข่ายต่างๆ แต่ลักษณะมวลชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวนั้นมีลักษณะแนวโน้มเป็นมวลชนชนชั้นกลางมากกว่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมวลชนของนายสนธิ ลิ้มทองกุล และ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง และถึงแม้การตัดสินใจของทั้ง 2 ฝ่ายในการร่วมกันเคลื่อนไหวนั้นจะมีคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เป็นตัวเชื่อมประสาน แต่เมื่อพิจารณาอำนาจในการนำแล้ว พบว่าฝ่ายของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งมีมวลชนส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางนั้นมีอำนาจมากกว่า เนื่องจากองค์กรภาคประชาชนที่เข้าร่วมส่วนใหญ่นั้นเป็นองค์กรขนาดเล็ก ไม่ได้มีฐาน

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁵ ข่าวแถลงการณ์จากสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์[ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา:

มวลชนขนาดใหญ่สนับสนุนเท่าใดนัก และบางองค์กรก็เข้าร่วมเฉพาะในนามโดยไม่มีมวลชนมาเข้าร่วมด้วย ประกอบกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เลือกที่จะสร้างแนวร่วมกับชนชั้นกลางมากกว่าที่จะลงไปสร้างแนวร่วมกับประชาชนระดับล่าง และที่สำคัญการที่ผู้นำฝ่ายชนชั้นกลางเป็นผู้ที่ครอบครองสื่อ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเคลื่อนไหวนั้น ยิ่งทำให้ดุลอำนาจในการเคลื่อนไหวชัดเจนยิ่งขึ้นว่าเป็นของฝ่ายชนชั้นกลางมากกว่าองค์กรภาคประชาชน

4.2 อุดมการณ์และแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: แนวทางและระบบคิดชนชั้นกลาง

แม้ประเด็นการเคลื่อนไหวเรื่องปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร จะเป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งในระยะหลังได้ขยายขยายไปสู่รายละเอียดของความผิดพลาดในการบริหารประเทศของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเจรจา FTA ซึ่งมีลักษณะของการไม่ปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ และยังมีข้อกังขาว่า พ.ต.ท. ทักษิณ มีส่วนได้เสียเป็นพิเศษหรือไม่กับการเจรจา FTA ในบางกรณี นอกจากนี้ยังมีนโยบายการปราบปรามยาเสพติดที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ด้วยยอดผู้เสียชีวิตกว่า 2,000 ศพ และยังมีการจัดการปัญหาชายแดนภาคใต้ที่ผิดพลาด เป็นต้น แต่แนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการกลับยึดโยงเข้ากับแนวคิด “ชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยม” อย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากการปราศรัยโจมตีเรื่องการขายหุ้นชินคอร์ป การทำ FTA การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ว่าเป็น “การขายชาติ” อันเป็นเรื่องที่ในเวลาต่อมาได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวภายใต้วาทกรรมถวายคืนพระราชอำนาจ

ดังนั้น สิ่งที่น่าสนใจในการทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลาง คือ “อุดมการณ์” (Ideology) ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **ระบบคิด** ซึ่งอยู่เบื้องหลังความสำเร็จในการทำให้ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อันเป็นเป้าหมายหลักที่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยต้องการมาตั้งแต่ต้น โดยเราจะพบว่ายุทธศาสตร์ยุทธวิธีในการต่อสู้หลักของขบวนการพันธมิตรฯ อย่างหนึ่ง คือ การนำประเด็นเรื่อง “ชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยม” มาสร้างความชอบธรรมและแสวงหาแนวร่วมหรือมวลชนที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการต่อสู้ทางการเมือง ภายใต้คำขวัญ “ถวายคืนพระราชอำนาจ”

ชาตินิยมของไทยโดยการรับรู้ทั่วไปนั้น หมายถึง สถาบันหลัก 3 สถาบัน คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แต่พลวัตทางประวัติศาสตร์ของชาตินิยมในสังคมไทยกลับพบว่า 3

สถาบันนี้ถูกจัดลำดับความสำคัญสูงต่ำแตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลา โดยในสมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น สถาบันพระมหากษัตริย์มีสถานะสูงสุด ชาตีก็คือกษัตริย์ ชาตีกษัตริย์ คืออันหนึ่งอันเดียวกันไม่มีการแบ่งแยก ศาสนาคือศาสนาเดียวคือศาสนาพุทธ และเมื่อก้าวเข้าสู่ สมัยประชาธิปไตยคือหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การอธิบายชาตินิยมสำหรับ พระมหากษัตริย์ก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ แต่อาจจะถูกจัดลำดับให้เป็นอันดับ 2 รองจากชาติ เนื่องจากชาติสมัยใหม่มีรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญนั่นเอง จนกระทั่ง ถึงปี พ.ศ. 2500 ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมาได้มีความพยายามที่จะจัดลำดับให้ สถาบันกษัตริย์ขึ้นมาอยู่ในสถานะสูงสุดอีกครั้ง อย่างไรก็ตามการจัดลำดับนี้มีนัยสำคัญที่เกี่ยวกับ ความรับรู้ที่ไม่เท่ากันระหว่างชนชั้นกลางในเมือง และชนชั้นล่างในชนบท⁸⁶ โดยมีแนวโน้มว่าชนชั้น กลางในเมืองซึ่งได้รับการขัดเกลาจากการศึกษาในระบบจะอ่อนไหวในประเด็นชาตินิยมได้เป็น อย่างดี และที่สำคัญประเด็นเรื่องชาตินิยม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ของไทยไม่ได้ อยู่ในความคิดของคนรากหญ้า แต่เป็นเรื่องที่อยู่ในความคิดของชนชั้นกลาง⁸⁷ นอกจากนี้ลักษณะ สำคัญของประเด็นเรื่องชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยมที่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อ ประชาธิปไตยเลือกนำมาใช้นั้นยังมีรูปแบบในเชิงจริยธรรม (เช่น การกล่าวว่าการขายหุ้นชินคอร์ป โดยไม่เสียภาษีเป็นการขาดจริยธรรมของผู้ंना⁸⁸) ที่ได้แฝงลักษณะของสิ่งที่เรียกว่า “ชั่วตรงข้าม” แบบขาว-ดำ , ดี-ชั่ว อย่างเด่นชัดในทำนองที่ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ กำลังแข่งบารมีกับพระมหากษัตริย์ (เช่น ปัญหาในการทำบุญประเทศในวัดพระแก้ว)

อย่างไรก็ตาม ในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย มีข้อที่น่าสนใจ ข้อหนึ่ง คือ คนชั้นสูงและเชื้อพระวงศ์ไม่ได้เป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทแข็งขันในการใช้ประเด็นเรื่อง ชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยมและวาทกรรมพระราชอำนาจเพื่อต่อต้านอำนาจทางการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งของ พ.ต.ท.ทักษิณ แต่กลับกลายเป็นบุคคลสามัญชน ที่มีลักษณะแบบคนชนชั้นกลาง และคนเมือง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นนักวิชาการและอาจารย์มหาวิทยาลัย เช่น ชัยอนันต์ สมุทวณิช เป็นต้น ในแง่นี้สามารถอธิบายได้ว่า ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ใช้เหตุผล ในการขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในประเด็นปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน รวมทั้งการ พยายามผูกขาดอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจไว้ที่ตนเอง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการผูกขาด

⁸⁶ คุยกับนักวิจัยไทยคดีศึกษา ชาตินิยมและการแบ่งชั่วตรงข้าม ผลงานอันไพศาลของแบบเรียนไทย[ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai3.info/journal/2006/05/8490> [2553, 5 ธันวาคม].

⁸⁷ เพ็ญลักษณ์ ภักดีเจริญ, สัมภาษณ์ อคิน รพีพัฒน์ เจ้าที่ทำตัวเป็นไพร่[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/life-style/lifestyle/20100429/112705>. [2553, 9 ธันวาคม].

⁸⁸ สัมภาษณ์ ไชยันต์ ไชยพร, 21 ตุลาคม 2552.

นั่นถือว่าเป็นอุปสรรคต่อความเติบโตทางเศรษฐกิจการเมืองของชนชั้นกลาง ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ชนชั้นกลางต้องการความโปร่งใส พรรคการเมืองที่ไม่มีอำนาจมากเกินไป ระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้แข่งขันได้โดยเสมอภาค สื่อสารมวลชนที่อิสระจากรัฐบาล และการดำเนินแนวทางไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่ให้ประโยชน์กับพวกเขาเป็นหลัก ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนถูกรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ทำลายลงไป ไม่ในทางใดก็ตาม การใช้นโยบาย "ชาตินิยม" ของขบวนการพันธมิตรฯ จึงนำไปสู่การที่ผู้นำของขบวนการสามารถประนีประนอมกับชนชั้นปกครองเก่าในแต่ละช่วงเวลาได้หากเห็นว่า กลุ่มชนชั้นปกครองนั้นๆ ไม่ได้ทำอะไรที่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของ "ชาติ" มากเกินไป⁸⁹

ด้วยเหตุนี้ แม้ชนชั้นกลางที่ร่วมกันต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะมีความแตกต่างหลากหลายกันทางอุดมการณ์และการเมืองเกินกว่าจะหลอมรวมเข้าด้วยกันเป็นปึกแผ่นได้ แต่จุดร่วมที่สามารถรวมพลังการเมืองอันหลากหลายเหล่านี้เข้าด้วยกัน คือ ประเด็นเรื่อง ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังปรากฏว่าข้อเรียกร้องในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล นับตั้งแต่เดือนกันยายน 2548 ถึงกุมภาพันธ์ 2549 ได้แก่ "การถวายคืนพระราชอำนาจ" และ "ขอพระราชทานผู้นำในการปฏิรูปการเมืองแทนที่นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร"⁹⁰

ถึงแม้ข้อเรียกร้องถวายคืนพระราชอำนาจที่ริเริ่มโดยขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล จะเป็นชนวนให้เกิดการโต้เถียงในแวดวงวิชาการถึงความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมในการนำวาทกรรมดังกล่าวมาใช้ แต่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการทำแนวร่วมหลวมๆ ระหว่างชนชั้นที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลางที่ถูกลดความสำคัญลงและสูญเสียผลประโยชน์จากระบอบทักษิณ กับองค์กรภาคประชาชน องค์กรสาธารณประโยชน์ (NGOs) และเครือข่ายต่างๆ ที่ลักษณะของอำนาจนำในการเคลื่อนไหวมีความโน้มเอียงไปทางชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลาง ได้ให้ความเห็นชอบต่อการใช้วาทกรรมพระราชอำนาจในการเคลื่อนไหว และรับมาเป็นข้อเสนอของตนเองอย่างรวดเร็วในเวลาต่อมา (ซึ่งจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป) ดังนั้น ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงเข้าสวมรับเอาเอกลักษณ์รวมหมู่ทางการเมือง ที่เกษียร เตชะพีระ⁹¹ เรียกว่า "ราชาชาตินิยม" โดยการนิยาม

⁸⁹ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, เหตุการณ์พฤษภาคมปี 35 และ 19 กันยา 49: ประชาชนผิดตรงไหน?[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999661.html>. [2553, 14 ธันวาคม].

⁹⁰ คำบุญ สิทธิสมาน, ปรากฏการณ์สนธิ จากเสื้อเหลืองถึงผ้าพันคอสีฟ้า, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2549), หน้า 304-306.

⁹¹ เกษียร เตชะพีระ, จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิถุติประชาธิปไตยไทย, หน้า 95.

พ.ต.ท.ทักษิณ กับระบอบทักษิณ เป็นศัตรูของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์โดยมีการเรียกร้องให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้มาตรา 7 เพื่อพระราชทานนายกรัฐมนตรีเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุดของแนวทางการเคลื่อนไหวด้วยแนวคิดนี้

4.2.1 มาตรา 7 และนายกรัฐมนตรีพระราชทาน

“ทักษิณพยายามผลักดันแนวคิดเสรีนิยมใหม่ ทำให้ฝ่ายพันธมิตรฯ ต้องนำวาทกรรมชาตินิยมมาใช้ในการต่อสู้”⁹²

ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีมาตรา 7 ที่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเลือกใช้ใช้นั้น ถือเป็นยุทธศาสตร์ยุทธวิธีที่มีลักษณะโดดเด่นมากที่สุดในบรรดายุทธศาสตร์ยุทธวิธีต่างๆ ของขบวนการพันธมิตรฯ อย่างไรก็ตามยุทธศาสตร์ยุทธวิธีนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงดุลอำนาจในขบวนการพันธมิตรฯ อย่างมีนัยสำคัญว่าการต่อสู้ครั้งนี้เป็นการต่อสู้ที่มีแนวโน้มจะไปตามแนวทางของชนชั้นกลางมากกว่าแนวทางภาคประชาชน

ยุทธศาสตร์ “ขอพึ่งพระบารมี” ของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่เรียกร้องให้มีการใช้มาตรา 7 แห่งรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมีเนื้อหาว่า

“ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้บังคับแก่กรณีใด ให้วินิจฉัยกรณีนั้นตามประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”⁹³

ทั้งนี้ เพื่อให้มีการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีพระราชทานเข้ามาแก้ไขปัญหามันเมืองนั้น กล่าวได้ว่า เป็นยุทธศาสตร์ที่ต่อเนื่องและเป็นเรื่องเดียวกันกับยุทธศาสตร์ “ถวายเป็นพระราชอำนาจ” ของขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่เคลื่อนไหวภายใต้รายการ “เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร” มาก่อนหน้านั้น โดยนายสนธิ ยังได้ใช้การเคลื่อนไหวในเชิงสัญลักษณ์หลายต่อหลายครั้ง เช่น การไปยื่นฎีกาถึง พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี ที่บ้านพักสี่เสาเทเวศร์ รวมทั้งที่สำนักราชเลขาธิการ พระบรมมหาราชวังเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 ซึ่งการเคลื่อนไหวครั้งนั้นได้รับการตอบรับจากประชาชน นักวิชาการ และปัญญาชนกลุ่มหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันก็มีเสียงคัดค้าน ไม่เห็นด้วยจากองค์กรภาคประชาชน นักวิชาการ และปัญญาชนอีกกลุ่มหนึ่ง เช่นกัน โดยเฉพาะ พิภพ ธงไชย ผู้นำองค์กรภาคประชาชนถึงกับเคยกล่าวว่า

⁹² สัมภาษณ์ สุริยันต์ ทองหนูเอียด, 15 กันยายน 2552.

⁹³ “มาตรา 7 โค่นพระราช ยุทธวิธีล้างหลัง ยุทธศาสตร์ก้าวหน้า?”, ไทยโพสต์(26 มีนาคม 2549): 2.

“การใช้วาทกรรมเรื่องพระราชอำนาจมาเป็นเครื่องมือในการจัดการศัตรูทางการเมืองไม่ว่าจากฝ่ายใด ในระยะยาวมันจะส่งผลเสียกับสังคมประชาธิปไตย เพราะการที่ไปใช้ “วาทกรรมเรื่องพระราชอำนาจ” มันเป็นการถอยหลัง แทนที่จะมาเล่นเรื่องอำนาจของภาคประชาชน แต่อำนาจประชาชนชนมันเพิ่งเติบโต มันจับต้องไม่ได้ มันเห็นไม่ชัด แต่พระราชอำนาจนี้สืบเนื่องกันมาหลายร้อยปี การใช้ “วาทกรรมเรื่องพระราชอำนาจ” จะมีผลเสียกับการเติบโตในเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มันจะทำให้เรื่องพวกนี้ชะงักงัน ในความเห็นของผม เป็นการถอยหลังเข้าคลอง แต่ว่าพวกนี้ไม่มีทางเลือก เพราะฉะนั้นพวกนี้ (กลุ่มของสนธิ) ไม่รู้จะจัดการกับทักษิณอย่างไร เพราะฉะนั้นพวกนี้ก็พยายามจัดการทุกอย่าง เพราะเขาคิดว่าพระสยามเทวาริราชคงช่วยไม่ได้ก็เลยต้องไปพึ่งของจริง”⁹⁴

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ ตั้งแต่การชุมนุมใหญ่ครั้งแรกเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2549 นั้น เราจะพบว่าบนเวทีปราศรัยหรือการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อของบรรดาแกนนำทั้งหลายไม่มีใครเอ่ยถึง “พระราชอำนาจ” แม้แต่ผู้ที่ขึ้นเวทีปราศรัย ยังต้องผ่านการตรวจสอบทั้งบุคคลและประเด็น เพื่อกุมทิศทางให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน⁹⁵

แต่การเรียกร้องให้มีการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2540 ในมาตรา 7 ก็เกิดขึ้นเมื่อคืนวันที่ 25 มีนาคม 2549 โดยในแถลงการณ์ฉบับที่ 6/2549⁹⁶ ของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย มีเหตุผลว่าการชุมนุมของประชาชนทุกสาขาอาชีพเพื่อขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่งอย่างไม่มีเงื่อนไข โดยยึดหลักสันติ อหิงสา ปราศจากอาวุธ และยึดเยื้อ แต่ปรากฏว่าไม่ได้ทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ และพวกพ้องใส่ใจแม้แต่น้อย และยังคงดันทุรังต่อต้านปราศจากสำนึก และพยายามใช้การเลือกตั้งเป็นตัวชี้ขาดความชอบธรรมในวันที่ 2 เมษายน 2549 เป็นเครื่องมือฟอกตัวเอง จะยิ่งทำให้วิกฤตของสังคมนับจากนี้ไปไร้ทางออก

จากแถลงการณ์ของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยข้างต้น ทำให้การต่อสู้ทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรฯ ซึ่งเป็นการทำแนวร่วมระหว่างขบวนการภูษาคติของ

⁹⁴ พิภพ ธงไชย, “การใช้วาทกรรมเรื่องพระราชอำนาจเป็นการถอยหลังเข้าคลอง,” ฟ้าเดียวกัน 4,1 (มกราคม-มีนาคม, 2549): 6.

⁹⁵ สัมภาษณ์ นิตินันท์ ทรัพย์สมบูรณ์, 7 กันยายน 2552.

⁹⁶ คนข่าวอิสระ, ถอดรหัสเลือกตั้ง 2549 ตุลาคมปฏิทิน หยุด! ระบอบทักษิณ(กรุงเทพฯ: ดีการพิมพ์, 2549),

นายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่มีชนชั้นกลางหนุนหลัง และองค์กรภาคประชาชนที่นำโดย คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) จำเป็นต้อง “แสวงจุดร่วม- สงวนจุดต่าง” เพื่อยุทธศาสตร์ที่เป็นหนึ่งเดียว ควบคู่ที่มติ “การขอพึ่งพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 5 มีนาคม 2549 ก่อนที่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจะมีการเรียกร้องให้ใช้มาตรา 7 นั้น กระบวนการเรียกร้องให้มีการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์นี้ได้ถูกทำให้มีความชอบธรรมมากขึ้นจากการที่กลุ่มบุคคลซึ่งเรียกตนเองว่า “คณะพลเรือนอาวุโส” ประกอบด้วยบุคคลที่มีชื่อเสียงทั้งสิ้น 96 คนเช่น ศาสตราจารย์ ดร.ระพี สาคริก อดีตอธิบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และเป็นที่ปรึกษาของขบวนการพันธมิตรฯ ดร.ปราโมทย์ นาครทรรพ อดีตตุลาการร่างรัฐธรรมนูญปี 2517 และเป็นที่ปรึกษาของขบวนการพันธมิตรฯ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันท์ สมุทวณิช ผู้บัญชาการโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย และเป็นมันสมองของขบวนการพันธมิตรฯ คุณหญิงจากรุวรรณ เมณฑกา ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน นายกล้านรงค์ จันทิก อดีตเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เป็นต้น ร่วมกับ “ตัวแทนแห่งราชสกุล” อาทิ ม.ร.ว.ยงยุทธลักษณ์ เกษมสันต์ อดีตอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม.ร.ว.นฤมล เกษมสันต์ ม.ร.ว.สุวรินทร์ วัลยะเสวี ม.ร.ว.วุฒิศักดิ์ สวัสดิวัตน์ ม.ร.ว.สุदानนท์ สนิทวานนท์ ม.ร.ว.รำไพภาภา เกษมศรี ม.ร.ว.วิริยาภา กิตติยากร (ช่างเขียน) ม.ร.ว.สายสิงห์ ศิริบุตร เป็นต้น ได้เดินทางไปยังสำนักพระราชเลขาธิการพระบรมมหาราชวัง เพื่อยื่นหนังสือถวายฎีกาแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อ “ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยนำจารีตประเพณีการปกครอง ตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาใช้เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีรัฐบาลชั่วคราวทำหน้าที่แก้ไขรัฐธรรมนูญ และดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปอย่างยุติธรรม เป็นการเริ่มต้นกิจกรรมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยใหม่ โดยพรรคการเมืองทุกพรรคมีโอกาสในการแข่งขันอย่างเท่าเทียมและบริสุทธิ์ยุติธรรม”⁹⁷ ซึ่งกล่าวได้ว่าฎีกาของ 96 พลเรือนอาวุโสและตัวแทนแห่งราชสกุล ได้ไปเพิ่มน้ำหนักความชอบธรรมให้แก่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในการเรียกร้องให้ใช้มาตรา 7 อย่างปฏิเสธไม่ได้ โดยเฉพาะในฝ่ายอนุรักษนิยมที่มีลักษณะแบบกษัตริย์นิยม ซึ่งฝังตัวอยู่ในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

จุดยืนตามแถลงการณ์ของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเรื่องมาตรา 7 เพื่อขออนายกรัฐมนตรีพระราชทาน ทำให้กลุ่มประชาชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีแนวความคิดในลักษณะ “กษัตริย์นิยม” หรือ Royalist ต่างพากันสนับสนุนและเห็นด้วยกับวิธีการดังกล่าว ด้วย

⁹⁷ “พลังราชสกุล vs ทุนทักษิณ,” *มติชนสุดสัปดาห์* (10 -16 มีนาคม 2549): 9.

เหตุผลสนับสนุนว่าการเมืองมาถึงทางตันแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของนายสนธิ ลิ้มทองกุล และ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ก่อนหน้า ซึ่งเราจะพบว่าไม่ใช่เรื่องแปลกที่ขบวนการเคลื่อนไหวจะจบลงด้วยมติ “การขอพึ่งพระบารมีตามมาตรา 7” เพราะทั้งสองคนต่างแสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนมาตั้งแต่ต้นแล้วว่าต้องการใช้อำนาจพิเศษ นายสนธิ ลิ้มทองกุลแสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนบนเวทีเมืองไทยรายสัปดาห์สัปดาห์หลายครั้งว่าต้อง “ทวงคืนประเทศไทย” และ “ถวายคืนพระราชอำนาจ” โดยเฉพาะในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัปดาห์ ครั้งที่ 8 เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2548 โดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล ได้สรุปปัญหาสำคัญของระบบการเมืองไทยที่ทำให้จำเป็นต้อง “ถวายคืนพระราชอำนาจ” เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการเมืองโดยใช้หลัก “ราชประชาสมาศัย”⁹⁸ ด้วยการ

“...ถวายคืนพระราชอำนาจแต่ได้ฝ่ายละของธูลีพระบาทฯ ในการพระราชทานผู้นำในการปฏิรูปทางการเมือง เพื่อดำเนินการจัดโครงสร้างองค์กรทางการเมืองใหม่ ผ่านการยกวางรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ เพื่อมุ่งจรรโลงระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยภายใต้พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ให้มีเสถียรภาพมั่นคง ก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อปวงประชาราษฎร์ และตัดช่องการแสวงหาอำนาจผลประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงอย่างเดียว...”⁹⁹

ทั้งนี้ รากฐานทางอำนาจที่ประชาชนสามารถถวายคืนพระราชอำนาจนั้น ถูกอธิบายในการชุมนุมใหญ่เพื่อ “กู้ชาติ” ในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 ว่า

“...ประชาชนทั้งปวงเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่ได้รับพระราชทานจากสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงมีสิทธิสมบูรณ์ ในการเรียกร้องอำนาจนั้นคืนและถวายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อทรงใช้ร่วมกับประชาชน เมื่อรัฐบาลขาดความชอบธรรมและเกิดวิกฤตใหญ่หลวง...”¹⁰⁰

ประเด็นการละเมิดพระราชอำนาจนั้น เป็นประเด็นในการเรียกมวลชนเข้าร่วมชุมนุมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจาก พระราชอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นเป็นสัญลักษณ์ของโลกเก่า ถ้าสถาบันนี้ต้องถูกทำลายลง ศีลธรรมและจริยธรรมก็จะถูกทำลายตามไปด้วย การใช้ประเด็นนี้จึงสามารถเจาะถึงคนยุคเก่า ซึ่งค่อนข้างมีเงิน สามารถสนับสนุนมือบได้เรื่อยๆ เช่น

⁹⁸ สนธิ ลิ้มทองกุล และ สโรชา พรอุดมศักดิ์, เมืองไทยรายสัปดาห์สัปดาห์: ถวายคืนพระราชอำนาจ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2549), หน้า 339-341.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 342.

¹⁰⁰ คำคุณ สติธิสมาน, ปรากฏการณ์สนธิ: จากเสื้อสีเหลืองถึงผ้าพันคอสีฟ้า, หน้า 321.

กลุ่มช่วยเหลือหรือธุรกิจเล็กๆ ทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม นายสนธิ ลิ้มทองกุล เคยตระเวนพบปะกลุ่มคนเหล่านี้ตามต่างจังหวัด และได้มวลชนเพิ่มขึ้นถึงประมาณ 200 – 300 คน ตัวเลขนี้อาจจะดูน้อย แต่เมื่อคิดว่าพวกเขาเป็นเก้าอี้ที่ขับเคลื่อน มีเงินเก็บหลายล้าน ซึ่งคนพวกนี้กลัวการเปลี่ยนแปลง กลัวถูกหลอกลวงไม่สามารถอยู่ในสภาพที่เขาสร้างไว้ได้ ไม่ต้องนั่งทำงานตลอด สามารถสนับสนุนมือบได้ ทั้งนั่งฟัง ทั้งด้านการเงิน¹⁰¹

ในขณะที่ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ก็ได้เสนอแนวทาง “ราชประชาสมาสัย”¹⁰² เมื่อครั้งที่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย รณรงค์หาแนวร่วมในย่านธุรกิจถนนสีลมและสาทร ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของบรรดาชนชั้นกลางและนักธุรกิจชนชั้นนำ โดยตลอดทาง พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ได้ปาฐกถาเชิงวิพากษ์ประชาชนเข้าร่วมการประชุมใหญ่ในวันเสาร์ที่ 25 มีนาคม 2549 เพื่อขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และร่วมเดินขบวนทูลเกล้าฯ ถวายขอรัฐบาลพระราชทานและนำรัฐธรรมนูญมาตรา 7 มาใช้

อย่างไรก็ตาม สำหรับฝ่ายภาคประชาชน ที่มีแกนนำคนสำคัญอย่างนายพิภพ ธงไชย นายสมศักดิ์ นายโกศลสุข และนายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ ที่เติบโตมาในเส้นทางของการเรียกร้องด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และเน้นการแก้ปัญหาทางการเมืองด้วยการปฏิรูปการเมือง เช่น การแก้รัฐธรรมนูญในมาตราที่มีปัญหาในทางปฏิบัติ จนถูกขนานนามว่าเป็นพวก “รัฐธรรมนูญนิยม”¹⁰³ ซึ่งรู้สึกไม่สบายใจกับแนวทางการให้ม็อบนักการเมืองที่มาจากกษัตริย์มาตั้งแต่ต้น ถึงขนาดเสนอเงื่อนไข 3 ข้อ ก่อนที่จะตกลงเข้าทำแนวร่วมกับขบวนการของนายสนธิ ซึ่ง 1 ใน 3 ของเงื่อนไข คือ ให้ถอนเรื่องการถวายคืนพระราชอำนาจออกไปนั้น สำหรับนายสมศักดิ์ โกศลสุข ได้ตอบคำถามต่อประเด็นการเรียกร้องให้มีการใช้มาตรา 7 ว่า

“โดยมารยาทไม่สามารถออกความเห็นที่เป็นส่วนตัวได้ แต่หลักการคือ การต่อสู้ต้องไม่ถอยหลังเข้าคลอง ไม่ใช่การยึดอำนาจรัฐประหาร ใครจะแสดงความเห็นอย่างไรเป็นเรื่องส่วนตัว แต่เรื่องนี้จะมีการประชุมระหว่างแกนนำอีกครั้ง” และ “จุดมุ่งหมายเดียวของกลุ่มพันธมิตรฯ คือ นายกฯ ต้องลาออก”¹⁰⁴

¹⁰¹ สัมภาษณ์ สุดา รังกุพันธ์, 28 สิงหาคม 2552.

¹⁰² “นายกพระราชทาน รัฐธรรมนูญ มาตรา 7 สองแพ่งทางความคิด มือบพันธมิตรไล่ทักษิณ,” มติชนสุดสัปดาห์ (24 มีนาคม 2549): 10, 11.

¹⁰³ “ดีใหญ่พันธมิตรฯ ขับทักษิณ บนข้อเรียกร้องนายกพระราชทาน,” บางกอกทูเดย์ (25 มีนาคม 2549): 8.

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน.

นั้นอาจพิจารณาได้ว่า นายสมศักดิ์ พยายามจะบอกเป็นนัยหรือไม่ว่า การเรียกร้องให้มีรัฐบาลพระราชทาน และการนำมาตรา 7 มาใช้เป็นเพียงความเห็นส่วนตัวที่อาจจะเป็นหนึ่งในวิธีการเรียกมวลชนของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเท่านั้น

ความเห็นส่วนตัว ที่นายสมศักดิ์กล่าวถึงนี้ ก็เคยเกิดขึ้นอย่างน่าพิจารณากับแกนนำพันธมิตรฯ ฝ่ายภาคประชาชน กล่าวคือ การที่นายพิภพ ธงไชย เดินเคียงคูไปยังบ้านสี่เสาเทเวศร์กับนายสนธิ ลิ้มทองกุล ในคืนวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 เพื่อยื่นปฏิญญาถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แก่ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์¹⁰⁵ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ¹⁰⁶ ได้ตั้งข้อสังเกตในประเด็นนี้ว่าในความเป็นจริงแล้วนั้น ฝ่ายภาคประชาชนไม่เคยแตกหักกับยุทธศาสตร์ “ขอพึ่งพระบารมี” ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หลักของกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมซึ่งปฏิเสธบทบาทของชนชั้นล่างมาตั้งแต่แรก จนในที่สุดข้อสรุปของฝ่ายภาคประชาชนก็ยอมรับแนวทางการเรียกร้องให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจในมาตรา 7 แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีพระราชทานเป็นยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว ทั้งนี้เป็นเพราะไม่สามารถเสนอยุทธวิธีที่แหลมคมกว่านี้ได้ เพราะด้วยข้อจำกัดของขบวนการฝ่ายภาคประชาชนในขบวนการพันธมิตรฯ ที่มีมวลชนของตัวเองเป็นจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับมวลชนชนชั้นกลางของนายสนธิ และมวลชนกองทัพธรรมของ พล.ต.จำลอง รวมทั้งการดูอำนาจระหว่างแกนนำ ที่แสดงให้เห็นว่าฝ่ายของนายสนธิ และ พล.ต.จำลอง มีอำนาจในการต่อรองมากกว่า จึงทำให้นายสนธิมีพลังในการกำหนดทิศทางและการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ ได้เหนือกว่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม นายสุริยะใส กตะศิลา¹⁰⁷ ผู้ประสานงานของขบวนการพันธมิตรฯ ฝ่ายภาคประชาชน ได้ออกมาชี้แจงเหตุผลของการยอมรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวตามมาตรา 7 ในเหตุผลที่ว่า

1. ธงที่สอดคล้องกับ “ภาวะวิสัย” จะเป็นธงสีขาว เมื่อมีมติมหาชนตัดสินใจหาทางออก หากไม่เกิดความสูญเสียร้ายแรงระยะสั้น เพื่อหวังผลการปฏิรูปการเมืองระยะยาว อย่าเอา “ยุทธวิธีที่แตกต่าง” มาทำให้อุดมการณ์แตกแยก

¹⁰⁵ เท็ดธรรม ทรงไทย, ข้าคือ...นักรบประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: กรีน-ปัญญาญาณ, 2551), หน้า 111.

¹⁰⁶ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,” หน้า 270-271.

¹⁰⁷ “มาตรา 7 ไคนทรวราช ยุทธวิธีล้าหลัง ยุทธศาสตร์ก้าวหน้า?,” ไทยโพสต์ (26 มีนาคม 2549): 2.

2. การยึดอุดมการณ์ที่สูงส่งแบบ “ยูโทเปีย” ห่างไกลความเป็นจริง ทำให้พลังประชาชนอ่อนล้า และประวัติศาสตร์การต่อสู้ของประชาชนที่ผ่านมา ก็ไม่สามารถไปถึงอุดมการณ์อันสูงส่งได้จริง

3. มีโทรศัพท์ทางไกลจากบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของภาคประชาชน คือ อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ นักคิดนักเขียนอาวุโส ที่แสดงความห่วงใยกรณีที่มีข่าวว่าแกนนำปีก “เอ็นจีโอ” จะถอนตัวออกจากพันธมิตรฯ จึงได้แนะนำว่าหากพันธมิตรฯ แยกแยก จะทำให้ฝ่ายประชาชนเสียเปรียบ ขณะที่ฝ่ายทักษิณจะได้เปรียบและหัวเราะเยาะเอาได้ ดังนั้นควรจะสะสมชัยชนะเริ่มต้นเพื่อเป็นพื้นฐานไปสู่ “ยุทธศาสตร์ใหญ่”

4. การเคลื่อนไหวที่ผ่านมา (ตั้งแต่วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2549) มวลชนนำหน้าแกนนำที่ยึดกุมแนวทางสนธิวิธี-อหิงสา เพราะเห็นชัดเจนว่า มวลชนต้องการจะเผด็จศึกให้ได้อยู่ตลอดเวลา จึงต้องเร่งหามาตรการจัดการกับทักษิณ นั่นคือต้องพึ่ง “พลังอำนาจพิเศษ” เข้ามาช่วย เพราะแม้ประชาชนมาร่วมชุมนุมมากกว่านี้ก็เผด็จศึกทักษิณได้ยาก

5. ผู้นำการเคลื่อนไหว ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตมวลชน และต้องคำนึงถึงเจตนาธรรมของมวลชนนับหมื่นนับแสนที่ร่วมชุมนุม หากแกนนำแตกแยกย่อมเกิดความไขว้เขวและสับสน

6. คาดว่าการชูยุทธศาสตร์ “ทักษิณ...ออกไป” ผนวกกับการขอ “รัฐบาลพระราชทาน” จะทำให้มวลชนเข้าร่วมต่อสู้กับพันธมิตรฯ มากขึ้น

7. การต่อสู้ครั้งนี้ได้ยกระดับการตื่นตัว และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนอย่างมาก จึงเชื่อว่าแม้จะพึ่งอำนาจพิเศษก็เชื่อว่าจะทำให้พลังประชาชนอ่อนแอ เพราะประชาชนไม่ได้ใจ ที่สำคัญ แกนนำเอ็นจีโอบางคนวิเคราะห์ว่าหากแกนนำพันธมิตรฯ คนใดถอนตัวจะต้องมีคำถามตามมาว่า 1. ละทิ้งมวลชน 2. ถูทักซิณซื้อ 3. ต่อต้านสถาบันกษัตริย์

แม้แกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และมวลชนในขบวนการจะมีจุดยืนเดียวกันคือ ต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่วิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมายกลับแตกต่างกัน นายสุริยะใส กตะศิลา ยอมรับว่า ภายในขบวนการพันธมิตรฯ มีความลึกลับอยู่ในระดับหนึ่ง อย่างน้อยที่สุดก็มีความคิดที่แตกต่างกันปรากฏอยู่ว่าจะกำจัด

พ.ต.ท.ทักษิณ ด้วยวิธีไหนก็ได้ กับกำจัด พ.ต.ท.ทักษิณ แต่ต้องรักษารัฐธรรมนูญเอาไว้¹⁰⁸ จนเป็นที่มาของข่าวความแตกแยกและไม่ลงรอยกันในบรรดาเหล่าแกนนำทั้ง 5 คน

แต่สุดท้ายมติของขบวนการก็จำเป็นต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อเอกภาพในการเคลื่อนไหว ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงต้องวางจุดยืนของขบวนการไปในแนวทางการสร้างเอกภาพในการเคลื่อนไหวและระดมการเข้าร่วมของมวลชน ความโน้มเอียงดังกล่าวทำให้เรื่องอื่นๆ กลายเป็นเรื่องรอง ในขณะที่เป้าหมายนั้นมีความสำคัญมากกว่า โดยแกนนำฝ่ายภาคประชาชนถึงกับกล่าวยอมรับว่า “แนวทางนี้เป็นยุทธศาสตร์ที่ล้ำหลัง แต่มั่นใจว่าจะนำไปสู่ยุทธศาสตร์และผลลัพธ์ที่ก้าวหน้าได้”¹⁰⁹

อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่ทำให้ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเรียกร้องให้มีการใช้มาตรา 7 คือ ฝ่ายรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ กำลังจะสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองด้วยการประกาศยุบสภาในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 2 เมษายน 2549 ซึ่งไม่ต้องสงสัยเลยว่าผลการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นนั้น พรรคไทยรักไทยจะได้รับเสียงข้างมากในสภาเช่นเดิม นอกจากนี้ ฝ่ายรัฐบาลยังได้มีการระดมมวลชนเคลื่อนไหวเพื่อตอบโต้ขบวนการต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ ของฝ่ายขบวนการพันธมิตรฯ โดยตลอดเดือนมีนาคม พ.ศ. 2549 มีการจัดชุมนุมมวลชนอย่างต่อเนื่องทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองใหญ่อื่นๆ โดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคอีสานซึ่งเป็นฐานเสียงของพรรคไทยรักไทย ทั้งนี้เพื่อแสดงพลังสนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นรักษาการนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น และในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2549 ชาวบ้านที่รวมตัวจัดตั้ง 2 ขบวน ขบวนละประมาณ 2,000 คน ซึ่งเรียกตนเองว่า “ขบวนอีแต๋น” และ “คาราวานคนจนเดินเท้า” ได้เริ่มออกเดินทางจากภาคเหนือและภาคอีสานไปยังกรุงเทพฯ โดย 2 สัปดาห์ให้หลัง ขบวนจัดตั้งทั้ง 2 ขบวนก็มาบรรจบกันที่ชานเมืองกรุงเทพฯ โดยมี พ.ต.ท.ทักษิณ เดินทางมาให้การต้อนรับ ขบวนจัดตั้งทั้ง 2 ขบวนได้เคลื่อนมาสมทบกับคนขับแท็กซี่และจักรยานยนต์รับจ้างที่สวนจตุจักร และปักหลักชุมนุมยึดเยื้อภายใต้กลุ่มที่มีชื่อว่า “คาราวานคนจน คนรักประชาธิปไตย”¹¹⁰ ภายใต้การนำของนาย “คำตา แคนบุญจันทร์”¹¹¹ การชุมนุมแสดงพลังตอบโต้ของคนจนเรือนหมื่นผู้ซึ่งได้รับประโยชน์จากนโยบายประชานิยมต่างๆ จากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ นี้ได้สะท้อนให้เห็นอย่างมีนัยสำคัญว่า ความขัดแย้งทาง

¹⁰⁸ เท็ดธรรม ทรงไทย, ข้าคือ...นักรบประชาชน, หน้า 112.

¹⁰⁹ “มาตรา 7 ไคนทรวาช ยุทธวิธีล้ำหลัง ยุทธศาสตร์ก้าวหน้า?”, ไทยโพสต์: 2.

¹¹⁰ เกษียร เตชะพีระ, จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิกฤตประชาธิปไตยไทย, หน้า 16-17.

¹¹¹ “นายกพระราชทาน รัฐธรรมนูญ มาตรา 7 สองแพร่งทางความคิด มีอบพันธมิตรไล่ทักษิณ,” มติชนสุด

การเมืองในครั้งนี้จะเป็นอย่างไรไปไม่ได้อีกแล้วนอกจากความขัดแย้งทางชนชั้น โดยกลุ่มคาราวานคนจน คนรักประชาธิปไตย ได้ประกาศเป้าหมายของการชุมนุมไว้ 3 ประการ คือ 1. เพื่อให้กำลังใจแก่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร รักษาการนายกรัฐมนตรี 2. เพื่อคำจูงการปกครองระบอบประชาธิปไตยผ่านการเลือกตั้ง 3. เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยแก้ปัญหาอันหลากหลายของคนจนต่อไป บริบททางการเมืองเหล่านี้เป็นคำตอบได้อย่างดีว่าทำไม พ.ต.ท.ทักษิณ ถึงยังประคองตัวอยู่ได้ และขบวนการพันธมิตรฯ จึงยังปิดบัญชีทักษิณไม่ลง จนจำเป็นต้องให้ยุทธศาสตร์มาตรา 7 ในการเคลื่อนไหว

เมื่อวิเคราะห์ความเห็นของคนในสังคมทั้งประชาชนทั่วไป รวมทั้งนักวิชาการ ปัญญาชนจากหลากหลายสถาบันการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั้งในแง่วิชาการและยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ก็จะพบว่า

ฝ่ายที่เห็นด้วยกับแนวทางมาตรา 7 ยืนยันว่า สถานการณ์บ้านเมืองขณะนั้นเข้าขั้นวิกฤตและเดินทางมาถึงทางตันแล้ว¹¹² โดยเฉพาะประชาชนสองฝ่าย คือ กลุ่มคนที่ไล่ทักษิณกับกลุ่มคนที่เชียร์ทักษิณ กำลังเผชิญหน้ากัน สุ่มเสี่ยงต่อการสูญเสีย ส่วนในแง่กฎหมายก็เห็นว่า การเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน 2549 รัฐบาลไม่สามารถเปิดประชุมสภาได้เนื่องจากตามรัฐธรรมนูญมาตรา 98 ระบุว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องประกอบด้วยสมาชิก 500 คน แต่กรณี นพ.เปรมศักดิ์ เพียยุระ อดีตผู้สมัคร สส.ระบบบัญชีรายชื่อพรรคไทยรักไทยลาออกจากสมาชิกพรรคไปบวช ทำให้ สส.ในระบบบัญชีรายชื่อจะมีไม่ครบ 100 คนแน่นอน ส่วน สส. ในระบบเขตเลือกตั้งจำนวน 400 เขต มีผู้สมัคร สส.เขตเดียวคนเดียวถึง 271 เขต และจะต้องมีผู้สมัครที่ได้คะแนนไม่ถึงร้อยละ 20 ดังนั้นเมื่อได้ สส.ไม่ครบจำนวน 500 คน จึงไม่สามารถเปิดประชุมสภาภายใน 30 วัน ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 159 ได้ และที่สำคัญยังมีความเห็นน่าสนใจว่า “ทำไมต้องรอให้เกิดวิกฤตถึงขั้นนองเลือดก่อนถึงจะฟังพระบารมีในหลวง?” ดังนั้นการขอรัฐบาลพระราชทานในยามวิกฤตเช่นนี้จึงเป็นไปตามรัฐธรรมนูญเช่นกัน

สำหรับฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย แน่ใจว่าเป็นฝ่ายรัฐบาลโดยเฉพาะรักษาการนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ และพวกพ้อง ที่ต้องการให้การเมืองเป็นไปตามกติกาการเลือกตั้ง โดยควรรอให้ประชาชนตัดสินใจในการเลือกตั้งวันที่ 2 เมษายน 2549 และชี้ว่าหากใช้มาตรา 7 เท่ากับ “เว้นวรรครัฐธรรมนูญ” แต่ฝ่ายขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ก็ได้แย้งว่า

¹¹² เช่น สังคีต พิริยะรังสรรค์ ประธานศูนย์ธรรมมาภิบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม หนึ่งในแนวร่วมของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กล่าวว่า “ในเมื่อทั้ง 2 ฝ่ายไม่มีใครยอมถอยแล้วก็ต้องถือว่าการเมืองไทยไม่มีทางออกตันแล้วทุกทาง ข้อเสนอใด ๆ ก็ไม่เป็นที่ยอมรับ ทางแกนนำพันธมิตรฯ จึงหารือกันและเห็นด้วยที่จะเปลี่ยนแปลงแผนเป็นการขอรัฐบาลและนายกรัฐมนตรีพระราชทาน” ใน “ดีเดย์ใหญ่พันธมิตรฯขับทักษิณ บนชื่อเรียกร้องนายกฯพระราชทาน,” บางกอกทูเดย์: 8.

ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมารัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกยกเว้นในบางมาตราอยู่แล้ว เพราะกลไกการตรวจสอบและองค์กรอิสระถูกแทรกแซงจนไม่สามารถทำงานได้¹¹³

นอกจากนี้ยังมีผู้ที่มีจุดยืนร่วมกันว่า “ทักษิณต้องออกไป” แต่เห็นแย้งว่ายังไม่ควรใช้มาตรา 7 เพราะสถานการณ์ขณะนั้นยังไม่ถึงทางตัน ประชาชนสามารถต่อสู้กับระบอบทักษิณในระยะยาวได้ ซึ่งจะสามารถยกระดับการเรียนรู้ของภาคประชาชนมากยิ่งขึ้น แต่หากใช้มาตรา 7 ก็เท่ากับว่าประชาชนและประชาธิปไตยยังไม่เติบโต และยังเป็นการฉีกรัฐธรรมนูญของประชาชนที่ร่วมต่อสู้กันมาอีกด้วย บางคนถึงกับระบุว่าเป็นการย้อนยุคไปสู่ “ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์” เลยทีเดียว

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ อธิบายถึงการใช้มาตรา 7 ว่า¹¹⁴

“การขอพึ่งพระบารมีโดยการเสนอมตรา 7 ของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย คิดว่าจะใช้หรือไม่ใช้ ขึ้นอยู่กับว่าเวลานี้เรานิยามสถานการณ์ว่าอย่างไร ถึงแม้กฎหมายมหาชนจำนวนมากจะมองว่าเวลานี้เป็นช่วงวิกฤตแล้ว แต่อีกฝ่ายก็มองว่าเป็นทางแยกแห่งความเป็นปกติอันนำมาห้ศรัทธา เราต้องอยู่บนทางแยกอันปกตินี้ให้ได้ จึงทำให้เราเห็นช่องทางต่างๆ อีกมากมาย อย่างน้อยสันติวิธีก็มีวิธีการอีกมากนอกเหนือจากการชุมนุม แต่วิธีการที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่งคือ การคว่ำบาตรสินค้า ไม่ใช้บริการสายการบิน ไม่ไปฝากเงินในบางธนาคาร ซึ่งเป็นวิธีการที่มีพลังมาก...ฉะนั้น ต้องถามว่าสังคมไทยกำลังให้นิยามสถานการณ์ขณะนี้ในความหมายของอะไร เราต้องสร้างทางเลือกให้สังคมไทย แล้วถกเถียงกันว่าจะเอาอย่างไร ที่สำคัญคือ เราต้องการอะไร อยากเห็นภาพการเมืองแบบไหน แต่ถ้าอยากเอาชนะหรือแค่แก้ปัญหาเฉพาะหน้า การใช้มาตรา 7 ก็ไม่ใช่การต่อสู้แบบประชาธิปไตย”

ในขณะที่เกษียร เตชะพีระ อธิบายถึงมาตรา 7 ไว้ว่า¹¹⁵

“ข้อเสนอเรื่องถวายคืนพระราชอำนาจ หรือการเสนอมตรา 7 หมายความว่า สังคมไทยกำลังต้องการอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์เฉพาะกิจ ใดๆ ที่เราอยู่ในระบบรัฐธรรมนูญ แต่ปัญหาก็มีอยู่ว่าในกรณีที่ถูกกฎหมายไม่ระบุไว้เท่านั้น รวมทั้ง

¹¹³ คนข่าวอิสระ, ถอดรหัสเลือกตั้ง 2549 ตุลาคมวิวัฒน์ หยุด! ระบอบทักษิณ, หน้า 161.

¹¹⁴ “มาตรา 7 ไม่ใช่การต่อสู้แบบประชาธิปไตย,” โพสต์ทูเดย์(25 มีนาคม 2549): 6.

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน.

ต้องเป็นไปตามประเพณีประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ฉะนั้น กล่าวโดยตัวหนังสือของมันแล้วถือว่าใช้ไม่ได้ เพราะเมื่อไหร่ที่สังคมเกิดอาการ โหยหาจะใช้อำนาจเฉพาะกิจ ก็หมายความว่ารัฐล้มเหลว...ในสภาวะที่ สมบูรณาญาสิทธิราชย์เฉพาะกิจจะเกิดขึ้นได้ก่อต่อเมื่อเดินทางมาถึงทางสอง แพร่งเท่านั้น คือ บ้านเมืองไม่มีชื่อไม่มีแป ต้องใช้กฎหมายป่าเถื่อน หรืออีกทาง หนึ่งคือจำเป็นต้องสถาปนาสังคมการเมืองขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นภาวะที่รัฐล้มเหลว ไม่ สามารถปกป้องพลเมืองได้ หรือรัฐเป็นผู้ลงมือทำสงครามปล้นพลเมืองเอง หรือ อีกกรณีคือเมื่อพลเมืองไม่ยินยอมที่จะอยู่ใต้อำนาจรัฐอีกต่อไป...พูดให้ถึงที่สุด คือ เราจะขออำนาจอาญาสิทธิ์มาจัดอำนาจนอกเหนือรัฐธรรมนูญแบบนี้ไม่ได้ เพราะนั่นคือการทำลายประชาธิปไตยอย่างร้ายแรง สุดท้ายเราควรจะต้องสร้าง สังคมการเมืองใหม่ โดยสถาบันกษัตริย์จะเป็นข้อมูลหนึ่งในการสร้างนั้น ตอนนี้ รัฐบาลหมดความชอบธรรมไปนานแล้ว คำถามคือ เราจะหาวิธีให้เขาออก อย่างไร โดยไม่ใช้อำนาจพิเศษ การใช้อำนาจอาญาสิทธิ์บ่อยเกินไปจะทำให้ ประชาชนหมดเสรีภาพมากขึ้น และจะเป็นอันตรายต่อผู้สืบทอดราชบัลลังก์”

ในกรณีของการใช้มาตรา 7 เป็นยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว ยังส่งผลสะท้อนให้ มวลชนบางส่วนถอนตัวออกจากขบวนการพันธมิตรฯ รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร¹¹⁶ ให้ความเห็นว่า

“ในช่วงแรกของปี 49 มีมวลชนหลายฝ่ายเข้าร่วมเยอะ พอมีมาตรา 7 ขึ้นมา ซึ่ง โดยตัวเองแล้วนั้นไม่เห็นด้วยกับมาตรา 7 แต่ก็ไม่ได้ผลออกจากพันธมิตรฯ แต่ บางคนเขาก็อยู่ไม่ได้เพราะเขาไม่ยอมอ้าวงอึ้งหรือให้สถาบันฯ เขามาแทรกแซง ในการชุมนุมนี้ ดังนั้นหลังจากประกาศใช้มาตรา 7 จึงมีคนถอนตัวไปเยอะ และ พันธมิตรฯ มีการทวิอุดมการณ์ขวาจัดขึ้นเรื่อยๆ ในแง่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยส่วนตัวแล้วเห็นด้วยแต่มันเยอะเกินไป”

มวลชนที่ถอนตัวออกไปนั้น ส่วนใหญ่แล้วได้แก่มวลชนฝ่ายนำ ของขบวนการ ภาคประชาชน เช่น นิติรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์¹¹⁷ จากเครือข่ายเพื่อนประชาชนที่ถอนตัวออกมา หลังจากมีการใช้มาตรา 7

“ในช่วงแรกของพันธมิตรฯ คือ ก่อนการใช้ยุทธศาสตร์มาตรา 7 ผมคิดว่ามันมี ความหลากหลายค่อนข้างสูง ซึ่งถ้ามันสามารถประคองให้เป็นแบบยกแรกได้นั้น

¹¹⁶ สัมภาษณ์ ไชยันต์ ไชยพร, 21 ตุลาคม 2552.

¹¹⁷ สัมภาษณ์ นิติรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์ 7 กันยายน 2552.

ผมคิดว่ามันเป็นขบวนการทางสังคมขบวนการหนึ่งที่น่าศึกษามาก แต่พอมีการเสนอมาตรา 7 ซึ่งคุณสนธิเดิมทีก็มีความคิดนี้อยู่แล้ว...แต่มีช่วงหนึ่งที่พันธมิตรฯ ต้องการกำลังเป็นจำนวนมาก และเมื่อต้องการล้มทักษิณคุณสนธิจึงทำการตั้งฟ้าลงมาต่ำ...ซึ่งกรณีนี้การที่สถาบันฯ ถูกอ้างบนเวทีลงเรื่อยๆ สถาบันฯ ก็คงไม่ชอบมากนัก เมื่อมีการเสนอมาตรา 7 ก็ทำให้ NGO รวมถึงผมเดินออกจากเวทีการประชุม”

การใช้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีมาตรา 7 ได้ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อมวลชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหว โดยมวลชนที่เป็นฝ่ายภาคประชาชนได้ลดจำนวนลงอย่างเห็นได้ชัด แม้แกนนำฝ่ายภาคประชาชนยังคงอยู่ก็ตาม นั้นแสดงให้เห็นว่า กลุ่มพลังของฝ่ายนายสนธิ ล้มทองกุล ที่มีมวลชนชั้นกลางหนุนหลัง ได้กลายมาเป็นผู้ควบคุมและมีอำนาจในการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ขบวนการพันธมิตรฯ ได้ปฏิเสธการทำงานกับมวลชนชั้นกลางและคนในชนบท พวกเขาพอใจเพียงแค่ชนชั้นกลางในเมืองที่เข้าร่วมการประชุมและรับข่าวสารผ่านสื่อ ASTV รวมทั้งมีทัศนคติที่มองคนชนบทซึ่งยังภักดีต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ว่าเป็นคนที่ยังหลงผิดเท่านั้น¹¹⁸ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ข้อเรียกร้องที่สำคัญเรื่อง “ถวายคืนพระราชอำนาจ” ซึ่งริเริ่มโดยนายสนธิ ล้มทองกุล ที่แม้จะกลายเป็นชนวนเหตุให้เกิดการโต้แย้งถึงความไม่เหมาะสมเพียงใด แต่ในท้ายที่สุดขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นขบวนการภาคประชาชนที่ต่อต้านระบอบทักษิณและทรงพลังมากที่สุดในช่วงปี พ.ศ.2549 เห็นชอบและรับไปเป็นข้อเรียกร้องหลักของขบวนการอย่างรวดเร็ว ในแง่นี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าขบวนการพันธมิตรฯ ได้รับเอาแนวคิดชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยมไปเป็นแนวทางในการเคลื่อนไหว โดยนิยาม พ.ต.ท.ทักษิณ และระบอบทักษิณว่าเป็นศัตรูของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

กล่าวโดยสรุป การเคลื่อนไหวต่อสู้ตามแนวทางแห่งมาตรา 7 ได้สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการใช้ “วิถีพิเศษ” ซึ่งเป็นวิถีพิเศษที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “วิถีการรัฐประหารโดยรัฐธรรมนูญ”¹¹⁹ และยังแสดงให้เห็นว่าเป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตยโดยตรง เพราะเป็นวาทกรรมของความไม่เชื่อมั่นในพลังอำนาจและพลังการเคลื่อนไหวของประชาชน ซึ่งในที่สุดขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนก็เป็นเพียงหนทางหนึ่งที่ไม่ได้เป็นปัจจัยชี้ขาดอย่างแท้จริง เพราะปัจจัยชี้ขาดที่ขบวนการพันธมิตรฯ เชื่อมั่นอยู่ที่วิถีพิเศษ โดยเฉพาะมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญมากกว่า

¹¹⁸ ธนาพล อิวสกุล, “แกะรอยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ผู้ออกบัตรเชิญให้คณะรัฐประหาร,” หน้า

¹¹⁹ สมชาย ปรีชาศิลปะกุล, “นาย ก ๆ พระราชทาน,” มติชน(3 เมษายน 2549): 6.

การที่แกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย อย่างนายสนธิ ลิ้มทองกุล และ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ครุ่นคิดในเรื่องการนำมาตรา 7 มาใช้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ไม่ได้เป็นเรื่องอันนอกเหนือไปจากความเข้าใจ เพราะว่าทั้ง 2 คนนี้เคลื่อนไหวในทางความคิดและเคลื่อนไหวในทางการเมืองโดยพื้นฐานอยู่ที่เรื่องพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

แต่การที่ขบวนการประชาธิปไตย ซึ่งก่อรูปขึ้นเป็น “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” รับเอาแนวความคิดเรื่อง “พระราชอำนาจและวิถีพิเศษตามแนวทางมาตรา 7” ไปเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านกระบวนการจัดตั้งที่แน่นอนของตนเอง กลับกลายเป็นเรื่องที่น่าพิศวงอย่างจริงจังมากกว่า ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมีความเชื่อมั่นต่อพลังประชาชนมากน้อยเพียงใด เพราะหากมีความเชื่อมั่นในพลังประชาชน ก็จะต้องประสานทั้งยุทธศาสตร์และยุทธวิธีเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโดยมีประชาชนเป็นฐานอย่างแท้จริง การหันเข้าหาวิถีพิเศษจึงสะท้อนความเป็น “นักยุทธวิธี” ที่มองข้ามความหมายในทางยุทธศาสตร์ไปอย่างเจตนา¹²⁰ และที่สำคัญ ยังได้สะท้อนให้เห็นอำนาจนำในการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่โน้มเอียงไปในแนวทางของชนชั้นกลาง ซึ่งเน้นการเคลื่อนไหวในแนวทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมทั้งการลดลงของมวลชนฝ่ายภาคประชาชน ในขณะที่มวลชนชนชั้นกลางของฝ่ายนายสนธิ ลิ้มทองกุล ไม่ได้ลดจำนวนลงเลย

หากข้อเสนอเรื่องนายกรัฐมนตรืพระราชทานที่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเสนอนั้น ดำเนินต่อไปโดยประสบผลสำเร็จ บรรดานักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญและแกนนำของขบวนการพันธมิตรฯ ต้องออกมายอมรับกันให้ชัดเจนว่า เพื่อกำจัดบุคคลบางคนที่ปัญหาสำหรับสังคมไทย ยินดีที่จะใช้ “วิถีทาง” ใดๆ ก็ได้ ถ้าหากเป็นเครื่องมือในการที่จะบรรลุสู่ “เป้าหมาย” เฉพาะหน้าแล้วก็พร้อมจะกระทำโดยไม่ปฏิเสธ แม้ว่าเครื่องมือนั้นอาจจะทำลายความเข้มแข็งและหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระยะยาวก็ตาม ทิศนะต่อกฎหมายของขบวนการพันธมิตรฯ จึงไม่ต่างไปกับการที่ พ.ต.ท.ทักษิณ พยายามแก้ไขกฎหมายเพื่อการขายหุ้นโดยไม่เสียภาษี เพราะเป็นความพยายามทำให้กฎหมายสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตัวเองนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2549 ได้มีกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องมาตรา 7 ว่าการใช้มาตรา 7 ตามแนวทางที่ขบวนการ

¹²⁰ พัชร อังกูรทัศนียรัตน์, “รัฐประหาร 19 กันยาในแง่มุมปรัชญาการเมือง” หน้าเดียวกัน 5,1 (มกราคม-มีนาคม 2550): 53.

พันธมิตรฯ เรียกร้องนั้นเป็นเรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้ เพราะขัดกับรัฐธรรมนูญและไม่เป็นประชาธิปไตย¹²¹ ดังความตอนหนึ่ง

“...อย่าไปคอยที่จะให้ชื่อนายกฯ พระราชทาน เพราะชื่อนายกฯ พระราชทาน ไม่ได้เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย...ข้าพเจ้ามีความเดือดร้อนมาก ที่เอะอะอะไรก็ขอพระราชทานนายกฯ พระราชทาน ซึ่งไม่ใช่การปกครองแบบประชาธิปไตย ถ้าไปอ้างมาตรา ๗ ของรัฐธรรมนูญ เป็นการอ้างที่ผิด มันอ้างไม่ได้ มาตรา ๗ มี ๒ บรรทัดว่า อะไรที่ไม่มีในรัฐธรรมนูญ ก็ให้ปฏิบัติตามประเพณี หรือตามที่เคยทำมา ไม่มี เขาอยากจะได้นายกฯ พระราชทาน เป็นต้น จะชื่อนายกฯ พระราชทาน ไม่ใช่เป็นเรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นการปกครองแบบ ขอโทษ พุดแบบมั่ว แบบไม่ ไม่ ไม่มีเหตุผล...”

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ยุทธวิธี “ถวายเป็นพระราชอำนาจ” ที่ในบัดนั้นได้เปลี่ยนไปเป็นยุทธวิธี “กู่ชาติ” โดยการใช้ยุทธศาสตร์มาตรา 7 เกิดภาวะสุญญากาศ ทำให้ทิศทางที่จะนำไปสู่นายกรัฐมนตรีพระราชทาน หรือรัฐบาลพระราชทานเป็นไปได้อีกเลย

4.2.2 ปฏิญญาฟินแลนด์

ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองที่กดดันอย่างรอบด้านต่อการที่ฝ่ายขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ไม่สามารถกดดันให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพราะการใช้ยุทธศาสตร์มาตรา 7 ได้รับการปฏิเสธจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และถึงแม้จะมีกระบวนการ “ตุลาการภิวัตน์” เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงมอบหมายให้ศาลยุติธรรมเข้ามามีอำนาจในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง จนสามารถส่งผลสะท้อนให้ศาลรัฐธรรมนูญเพิกถอนผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2549¹²² และในภายหลังยังส่งผลให้ศาลอาญาพิพากษาจำคุกคณะกรรมการเลือกตั้งทั้ง 3 คน เป็นระยะเวลา 4 ปีโดยไม่รอลงอาญา เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549¹²³ ก็ตาม แต่กระแสดังกล่าวต้องการให้ว่าทกรรมพระราชอำนาจยังคงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องในขบวนการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากการที่มีประเด็นเรื่อง “ปฏิญญาฟินแลนด์” เกิดขึ้นตามมาเป็นระลอกสอง และมีความเข้มข้นในการใช้ประเด็นพระ

¹²¹ “กระแสพระราชดำรัส อังคาร 25 เมษายน 2549 ปิดเกมมาตรา 7,” มติชนสุดสัปดาห์(28 เมษายน 2549): 8.

¹²² รายงานพิเศษ : เลือกตั้งโมฆะ...“ทักษิณ-กต.” ต้องลาออก!! [ออนไลน์], 2549 พฤษภาคม 9. แหล่งที่มา:

[http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=949000060836.\[2553, 12 ธันวาคม\].](http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=949000060836.[2553, 12 ธันวาคม].)

¹²³ “จุดจบลิ่วล้อทราช,” ผู้จัดการรายวัน(26 กรกฎาคม 2549): 1, 4.

ราชอำนาจจอมตี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ว่าปฏิญญาฟินแลนด์อาจเข้าข่ายผิดต่อชาติ ในฐานะที่อาจจะมีความคิดฝักใฝ่ไปในทางคอมมิวนิสต์และไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

ประเด็นเรื่อง “ปฏิญญาฟินแลนด์” เริ่มเป็นที่พูดถึงเมื่อคำอนุญาต สิทธิสมาน¹²⁴ เขียนถึงปฏิญญาฟินแลนด์ในคอลัมน์หน้ากระดานเรียงหน้า ในขณะที่ปราโมทย์ นาครทรรพ¹²⁵ เขียนถึงยุทธศาสตร์ทักษิณ ลงในบทความพิเศษที่ชื่อว่า วาระแห่ง (การกู่) ชาติ ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการฉบับเดียวกันเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2549 ซึ่งมีเนื้อหาหลักๆ สอดคล้องคล้ายคลึงราวกับนัดกันมาเขียน โดยเนื้อหา 1 ใน 5 ข้อหลักที่สำคัญของปฏิญญาฟินแลนด์ คือ ความพยายามในการลดบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ให้เหลือเป็นเพียงสัญลักษณ์และในด้านพิธีกรรม เมื่อนำไปโยงเข้ากับนโยบายประชานิยมเพื่อดึงเอาประชาชนระดับรากหญ้าเข้ามาเป็นฐานสนับสนุนและค้ำยันอำนาจทางการเมือง ประสานเข้ากับยุทธศาสตร์การสร้างรัฐบาลพรรคเดียว และประสานเข้ากับยุทธศาสตร์การปฏิรูประบบราชการ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ก็ยิ่งเข้าทางที่พรรคไทยรักไทย และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร บริหารราชการแผ่นดินมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2544 อย่างน่าพิจารณา

อย่างไรก็ตาม ปฏิญญาฟินแลนด์ ได้ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวซ้ำจากแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยฝ่ายนายทุนและชนชั้นกลาง บนเวทีเมืองไทยรายสัปดาห์ คอนเสิร์ตการเมืองครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2549 เมื่อนายสนธิ ลิ้มทองกุล กล่าวถึงปฏิญญาฟินแลนด์ว่าเทียบเคียงกับพฤติกรรมการบริหารบ้านเมืองของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย โดยระบุว่ามีการหว่านเงินซื้อรากหญ้าพร้อมควบคุมสื่อมวลชน ดำเนินนโยบายให้เหลือพรรคการเมืองพรรคเดียว ขณะเดียวกันก็เดินหน้าระบบทุนนิยมเต็มพิกัดเพื่อทำให้ประชาชนเป็นหนี้พร้อมทั้งทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเพียงสัญลักษณ์ด้วยการปฏิรูประบบราชการที่ผูกขาดอำนาจสั่งการเอาไว้ที่นายกรัฐมนตรีเพียงคนเดียว”¹²⁶ ซึ่งในเวลาต่อมาได้เกิดเวทีเสวนาทางวิชาการเรื่อง “ปฏิญญาฟินแลนด์ ยุทธศาสตร์ครองเมืองของไทยรักไทย”¹²⁷ ที่ได้สร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ประเด็นพระราชอำนาจ พร้อมกับความหวุ่นวิตกให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปในประเด็น “ทำให้สถาบันกษัตริย์เป็นเพียงสัญลักษณ์” ซึ่งนำไปโดยเหล่าปัญญาชนคนสำคัญ เช่น ปราโมทย์ นาครทรรพ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และนายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำขบวนการพันธมิตร

¹²⁴ “ปฏิญญาฟินแลนด์ ยุทธศาสตร์ทักษิณ” ผู้จัดการรายวัน(9 พฤษภาคม 2549): 12.

¹²⁵ “วาระแห่ง (การกู่) ชาติ” ผู้จัดการรายวัน(9 พฤษภาคม 2549):13.

¹²⁶ “สนธิแฉปฏิญญาฟินแลนด์,” ผู้จัดการรายวัน(22 พฤษภาคม 2549): 1, 11.

¹²⁷ “ปฏิญญาฟินแลนด์ ยุทธศาสตร์ครองเมืองของไทยรักไทย,” ผู้จัดการรายวัน (25 พฤษภาคม 2549): 14.

ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยมีนายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง เป็นผู้ดำเนินรายการ ที่หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2549 จนถึงกับมีการประกาศ “ปฏิญญาธรรมศาสตร์” ออกมาท้าทายกระแสปฏิญาฟินแลนด์

อย่างไรก็ตาม ฝ่ายภาคประชาชนในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจำนวนมาก ต่างก็ยอมรับและมีส่วนในการผลิตซ้ำวาทกรรมดังกล่าว ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นดุลอำนาจในการนำของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยชัดเจนอีกนัยหนึ่งที่ว่าฝ่ายนายทุนและชนชั้นกลางมีอำนาจเหนือฝ่ายภาคประชาชนในขบวนการพันธมิตรฯ โดยนายพิทยา ว่องสกุล¹²⁸ ปัญญาชนฝ่ายภาคประชาชนได้ยืนยันว่า การประชุมที่ฟินแลนด์ หรือ ยุทธศาสตร์ฟินแลนด์ ของกลุ่มผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทยนั้นมีข่าวเล็ดลอดออกมา 2 ปีแล้ว โดยคนเดือนตุลา ที่สังกัดบริษัททุนใหญ่ เทคโนโลยี นครการเมือง และนักธุรกิจ ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การเมือง เพื่อเปลี่ยนแปลงการบริหารการปกครองประชาธิปไตยในอนาคต โดยใช้อำนาจเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์โลกไร้พรมแดน

นายพิทยา ซึ่งเป็นนักพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่มีความใกล้ชิดกับคนเดือนตุลาในพรรคไทยรักไทยชี้ว่า ยุทธศาสตร์ฟินแลนด์ ได้ใช้แนวทางการปฏิวัติสังคมนิยมของมาร์กซ์ เลนิน และเหมาเจ๋อตุง มาบิดเบือน โดยอ้างว่า จะต้องสถาปนาเผด็จการทุนนิยมเพื่อโค่นล้มศักดินาให้ได้ก่อน และรอให้มีการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพในขั้นตอนต่อไป และยังชี้่อีกว่าความคิดของกลุ่มคนที่เรียกว่าซีไอโอใหญ่ เทคโนโลยี นครเมือง คนเดือนตุลาบางคนที่มีเป้าหมายชัดเจน คือ การล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์โดยตรง ซึ่งนับเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ถ้าหากสังคมไทยจะกลายเป็นเผด็จการทุนนิยม ซึ่งผู้นำปฏิวัติประกอบด้วยกลุ่มซีไอโอที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและไร้จริยธรรม โดยรูปธรรมที่ชัดเจนเกิดขึ้นในขณะที่ภาคประชาชนเริ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง ราวเดือนกันยายน ถึงพฤศจิกายน 2547 ที่ห้องสนามหลวง โดยเป็นการรวมตัวกันคัดค้านการคอร์รัปชัน การใช้อำนาจเผด็จการควบคุมหนังสือพิมพ์ การเปิดโปงระบบเผด็จการรัฐสภาที่กลไกต่างๆ ไม่ทำงาน ฯลฯ ภาคประชาชนเริ่มต้นจัดกิจกรรมที่โรงแรมรัตนโกสินทร์ ก่อนที่ นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ นักคิดนักเขียนคนสำคัญจะปาฐกถาในวันนั้น กลุ่มอดีตผู้นำเดือนตุลาฝ่ายซีไอโอใหญ่ได้ประชุมกันและให้นายแพทย์รุ่งน่องผู้หนึ่ง โทรศัพท์หาผู้อาวุโสเอ็นจีโอ เพื่อขอให้ระงับกิจกรรมและการเคลื่อนไหว โดยเสนอว่าปัญหาสังคมไทยอยู่ในขั้นตอนที่ต้องร่วมมือกันกับนายทุนโค่นล้มระบอบศักดินา แต่พวกเขาก็ได้รับการปฏิเสธจากภาคประชาชนที่ต้องการคัดค้านระบอบทักษิณ ต่อมาปัญหานี้กลุ่ม

¹²⁸ “ยุทธศาสตร์ฟินแลนด์เพื่อโค่นล้มศักดินาจริงหรือ?” *ไทยโพสต์*(22 พฤษภาคม 2549): 4.

นักการเมืองเดือนตุลา ก็ได้เสนออีกครึ่งหนึ่ง เพื่อยับยั้งมิให้มีการขับเคลื่อนของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2549¹²⁹

กล่าวได้ว่าปฏิญญาฟินแลนด์นั้นไม่ได้เป็นการเปิดประเด็นใหม่ของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย แต่เป็นการเอาเรื่องเก่าๆ มาประมวลออกเป็นภาพรวม โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับบุคคล เวลา และสถานที่ ทั้งนี้เนื่องจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้น หากไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง จำนวนผู้ที่คอยติดตามจะลดลงเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากช่วงเวลาในการปลุกระดมมวลชนห่างกันมากเท่าไร การปลุกกระแสให้เกิดขึ้นในหมู่มวลชนก็ยิ่งยากขึ้นตามไปด้วย นอกเสียจากการเปิดประเด็นนี้อีกครั้งผู้เปิดประเด็นจะนำเสนอข้อมูลใหม่ที่มีความน่าเชื่อถือ ไม่เช่นนั้นแล้ว ประเด็นที่เปิดขึ้นใหม่นั้นจะไม่สามารถปลุกระดมมวลชนได้

นอกจากนี้การใช้ประเด็น “ปฏิญญาฟินแลนด์” ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง มีความพยายามแสดงให้เห็นความน่ากลัวของปฏิญญาฟินแลนด์ ซึ่งสาระสำคัญทุกประเด็นได้ถูกขยายความเพิ่มเติม โดยลักษณะการเสนอประเด็นเรื่องปฏิญญาฟินแลนด์ มีลักษณะเดียวกันกับประเด็นเรื่องการทำบุญประเทศที่วัดพระแก้ว และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติงานแทนสมเด็จพระสังฆราช นั่นคือ การนำเอาเรื่องที่เกิดขึ้นเรื่องหนึ่งมาขยายความ ให้ไปสู่เป้าหมายอีกอย่างหนึ่ง เพราะว่าการทำบุญประเทศที่วัดพระแก้ว และเรื่องพระสังฆราช 2 องค์ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนและเกี่ยวข้องเข้ากับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ จึงประสานเข้ากับบทบาทการเป็นยามเฝ้าแผ่นดิน และสอดคล้องกับคำขวัญทวงคืนประเทศไทย และถวายนามพระราชอำนาจของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

กล่าวโดยสรุป การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้มองข้ามทางเลือกอื่นๆ ที่ใช้ในการโจมตีรัฐบาล เช่น แนวทางกฎหมาย แต่พวกเขาได้เรียกร้องแนวทางชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยม โดยการให้พระมหากษัตริย์ใช้พระราชอำนาจในการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล หากเปรียบเทียบกับ การต่อสู้ทางการเมืองในอดีต ก็จะพบว่าพวกเขาเป็นเหมือนพวกลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มนवल และกลุ่มกระทิงแดง ที่ใช้ประเด็นหมิ่นพระบรมเดชานุภาพให้มีการปราบปรามกลุ่ม นิสิต นักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ซ้ำยังคล้ายคลึงกับขบวนการฟาสซิสต์ในตะวันตก ด้วยคุณสมบัติที่สำคัญคือ เป็นขบวนการที่มีฐานการสนับสนุนในหมู่มชนชั้นกลาง เช่น

¹²⁹ เรื่องเดียวกัน.

ข้าราชการชั้นกลาง และนักธุรกิจรายย่อยในต่างจังหวัดและในกรุงเทพฯ¹³⁰ และหากเปรียบเทียบกับเหตุการณ์หลังจากรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ภายใต้การเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยครั้งที่ 2 ในสมัยรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช ก็จะทำให้เห็นว่ากระแสชาตินิยมถูกปลุกขึ้นมาอีกครั้งอย่างเข้มข้นในประเด็นการประท้วงการขึ้นทะเบียนปราสาทเขาพระวิหารเป็นมรดกโลกของประเทศกัมพูชา ซึ่งหากพิจารณาแล้วจะพบว่าการกระทำของขบวนการพันธมิตรฯ เป็นการกระทำเพียงเพื่อมุ่งหวังผลที่จะล้มรัฐบาลของนายสมัครเท่านั้น โดยไม่ได้สนใจบริบททางประวัติศาสตร์และทำความเข้าใจวิถีชีวิตชายแดนไทย-กัมพูชาเลยว่า การกระทำของกลุ่มพันธมิตรฯ ดังกล่าวกระทบต่อความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ของชาวบ้านในบริเวณนั้น ไม่ว่าจะคนไทยและชาวเขมรที่ค้าขายร่วมกันแบบชุมชน บรรดาทหารซึ่งประจำการอยู่ตามแนวชายแดนของทั้งสองฝั่งที่ต่างใช้ชีวิตอย่างปกติสุขโดยการข้ามพรมแดนไปมาหาสู่กันเป็นประจำ จนในที่สุดสิ่งที่คุณจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็เกิดขึ้นคือการปะทะกันระหว่างกลุ่มพันธมิตรฯ และชาวบ้านในพื้นที่ตำบลภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ¹³¹

ดังนั้น การใช้ประเด็นเรื่องชาตินิยม โดยเฉพาะประเด็นเรื่องพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ถือเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญในการต่อสู้เพื่อลดทอนความชอบธรรมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่อ้างอิงอำนาจและความชอบธรรมของตนเองจากคะแนนเสียงเลือกตั้งในรอบประชาธิปไตย จากคะแนนเสียง 16 ล้านเสียง และ 19 ล้านเสียง สะท้อนให้เห็นแนวคิดของชนชั้นกลางที่มองว่าอำนาจที่ชอบธรรมในการต่อสู้ทางการเมืองคืออำนาจแบบพระราชอำนาจ ไม่ใช่อำนาจสมัยใหม่ที่มีโครงสร้างเชิงสถาบันให้พิสูจน์ได้ว่ามาจากประชาชน ด้วยเหตุนี้ การเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่เชื่อมั่นในพลังของประชาชน และยังทำให้การระดมมวลชนของขบวนการพันธมิตรฯ ไม่สามารถระดมมวลชนชนชั้นล่างให้เข้าร่วมเคลื่อนไหวได้ เพราะประเด็นการเคลื่อนไหวไม่ได้ไปไกลถึงเรื่องการปฏิรูปการเมืองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง

แนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ยังสะท้อนให้เห็นวิถีคิดและอุดมการณ์ของชนชั้นกลาง ที่วนเวียนอยู่กับประเด็นชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมฟาสซิสต์ในตะวันตก ซึ่งเป็น

¹³⁰ ใจ อึ๊งภากรณ์, “ประชาธิปไตย สังคมนิยม และชนชั้นกรรมาชีพในยุควิกฤตเศรษฐกิจไทย” ใน *โลกาภิวัตน์*, ม.ร.ว.พศุภทิศาน ชุมพล, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 75-76.

¹³¹ พันธมิตรฯ ปะทะชาวบ้านระหว่างบุกเขาพระวิหาร [ออนไลน์], 2553. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2009/09/25886> [2553, 5 ธันวาคม].

ขบวนการเคลื่อนไหวที่ผู้สนับสนุนส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง ในงานเขียนของภคવી วีระภาสพงษ์¹³² เรื่องรัฐศาสตร์หลังสมัยใหม่: การเมืองที่ใหม่กว่าในละตินอเมริกา ได้อ้างอิงความคิดเห็นของ คาร์ล โพลันยี (Karl Polanyi) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นจากทุน สamaanย์ ลัทธิเสรีนิยมใหม่และโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจในประเทศอังกฤษ เช่นเดียวกับที่ ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งขบวนการ พันธมิตรฯ เห็นว่าเป็นตัวแทนของทุนสamaanย์ ลัทธิเสรีนิยมใหม่และโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ โพลันยียังกล่าวอีกว่าในการเคลื่อนไหวต่อต้านนั้นได้มีการใช้สถาบันอนุรักษ์นิยมล้ำหลังอย่าง ราชนวศิวอดอร์ เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเคลื่อนไหวต่อสู้ ส่งผลให้เกิด “กระแสต้าน” ที่เป็น ระบบเผด็จการฟาสซิสต์ในยุโรป โดยโพลันยีกล่าวว่า¹³³

“...ในประเทศที่กำลังก้าวไปสู่ขั้นตอนการเป็นฟาสซิสต์มักแสดงออกถึงอาการ ต่างๆ โดยไม่จำเป็นต้องมีขบวนการฟาสซิสต์จริงๆ ดำรงอยู่เลยก็ได้ สัญญาณที่ สำคัญเป็นอย่างน้อยที่สุดก็คือ การแพร่หลายของปรัชญาที่ไร้เหตุผล สุนทรียศาสตร์ที่คลั่งเชื้อชาติ, การปลุกกระดมทางการเมืองเพื่อต่อต้านทุนนิยม ทักษะที่แหวกแนวจากบรรทัดฐานทั่วไป การวิพากษ์วิจารณ์ระบบพรรคการเมือง การดูหมิ่นดูแคลน “ระบอบการปกครอง” หรือชื่ออะไรก็ตามที่ใช้เรียก กระบวนการประชาธิปไตยที่มีอยู่...”

นอกจากนี้ ข้อเขียนของเดวิด ฮาวิวี (David Harvey) จากหนังสือ A Brief History of Neoliberalism ที่กล่าวว่า ในหลายๆ ประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ฯลฯ ได้แสวงหา ทางออกต่อความไร้ระเบียบของความโลภปัจเจกบุคคลโดยหันไปหาลัทธิอนุรักษ์นิยมใหม่ (Neoconservatism) ซึ่งฮาวิวีกล่าวถึงลักษณะของนักอนุรักษ์นิยมใหม่ว่า¹³⁴

“...ประการแรก นักอนุรักษ์นิยมใหม่เชื่อว่าระเบียบสังคมคือคำตอบต่อสภาพ สับสนวุ่นวายของผลประโยชน์ปัจเจกบุคคล และ
...ประการที่สอง การให้ความสำคัญต่อศีลธรรมจรรยาอย่างเคร่งครัด โดยเชื่อว่า จะเป็นกาวสังคมที่จำเป็นต่อการรักษาองค์กรการเมืองให้มีความมั่นคง เมื่อต้อง

¹³² ภคવી วีระภาสพงษ์, รัฐศาสตร์หลังสมัยใหม่: การเมืองที่ใหม่กว่าในละตินอเมริกา[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnighttext/0009999803.html> [2553, 11 พฤศจิกายน].

¹³³ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน.

เผชิญกับอันตรายจากภายนอกและภายในประเทศ... ผลประโยชน์ปัจเจกบุคคล อาจสร้างความสับสนวุ่นวายจนมีอำนาจเหนือระเบียบสังคมได้ อนุธิปไตยของ ตลาด การแข่งขัน และลัทธิปัจเจกบุคคลนิยมที่ไม่มีการควบคุม.....อาจนำไปสู่ การพังทลายของความผูกพันและความสามัคคีทั้งหมด จนสังคมตกลงสู่ขอบเหว ของอนุธิปไตยและการทำลายล้างกันเอง”

“...เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงดูเหมือนมีความจำเป็นต้องใช้การข่มขู่บังคับระดับหนึ่งเพื่อ ฟันฟุระเบียบขึ้นมาใหม่ ด้วยเหตุนี้เอง นักอนุรักษนิยมใหม่จึงเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งของกองทัพเพื่อเป็นยาถอนพิษความสับสนวุ่นวายของผลประโยชน์ ปัจเจกบุคคล เหตุผลนี้เองทำให้นักอนุรักษนิยมใหม่มีแนวโน้มที่มักจะกระพือ ความหวาดกลัวภัยคุกคามต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของชาติ ทั้งภัยที่เป็น ความจริงและจินตนาการขึ้นมา ทั้งจากภายในประเทศและจากต่างประเทศ และถึงแม้จะดูเหมือนว่านักอนุรักษนิยมใหม่จะต่อต้านทุนนิยม แต่แท้ที่จริงแล้ว ลัทธิอนุรักษนิยมใหม่จะฟันฟุอำนาจของชนชั้นนำขึ้นมา และเมื่อไรที่ชนชั้นนำมี อำนาจเข้มแข็ง พวกเขาจะนำระบบตลาดเสรีที่ให้ผลประโยชน์แก่ชนชั้นตน กลับมาใช้”

หากเราจะเปรียบเทียบแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชน เพื่อประชาธิปไตย ซึ่งมีการนำแนวคิดชาตินิยม มาใช้ในการเคลื่อนไหวกับข้อเขียนของโปลันยี และ ฮาร์วินัน ดูเหมือนกับว่าจะไม่แตกต่างจากการเคลื่อนไหวแบบฟาสซิสต์ และนักอนุรักษนิยมใหม่ใน ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสมากนัก เพราะแนวทางของขบวนการพันธมิตรฯ ได้แผ่ ขยายความหวาดกลัวให้แก่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นความชั่วร้ายจากระบอบทักษิณ ที่ต้องใช้คุณค่า ของศีลธรรมซึ่งอิงอาศัยการเรียกร้องหาอุดมการณ์ของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เชิดชู สถาบันกษัตริย์หรือที่เกเซียร เตชะพีระ เรียกว่าราชาชาตินิยม ซึ่งในทางสัญลักษณ์ที่ขบวนการ พันธมิตรฯ ใช้ นั่นคือเสื้อสีเหลืองที่ในปัจจุบันได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่คนแทบทั้งหมดใช้เพื่อแสดง ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ พร้อมกับ ไปกับการประกาศจุดยืนต่อต้านระบอบ ทักษิณ ด้วยเหตุนี้การเคลื่อนไหวทางการเมืองใดๆ ที่เกิดขึ้น เราจึงไม่อาจสรุปโดยฉับพลันว่าเป็น การเคลื่อนไหวแบบประชาธิปไตย เพราะเมื่อพิจารณาแนวทางการเคลื่อนไหว หรือระบบคิดที่แฝง ฝังอยู่ในขบวนการแล้ว เราอาจจะพบว่าการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นประชาธิปไตยอย่างที่แกน นำของขบวนการพยายามป่าวประกาศอยู่ก็เป็นได้ ซึ่งจะได้พิจารณาในหัวข้อชนชั้นกลางกับ ปัญหาประชาธิปไตยต่อไป

4.3 ชนชั้นกลางกับปัญหาประชาธิปไตย

เป็นที่แน่ชัดว่า ชนชั้นกลางมีทั้งลักษณะที่ก้าวหน้าและลักษณะที่ล่าช้า ลักษณะที่ก้าวหน้า เคยเกิดขึ้นอย่างน่าพิศวงมาแล้วในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และลักษณะที่ล่าช้า ก็เคยเกิดขึ้นแล้วเช่นกันในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แต่ในเหตุการณ์การเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2549 ที่ผ่านมา เราอาจพบว่าลักษณะของชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ เริ่มกลับเข้าสู่สภาวะที่เรียกว่าล่าช้าอีกครั้ง เพราะขบวนการพันธมิตรฯ ได้กลายเป็นขบวนการที่ปฏิเสธอำนาจซึ่งมาจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย โดยพยายามแสวงหาวิธีการนอกเหนือรัฐธรรมนูญในการกำจัดศัตรูทางการเมือง และที่สำคัญอาจเป็นไปได้ว่าชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ เป็นผู้ออกบัตรเชิญให้คณะทหารทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 อีกด้วย

4.3.1 รัฐประหาร 19 กันยายน 2549

หลังจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยแนวทางการเคลื่อนไหวที่ใช้ประเด็นเรื่องชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องมือ จนส่งผลให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต้องเว้นวรรคทางการเมือง และเปลี่ยนสถานะไปเป็นรักษาการนายกรัฐมนตรีแทน แต่ทว่าแนวทางการเคลื่อนไหวดังกล่าว ประสานเข้ากับอำนาจของตุลาการภิวัตน์ ก็ไม่อาจทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปได้โดยง่าย วิธีการสุดท้ายที่เหลืออยู่คือการรัฐประหาร โดยขอกล่าวหาหนึ่งที่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้รับคือการเป็นผู้ออกบัตรเชิญให้กับคณะทหารให้ทำการรัฐประหาร¹³⁵

นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ หนึ่งในห้าแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ได้เขียนลงคอลัมน์ “คลื่นสังคม” ประจำของเขาในนิตยสาร เนชั่นสุดสัปดาห์ โดยอ้างอิงข้อเขียนของเปลว สีเงิน (เป็นนามปากกาของ นายโรจน์ งามแมน ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ไทยเจอร์นัลกรุ๊ป จำกัด นักหนังสือพิมพ์อาวุโส ผู้เขียนบทความวิเคราะห์การเมืองและสังคม ตีพิมพ์ในหน้า 5 ของหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์) แห่งหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ และอดีตเอกอัครราชทูตสุรพงษ์ ชัยนาม ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันก่อนเกิดการรัฐประหารเพียง 4 วันว่า

¹³⁵ ธนาพล อิวสกุล, “แกะรอยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ผู้ออกบัตรเชิญให้คณะรัฐประหาร,” หน้า

“หากตุลาการภิวัตน์เอาไม่อยู่ คงเหลือเพียงสิ่งเดียวเท่านั้นที่จะจัดการได้คือ กองทัพภิวัตน์... (หรือนัยหนึ่ง) การอภิวัตน์สังคมโดยกองทัพ... ให้ทหารโค่นล้มระบอบเผด็จการพลเรือนเพื่อคืนประชาธิปไตยให้กับประชาชนโดยปราศจากการนองเลือด...”¹³⁶

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเหตุการณ์ก่อนหน้า ซึ่งเป็นสัญญาณบอกเตือนให้สงสัยถึงบทบาทของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยต่อการรัฐประหารแล้วก็จะพบว่า การเดินทางไปยื่นฎีกาถวายในหลวงต่อประธานองคมนตรีในคืนวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 นายสนธิ ลิ้มทองกุล ได้ตัดสินใจจะทันสมัย โดยเดินทางไปกองบัญชาการทหารบก เพื่อยื่นจดหมายถึง พล.อ.สนธิ บุญรัตกลิน ผบ.ทบ. ใจความตอนหนึ่งในจดหมายนั้นกล่าวไว้ว่า

“ขณะนี้เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าประชาชนทั้งประเทศไม่ต้องการให้รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร บริหารประเทศอีกต่อไป จึงขอเรียกร้องให้ข้าราชการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกหมู่เหล่า เพื่อรักษาสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ออกมายืนเคียงข้างประชาชนตั้งแต่นี้”¹³⁷

แม้ว่าคำขวัญ สิทธิสมาน จะออกตัวว่าการกระทำดังกล่าวอาจทำให้มีผู้ตีความผิดว่าขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยไปยุยงให้ทหารทำรัฐประหาร แต่ความจริงก็คือ การเดินทางของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ไม่ได้เดินทางไปในฐานะปัจเจกบุคคล แต่เดินทางไปในฐานะตัวแทนของประชาชนมากกว่า 50,000 คน ที่ชุมนุมกัน ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า และอีกนับล้านคนที่เฝ้าติดตามผ่านทางสื่อ ASTV ดังนั้นสำหรับทหารแล้วนี่คือประชาชนที่จับต้องได้ และเป็นประชาชนกลุ่มเดียวกับที่ พล.อ.สนธิ ระบุว่า เป็นผู้เรียกร้องให้ทหารมาทำรัฐประหารแน่นอน

แต่สำหรับพันธมิตรฯ คนอื่น ๆ อาจจะได้แย้งได้ว่าเป็นการกระทำของนายสนธิ ลิ้มทองกุล เพียงคนเดียว เพราะขณะนั้นยังไม่เกิดขบวนการพันธมิตรฯ ขึ้นอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม การปรากฏตัวของนายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ 1 ใน 5 แกนนำของพันธมิตรฯ และนายพิทยา ว่องสกุล ประธาน ครป. ที่ร่วมเดินขบวนไปถวายฎีการ้องทุกข์ และเดินทางไปพบ พล.อ.สนธิ บุญรัตกลิน ด้วยและยังรวมถึง นายพิภพ ธงไชย, นายสุวิทย์ วัฒน, นายสุริยะใส กตะศิลา ที่ร่วมลงชื่อในฎีการ้องทุกข์ด้วย

¹³⁶ สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์, “ลงจากอำนาจจรวันชำระโทษ,” เนชั่นสุดสัปดาห์ (16 กันยายน 2549): 26-27. อ้างใน เกษียร เตชะพีระ, ทางแพร่งและพวงหนามทางผ่านสู่ประชาธิปไตย, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551), หน้า 297.

¹³⁷ คำขวัญ สิทธิสมาน, ปรากฏการณ์สนธิ : จากเลือดสีเหลืองถึงผ้าพันคอสีฟ้า, หน้า 248.

นอกจากนี้ตลอดระยะเวลา 7 – 8 เดือนของการชุมนุมของขบวนการพันธมิตรฯ ได้มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงทุกประเด็นในการต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ ให้เป็นคู่ตรงข้ามกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ยังมีประเด็นสำคัญอีก 1 ประเด็นที่ดูเหมือนว่าขบวนการพันธมิตรฯ อยากจะให้มีความจริงมากกว่าประเด็นอื่นๆ ที่ผ่านมา คือ ประเด็นผู้มีส่วนออกรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นประเด็นที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวต่อข้าราชการระดับสูง (ระดับ 10 ขึ้นไป) เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2549 ว่า “...สังคมที่วุ่นเพราะองค์การตามปกติ ถูกองค์การนอกระบบครอบงำ หรือมีอิทธิพลมากกว่าปกติ...หรือเรียกง่ายๆ องค์การออกรัฐธรรมนูญมีส่วนเข้ามาอยู่ในระบบรัฐธรรมนูญมากไป มีการไม่เคารพกติกา”¹³⁸

แม้เป็นที่ทราบกันดีในภายหลังว่าผู้มีส่วนออกรัฐธรรมนูญที่ พ.ต.ท.ทักษิณ กล่าวถึงนั้นคือ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ แต่บริบททางการเมืองในขณะนั้นกลับพบว่าขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ได้มีความพยายามสร้างขั้วตรงข้ามระหว่าง พ.ต.ท.ทักษิณ กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังคำอธิบายของปัญญาชนชนชั้นกลางคนสำคัญของขบวนการพันธมิตรฯ เช่น ชัยอนันต์ สมุทวณิช ว่า

“ผู้มีส่วนออกรัฐธรรมนูญ จะหมายถึงใครบ้างนั้น หลายคนคิดว่าน่าจะมีบุคคลเพียงไม่กี่คนที่เข้าข่ายนี้ที่สำคัญก็คือ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ตัดสินใจว่า เขากำลังเผชิญอยู่กับผู้มีส่วนออกรัฐธรรมนูญ การที่เขาส่งจดหมายอธิบายปัญหาของเขาไปให้ประธานาธิบดี บุช ฟังนั้น เกิดขึ้นภายหลังที่บทความหนังสือ The Economist วิจารณ์พระราชดำรัสของพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงให้แก่ประธานศาลต่างๆ และมีบุคคลบางคนได้ให้คอลัมน์นิสต์ชาวอเมริกันวิจารณ์กรณีเดียวกัน...

ผู้มีส่วนออกรัฐธรรมนูญ คงไม่น่าจะมุ่งไปที่พลเอกเปรม เพราะแม้พลเอกเปรม จะมีส่วนมากก็จริงอยู่ แต่ก็ไม่ถึงขั้นที่ทักษิณจะเกรงกลัว เพราะพลเอกเปรม ก็ยังไม่เคยสั่งการข้าราชการคนใด มีแต่พระเจ้าอยู่หัวเท่านั้นที่ทรงฝากศาลให้ช่วยแก้ปัญหาวิกฤตของชาติ ซึ่งก็ทรงกระทำอย่างเปิดเผย ตามกรอบของรัฐธรรมนูญ”¹³⁹

¹³⁸ สุดา รังกูพันธุ์ และอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, ผู้มีส่วนออกรัฐธรรมนูญ ในสายตาของนักอักษรศาสตร์ [ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=949000090322&Keyword=%cd%b9%d1%b9%b5%ec> [2553, 17 พฤศจิกายน].

¹³⁹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ผู้มีส่วนออกรัฐธรรมนูญ [ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=949000091103> [2553, 15 พฤศจิกายน].

แกนนำคนสำคัญของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยอย่าง นายสนธิ ลิ้มทองกุล ก็ได้ทำการผลิตซ้ำวาทกรรมนี้โดยกล่าวว่า

“...ท่านเองบอกว่าท่านเป็นสามัญชน ถ้าพูดยั้งนี้หมายถึงแผ่นดินไทย ก็มีแต่สามัญชน เหนือสามัญชนก็มีแต่ราชวงศ์...ฉะนั้น นัยที่พูดนั้นแปลได้อยู่อย่างเดียว คือคำว่าผู้มีบารมีนั่นคือใคร เพราะท่านนายกฯ บอกว่า ท่านเป็นผู้ไม่มีบารมี แล้วผู้ที่มีบารมีมากกว่านายกฯ คือใคร ผมคิดว่าประชาชนเข้าใจได้”¹⁴⁰

จากวาทกรรม “ผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญ” นี้เองได้ทำให้ พล.อ.เปรม ติณสอย บรรยายพิเศษตามโรงเรียนนายทหารทั้ง 3 เหล่าทัพ โดยวาทะเด่นของการบรรยาย คือ เจ้าของทหาร คือ ชาติและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

“...เปรียบเทียบคนที่เป็นทหารม้า ถึงจะรู้เรื่องม้าดีและเรื่องการแข่งม้า การแข่งม้า ม้าจะมีคอก มีเจ้าของคอก คอกหนึ่งมีม้าหลายตัว ... เจ้าของคอกก็เป็นเจ้าของม้า เวลาจะไปแข่ง เขาก็จะเอาเด็กที่เราเรียกว่าจ็อกกี้หรือเด็กขี่ม้า ไปจ้างให้เขามาขี่ม้า ... พอเสร็จจากการขี่ม้า เขาก็กลับไปทำงานอย่างอื่น วันนี้เขาขี่ม้าคอกนี้ พรุ่งนี้เขาขี่ม้าอีกคอก เข้าไม่ได้เป็นเจ้าของม้าหรอก เขาเป็นแค่นขี่...”

“...รัฐบาลก็เหมือนกับจ็อกกี้ คือเข้ามาดูแลทหาร แต่ไม่ใช่เจ้าของทหาร เจ้าของทหารคือ ชาติ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัฐบาลเข้ามาดูแลกำหนดใช้พวกเราตามที่ประกาศนโยบายไว้ต่อรัฐสภา เด็กขี่ม้าบางคนก็ขี่ดี บางคนก็ขี่ไม่เก่ง รัฐบาลก็เหมือนกัน รัฐบาลบางรัฐบาลก็ทำงานดีทำงานเก่ง บางรัฐบาลก็ทำงานไม่ดี ทำงานไม่เก่ง นี่เป็นเรื่องจริง...”¹⁴¹

นอกจากนี้ยังปรากฏข่าวการปรับย้ายนายทหารระดับผู้บังคับกองพันตามคำสั่งของกองทัพบก ที่ 423/2549 ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2549¹⁴² เรื่องให้ปรับย้ายนายทหารรับราชการจำนวน 129 นาย ซึ่งให้มีการปรับย้ายอดีตนักเรียนเตรียมทหารรุ่น 10 (ตท.10) ซึ่งเป็นรุ่นเดียวกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ออกจากพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดย พล.อ.สนธิ บุญรัตกลิน ผบ.ทบ. ได้มอบหมายให้ พล.ท.อนุพงษ์ เผ่าจินดา แม่ทัพภาคที่ 1 (ยศในขณะนั้น) ซึ่งเป็นผู้ที่เลือกแล้วว่า

¹⁴⁰ ทักษะสะท้อนวาทะ ผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญ[ออนไลน์], แหล่งที่มา:

http://www.bangkokbiznews.com/2006/06/30/w001_116649.php?news_id=116649 [2553, 15 พฤศจิกายน].

¹⁴¹ เกษียร เตชะพีระ, ทางแพร่งและพงหนาม ทางผ่านสู่ประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551),

หน้า 291.

¹⁴² “เค้าลางรัฐประหาร จับตาโยกย้ายทหารปลายปี,” ไทยโพสต์(23 กรกฎาคม 2549): 2.

ตนเองจะเป็นทหารของประเทศชาติและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมากกว่ารัฐบาลแม้จะเป็นเพื่อนเตรียมทหารรุ่น 10 (ตท.10) รุ่นเดียวกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ก็ตาม และในช่วงหลังจากที่มีวาทกรรมผู้มีบาปมีนอกรัฐธรรมนูญออกมาแล้วนั้น ยังมีผู้สังเกตเห็นว่า พล.อ.สนธิ บุญวิรัตน์ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงมีการตั้งข้อสังเกตกันว่าการปรับย้ายนายทหารในครั้งนั้นเป็นไปเพื่อเตรียมตัวสำหรับการทำรัฐประหาร และเป็นการป้องกันไม่ให้อำนาจทหารฝ่ายที่สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ทำการรัฐประหารนั่นเอง

แม้จะมีการกำหนดพระราชกฤษฎีกาการเลือกตั้งออกเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2549 เป็นวันเลือกตั้งครั้งใหม่ หลังจากที่ศาลได้มีมติให้ปลดคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ออกจากตำแหน่งแล้วนั้น เราจะพบว่าทำให้ความหมายวิกฤตการณ์ทางการเมืองระหว่างศาลและขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้นแตกต่างกัน ในขณะที่ศาลมองวิกฤตการณ์ทางการเมืองว่าเกิดจากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2549 จึงได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 15 ตุลาคม 2549 แต่พันธมิตรฯ ไม่ได้คิดเช่นนั้น เพราะพันธมิตรฯ เห็นว่าวิกฤตการณ์ทางการเมืองเกิดจาก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และระบอบทักษิณ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำให้วิกฤตการณ์นี้หมดไปโดยเร็ว¹⁴³ ทั้งนี้พันธมิตรฯ ได้ออกแถลงการณ์ฉบับที่ 11/2549 เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549 โดยเรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออกสถานเดียว¹⁴⁴ เพราะ พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่พันธมิตรฯ เห็นว่าหากยังคงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป แนวทางการปฏิรูปการเมืองอันเป็นแนวทางการเคลื่อนไหวหนึ่งของพันธมิตรฯ จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ พันมิตรฯ จึงปฏิเสธแนวทางการเลือกตั้ง เพราะพันธมิตรฯ รู้ดีว่าหากปล่อยให้การเลือกตั้งดำเนินต่อไป พรรคไทยรักไทยและ พ.ต.ท.ทักษิณ ก็จะสามารถกลับมาเป็นรัฐบาลได้อีกสมัย โดยพบว่าบนเวทีการชุมนุมยึดเยื่อของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ได้มีกระบวนการปล่อยข่าวลือเกี่ยวกับการรัฐประหารออกมาใน 2 แนวทาง คือ แนวทางที่ 1 จะเกิดการรัฐประหารโดยกลุ่มที่นิยม พ.ต.ท.ทักษิณ และแนวทางที่ 2 จะเกิดการรัฐประหารโดยกลุ่มที่ไม่นิยม พ.ต.ท.ทักษิณ และต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลง¹⁴⁵ ด้วยเหตุนี้บนเวทีการชุมนุมของขบวนการพันธมิตรฯ จึงมีการสร้างเงื่อนไขตลอดเวลาไปยังทหารในกองทัพ เหมือนกับเป็นการปลุกจิตสำนึกให้ทหารตระหนักในบทบาทและความสำคัญของตนเอง จึงไม่เป็นที่แปลกใจนักในกรณีที่นายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำพันธมิตรฯ ได้ประกาศออกมาว่าการต่อสู้กับระบอบทักษิณได้ถึงจุดแตกหักแล้ว

¹⁴³ “พิภพ ธงไชย, “พันธมิตรฯ ไม่มีวันตายสังคมไทยต้องมีทางออกเสมอ,” ประชาชาติธุรกิจ(27 กรกฎาคม 2549): 14.

¹⁴⁴ “เลือกตั้ง 15 ตุลาคม กับบทบาทพระราชกฤษฎีกาการเลือกตั้งโค่นทักษิณ,” มติชน(26 กรกฎาคม 2549): 3.

¹⁴⁵ สัมภาษณ์ จรัส สุวรรณมาลา, 8 กันยายน 2552.

“ถึงเวลาที่ต้องติดดาบปลายปืนแล้ว เราไม่มีวันขี่ม้าเลียบค่ายอีกต่อไป ไม่มีเวลาขี่ม้าเลียบค่ายแล้ว...ผมอยากให้ประชาชนเลิกข้าง...ระหว่างระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กับระบอบทักษิณที่มีพระมหากษัตริย์เป็นเพียงสัญลักษณ์”¹⁴⁶

นอกจากนี้ แกนนำพันธมิตรฯ ยังรุกหนักด้วยการเดินทางไปยื่นจดหมายเปิดผนึกต่อ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ในวันที่ 6 กันยายน 2549 เพื่อให้ทราบถึงภัยอันตรายของระบอบทักษิณ ในที่สุดวันที่ 15 กันยายน 2549 เป็นวันที่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนัดแถลงข่าวการประชุมครั้งใหญ่ที่จะมีขึ้นในวันที่ 20 กันยายน 2549 โดยมีข่าวลือเกิดขึ้นว่าในวันนั้นจะมีการปะทะกันระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ และขบวนการพันธมิตรฯ ถึงขั้นนองเลือด อย่างไรก็ตามวาทกรรมการนองเลือดในวันที่ 20 กันยายน 2549 ได้กลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่สร้างความชอบธรรมและการยอมรับการทำรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน 2549 โดยเฉพาะได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางจากกลุ่มชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ ว่าเป็นการรัฐประหารที่ไร้การนองเลือดและยังเป็นการแก้ปัญหาภาวะตึงตันทางการเมืองไทยที่เหมาะสมอีกด้วย

คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) หรือในภายหลังได้เปลี่ยนมาใช้ชื่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพรรคไทยรักไทยที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ภายใต้อิทธิพลในแถลงการณ์ของ คปค.ว่า¹⁴⁷

“ตามที่คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ได้แถลงการณ์เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 เวลา 23.50 น. ซึ่งแจ้งถึงความจำเป็นยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินนั้น เนื่องจากการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งแบ่งฝ่าย สลายความรู้สึกสามัคคีของชนในชาติ ต่างฝ่ายต่างมุ่งหลังเอาชนะด้วยวิธีการหลากหลายรูปแบบ และมีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ประกอบกับมีข่าวที่เชื่อถือได้ว่าในวันที่ 20 กันยายน 2549 กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จะนัดชุมนุมใหญ่ โดยการเคลื่อนย้ายประชาชนจากทั่วประเทศ

¹⁴⁶ ธนาพล อิวสกุล, “แกะรอยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ผู้ออกบัตรเชิญให้คณะรัฐประหาร,” หน้า

¹⁴⁷ “แจ้งเหตุผลใหม่ยึดอำนาจสกัดวิกฤตนองเลือด,” โพสต์ทูเดย์(30 กันยายน 2549): 4.

จำนวนมากมายพบกับกลุ่มพันธมิตรฯ ดังกล่าว คาดว่าการเผชิญหน้าครั้งนี้จะเกิดความรุนแรงจนถึงขั้นสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิต และเหตุการณ์อาจจะกระจายไปทั่วประเทศ...คปค.จึงจำเป็นต้องเข้ายึดอำนาจ”

กระแสเกี่ยวกับการเผชิญหน้าและการปราบปรามการชุมนุมประท้วงของรัฐบาล ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดการนองเลือด ในวันที่ 20 กันยายน 2549 กลายเป็นข้ออ้างที่สร้างความชอบธรรมให้แก่การรัฐประหาร ปัญญาชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ต่างให้เหตุผลถึงความชอบธรรมต่อรัฐประหารที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย แม้หลายคนจะมองว่าการรัฐประหารมีผลกระทบต่อระบอบประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง เพราะรัฐประหารเป็นเรื่องนอกระบอบประชาธิปไตย แต่ถ้ามองประชาธิปไตยในแง่การขับเคลื่อนไปได้ของประเทศชาติ รัฐประหารก็ถือว่าเป็นทางออกส่วนหนึ่ง หลายคนจึงรู้สึกโล่งใจและหายเหนื่อยจากการชุมนุมที่ยืดเยื้อยาวนานบนท้องถนน ที่สำคัญบริบททางการเมืองในขณะนั้นหลายคนมองว่า ถ้าหากมีตัวเลือกสองทางระหว่างรัฐบาลพรรคไทยรักไทย กับการรัฐประหาร พวกเขาเห็นว่าการรัฐประหารดีกว่าสภาพทางการเมืองที่รัฐบาลพรรคไทยรักไทยกุมอำนาจอยู่ เนื่องจากระบอบทักษิณได้กลืนกินประเทศไทยจนไม่สามารถแก้ไขปัญหอะไรได้แล้ว¹⁴⁸ ทั้งนี้ยังรวมถึงการให้ความชอบธรรมว่า รัฐประหารไม่ได้เป็นการทำลายประชาธิปไตยเพราะเชื่อว่ารัฐธรรมนูญปี 2540 ได้ถูกทำลายลงไปในนานแล้วในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ¹⁴⁹

ด้วยเหตุผลต่างๆ ทั้งปวงมีประเด็นที่เป็นจุดร่วมเดียวกันในการยอมรับการทำรัฐประหาร คือ รัฐประหารในครั้งนี้ป้องกันการนองเลือดที่อาจจะเกิดขึ้น ดังที่ รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร กล่าวว่า

“มันมีข่าวทั้งจากสื่อและไม่ใช้สื่อว่ามันมีการเคลื่อนไหวของคนในกรมป่าไม้ทางเหนือเพื่อมาสมทบในการที่จะเป็นกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงอีกกลุ่มหนึ่งที่จะมาปะทะกันกับการชุมนุมของพันธมิตรฯ และคิดว่าตอนนั้นสถานการณ์ค่อนข้างที่จะบีบคั้น เพราะครอบครัวของคุณทักษิณไม่อยู่ในประเทศไทยสักคน และหากเกิดการจลาจลขึ้นครอบครัวของเขาก็จะปลอดภัย เพราะฉะนั้นจึงประเมินกันว่าโอกาสที่จะเกิดการนองเลือดนั้นสูง...ดังนั้นถ้าปล่อยให้มีการชุมนุมต่อไปแล้วเกิด

¹⁴⁸ สัมภาษณ์ สุดา รังกูพันธ์, 28 สิงหาคม 2552. , สัมภาษณ์ สุริยันต์ ทองหนูเอียด, 15 กันยายน 2552. , สัมภาษณ์ ชูเกียรติ ฉาโทสง, 29 กันยายน 2552. , สัมภาษณ์ บัณรส บัวคลี่, 12 ตุลาคม 2552. , สัมภาษณ์ ปรีดา เตียรสุวรรณ, 23 ตุลาคม 2552.

¹⁴⁹ เสน่ห์ จามริก: เคลียร์วาทะรัฐประหารคือทางออกที่เหลือนอยู่ออนไลน์, แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2006/12/11064> [2553, 23 พฤศจิกายน].

การนองเลือดจริงๆ ขึ้นมามันก็ไม่คุ้ม แต่ถ้าเกิดการรัฐประหารขึ้นแล้วไม่เกิดการนองเลือดก็อาจจะคุ้มกว่า คือทางที่ดีนั้นก็คือทำยังไงให้การชุมนุมนั้นไม่มีการนองเลือดและไม่มีการรัฐประหาร”¹⁵⁰

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับประเด็นวาทกรรมการนองเลือดในวันที่ 20 กันยายน 2549 ที่เชื่อมโยงกับประเด็นการกำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 15 ตุลาคม 2549 อย่างน่าพิศวงว่าวาทกรรมดังกล่าวมีมูลความจริงอะไรซ่อนเร้นอยู่หรือไม่ กล่าวคือ ถ้ามองในฝ่ายผู้สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร แล้วจะพิจารณาได้ว่าพวกเขาไม่จำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขให้เกิดความรุนแรงขึ้นในวันที่ 20 กันยายน 2549 เพราะหากการเลือกตั้งในวันที่ 15 ตุลาคม 2549 เกิดขึ้น เราสามารถคาดเดาผลการเลือกตั้งได้ล่วงหน้าว่าพรรคไทยรักไทยจะชนะการเลือกตั้งและกลับเข้ามาเป็นรัฐบาลได้อีกสมัย แม้ว่าในระหว่างนั้นจะมีคดีที่รอพิจารณาอยู่ในศาลอีกหลายคดี เช่น คดีที่ศาลรัฐธรรมนูญอาจตัดสินให้มีการยุบพรรคไทยรักไทย ซึ่งอาจส่งผลให้พรรคไทยรักไทยต้องถูกยุบและไม่สามารถลงสมัครเลือกตั้งได้ แต่ก็ยังเป็นคดีที่ไม่มีการตัดสิน ซึ่งผลลัพธ์สุดท้ายจะเป็นอย่างไรก็ยังไม่มีการคาดเดาได้ เพราะฉะนั้นการสร้างเงื่อนไขด้วยการใช้ความรุนแรงจึงเป็นข้ออ้างที่ไม่น่าสมเหตุสมผล แต่หากมองในฝ่ายขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่สังเกตเห็นได้ตั้งแต่เริ่มแรกว่าพวกเขาไม่เห็นชอบในแนวทางของศาลที่กำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 15 ตุลาคม 2549¹⁵¹ เพราะพวกเขาเชื่อว่า พ.ต.ท.ทักษิณ และระบอบทักษิณ เป็นปัญหาของวิกฤตการณ์ทางการเมือง ดังนั้นวิธีการเดียวที่จะจัดการกับปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองนี้ได้คือต้องทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ด้วยเหตุนี้เราอาจกล่าวได้หรือไม่ว่าวาทกรรมการนองเลือดในวันที่ 20 กันยายน 2549 เป็นเพียงวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นโดยฝ่ายที่ต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เพื่อรองรับความชอบธรรมให้กับการรัฐประหารที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้น เพราะมีสัญญาณเตือนล่วงหน้ามากมายเริ่มต้นตั้งแต่ กระแสเรียกร้องนายกรัฐมนตรีพระราชทานตามมาตรา 7 ซึ่งจุดโดยชัยอนันต์ สมุทวณิช และปราโมทย์ นาครทรรพ และการขานรับอย่างเป็นทางการต่อแนวทางมาตรา 7 โดยขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ตามมาด้วยปรากฏการณ์ตุลาการณวิวัฒน์ การโยกย้ายนายทหารระดับกุ่มกำลังในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ การเดินสายบรรยายของ พล.อ.เปรม ตามโรงเรียนทหารทั้ง 3 เหล่าทัพ จนกระทั่ง 4 วันก่อนการรัฐประหาร

¹⁵⁰ สัมภาษณ์ ไซยนต์ ไชยพร, 21 ตุลาคม 2552.

¹⁵¹ สนธิ ลิ้มทองกุล, “นัยของพระราชกฤษฎีกาเลือกตั้ง 15 ตุลา,” ผู้จัดการรายวัน(24 กรกฎาคม 2549): 20.

นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ หนึ่งในห้าแกนนำพันธมิตรฯ เขียนลงคอลัมน์ประจำของตัวเองใน นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ถึงสิ่งที่เรียกว่า “กองทัพวิวัฒน์”

อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาเราจะเห็นความชัดเจนของเหล่าบรรดาปัญญาชนชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่สนับสนุนรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน 2549 ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย นักวิชาการ ปัญญาชนสาธารณะ นักพัฒนาเอกชน (NGO) นักหนังสือพิมพ์ ที่ได้จากงานเลี้ยงในคืนวันที่ 7 มกราคม 2550 เมื่อราชินิกุล กลุ่มที่สนับสนุนการรัฐประหารได้จัดงานเลี้ยงขึ้นและเชิญแขกระดับวีไอพีในขบวนการพันธมิตรฯ ไปเข้าร่วม เช่น นายสนธิ ลิ้มทองกุล พล.ต.จำลอง ศรีเมือง นายสุริยะใส กตะศิลา นายสมศักดิ์ โกศัยสุข ญัฐวิภา ชัยนาม เกตุ พูลสวัสดิ์ อัญชลี ศษเสณี สมสวาท โชติกเสถียร สุมาลี วีระไวทยะ ฯลฯ พร้อมด้วยผู้อาวุโสทางการเมือง พล.อ.สະพรัง กัลยาณมิตร รองผู้บัญชาการทหารบก น.ต.ประสงค์ สุ่นสิริ พล.อ.ปานเทพ ภูวนารถนุรักษ์ ฯลฯ และนายจรัญ ภักดีธนากุล ปลัดกระทรวงยุติธรรม¹⁵² เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน อีกด้านหนึ่งก็ยังมีปัญญาชนชนชั้นกลางฝ่ายภาคประชาชนในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ไม่เห็นชอบกับการทำรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน 2549 โดยมีแนวคิดหลักว่าถ้าหากปล่อยให้ขบวนการพันธมิตรฯ เคลื่อนไหวในวันที่ 20 กันยายน 2549 อาจมีแนวโน้มว่า พ.ต.ท.ทักษิณ จะลงจากอำนาจและไม่ลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือถ้ามีการเลือกตั้งก็จะมีจุดพลิกผัน ด้วยเหตุนี้จึงมองว่าการทำรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 เป็นการทำลายการเมืองภาคประชาชนและความเข้มแข็งของภาคประชาชน เพราะถ้าไม่มีการรัฐประหารภาคประชาชนจะมีความเข้มแข็งและมีความมั่นใจมากขึ้น และจะทำให้การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในประเทศไทยไม่ต้องอาศัยทหาร¹⁵³

แม้ปัญญาชนชนชั้นกลางกลุ่มนี้จะไม่เห็นชอบกับการทำรัฐประหารที่เกิดขึ้น แต่ก็ เป็นเรื่องจริงที่พบว่าพวกเขาถูกเหมารวมไปกับกลุ่มคนชนชั้นกลางที่เห็นด้วยกับการทำรัฐประหาร¹⁵⁴ เพราะแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ผ่านมานั้นล้วนเป็นแนวทางที่สร้างเงื่อนไขให้เกิดการรัฐประหารขึ้นได้ตลอดเวลา ในแง่นี้จึงสะท้อน

¹⁵² ราชินิกุลเปิดบ้าน รำลึกวันวาน กลุ่มพันธมิตรกู้ชาติ[ออนไลน์], แหล่งที่มา :

<http://www.manager.co.th/MetroLife/ViewNews.aspx?NewsID=9500000002096> [2553, 21 พฤศจิกายน].

¹⁵³ สัมภาษณ์ นิตินันท์ ทรัพย์สมบุญ, 7 กันยายน 2552. , สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ เรืองสงค์, 5 พฤศจิกายน 2552. , สัมภาษณ์ พิภพ ธงไชย, 24 พฤศจิกายน 2552. , สัมภาษณ์ ศิริชัย ไม้งาม, 4 กุมภาพันธ์ 2553.

¹⁵⁴ สัมภาษณ์ นิตินันท์ ทรัพย์สมบุญ, 7 กันยายน 2552.

ให้เห็นถึงดุลอำนาจและความอ่อนแอขององค์กรภาคประชาชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรฯ ว่าพวกเขาไม่สามารถแสดงอำนาจนำและเสนอประเด็นหรือยุทธศาสตร์ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวที่ดีไปกว่าการเรียกร้องให้เกิดการรัฐประหารได้

4.3.2 ประชาธิปไตยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

หนังสือปรัชญาการเมืองตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มักจะกล่าวถึงความสำคัญของชนชั้นกลางในฐานะการเป็นองค์ประกอบทางชนชั้นที่จำเป็นสำหรับกระบวนการสร้างประชาธิปไตย หนังสือเรื่อง “การเมือง” ของอริสโตเติล¹⁵⁵ นักปรัชญาการเมืองคนสำคัญ ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “ประชาคมการเมืองที่ดีที่สุดก็คือประชาคมที่อยู่ในความควบคุมของชนชั้นกลาง และชนชั้นกลางมีจำนวนมากกว่าชนชั้นอื่น” โดยเฉพาะอย่างยิ่งอริสโตเติลได้ชี้ให้เห็นว่าถ้าสังคมมีคนยากจนมาก สังคมนั้นจะประสบปัญหาการเมือง

ในกรณีของการเมืองไทย เรามักกล่าวถึงบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางว่าเริ่มขยายตัวมากขึ้นนับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา การปฏิวัติของนักศึกษาไทยส่วนหนึ่งถูกมองว่าเป็นผลผลิตทางการเมืองของชนชั้นกลางที่ถูกสร้างขึ้นจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย นับตั้งแต่การขึ้นสู่อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และมีจุดเริ่มต้นมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแรกซึ่งทำให้เกิดกระบวนการสร้างและพัฒนารวมของชนชั้นกลางควบคู่กันไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ซึ่งเป็นเหตุการณ์การขับไล่รัฐบาลเผด็จการ รสช. ที่พยายามสืบทอดอำนาจทางการเมืองนั้น กล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ชนชั้นกลางเริ่มดูเหมือนมีบทบาททางการเมืองอย่างจริงจังเพราะพวกเขาได้เข้าแย่งชิงและยึดกุมวาทกรรมประชาธิปไตยเอาไว้ได้ ทำให้การเคลื่อนไหวต่อต้าน รสช. ในครั้งนั้นได้รับการยกย่องว่าเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางที่ทำการเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยภายใต้ชื่อเรียกว่า “มือบื้อมือถือ” ซึ่งยังทำให้เกิดความเชื่อตามมามีเพียงชนชั้นกลางเท่านั้นที่เป็นประชาธิปไตย และการยึดกุมวาทกรรม (Discursive Power) โดยชนชั้นกลางในส่วนนี้ ส่งผลให้เกิดความเชื่อว่ามีมติของชนชั้นกลางถือเป็นมติมหาชน (Public Opinion) ทำให้ชนชั้นกลางเสียงดังขึ้น¹⁵⁶ รวมถึงก่อให้เกิดสิ่งที่ตามมาคือ ปัญญาชนและนักหนังสือพิมพ์ซึ่งเปรียบเหมือนผู้แทนของชนชั้นกลางก็มีบทบาทมากขึ้น ทั้งยังอ้างได้ว่าเป็นเสียงของประชาธิปไตย

¹⁵⁵ สุรชาติ บำรุงสุข, “ชนชั้นกลางในการเมืองไทย พันธมิตรหลักของชนชั้นนำ,” มติชนสุดสัปดาห์(14 พฤษภาคม 2553): 36-37.

¹⁵⁶ การเมืองไทยร่วมสมัย รัฐประหาร, รัฐธรรมนูญ, ประชาธิปไตย ฯลฯ จากมุมมองศาสตราจารย์ชาวญี่ปุ่น (ศาสตราจารย์ โยชิฟูมิ ทามาตะ)[ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2007/07/13534> [2553, 21 พฤศจิกายน].

ชาวบ้านจึงไม่อาจเข้ามาแทรกแซง ซึ่งทำให้ชนชั้นกลางสามารถรักษาอำนาจกุมวาทกรรม ประชาธิปไตยไว้ได้

แต่ในปี พ.ศ. 2548-2549 เมื่อเกิดการต่อต้านรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและปรากฏภาพลักษณ์ของความเป็นฝ่ายบริหารที่เข้มแข็งมากเกินไป ได้ปรากฏกระแสการต่อต้านซึ่งมีอยู่สูงในหมู่ชนชั้นกลาง ประกอบกับกระแสการต่อต้านถูกโจมตีขนานกับการปลุกกระแสชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยม ได้ผลักดันให้ชนชั้นกลางเป็นพลังต่อต้านรัฐบาลในขณะนั้น จนกลายเป็นพลังสำคัญในการสนับสนุนรัฐประหารในเดือนกันยายน 2549 และบางส่วนของชนชั้นกลางได้แสดงออกให้เห็นว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อการเลือกตั้ง เพราะพวกเขามองเห็นแต่ด้านลบของระบอบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เราต้องกลับมาทบทวนบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยที่มีต่อระบอบประชาธิปไตยกันอีกครั้งว่าแท้ที่จริงแล้วชนชั้นกลางเป็นพลังสำคัญในการนำพาและผดุงรักษาประชาธิปไตยหรือไม่

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในช่วงปี พ.ศ. 2549 คือความพยายามในการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยรูปธรรมที่ชัดเจนปรากฏออกมาในข้อเสนอเรื่อง “การเมืองใหม่” ที่เปรียบเสมือนรูปธรรมของความขัดแย้งทางความคิดระหว่างระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กับระบอบทักษิณซึ่งเป็นศัตรูทางการเมืองที่สำคัญ โดยระบอบทักษิณถูกสมมติให้เป็นตัวแทนความคิดและผลประโยชน์ของคนรากหญ้าในเมืองและชนบท ส่วนฝ่ายขบวนการพันธมิตรฯ ถูกสมมติให้เป็นตัวแทนทางความคิดและผลประโยชน์ของคนชนชั้นกลาง

ข้อเสนอเรื่องการเมืองใหม่เป็นข้อเสนอที่เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ รอบที่ 2 ในสมัยรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช อย่างไรก็ตามแนวคิดที่หล่อหลอมให้เกิดข้อเสนอการเมืองใหม่นั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ รอบแรกในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยเฉพาะการใช้แนวคิดอุดมการณ์ทางการเมืองที่หลากหลาย ตั้งแต่อุดมการณ์ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ความคิดต่อต้านทุนนิยมสามานย์ต่อต้านเผด็จการรัฐสภา จนกระทั่งถึงอุดมการณ์คุณธรรมนำการเมือง

การเมืองใหม่ ในความหมายของขบวนการพันธมิตรฯ ซึ่งสรุปใจความได้จากคำปราศรัยของแกนนำอย่างนายสนธิ ลิ้มทองกุล และจากข้อเขียนของนายสุริยะใส กตะศิลา ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์วันที่ 25 มิถุนายน 2551 ว่าการเมืองใหม่ เป็นการเมืองที่เขาประชาชนเป็นศูนย์กลาง ลดอำนาจหน้าที่ของตัวแทนหรือผู้แทนลง เพิ่มบทบาทและอำนาจให้กับ

ประชาชนมากขึ้นโดยตั้งอยู่บนความคิดที่ว่า “นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งมักมาจากการซื้อเสียง อาชีพนักการเมืองคืออาชีพทำมาหากินกับผลประโยชน์ของประเทศชาติ...ดังนั้นจึงสมควรหมดยุคนักการเมืองอาชีพประเภทนี้เสียที่ หมดยุคการเมืองแบบตัวแทน ถ้ามีก็ต้องลดสัดส่วนลง เพราะนักการเมืองประเภทนี้ทุกคนต้องจ่ายเงินเข้ามา”¹⁵⁷

สิ่งที่ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้เน้นย้ำมาตลอดคือการต่อต้านนักการเมืองแบบตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้ง เพราะเห็นว่าเป็นพวกที่ไม่มีคุณธรรม นอกจากนั้นก็ยังคงกล่าวหาว่า แนวคิดเสรีนิยมตะวันตกสุดขั้วที่ยึดเอาสิทธิการเลือกตั้งของบุคคลเพียงอย่างเดียวให้กลายเป็นที่มาของอำนาจทางการเมืองได้ถูกพิสูจน์แล้วว่าเป็นความล้มเหลวในอดีต ด้วยเหตุนี้ปัญหาหลักในระบอบประชาธิปไตยแบบเก่าที่ทำให้ขบวนการพันธมิตรฯ เสนอแนวทางการเมืองใหม่ คือ **ปัญหาการเข้าสู่อำนาจรัฐของบรรดานักเลือกตั้ง**¹⁵⁸ ทำให้ข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมที่สุดของขบวนการพันธมิตรฯ คือ สตรีผลสมของผู้เข้าสู่อำนาจทางการเมืองในสัดส่วน 70:30 กล่าวคือ เพิ่มกระบวนการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นร้อยละ 70 และลดผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยวิธีการเลือกตั้งลงให้เหลือร้อยละ 30 ข้อเสนอเช่นนี้สะท้อนให้เห็นความคิดที่ไม่ไว้ใจและขาดศรัทธาอย่างถึงที่สุดในระดับประชาธิปไตยแบบตัวแทน

การขาดความศรัทธาต่อระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้นเนื่องจากการมองว่าการเมืองแบบเก่าในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้กลายเป็นอาชญากรรมต่อระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย เพราะความชอบธรรมในการเข้าสู่ตำแหน่งและการใช้อำนาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงพื้นฐานของจริยธรรมแม้แต่น้อย การเลือกตั้งคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ โดยไม่สนใจว่าจะได้มาด้วยการโกงหรือไม่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สังคมไทยเข้าสู่วิกฤตที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง มองการทุจริตเป็นเรื่องธรรมดา เพื่อสร้างค่านิยมในสังคมให้เห็นว่าการทุจริตเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ เพื่อว่าเมื่อนักเลือกตั้งหรือใครก็ตามที่ทุจริตแล้วจะถือเป็นเรื่องที่ไม่ผิดแปลกแต่ประการใด โดยอาศัยเสียงข้างมากเป็นเครื่องชี้ถูกชี้ผิดมากกว่าระบบยุติธรรมตามหลักนิติธรรม¹⁵⁹ ผลพวงจากการเมืองแบบเก่าทำให้กลุ่มทุนสามารถเข้ามายึดกุมการเลือกตั้งแบบตัวแทนพื้นที่ได้โดยง่าย เพราะโครงสร้างอุปถัมภ์ในชนบททำให้ประชาชนต้องพึ่งพาผู้นำท้องถิ่น ผนวกกับการตื่นตัวทาง

¹⁵⁷ สุริยะใส กตะศิลา, การเมืองใหม่ ภายใต้การต่อสู้ของพันธมิตรฯ[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา :

<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000074892> [2553, 12 ธันวาคม].

¹⁵⁸ สัมภาษณ์ พิภพ ธงไชย, 24 พฤศจิกายน 2552. และ “การเมืองใหม่ช่วงชิงอำนาจ,” *ไทยโพสต์*(21 กันยายน 2551): 2, 3, 4, 5, 19.

¹⁵⁹ สุวินัย ภรณวลัย, “ข้อใจประชาธิปไตยของประภาส ปันตบแต่ง,” *ผู้จัดการรายวัน*(22 กันยายน 2551): 12.

การเมืองต่ำเพราะขาดข่าวสารข้อมูล การซื้อขายเสียงจึงกระทำได้ง่าย¹⁶⁰ ดังคำปราศรัยของ แกนน่านพนมมิตรฯ นายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่กล่าวปราศรัยเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2551 ว่า

“พี่น้องครับทุกๆ ครั้งที่มีการเลือกตั้ง พี่น้องมีสิทธิอะไรบ้างในการเลือกตั้ง
ตอบผมสิ 4 วินาที 4 วินาทีพี่น้อง พี่น้องเข้าไปในคูหา แล้วพี่น้องเดินไปหยอด
นับหนึ่งถึงสี่ หนึ่งถึงสี่แล้วจบไหม จบ มันไม่สนใจพี่น้องแล้ว ประชาชนที่ได้
สามร้อยห้าร้อยให้ไปหยอด กลายเป็นอะไร กลายเป็นลูกจ้างรายวันชั่วคราว
ของนักการเมืองไซ้ใหม่ แค่นั้นเอง แล้วพวกนี้ก็เอาสิทธิอันนี้ เหมือนอย่างที่ได้
เปิดเฉลิมบอกว่าผมมาจากการเลือกตั้ง เข้าใจหรือยัง เพราะฉะนั้นแล้ว นี่คือ
ความพินาศฉิบหายของบ้านเมือง...”

พี่น้องจำได้ไหมสมัยที่เราไล่ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร เขาทำไมต้องริบยุบ
สภา เขาจะพูดอยู่คำเดียว ให้ประชาชนตัดสินใจ ทำไมเขาต้องพูดคำนี้ เพราะ
เขาขากฎออกมา เขารู้อยู่แล้วใช้ประชาชนที่ตัดสินใจก็คือลูกจ้างรายวันที่รับ
สามร้อยห้าร้อย ไซ้ไม่ไซ้ [เสียงผู้ชุมนุมตอบ: ไซ้]... พอเขาได้อำนาจมา สิ่ง
ที่เขาทำ ทำอย่างไร เขาก็ย้ายตำรวจ ย้ายผู้ว่า เขาก็สั่งตำรวจ สั่งผู้ว่า เขาก็
เอางบประมาณมาลดแลกแจกแถม แล้วก็ไปหาเสียง แทนที่จะใช้เงินตัวเอง
เขาก็เอาเงินภาษีอากรของเราไปจ่ายให้ เสรีจเรียบร้อยแล้ว พอถึงวันเลือกตั้ง
ก็เข้ามาอีกสามร้อยกว่าเสียง สี่ร้อยกว่าเสียง สามร้อยเจ็ดสิบเสียง แล้วมา
เถียงกับเรา อ่างกับเราว่า ‘ประชาชนเลือกผมเข้ามา’¹⁶¹

การเสนอแนวคิดเรื่องการเมืองใหม่ของขบวนการพนมมิตรประชาชนเพื่อ
ประชาธิปไตย จึงเป็นความพยายามที่จะก้าวข้ามการเมืองที่ถูกครอบงำด้วยเงินของกลุ่มทุนอย่าง
ที่เป็นอยู่ และเป็นทางเลือกเพื่อที่จะเปิดพื้นที่ให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มให้สามารถมีส่วนร่วมโดยผ่าน
การคัดสรรตัวแทนและสร้างจริยธรรมในการใช้อำนาจของประชาชนเพื่อประชาชน หรือที่นายสนธิ
ลิ้มทองกุล แกนน่านพนมมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเรียกว่า “ประชาธิปไตยวิวัฒน์”¹⁶² ดังนั้นข้อเสนอ
ที่แกนน่านพนมมิตรฯ เสนอ คือ การลดทอนการเลือกตั้งตัวแทนตามพื้นที่และหันมาเพิ่มระบบ

¹⁶⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶¹ อุเชนทร์ เขียงแสน, รัฐศาสตร์-รปศ.วิชาการ 9: บทความเต็ม การปฏิบัติความร่วมมือทางการเมือง: กรณีพนมมิตร
ฯ (จบ)[ออนไลน์], 2553. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2009/01/19583> [2553, 19 กันยายน].

¹⁶² “ถอดรหัส...ยุทธศาสตร์พนมมิตร,” ผู้จัดการรายสัปดาห์(8 กันยายน 2551): 1-2, 19.

สัดส่วนคัดสรรตามกลุ่มอาชีพ เพราะระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนตามพื้นที่ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน
นั้นมีปัญหาอย่างร้ายแรงและเป็นที่มาของวิกฤตทางการเมืองของประเทศในปัจจุบัน

ฐานคิดที่สำคัญในการมองปัญหาประชาธิปไตยของขบวนการพันธมิตรฯ คือ การมองว่าชาวบ้านในชนบท คือ ต้นตอของปัญหาที่สำคัญที่สุดของประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพราะอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของนักการเมือง/นักเลือกตั้งที่ไร้จริยธรรม ซึ่งได้นำมาสู่ระบบเผด็จการในคราบประชาธิปไตย ขบวนการพันธมิตรฯ มองเหตุแห่งปัญหาอยู่ที่ประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่อาศัยการหย่อนบัตรเลือกตั้งเลือกผู้แทนผ่านพรรคการเมืองและที่สำคัญ คือ มองว่าคนชนบทยังอยู่ในระบบอุปถัมภ์ของนักเลือกตั้งผ่านการซื้อสิทธิขายเสียง เพื่อแลกกับนโยบายประชานิยม ซึ่งทำให้การได้ตัวแทนจากเสียงข้างมากของประชาชนนั้นไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนทุกกลุ่มได้ เนื่องจากเสียงส่วนใหญ่เป็นเสียงของประชาชนที่ *ยากจน ด้อยการศึกษา ขาดข้อมูล ไม่มีความรู้* ซึ่งเป็นไปตามวาทกรรมการวิเคราะห์ปัญหาทางการเมืองแบบสูตรสำเร็จของชนชั้นปกครองและชนชั้นกลางที่ว่าคนชนบทนั้น “โง่ จน เจ็บ” ทำให้พวกเขาคำนึงถึงแต่เพียงผลประโยชน์เฉพาะหน้า โดยไม่ได้มองในระยะยาวว่าการได้มาซึ่งผู้นำที่มีลักษณะเป็นเผด็จการรัฐสภาแบบ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะนำมาซึ่งความเสียหายต่อประเทศอย่างไร ซึ่งหากเรามองในมุมกลับกันสำหรับเหตุผลที่ชาวชนบทหลากหลายกลุ่มนิยมชมชอบ พ.ต.ท.ทักษิณ และพรรคไทยรักไทยนั้นไม่ได้เป็นเพราะความโง่เขลา หรือไม่รู้จักเลือกนักการเมืองที่ดี เหมือนอย่างที่ชนชั้นกลางเข้าใจ หากแต่เป็นเพราะนโยบายประชานิยมสอดคล้องกับความใฝ่ฝัน และความต้องการของชาวชนบทต่างหาก การทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหานี้อย่างลึกซึ้ง จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนานโยบายในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าการแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุ¹⁶³

ตรรกะการมองปัญหาประชาธิปไตยของขบวนการพันธมิตรฯ ที่ไม่ไว้วางใจประชาชนคนจนในชนบทเช่นนี้ ทำให้ในท้ายที่สุดขบวนการพันธมิตรฯ ได้เสนอแนวคิดของการได้มาซึ่งผู้ปกครองประเทศที่มีลักษณะไม่เป็นประชาธิปไตยเสียเอง ข้อเสนอ 70 : 30 ที่ให้ตัวแทนมาจากการคัดสรรจากกลุ่มอาชีพร้อยละ 70 และให้ตัวแทนมาจากการเลือกตั้งจากประชาชนทั่วประเทศเพียงแค่อ้อย 30 นั้นเป็นแนวคิดที่ไม่เชื่อมั่นในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ซ้ำยังเป็นการทำลายหลักการ 1 คน 1 เสียง ที่เป็นหลักการขั้นพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย และยังเป็นแนวคิดที่ไม่ได้มีหลักประกันว่าคนที่มาจากการแต่งตั้งจะช่วยปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่อย่างแท้จริงมากกว่าการปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง และยังไม่ได้มีหลักประกันว่า

¹⁶³ ยศ สันตสมบัติ, บทเรียนจากวิกฤตการเมือง[ออนไลน์], 2552. แหล่งที่มา:

จะสามารถแก้ไขปัญหาการซื้อสิทธิ์ขายเสียงได้อย่างแท้จริง แม้ในภายหลังขบวนการพันธมิตรฯ จะได้มีการแก้ไขข้อเสนอจาก 70 : 30 เป็น 50 : 50 โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 400 คน มาจากการเลือกตั้ง 200 คน สรรหาจากทุกสาขาอาชีพ 200 คน สมาชิกวุฒิสภา 150 คน มาจากการเลือกตั้งจังหวัดละ 1 คน และคัดสรรอีก 74 คน และถึงที่สุดแล้วขบวนการพันธมิตรฯ ได้ปรับปรุงข้อเสนอเรื่องการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองเพื่อที่จะให้ตัวแทนมาจากการเลือกตั้ง 100% โดยแบ่งออกเป็นกรเลือกตั้งโดยตรง และการเลือกตั้งจากตัวแทนสาขาอาชีพ¹⁶⁴ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ข้อเสนอของขบวนการพันธมิตรฯ ต่อการแก้ไขปัญหาประชาธิปไตยด้วยแนวคิดการเมืองใหม่ ไม่มีความชัดเจนในระดับข้อความคิด เพราะเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ที่สำคัญการเมืองใหม่ของขบวนการพันธมิตรฯ ไม่ได้มีรูปแบบของระบบสังคมนิยมที่ดีกว่าระบบสังคมนิยมแบบเดิมมากนัก อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่ข้อเสนอการเมืองใหม่ไม่มีความชัดเจนในระดับข้อความคิดนั้น อาจเป็นเพราะการต่อสู้ทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรฯ ไม่เคยตอบคำถามทางการเมืองที่สำคัญสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยว่าอำนาจอธิปไตยของประเทศนี้อยู่ที่ใคร อำนาจอธิปไตยอยู่ที่ประชาชนทุกคน หรืออำนาจอธิปไตยอยู่ที่คนมีความรู้ ปัญญาชน ชนชั้นสูง ชนชั้นกลางที่มีสถานภาพทางวิชาการและเป็นคนที่มีความรู้ ภูมิปัญญาชน ชนชั้นสูง ควรอยู่ที่ประชาชนทุกคนทุกชนชั้นอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นแม้การเมืองในระบบรัฐสภา จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางการเมืองได้ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า เราจะหาทางออกโดยการปฏิเสธระบบเสียงข้างมาก เพราะการปฏิเสธระบบเสียงข้างมาก ย่อมหมายถึงการปฏิเสธเจตจำนงของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ว่าจะมาจากฐานะใด ชนชั้นใด การศึกษาใด เสียงเหล่านั้นก็ล้วนเป็นเสียงของประชาชนที่ออกมาใช้สิทธิอย่างเสมอภาคกัน แม้พันธมิตรฯ จะเห็นว่าเสียงข้างมากที่ได้จากการเลือกตั้งนั้นไม่ครอบคลุมผลประโยชน์ของประชาชนทุกกลุ่ม และอาจไม่นำไปสู่ผลประโยชน์สาธารณะที่แท้จริง แต่อย่างน้อยการเลือกตั้งโดยใช้เสียงข้างมากก็แสดงให้เห็นว่าผลประโยชน์จะตกอยู่กับประชาชนคนยากจนที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศ และอำนาจอธิปไตยยังคงเป็นของประชาชนตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังที่ศาสตราจารย์แซมมวล พี. ฮันติงตัน กล่าวไว้ว่า

“การเลือกตั้งที่เปิดกว้าง เสรี และเป็นธรรม คือแก่นสารและเงื่อนไขอันขาดเสียมิได้ของประชาธิปไตยอย่างหนึ่งไม่แพ้กัน รัฐบาลที่เกิดจากการเลือกตั้งอาจจะด้อยประสิทธิภาพ ทุจริตฉ้อโกงมองการณ์สั้น ไม่รับผิดชอบ ถูกครอบงำโดยผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม และไม่สามารถรับเอานโยบายที่อำนวยความสะดวกแก่

¹⁶⁴ พนม.กลับคำการเมืองใหม่ ที่มาจากเลือกตั้งทั้งหมด[ออนไลน์], แหล่งที่มา:

สาธารณธมาดำเนินการได้ ลักษณะดั่งนี้ย่อมทำให้รัฐบาลดังกล่าวไม่เป็นที่พึงปรารถนา แต่กระนั้นมันก็ไม่ได้ทำให้รัฐบาลเหล่านี้ไม่เป็นประชาธิปไตย”¹⁶⁵

นอกจากนี้ แนวทางประชาธิปไตยของขบวนการพันธมิตรฯ ภายใต้ข้อเสนอการเมืองใหม่ ยังเปิดโอกาสให้ทหารเข้ามาเปลี่ยนแปลงการเมืองได้โดยถูกต้องตามกฎหมายหากเข้าเงื่อนไข 4 ประการ คือ 1. สถาบันกษัตริย์ถูกหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ แล้วรัฐบาลทำอะไรไม่ได้ 2. มีเจตนาที่จะโค่นล้มสถาบันกษัตริย์ แล้วรัฐบาลปล่อยปะละเลย 3. มีการฉ้อราษฎร์บังหลวง 4. มีการยกอธิปไตยให้ต่างชาติ¹⁶⁶ การเมืองใหม่ จึงเป็นการสร้างระบบการเมืองโดยมีพื้นฐานมาจากการไม่ไว้ใจประชาชนในชนบท มีการออกแบบระบบดุลอำนาจใหม่ โดยการลดทอนอำนาจนักเลือกตั้งและประชาชนในชนบทผู้เสี่ยงเลือกตั้งด้วยระบบตัวแทนแบบคัดสรรและการเพิ่มดุลอำนาจใหม่ คือ บทบาทของทหาร

อย่างไรก็ตาม มุมมองต่อประชาธิปไตยที่ชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยยึดเป็นแกนหลักนั้นมีลักษณะสำคัญที่เชื่อมโยงอยู่กับการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรม หรือคุณธรรมนำประชาธิปไตย โดยจำเป็นต้องยึดมั่นในหลักการ “เสียงส่วนใหญ่ต้องเคารพเสียงส่วนน้อย” ทั้งนี้เนื่องจากเสียงส่วนใหญ่ของประเทศคือประชาชนคนยากจนที่ขาดข้อมูลข่าวสาร ทำให้พวกเขาต้องการผลประโยชน์ที่มีลักษณะเฉพาะหน้า¹⁶⁷ จึงทำให้ไม่ได้คำนึงถึงผลลัพธ์ที่ตามมาจากการเลือกผู้นำที่อาจมีลักษณะเผด็จการรัฐสภา ดังนั้นการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีความรู้และข้อเท็จจริงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเลือกตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ¹⁶⁸ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ตัวแทนที่เป็นคนดี ซื่อสัตย์สุจริต มีความสามารถเข้ามาปกครองบ้านเมือง

วาทกรรมการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรม นั้น ทำให้ตรรกะการเมืองประชาธิปไตยของขบวนการพันธมิตรฯ เป็นเรื่องที่น่าพิจารณา เพราะขบวนการพันธมิตรฯ เชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องของความคิด การต่อสู้ทางการเมืองคือการต่อสู้เพื่อให้คนดีได้เข้ามามีอำนาจ ซึ่งทำราวกับว่าการได้คนดีเข้ามาปกครองประเทศจะทำให้ประเทศชาติรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่างๆ ได้ ทำให้เกิดการละเลยหรือมองไม่เห็นปัญหาทางการเมืองและสังคมที่สำคัญยิ่งกว่าการได้คนดี

¹⁶⁵ เกษียร เตชะพีระ, สงครามระหว่างสี: ก่อนถึงจุดที่ไม่อาจหวนกลับ (กรุงเทพฯ: Openbooks, 2553), หน้า 72.

¹⁶⁶ “สูตรการเมืองใหม่ ฝ่าวิกฤตวงจรรอบาทร์,” ผู้จัดการรายสัปดาห์(22 กันยายน 2551): 1-2, 19.

¹⁶⁷ สัมภาษณ์ ไชยันต์ ไชยพร, 21 ตุลาคม 2552.

¹⁶⁸ สัมภาษณ์ พิภพ ธงไชย, 24 พฤศจิกายน 2552.

มาปกครองประเทศ เช่น การแย่งชิงทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นที่ดิน น้ำ ป่าไม้ ความไม่เป็นธรรม ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม รวมถึงการกระจายรายได้ที่ยังเป็นปัญหาอยู่จนถึงปัจจุบัน

ธงชัย วินิจจะกุล¹⁶⁹ เรียกการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรมว่า “การเมืองใสสะอาด” โดยสาระสำคัญของประชาธิปไตยในรอบ 30 ปีที่ผ่านมาเน้นในเรื่องความสะอาดสุจริต นักประชาธิปไตยถือว่าความสะอาดสุจริตกับอำนาจของประชาชนเป็นเรื่องเดียวกัน โดยไม่ได้เฉลียวใจเลยว่าไม่จำเป็นเสมอไป และในบริบทของประวัติศาสตร์ไทยนั้น ประชาธิปไตยแบบใสสะอาดกลับบ่อนทำลายความชอบธรรมของเสียงประชาชนได้ การถือเอาความสะอาดของอำนาจ หรือคุณธรรมจริยธรรม หรือคนดีเข้ามาปกครองประเทศ เป็นเรื่องปกติของสังคมประชาธิปไตย การต่อสู้ในเรื่องนี้ไม่ใช่สิ่งประหลาด แต่ประชาธิปไตยไทยให้ความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างมากเหนือเรื่องอื่นๆ มีรัฐธรรมนูญเพื่อชำระล้างนักการเมืองและการเลือกตั้งหวังให้สะอาดหมดจด ที่สำคัญที่สุดก็คือการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรม มักเอนเอียงเป็นผลประโยชน์ต่อคนชนชั้นกลางในเมือง ในขณะที่จ้องจับผิดคนชนบทและหัวเมือง ดังจะเห็นได้จากอคติเรื่องการซื้อเสียงซึ่งพุ่งเป้าไปที่ชาวชนบทที่แทบจะไม่ได้รับผลประโยชน์จากระบบราชการและการเมืองรวมศูนย์แบบเก่า¹⁷⁰ ที่ลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจการเมืองการปกครองมีการรวบอำนาจการบริหาร การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ การสั่งการให้ดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งการติดตามตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งหลายไว้ที่ส่วนกลางสักเท่าไร ในขณะที่ระบบดังกล่าวให้ผลประโยชน์แก่ชนชั้นนำผู้มีการศึกษาในรูปแบบต่างๆ โดยถือว่าเป็นนโยบายหรือปัญหาระดับชาติ

อาวุธสำคัญของประชาธิปไตยเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในการต่อสู้กับนักการเมืองหรืออคติลำเอียงต่อคนจนและชนบทมาในรูปวาทกรรมสำคัญๆ มีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ ซึ่งตกผลึกและได้รับการเน้นย้ำอย่างมีพลังจนประสบความสำเร็จอย่างสูงดังเห็นได้ในวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมาภายใต้การเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งวาทกรรม 4 ประการที่เป็นอาวุธต่อสู้กับนักการเมืองได้แก่¹⁷¹

1. การซื้อขายเสียง

¹⁶⁹ ธงชัย วินิจจะกุล, “ข้ามไม่พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา: ประชาธิปไตยแบบใสสะอาดของอภิชนกับการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549,” ใน รัฐประหารเพื่อประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, ธนาพล อิวสกุล และคนอื่น ๆ, กองบรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ : ฟ้ายเดียวัน, 2550), หน้า 46-47.

¹⁷⁰ สุขชาย ตริรัตน์, “โลกาภิวัตน์กับปัญหารัฐธรรมนูญ,” ใน ม.ร.ว.พฤษถีสถิติน ชุมพล (บรรณาธิการ), โลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.), หน้า 223-251.

¹⁷¹ เรื่องเดียวกัน.

2. ประชาธิปไตยไม่ใช่การเลือกตั้ง
3. การเมืองเป็นเรื่องคุณธรรม
4. นักการเมืองคอร์รัปชัน

อย่างไรก็ตามคุณธรรมและจริยธรรมอาจจะไม่ใช่แก่นสารหลักของความเป็นประชาธิปไตย เพราะมาตรวัดความเป็นประชาธิปไตยในทุกสังคมมีมาตรฐานเดียวกัน คือวัดที่ระดับการเข้าถึง การใช้ และการควบคุมอำนาจรัฐโดยประชาชน การใช้วาทกรรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเพื่อสรรหาผู้นำที่เป็นคนดีเข้ามาปกครองและบริหารประเทศ จึงมีสถานะเป็นเพียงเครื่องมือทางอุดมการณ์ในหมู่นักชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลางกลุ่มต่างๆ ที่ใช้ทำลายศัตรูทางการเมือง โดยที่ไม่ได้มีเนื้อหาสาระที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาประชาธิปไตย¹⁷² และยังมีลักษณะเป็นวาทกรรมคุณธรรมจริยธรรมที่ไม่ค่อยเป็นประชาธิปไตยมากกว่า ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาประชาธิปไตยของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้แนวคิดเรื่องการเมืองใหม่ จึงมีทิศทางอย่างเดี๋ยวกคือ ขจัดศัตรูทางการเมืองเป็นหลัก ด้วยการทำลายระบบเลือกตั้ง ซึ่งปัญหาประชาธิปไตยของไทย ณ ช่วงเวลานั้น อาจกล่าวได้ว่าปัญหาหลักไม่ได้อยู่ที่การซื้อเสียง แต่อยู่ที่การไม่ยอมรับคะแนนเสียงของคนส่วนใหญ่เป็นด้านหลักมากกว่า

กล่าวโดยสรุป ท่ามกลางการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองในการต่อต้านระบอบทักษิณ ซึ่งมีผู้นำอย่าง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่เข้าสู่อำนาจทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และได้ดำเนินนโยบายต่างๆ ตามที่ได้สัญญาเอาไว้กับคนชนชั้นล่าง จนสามารถทำให้ชนชั้นล่างกลายเป็นฐานเสียงของพรรคไทยรักไทยได้ในที่สุดภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว แต่ในที่สุด รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ก็ประสบกับข้อกล่าวหาในเรื่องการใช้อำนาจในทางที่ผิด ไม่ว่าจะเป็นการฆ่าตัดตอนในสงครามยาเสพติด การใช้ความรุนแรงในกรณี 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การแทรกแซงองค์กรทางการเมือง สื่อมวลชน และระบบราชการ รวมถึงตลอดถึงการใช้อำนาจในการเอื้อผลประโยชน์ให้กับพวกพ้อง ซึ่งกล่าวได้ว่าการใช้อำนาจทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ก็มีลักษณะที่บิดเบือนความหมายของประชาธิปไตย จนทำให้สาธารณชนหมดศรัทธาและออกมาเรียกร้องต่อต้านการบริหารงานของรัฐบาลที่นำโดยขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

¹⁷² เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2549,” หน้า

อย่างไรก็ตาม แนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรฯ ตั้งแต่แรกเริ่มนั้นมีแนวโน้มที่สะท้อนให้เห็นว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่สนับสนุนให้เกิดการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ขึ้น โดยเฉพาะการสร้างวาทกรรมการเมืองเลือดในวันที่ 20 กันยายน 2549 ขึ้นมารองรับความชอบธรรมของการรัฐประหาร ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้เราสามารถตั้งข้อสังเกตได้หรือไม่ว่าบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ นั้นมีแนวโน้มที่ไม่ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะในทางรัฐศาสตร์ คำว่า “รัฐประหาร” กับคำว่า “ประชาธิปไตย” คือ 2 คำ และ 2 ปราบฏกการณ์ที่ดูจะตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง

แม้ภาพรวมของความขัดแย้งทางการเมืองที่ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันในประเด็นปัญหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ฝ่ายขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และฝ่ายที่ให้การสนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต้องการนั้น กล่าวได้ว่ามีมุมมองที่แตกต่างกัน และดูจะไม่ค่อยสอดคล้องกับหลักการของระบอบเสรีประชาธิปไตยมากนัก เพราะดูเหมือนว่ากลุ่มผู้สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ จะมองประชาธิปไตยเฉพาะแง่ของการปกครองที่มาจากทางเลือกตั้งโดยเสียงข้างมาก และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนเท่านั้น แต่ไม่สนใจการตรวจสอบอำนาจรัฐ ส่วนฝ่ายขบวนการพันธมิตรฯ ดูเหมือนจะเน้นการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก รวมทั้งมีข้อเสนอบางอย่างที่จำกัดอำนาจในการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชน แนวคิดของทั้งสองฝ่ายจึงเป็นเพียงประชาธิปไตยแค่บางส่วนเท่านั้น¹⁷³

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยของชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ ก็ได้สะท้อนให้เห็นว่า พวกเขามองพื้นฐานของสังคมที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ เราสามารถอนุมานได้หรือไม่ว่าขบวนการพันธมิตรฯ มองโครงสร้างประชากรที่เป็นแบบสามเหลี่ยมหน้าจั่วในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งคนที่มีอำนาจตัดสินใจเลือกตั้งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นล่างนั้นมีคุณภาพการตัดสินใจที่ต่างจากสังคมที่มีลักษณะโครงสร้างประชากรแบบสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ที่ชนชั้นกลางเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของสังคมและมีคุณภาพการตัดสินใจที่ดีกว่า ด้วยเหตุนี้ข้อเสนอเรื่องการเมืองใหม่จึงเกิดขึ้นภายใต้ฐานคิดที่มองว่าชาวบ้านในชนบท คือ ต้นตอของปัญหาที่สำคัญที่สุดของประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพราะชาวบ้านในชนบทยังมีลักษณะ “โง่ จน เจ็บ” และยังอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของนักการเมือง/นักเลือกตั้งที่ไร้จริยธรรม ทำให้ขาดคุณภาพในการตัดสินใจเลือกผู้แทนที่ดีในการเข้ามาบริหารประเทศ ซึ่งตรรกะการมองปัญหาประชาธิปไตยของขบวนการพันธมิตรฯ ที่ไม่ไว้วางใจประชาชนคนจนในชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

¹⁷³ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, “การปฏิรูปการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย,” วารสารสถาบัน

เช่นนี้ ทำให้ในท้ายที่สุดขบวนการพันธมิตรฯ ได้เสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหาการเข้าสู่อำนาจรัฐของบรรดานักเลือกตั้งที่มีลักษณะไม่เป็นประชาธิปไตยเสียเอง ด้วยข้อเสนอ 70 : 30 ที่ให้ตัวแทนมาจากการคัดสรรจากกลุ่มอาชีพ 70% และให้ตัวแทนมาจากการเลือกตั้งจากประชาชนทั่วประเทศเพียงแค่ 30% ซึ่งข้อเสนอเช่นนี้สะท้อนให้เห็นความคิดที่ไม่ไว้วางใจและขาดศรัทธาอย่างถึงที่สุดในระดับประชาธิปไตยแบบตัวแทน

ในแง่นี้จึงมองได้ว่าตกลงแล้วขบวนการพันธมิตรฯ มองประชาธิปไตยเป็นเป้าหมายโดยตัวของมันเอง หรือเป็นแค่*วิธีการ*ไปสู่เป้าหมายอื่นกันแน่ เพราะถ้าขบวนการพันธมิตรฯ มองว่าประชาธิปไตยเป็นเป้าหมายโดยตัวของมันเอง พันธมิตรฯ จะต้องยอมรับผลการเลือกตั้ง และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองด้วยระบอบประชาธิปไตยมากกว่าการเลือกวิธีการแก้ไขปัญหาจนระบอบและเสนอข้อเสนอที่เป็นการลดทอนประชาธิปไตย

ดังนั้นข้อสรุปที่กล่าวว่า “ถ้าอยากยกระดับประชาธิปไตย เราต้องมีคนชนชั้นกลางมากกว่านี้ เพราะไม่มีประเทศทุนนิยมประเทศไหนที่ประชาธิปไตยก้าวหน้าอย่างมั่นคงโดยปราศจากการต่อสู้ของชนชั้นกลาง เนื่องจากชนชั้นกลางยังมีปัญหาเฉพาะหน้าเรื่องการเงินและเศรษฐกิจ”¹⁷⁴ เห็นจะไม่เป็นจริงในทุกกรณี โดยเฉพาะในขบวนการเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในช่วงปี พ.ศ.2549 ที่แม้ขบวนการจะทำการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลที่มีลักษณะการบริหารงานที่ไม่เป็นประชาธิปไตย แต่แนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการก็กลับเป็นแนวทางที่ไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างน่าพิจารณา การที่ชนชั้นกลางทำให้ประชาธิปไตย “ถอยหลัง” โดยการรัฐประหาร และวิถีทางที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ทำให้ในท้ายที่สุดชนชั้นกลางเกิดความรู้สึกต่อต้านและนำมาซึ่งการชุมนุมประท้วงอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

4.4 สรุปท้ายบท

การนำเสนอในบทที่ 4 มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการศึกษาการเข้ามามีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางไทย เฉพาะในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2549 จนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้วยเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ซึ่งสรุปได้ว่า

(1) ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เป็นการทำแนวร่วมระหว่างชนชั้นที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ ชนชั้นกลางและชนชั้นนายทุนนอกเครือข่ายทักษิณที่ถูกลดความสำคัญ

¹⁷⁴ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, “ยกระดับประชาธิปไตยต้องมีชนชั้นกลางมากกว่านี้,” ประชาชาติธุรกิจ(12 เมษายน

ลงและสูญเสียผลประโยชน์จากระบบอบตักซิณ กับองค์กรภาคประชาชน องค์กรสาธารณะประโยชน์ (NGOs) และเครือข่ายต่าง ๆ แต่ลักษณะมวลชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวนั้นมีลักษณะเป็นมวลชนชนชั้นกลางมากกว่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมวลชนของนายสนธิ ลิ้มทองกุล และ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ทั้งนี้แม้การตัดสินใจของทั้ง 2 ฝ่ายในการร่วมกันเคลื่อนไหวนั้นจะมีคณะกรรมการพรรคเพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เป็นตัวเชื่อมประสาน แต่เมื่อพิจารณาอำนาจในการนำแล้ว พบว่าฝ่ายของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งมีมวลชนส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางนั้นมีอำนาจมากกว่า เนื่องจากองค์กรภาคประชาชนที่เข้าร่วมส่วนใหญ่นั้นเป็นองค์กรขนาดเล็ก ไม่ได้มีฐานมวลชนขนาดใหญ่ สนับสนุนเท่าใดนัก นอกจากนี้ความได้เปรียบของการมีสื่อในครอบครองของตัวแทนชนชั้นกลางยิ่งสะท้อนดุลอำนาจในแนวร่วมระหว่างชนชั้นที่โน้มเอียงไปทางนายทุนและชนชั้นกลางมากกว่า องค์กรภาคประชาชน

(2) แนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ยึดโยงอยู่กับระบบคิด “ชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยม” โดยแนวทางหลักคือการเรียกร้องให้มีการใช้ มาตรา 7 เพื่อขอนายกพระราชทาน พร้อมทั้งการใช้ประเด็น “ละเมิดพระราชอำนาจ” ผ่าน ยุทธศาสตร์ปฏิญญาฟินแลนด์ เป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญในการต่อสู้เพื่อลดทอน ความชอบธรรมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงยิ่งเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงดุลอำนาจที่ตกอยู่กับฝ่ายชนชั้นกลางมากกว่าองค์กรภาคประชาชน เพราะแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเป็นแนวทางการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางที่เคลื่อนไหวมา ตั้งแต่เริ่มแรกภายใต้การนำเดี่ยวของนายสนธิ ลิ้มทองกุล

(3) บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อ ประชาธิปไตย มีแนวโน้มที่ไม่ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา เพราะ แนวทางการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ มีแนวโน้มในการส่งเสริมและสร้าง เงื่อนไขให้เกิดการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 มากกว่า โดยยังพบว่าชนชั้นกลางในขบวนการ พันธมิตรฯ มีแนวโน้มในการปฏิเสธการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ที่ไม่ยอมรับการ ใช้เสียงข้างมากในการได้มาซึ่งผู้นำประเทศ เพราะพวกเขายังยึดติดอยู่กับวาทกรรมที่วิเคราะห์ว่า ชาวชนบทซึ่งเป็นฐานเสียงส่วนใหญ่ให้กับรัฐบาลยังมีลักษณะ “โง่ จน เจ็บ” ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ บทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางในครั้งนี้นี้ไม่ได้ไปไกลถึงการกระจายความ เท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะมีการเสนอแนวทางการเมืองใหม่ซึ่งเป็นแนวทางที่ปฏิเสธการ เข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างเท่าเทียมกันของประชาชนทุกชนชั้น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 5 มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปและอภิปรายผลการศึกษาบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้ระบอบทักษิณ ในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และขบวนการพันธมิตรฯ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อการต่อยอดงานการศึกษาต่อไป

5.1 สรุปผล

จากคำถามวิจัยที่ตั้งไว้ว่า ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย ซึ่งมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยก่อเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และเหตุผลใดที่ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง โดยมีสมมติฐานของการวิจัย คือ ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ ที่ทำให้คนกลุ่มหนึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้คนกลุ่มนี้รวมตัวกันเป็นขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่ทำการเคลื่อนไหวขับไล่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในช่วงกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 จนกระทั่งถึงเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 มีแนวโน้มเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง เพราะอำนาจนำ ระบบคิด (Ideology) และแนวทางการเคลื่อนไหวโน้มเอียงเป็นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ของชนชั้นกลาง

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งขึ้นเพื่อรองรับคำถามในการวิจัยมี 2 ข้อ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทำความเข้าใจบริบททางสังคมการเมืองไทยในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ระหว่างปี พ.ศ. 2544 – พ.ศ. 2549 เพื่อค้นหาเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยก่อกำเนิดขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งในเรื่อง “ผลประโยชน์” ของกลุ่มคนผู้ซึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้คนกลุ่มนี้รวมตัวกันเป็นขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กล่าวคือ

(1) รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขึ้นสู่อำนาจรัฐเพื่อเชื่อมโยงอำนาจทางการเมืองเข้ากับอำนาจทางเศรษฐกิจ ด้วยปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญ 2 ประการ คือ (1) การประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ที่มีเจตนารมณ์ในการให้ได้มาซึ่งรัฐบาลที่มีความเข้มแข็งและ

มีเสถียรภาพ นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มทุนใหม่สามารถเข้ามาเล่นการเมืองได้โดยไม่ต้องผ่านตัวแทนอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนผ่านบทบัญญัติในส่วนของมาได้มาซึ่ง ส.ส.แบบบัญชีรายชื่อ และนั่นทำให้พรรคไทยรักไทยซึ่งเป็นพรรคนายทุนกลุ่มใหม่สามารถเข้าสู่วงการเมืองได้สำเร็จ (2) วิฤต เศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ที่ส่งผลให้กลุ่มทุนเก่า เช่น ทุนการเงินการธนาคารล่มสลายลง เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนใหม่ เช่น ทุนพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นทุนโทรคมนาคม ขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองแทน ซึ่งหากเรามองในแง่พลังทางชนชั้น ชนชั้นนายทุนที่นำโดยพรรคไทยรักไทยถือเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ของรัฐทุนนิยมหลังวิฤตเศรษฐกิจที่กลุ่มทุนใหม่เข้ามาแทนที่กลุ่มทุนเก่าซึ่งล่มสลายลง และการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองหลังวิฤตเศรษฐกิจคือ การลดความขัดแย้งทางสังคม/ชนชั้น ด้วยการเสนอ*นโยบายประชานิยม*ที่ดูเหมือนจะเป็นประโยชน์ร่วมกันของชนชั้นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ชนชั้นล่าง ชนชั้นกลาง และชนชั้นนายทุน

(2) อย่างไรก็ตาม นโยบายประชานิยมนี้เองที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนค้ำยันอำนาจและรักษาอำนาจทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ส่งผลให้ พ.ต.ท.ทักษิณทำการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองไว้ที่ตนเอง และทำหน้าที่เป็นประธานในการจัดสรรแจกแจงผลประโยชน์ว่าใครจะได้อะไร เมื่อไหร่ อย่างไร และนโยบายประชานิยมภายใต้รัฐบาลพรรคไทยรักไทยนี้ ถูกคิดค้นขึ้นมาเพื่อตึงคະแนมเสียงจากการเลือกตั้ง โดยตั้งอยู่บนความสัมพันธ์กับบริบทด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการและความไฝฝืนของประชาชนที่ถูกละเลยจากรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย ซึ่งนโยบายประชานิยมนี้ถูกออกแบบมาให้ครอบคลุมประชาชนกลุ่มต่างๆ อย่างทั่วถึงและต่างได้รับประโยชน์จากนโยบายลักษณะนี้กันอย่างถ้วนหน้า ทั้งนี้มีเป้าหมายอีกประการหนึ่งคือการลดทอน และกลบเกลื่อนสิ่งที่เรียกว่าการต่อสู้ทางชนชั้นเพื่อรักษาเสถียรภาพของอำนาจเอาไว้ ด้วยการสร้าง “Sense of Universality” หรือทำให้ทุกคนรู้สึกว่ “เท่ากัน” ในทางความคิด (ส่วนความเป็นจริงเป็นอีกเรื่องหนึ่ง) โดยไม่ให้เกิดการรับรู้ต่อความขัดแย้งทางชนชั้นและเป็นการทำให้ความขัดแย้งทางชนชั้นไม่ชัดเจน

(3) ความได้เปรียบในการครองอำนาจรัฐด้วยการใช้นโยบายประชานิยมเป็นฐานสนับสนุนและค้ำยันอำนาจทางการเมือง ทำให้ในที่สุด รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้เชื่อมโยงอำนาจรัฐเข้ากับอำนาจทางเศรษฐกิจเพื่อเอื้ออำนวยผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง ก่อให้เกิดความขัดแย้งในการแบ่งปัน “ผลประโยชน์” ที่มีลักษณะไม่ลงตัว เนื่องจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณเป็นรัฐบาลที่มีลักษณะการบริหารงานแบบรวมศูนย์อำนาจภายใต้การนำของกลุ่มทุนใหม่ ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางชนชั้นขึ้นใน 2 ลักษณะคือ (1)เกิดความขัดแย้งในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัวของกลุ่มชนชั้นกลางและกลุ่มอำนาจเก่า กับชนชั้นนายทุนกลุ่มใหม่ใน

รัฐบาลพรรคไทยรักไทย เพราะกลุ่มทุนใหม่ได้เปลี่ยนแปลงการกินรวบแบบชนชั้นเป็นการกินรวบเฉพาะกลุ่มพวกพ้อง จนทำให้เกิดการกระจุกตัวของความมั่งคั่งเฉพาะกลุ่มที่เป็นพวกพ้องกับรัฐบาล (2) เกิดความขัดแย้งในการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นล่างผ่านนโยบายประชานิยมที่รัฐจัดเก็บภาษีจากชนชั้นกลางในมูลค่าที่มากกว่าการจัดเก็บภาษีจากชนชั้นล่าง แต่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ กลับหยิบยื่นผลประโยชน์ให้แก่ชนชั้นล่างมากกว่า เช่น นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ที่พบว่าผู้ได้รับผลประโยชน์จากนโยบายนี้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นชนชั้นล่าง

(4) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ชนชั้นกลาง ชนชั้นนายทุนนอกเครือข่ายทักษิณ และกลุ่มอำนาจเก่าผู้ซึ่งสูญเสียผลประโยชน์ ก่อเกิดเป็นขบวนการต่อต้านคัดค้านการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ภายใต้ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม วิฤตการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น กลับถูกปิดบังอำพรางและเบี่ยงเบนประเด็นความสนใจไปที่ “ข้อกล่าวหา” ของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่มีต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร 3 ข้อกล่าวหาที่สำคัญ คือ **ข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน ข้อกล่าวหาเรื่องการใช้ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชน และข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์** ทั้งนี้ ข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนและการใช้ความรุนแรงละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นข้อกล่าวหาที่สามารถพิสูจน์ได้เป็นรูปธรรมตามขั้นตอนของกฎหมาย ส่วนข้อกล่าวหาเรื่องการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นข้อกล่าวหาที่พิสูจน์ได้ยากกว่าข้อกล่าวหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน และข้อกล่าวหาเรื่องการใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะข้อกล่าวหานี้มักตั้งอยู่บนพื้นฐานการมองจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมากกว่าว่าสิ่งใดที่ถือเป็นการละเมิดพระราชอำนาจและการไม่จงรักภักดีและสิ่งใดที่ไม่ใช่ แต่ข้อกล่าวหานี้มีนัยสำคัญต่อยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในเวลาต่อมา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เพื่ออธิบายถึงเหตุผลที่มีการตั้งข้อสังเกตว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในนามพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนชนชั้นกลาง

ผลการศึกษา สามารถอธิบายได้ว่าขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เป็นการทำแนวร่วมระหว่างชนชั้นที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชนชั้นกลางและชนชั้นนายทุนนอกเครือข่ายทักษิณที่ถูกลดความสำคัญลงและสูญเสียผลประโยชน์จากระบอบทักษิณ กับกลุ่มองค์กรภาคประชาชน องค์กรสาธารณประโยชน์ (NGOs) และเครือข่ายต่างๆ แต่

ลักษณะการเคลื่อนไหวของขบวนการมีแนวโน้มเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง โดยมีข้อพิจารณา ดังนี้

(1) กลุ่มคนที่เป็นมวลชนของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับชนชั้นกลาง ผ่านทางนโยบายประชานิยมที่รัฐจัดเก็บภาษีจากชนชั้นกลาง ในมูลค่าที่มากกว่าการจัดเก็บภาษีจากชนชั้นล่าง แต่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ กลับหยิบยื่นผลประโยชน์ให้แก่ชนชั้นกลางมากกว่า และมวลชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวส่วนใหญ่เป็นมวลชนชนชั้นกลางที่เป็นฐานมวลชนดั้งเดิมของขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ในขณะที่องค์กรภาคประชาชนซึ่งเข้าร่วมส่วนใหญ่นั้นเป็นองค์กรขนาดเล็ก ไม่ได้มีฐานมวลชนขนาดใหญ่สนับสนุนเท่าใดนัก และบางองค์กรก็เข้าร่วมเฉพาะในนามโดยไม่มีมวลชนมาเข้าร่วมด้วย

(2) ลักษณะอำนาจนำในการเคลื่อนไหวโน้มเอียงไปทางชนชั้นกลาง โดยเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้อำนาจนำโน้มเอียงไปทางชนชั้นกลางเนื่องจากแกนนำซึ่งเป็นตัวแทนของมวลชนชั้นกลางเช่นนายสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นผู้ครอบครอง “สื่อ” ซึ่งเป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพในการสร้างความยอมรับทางอุดมการณ์ ที่ช่วยต่อยอด ผลิตซ้ำ และขยายผลภาคปฏิบัติการทางอุดมการณ์ต่างๆ เพื่อธำรงรักษาสภาวะการครองอำนาจนำของชนชั้นที่ครอบครองสื่อ

(3) แนวทางการเคลื่อนไหว หรือระบบคิด ซึ่งครอบคลุมในเรื่อง “วาทกรรม” และ “อุดมการณ์” มีแนวโน้มที่ทำให้สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง กล่าวคือ แนวทางการเคลื่อนไหวและระบบคิดของขบวนการพันธมิตรฯ ยึดโยงอยู่กับแนวคิด “ชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยม” ซึ่งเป็นแนวคิดที่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อลดทอนความชอบธรรมของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ภายใต้คำขวัญ “ถวายคืนพระราชอำนาจ” แนวคิดชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยม สะท้อนออกมาในรูปแบบยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว 2 ลักษณะที่สำคัญ คือ “ข้อเรียกร้องมาตรา 7” ในการขอพึ่งพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อขอพระราชทานนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่มีลักษณะโดดเด่นมากที่สุดของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และที่สำคัญ ยังสะท้อนให้เห็นอำนาจนำในการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่โน้มเอียงไปในแนวทางของชนชั้นกลาง ซึ่งเน้นการเคลื่อนไหวในแนวทางชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยม ทั้งนี้เนื่องจากยุทธศาสตร์มาตรา 7 เป็นยุทธศาสตร์ที่ต่อเนื่องและเป็นเรื่องเดียวกันกับยุทธศาสตร์ “ถวายคืนพระราชอำนาจ” ของขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่เคลื่อนไหวภายใต้รายการ “เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร” มาก่อนหน้านี้ ทั้งยังส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อมวลชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหว โดยมวลชนที่เป็นฝ่ายภาคประชาชนได้ลดจำนวนลงอย่างเห็นได้ชัด แม้แกนนำฝ่ายภาคประชาชนยังคงอยู่ก็ตาม นั้นแสดงให้เห็นว่า กลุ่มของฝ่าย

นายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่มีมวลชนชั้นกลางหนุนหลัง ได้กลายมาเป็นผู้ควบคุมและมีอำนาจในการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีอย่างสมบูรณ์

ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวอีกลักษณะหนึ่ง คือ เรื่อง “ปฏิญญาฟินแลนด์” ซึ่งเป็นการใช้ประเด็นการไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์โจมตี พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างเข้มข้น เพราะเนื้อหา 1 ใน 5 ข้อหลักที่สำคัญของปฏิญญาฟินแลนด์ คือ ความพยายามในการลดบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ให้เหลือเป็นเพียงสัญลักษณ์และในด้านพิธีกรรม ซึ่งกล่าวได้ว่าการใช้ยุทธศาสตร์ปฏิญญาฟินแลนด์นั้นไม่ได้เป็นการเปิดประเด็นใหม่ของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย แต่เป็นการเอาเรื่องเก่าๆ มาประมวลออกเป็นภาพรวม โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับบุคคล เวลา และสถานที่ และมีความพยายามแสดงให้เห็นความน่ากลัวของปฏิญญาฟินแลนด์ ซึ่งสาระสำคัญทุกประเด็นได้ถูกขยายความเพิ่มเติม

(4) ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกลางกับประชาธิปไตย มีแนวโน้มที่ไม่ส่งเสริมประชาธิปไตย ทั้งนี้เนื่องจากพบว่าชนชั้นกลางมีแนวโน้มในการปฏิเสธการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ซึ่งไม่ยอมรับการใช้เสียงข้างมากในการได้มาซึ่งผู้นำประเทศ ทั้งนี้ฐานคิดที่ทำให้ชนชั้นกลางมีความคิดในแนวทางดังกล่าว คือ การมองชาวบ้านในชนบทเป็นต้นตอที่สำคัญที่สุดของประชาธิปไตยแบบตัวแทน ดังนั้นพวกเขาจึงเสนอโมเดลในการแก้ไขปัญหาด้วยข้อเสนอ “การเมืองใหม่” ที่ให้ ส.ส.มาจากการเลือกตั้ง 30% และมาจากการแต่งตั้ง 70% ซึ่งเป็นแนวคิดที่ปฏิเสธหลักการ 1 คน 1 เสียงของระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ข้อเสนอการเมืองใหม่ยังมีลักษณะเชื่อมโยงอยู่กับการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งการใช้วาทกรรมในลักษณะนี้มีสถานะเป็นเพียงเครื่องมือทางอุดมการณ์ในหมู่ชนชั้นกลางและชนชั้นนายทุนต่างๆ ที่ใช้ทำลายศัตรูทางการเมือง โดยที่ไม่มีเนื้อหาสาระที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาประชาธิปไตย

5.2 อภิปรายผล

1. การศึกษาบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้ระบอบทักษิณ เป็นการศึกษา “ชนชั้นกลาง” ที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2549 โดยเลือกใช้แนวคิดชนชั้นกลางของอิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) เป็นกรอบการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ชนชั้นกลางที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ประกอบไปด้วยชนชั้นกลางเก่าและชนชั้นกลางใหม่ ตามกรอบแนวคิดชนชั้นกลางของไรท์ สามารถอธิบายได้ดังนี้

ชนชั้นกลางเก่า เป็นตำแหน่งทางชนชั้นที่ไม่เป็นทั้งผู้ขูดรีดและผู้ถูกขูดรีดในความสัมพันธ์ของระบบทุนนิยม เช่น นายทุนน้อยที่ถือครองทรัพย์สินหรือเงินทุน ผู้ผลิตรายย่อย

รวมทั้งชาวนารายย่อยที่จ้างงานตนเองโดยเงินทุนของตนเอง ชนชั้นกลางเก่าที่ปรากฏในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ประกอบด้วย นักธุรกิจ/ผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าของกิจการ แต่ไม่ได้เป็นกิจการที่ใหญ่โต มีเงินทุนในการดำเนินการมากเหมือนกิจการของนายทุน หรือเป็นกิจการแบบทุนข้ามชาติ และยังมีลักษณะการจ้างงานตนเองและมีลักษณะการจ้างแรงงานด้วย

บทบาททางการเมืองที่โดดเด่นของชนชั้นกลางเก่าในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย คือบทบาทของเครือข่าย “ชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นการรวมตัวของนักธุรกิจ เอสเอ็มอี และผู้ประกอบการรายย่อย โดยเหตุผลในการเข้าร่วมเคลื่อนไหว คือ ความไม่พอใจต่อการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากการมีผลประโยชน์ทับซ้อนที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้อง ชนชั้นกลางเก่าอีกกลุ่ม คือ กลุ่มที่เรียกว่า “แม่ยกพันธมิตร” เป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะเป็นผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งไม่ได้เข้าร่วมแบบเครือข่าย มีบทบาทสนับสนุนการเคลื่อนไหวอยู่เบื้องหลังด้วยการเป็นแหล่งเสบียงอาหาร การสนับสนุนเงินทุน ตลอดจนสนับสนุนสิ่งจำเป็นต่างๆ ในการขับเคลื่อนมวลชน

ชนชั้นกลางใหม่ เป็นตำแหน่งแห่งที่ทางชนชั้นที่เกิดขึ้นในโครงสร้างทางชนชั้นที่มีรูปแบบซับซ้อน มีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ซึ่งเป็นลักษณะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเอารัดเอาเปรียบ (exploitation) และสิ่งที่เรียกว่า “ตำแหน่งแห่งที่ทางชนชั้นที่ขัดแย้งกัน” (Contradictory Class Location) โดยมีแนวโน้มที่บางตำแหน่งแห่งที่ทางชนชั้นในมิติหนึ่งจะเป็นผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากชนชั้นนายทุน ในขณะที่อีกมิติหนึ่งจะเป็นผู้เอารัดเอาเปรียบชนชั้นล่าง เนื่องจากในแง่หนึ่ง ชนชั้นกลาง คือ “ลูกจ้าง” ที่มีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับลูกจ้าง เนื่องจากเขามีตำแหน่งแห่งที่หรือบทบาทในการควบคุมลูกจ้าง เช่น ผู้บริหาร ผู้จัดการ หัวหน้าแผนกต่างๆ ในองค์กร เป็นต้น และอีกแง่หนึ่งคือ ชนชั้นกลางบางส่วนไม่ได้มีบทบาทในการควบคุมลูกจ้าง แต่เขามีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับกับลูกจ้าง เนื่องจากเขามีตำแหน่งแห่งที่ในอาชีพที่มั่นคงทั้งรายได้สวัสดิการ และช่องทาง/โอกาสในการแสวงหารายได้ เช่น แพทย์ พยาบาล นักวิชาการ หรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในองค์กรต่างๆ เป็นต้น ผลประโยชน์และสถานะที่แตกต่างกันนี้ก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบหรือการได้เปรียบเสียเปรียบขึ้นนั่นเอง

บทบาททางการเมืองที่โดดเด่นของชนชั้นกลางใหม่ในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เช่น บทบาทของ “เครือข่ายจุฬาฯ เชิดชูคุณธรรมนำประชาธิปไตย” (จคป.) ที่เป็นการรวมตัวกันของเหล่าคณาจารย์และบุคลากรจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, “เครือข่ายนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตย” (ควป.) ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกจากคณะรัฐศาสตร์ 5

สถาบันหลัก ได้แก่ คณะรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งสมาชิกจะมีเฉพาะนักรัฐศาสตร์ทั่วประเทศ , “เครือข่ายวิชาชีพสุขภาพเพื่อสังคม” ประกอบไปด้วย เภสัชกร แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล บุคลากรสาธารณสุขจากองค์กรต่างๆ , “เครือข่ายสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.)” ซึ่งมีองค์กรรัฐวิสาหกิจเข้าร่วมทั้งหมด 43 องค์กร โดยสมาชิกที่เข้าร่วมจะเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ , “เครือข่ายแนวร่วมศิลปินเพื่อประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นกลุ่มศิลปินเพื่อชีวิตที่ขึ้นแสดงบทบาทเวทีการชุมนุมของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย มีลักษณะสำคัญเป็นปัญญาชนร่วมด้วย โดยแนวร่วมเครือข่ายศิลปินคนสำคัญ เช่น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

อย่างไรก็ตาม ชนชั้นกลางใหม่ตามกรอบแนวคิดของไรท์ ต่างเป็นแรงงานมันสมอง ที่ชนชั้นนายทุนจ้างไว้เพื่อเป็นแรงงานระดับสูง เมื่อพิจารณาอย่างเป็นองค์รวม กลุ่มคนเหล่านี้ก็จัดอยู่ใน “ชนชั้นกรรมาชีพ” ซึ่งมีฐานะเป็นลูกจ้าง ตามแนวคิดของมาร์คซิสต์คลาสสิก แต่เป็นกรรมาชีพระดับแรงงานสมอง ซึ่งแตกต่างจากกรรมาชีพในวิถีการผลิตแบบเดิม¹ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาดำแหน่งแห่งที่ในความสัมพันธ์ทางการผลิต แรงงานสมองก็ยังคงเป็นแรงงานที่ขายความเชี่ยวชาญและทักษะเพื่อค่าจ้างเงินเดือน และเมื่อต้องขายแรงงาน จึงหนีไม่พ้นการถูกเอารัดเอาเปรียบซึ่งเป็นไปตามวิถีการผลิตแบบทุนนิยม (แม้การถูกกดขี่ขูดรีดอาจมองไม่เห็นอย่างชัดเจน เนื่องจากค่าจ้างที่ได้รับนั้นอยู่ในระดับที่สูงกว่าแรงงานระดับล่างอยู่มาก เช่น ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงขององค์กรต่างๆ)

กล่าวได้ว่า ลักษณะและตัวอย่างของชนชั้นกลางใหม่ที่ปรากฏข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการเป็นตัวแทนหรือคณะตัวแทนของนายทุนในการแสดงอำนาจหรือพลังใดๆ ออกมาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต คนกลุ่มนี้อยู่ตรงกลาง และสามารถเชื่อมโยงทั้งชนชั้นนายทุนและชนชั้นแรงงานไปได้พร้อมๆ กัน กล่าวคือ พวกเขาสามารถกระทำตัวเหมือนนายทุนเมื่ออยู่ต่อหน้าชนชั้นแรงงาน และพวกเขาเป็นเหมือนชนชั้นแรงงานที่ถูกควบคุมและถูกเอาเปรียบจาก

¹ ในหนังสือ “Class Count” ไรท์ได้กล่าวไว้ว่า “ลักษณะชั่วคราวทางชนชั้น เป็นองค์ประกอบสุดท้ายซึ่งเราได้รับบรรจุไว้ในโครงสร้างชนชั้นทั้งหมด มันเป็นที่สอดคล้องระหว่างสถานะอื่นๆ บุคคลที่ทำงานชั่วคราวนั้นได้สอดคล้องอยู่ในชนชั้นแรงงานในฐานะที่แตกต่างจากผู้ใช้แรงงานอื่นๆ โดยทั่วไปแล้ว การวิเคราะห์สถานะของผู้ที่ทำงานชั่วคราวนั้นมีความยากลำบากไม่น้อย ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของ “สิ่งที่อยู่กึ่งกลาง” ระหว่างแรงงานกับนายทุนและอื่นๆ และหากเรานำเอางานเฉพาะด้านที่ต้องใช้ความสามารถส่วนตัวมารวมอยู่ในนี้แล้ว มันก็จะกลายเป็น “งานอิสระ” ซึ่งเราไม่สามารถพิจารณาหรือประเมินสถานะได้อย่างชัดเจนและในโลกแห่งความเป็นจริงนั้น แน่ใจว่าเราจะไม่พบเห็นคนที่ทำงานประจำหรืออยู่ในชนชั้นแรงงานครบสมบูรณ์เต็มร้อย และในอนาคตเราก็จะพบเห็นบุคคลที่ทำงานอิสระมากขึ้นเรื่อยๆ และมันจะประเมินเกี่ยวกับมูลค่าและสถานะใดๆ ได้ยากเช่นเดียวกัน” ใน Erik Olin Wright, *Class Count: Student Edition*, (Cambridge : Cambridge University Press, 2000), pp 25-26.

นายทุน พวกเขาจึงเป็นผู้ที่ยืนอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ที่ขัดแย้งกันภายใต้ความสัมพันธ์ทางชนชั้น² นั่นเอง

งานการศึกษาของไรท์ จึงทำให้เราเห็นว่าการศึกษาเรื่องชนชั้นนั้นไม่ใช่แค่เรื่องของ การที่กลุ่มแต่ละกลุ่มจะจับตัวเข้าหากันเป็นสองขั้ว เพราะสำหรับไรท์มีความเป็นไปได้ที่ ตำแหน่งแห่งที่ในการทำงานจำนวนมากในปัจจุบันมีลักษณะที่ขัดแย้งกันเอง ด้วยเหตุนี้ ไรท์จึงให้ความสำคัญต่อการวิเคราะห์ตำแหน่งแห่งที่ที่ขัดแย้งกันภายในชนชั้นกลาง เพราะทำให้สามารถมองเห็นร่องรอยว่ากระบวนการก่อตัวทางชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้นมีความสลับซับซ้อนและมีความไม่แน่นอน ดังนั้นกรอบแนวคิดของไรท์ จึงได้รวบรวมเอากระบวนการปรับปรุงแก้ไขประเด็นหลักที่สำคัญเกี่ยวกับชนชั้นทางสังคมของมาร์กซ์ โดยเฉพาะชนชั้นกลางเพื่อให้สามารถนำไปวิเคราะห์เชื่อมโยงต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองได้อีกด้วย³

2. ข้อเสนอที่สำคัญประการหนึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ ข้อเสนอเรื่อง “ร่องรอยทางชนชั้น” ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญในการศึกษาและอธิบายถึงความโลเลของชนชั้นกลาง เนื่องจากจะทำให้เราตระหนักอยู่เสมอว่าความแน่ชัดของชนชั้นหนึ่งๆ นั้นเป็นสิ่งที่ไม่แน่ชัด เพราะชนชั้นเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะชนชั้นกลางที่ไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดและตรงตัวว่าได้แก่ใครบ้าง เพราะความหลากหลายและการเคลื่อนไหวตัวของชนชั้นกลางนั้นปรากฏอยู่ตลอดเวลา

ในแง่นี้ เมื่อพิจารณาภาพของชนชั้นกลาง**เฉพาะ**ที่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นช่วงปี พ.ศ. 2549 หรือช่วงหลังปี พ.ศ.2549 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ได้ปรากฏภาพการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ ชนชั้นกลางบางกลุ่มหรือบางคนอาจเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรฯ ในช่วงปี พ.ศ.2549 แต่ช่วงหลังปี พ.ศ. 2549 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ชนชั้นกลางบางกลุ่มหรือบางคนก็ไม่ได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรฯ

นอกจากนี้หากเรานับรวมเหตุการณ์ความขัดแย้งในปัจจุบัน (ตั้งแต่ พ.ศ.2549-2554) เราก็จะพบว่าชนชั้นกลางไม่ได้มีอยู่แต่เฉพาะในขบวนการเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ชนชั้นกลางยังเข้าไปมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวกับแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือเสื้อแดงอีกด้วย (ในประเด็นนี้อาจมีข้อโต้แย้งเพิ่มเติมได้ว่าชนชั้นกลางเหล่านี้เป็นชนชั้นกลางคนละกลุ่มกัน จึงไม่จำเป็นที่ชนชั้นกลางต้องเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเท่านั้น) และเรายังพบว่าชนชั้นกลางบางส่วนที่เคยเข้า

² Erik Olin Wright, *Class Count: Student Edition*, p. 16.

³ Erik Olin Wright, *Classes* (London: Verso, 1985) p. 91.

ร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรฯ แต่ในภายหลังกลับเคลื่อนไหวตัวเองออกไปเข้าร่วมกับ นปช. ทั้งๆ ที่ทั้งสองขบวนการเคลื่อนไหวนั้นมีแนวความคิดและอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เราสามารถค้นหาได้เพียงร่องรอยทางชนชั้น ซึ่งมีลักษณะเป็นเส้นประ เพื่อที่จะทำให้เราเชื่อมโยงจุดย่อยๆ แต่ละจุดเหล่านั้นเป็นแนวทางนำไปสู่การค้นหาว่าชนชั้นกลางในแต่ละบริบททางประวัติศาสตร์ซึ่งปรากฏในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองหนึ่งๆ นั้น น่าจะเป็นกลุ่มคนใดบ้าง และมีลักษณะ อุดมการณ์ แนวทางการเคลื่อนไหวอย่างไร ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้แก่ชนชั้นกลางที่ปรากฏในขบวนการเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2549 นั่นเอง

3. ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของไทย ระหว่างรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ.2549 ในระดับหนึ่งนั้น สามารถมองได้ว่าจุดเริ่มต้นทั้งหมดของปัญหา เกี่ยวข้องกับปัญหาดังเดิมที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง คือ ปัญหาว่าด้วยเรื่องชนชั้น

ความสำคัญในการเข้าใจความขัดแย้งระหว่างชนชั้นอยู่ที่ผลประโยชน์ของแต่ละชนชั้น นั่นหมายความว่าหากเราพอใจในระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในปัจจุบัน เราก็ไม่จำเป็นต้องทำการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมอีก อย่างไรก็ตาม ชนชั้นเป็นกลุ่มทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับยุคสมัย (Epoch) ในฐานะที่กำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตและวิธีการผลิต (Mode of production) ในแต่ละช่วงประวัติศาสตร์⁴ ซึ่งในวิธีการผลิตแบบทุนนิยมจะมีตัวแสดงหลักอยู่สองชนชั้น คือ ชนชั้นนายทุน ผู้ทำหน้าที่ปกครอง ครอบงำ เอารัดเอาเปรียบชนชั้นแรงงาน ผู้ถูกปกครอง และต่อสู้กับการเอารัดเอาเปรียบ อย่างไรก็ตามการก่อรูปลักษณะทางสังคม (Social formation) ในวิธีการผลิตแบบทุนนิยมทำให้เกิด “ความปลุกย่อยทางชนชั้น” ขึ้นอีกมาก แม้ยังคงมีสิ่งตกค้างจากสังคมยุคเก่า เช่น ความเชื่อแบบเก่า ระบบอุปถัมภ์ ความโหยหาอาลัยอาวรณ์ต่ออดีต แต่ก็มีสิ่งใหม่ซึ่งเป็นหน่ออ่อนเกิดขึ้น เช่น ชนชั้นกลาง การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ถือเป็นระดับการวิเคราะห์จุดบรรจบของเหตุการณ์ (Conjuncture) ซึ่งมีปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ เกิดขึ้นนั่นคือ การชุมนุมประท้วงของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย มีปรากฏการณ์การสร้างพันธมิตรแนวร่วม รวมถึงการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของชนชั้นในสังคม

⁴ สุชาย ตรีรัตน์, คำอธิบายในวิชามาร์คซิสต์กับการเมืองไทย ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2553, (ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553).

อันหลากหลายทั้งในระดับย่อยและภาพรวม โดยมีลักษณะการฟุ้งฟิง ชัดแย้ง และปะทะประสานกันตลอดเวลา ทั้งนี้เนื่องจากการมีเป้าหมายทางการเมืองที่ร่วมกัน หรือแตกต่างกัน

สำหรับมาร์คซ์แล้ว ความขัดแย้งทางชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ตลอดเวลาในมิติการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม⁵ อย่างไรก็ตามในการอธิบายจากมุมมองชนชั้นมักมีความซับซ้อนและจะต้องให้ความสำคัญกับความขัดแย้งและการต่อสู้ทางชนชั้นในช่วงเวลาเฉพาะหนึ่งๆ เช่น ในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองครั้งสำคัญจากวิกฤตเศรษฐกิจ เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนใหม่พรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มทุนในยุคสมัยโลกาภิวัตน์เข้าสู่อำนาจทางการเมือง และเพื่อต้องการยึดกุมอำนาจทางการเมือง และอำนาจในการกำหนดนโยบายของรัฐให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน จำเป็นต้องอาศัยอำนาจอันชอบธรรมผ่านการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงต้องสร้างแนวร่วมและความสนับสนุนจากประชาชนที่เป็นฐานเสียง โดยเฉพาะในชนบทผ่านนโยบายประชานิยมรูปแบบต่างๆ ที่แจกจ่ายผลประโยชน์ให้ชนชั้นล่าง กล่าวได้ว่านโยบายประชานิยมซึ่งเป็นเครื่องมือในการสร้างแนวร่วมของกลุ่มทุนใหม่นั้น สอดคล้องกับความต้องการของชนชั้นล่างอย่างรวดเร็วทันใจ ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ชนชั้นกลาง เช่น ข้าราชการ นักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย นักเคลื่อนไหวองค์กรพัฒนาเอกชนและรัฐวิสาหกิจ ที่ยังคงยึดติดความคิดแบบอนุรักษนิยม โหยหาอดีตที่ตนเองเคยมีอำนาจต่อรองในระบบเศรษฐกิจแบบตลาด และเข้าถึงทรัพยากรได้มากกว่าชนชั้นล่าง เพราะโครงสร้างการจัดสรรทรัพยากรในอดีตที่โน้มเอียงและให้ประโยชน์แก่ชนชั้นกลางมากกว่า⁶ นั้นกำลังถูกบั่นทอนและช่วงชิงไปให้แก่ชนชั้นล่าง ชนชั้นกลางจึงแสวงหาแนวร่วมแบบชั่วคราว เพื่อช่วงชิงสิ่งที่สูญเสียไปกลับคืนมา แต่การสร้างแนวร่วมนั้นยิ่งทำให้ชนชั้นมีส่วนย่อย และแบ่งแยกให้ชัดเจนได้ยากขึ้น เราจึงต้องจับทิศทางหลักในการสร้างแนวร่วมให้ได้เพราะจะทำให้เห็นร่องรอยทางชนชั้นในการสร้างแนวร่วมนั้นได้ชัดขึ้น เช่น การวิเคราะห์วาทกรรม อุดมการณ์ ระบบคิด หรือแนวทางในการเคลื่อนไหว เป็นต้น ดังนั้นการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีแนวโน้มเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง มักสอดประสานและมีร่องรอยให้มองเห็นจาก “เงื่อนไข” ที่ส่งเสริมให้ผลประโยชน์ของชนชั้นกลางสามารถเจริญรุ่งเรืองขึ้นได้ ประเด็นนี้ต่างหากที่เป็นลักษณะเฉพาะซึ่งจำแนกแยกแยะให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นนี้

⁵ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ. 2549,”

(วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 37.

⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ความขัดแย้งในประเทศไทย : สาเหตุ ผลกระทบ และ ทางแก้[ออนไลน์], 2553 แหล่งที่มา:

<http://www.oknation.net/blog/nhongkampangdin/2010/03/28/entry-1> [2554, มีนาคม 10].

เป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง ไม่ใช่เพียงแค่การจัดแถวระดมมวลชนระหว่างการเคลื่อนไหวต่อสู้เท่านั้น

การวิเคราะห์ความขัดแย้งในสังคมด้วยแนวคิดชนชั้น จึงทำให้เราสามารถมองเห็นปัญหาเรื่องความไม่เท่าเทียมกันในการแบ่งปันความมั่งคั่ง ความไม่เสมอภาค ความเป็นสองมาตรฐาน ความไม่เป็นธรรมในสังคมที่ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงทางเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดการจำแนกแยกกลุ่มคนต่างๆ ออกจากกัน⁷ และยังทำให้เห็นภาพความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนต่างๆ (ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนในชนชั้นเดียวกัน หรืออาจจะเป็นกลุ่มคนต่างชนชั้นกัน) ที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อผลประโยชน์ หรือความขาดแคลนปัจจัยการผลิตกลายเป็นปัญหาหลักของสังคม รวมทั้งปัญหาการเอาตัวเอาเปรียบทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมที่ผู้ด้อยโอกาสย่อมเสียเปรียบอยู่ตลอดเวลา

4. กรอบแนวคิดชนชั้นกลางตามแนวทางมาร์คซิสต์ที่ใช้ในการค้นหาคำตอบว่า ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เมื่อปี พ.ศ.2549 ก่อเกิดขึ้นมาได้อย่างไร โดยข้อสรุปที่ได้ในที่นี่ เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในเรื่อง “ผลประโยชน์” ของกลุ่มคนผู้ซึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้มีการรวมตัวกันเป็นขบวนการพันธมิตรฯ ทั้งนี้ในระดับหนึ่งนั้นจุดเริ่มต้นทั้งหมดของความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับปัญหาดั้งเดิมที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง คือ ปัญหาว่าด้วยเรื่องชนชั้น ซึ่งความสำคัญในการเข้าใจความขัดแย้งระหว่างชนชั้นอยู่ที่ผลประโยชน์ของแต่ละชนชั้นนั่นเอง

แน่นอนว่าผลประโยชน์ของชนชั้นกลาง ไม่ได้มีเพียงผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงอาจมีข้อโต้แย้งเพิ่มเติมได้ว่า ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2549 อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องผลประโยชน์โดยตรง แต่อาจมีเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรมและความเป็นธรรมในสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น สิทธิเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ซึ่งเป็นเรื่องจริงว่าในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ การละเมิดสิทธิเสรีภาพในส่วนนี้ปรากฏให้เห็นและเกิดขึ้นอย่างรุนแรง ทั้งนี้เป็นผลเนื่องจากการแทรกแซงสื่อของรัฐบาลนั่นเอง ในประเด็นนี้ผู้วิจัยยอมรับว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากการปิดกั้นสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ แต่ผู้วิจัยก็มีความเห็นต่อไปว่า จำเป็นต้องวิเคราะห์ข้ามพ้นเพื่อค้นหาเบื้องหลังซึ่งทำให้ชนชั้นกลางต้องการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลว่าคืออะไร โดย ณ บริบทของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้พบว่าเบื้องหลังที่แท้จริงเกี่ยวข้องกับเรื่อง

⁷ สมเกียรติ วันทะนะ, อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย (กรุงเทพฯ: อักษรข้าวสวย, 2551), หน้า 83.

ผลประโยชน์ เช่นเดียวกับที่นิธิ เอียวศรีวงศ์⁸ ให้ความเห็นต่อประเด็นที่ทำให้ชนชั้นกลางใน ขบวนการพันธมิตรฯ ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ว่า

“แม้ในภาพที่มีต่อคนเสื้อเหลือง คือ โดยเฉลี่ยแล้วพวกเขาไม่ใช่คนจน และ อาจจะหาตัวเลขทางเศรษฐกิจเพื่ออธิบายให้เห็นชะตากรรมของคนเสื้อเหลืองได้น้อยกว่าคนเสื้อแดง แต่ทั้งนี้ก็ควรเริ่มต้นด้วยการมองหาปัจจัยความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจก่อนว่าเกิดอะไรขึ้นในเศรษฐกิจไทยที่ทำให้ชนชั้นกลางรู้สึกว่าคุณเองเดือดร้อนทางการเมือง มากพอที่จะออกมาประท้วงบนท้องถนน”

หากย้อนกลับไปมองการดำเนินนโยบายของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ก็พบว่าในแง่หนึ่งนั้นกระทบเข้ากับผลประโยชน์ของชนชั้นกลาง เพราะการดำเนินนโยบายของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ อยู่ภายใต้กระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่ของกระแสโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว⁹ แต่การดำเนินนโยบายเหล่านั้นกลับเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มทุนและพวกพ้องของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างกระจุกตัว เช่น นโยบายข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA), นโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจ หรือแม้กระทั่งการดำเนินโครงการลงทุนขนาดใหญ่ของภาครัฐ (Mega Project) ที่กล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งของเงินลงทุนนั้นมาจากภาวะภาษีที่ชนชั้นกลางต้องจ่ายมากกว่าคนชนชั้นล่าง แต่ชนชั้นนายทุนโดยเฉพาะพวกพ้องของ พ.ต.ท.ทักษิณ กลับได้รับผลประโยชน์ ในขณะที่ชนชั้นล่างก็ได้รับผลประโยชน์จากนโยบายประชานิยมที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ต้องการให้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนและค้ำยันอำนาจทางการเมือง ความขัดแย้งในผลประโยชน์จึงเกิดขึ้น 2 ลักษณะ กล่าวคือ กลุ่มคนชนชั้นกลางในขบวนการพันธมิตรฯ เกิดความขัดแย้งกับรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มทุนใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็ขัดแย้งกับกลุ่มคนชนชั้นล่างผู้ซึ่งได้รับประโยชน์จากนโยบายประชานิยม

อย่างไรก็ตามสิ่งที่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ทำผิดพลาดครั้งสำคัญ คือ การปิดกั้นสิทธิเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลของชนชั้นกลางจากการบริหารงานและดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล โดยการเข้าไปแทรกแซงสื่อที่นับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของชนชั้นกลาง นั้นทำให้ชนชั้นกลางไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทักษิณต่อผลประโยชน์ที่พวกเขาได้สูญเสียไปได้ แม้ในความเป็นจริงการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลนั้นมีอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง และรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่สามารถห้ามประชาชนไม่ให้วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้ แต่ช่องทางที่จะให้คำวิพากษ์วิจารณ์เสียง

⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “เสื้อเหลืองคือใคร และออกมาทำไม,” มติชน (5 กรกฎาคม 2553): 6.

⁹ ภูมิธรรม เวชยชัย และนพรัตน์ มุณีรัตน์, จากจังหวะคิดทักษิณ ชินวัตร สู่มุมมองก้าวพรรคไทยรักไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2547), หน้า 21.

ดังที่นั่น ได้ถูก พ.ต.ท.ทักษิณ ปิดกั้นต่างหาก ด้วยเหตุนี้จึงเกิดขบวนการพันธมิตรฯ ขึ้น ซึ่งเป็นขบวนการที่มีพลังและเสียงดังมากในช่วงปี พ.ศ.2549 ดังนั้นในมุมมองของผู้วิจัย จึงเห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในครั้งนี้ แม้ยังมีข้อสงวนในเรื่องอื่นๆ อยู่ก็ตาม เช่นเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค หรือความยุติธรรม แต่ในประเด็นนี้เราอาจตั้งข้อสังเกตได้หรือไม่ว่าเงื่อนไขเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค หรือความยุติธรรม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความพว่มา้วต่อการเปิดเผยให้เห็นถึงความแหลมคมของความขัดแย้ง เพราะทำที่สูงสุดสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค หรือความยุติธรรม ก็ล้วนแล้วแต่เป็นคำกล่าวอ้างที่มีผลประโยชน์แอบแฝงอยู่ ข้อสรุปในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงมีเป้าหมายเพื่อเสนอการวิเคราะห์ในอีกแง่หนึ่งเพื่อให้เกิดการวิพากษ์และถกเถียงในเชิงวิชาการมากกว่าที่จะเป็นการนำเสนอเพื่อโน้มน้าวหรือชี้้นำให้เกิดเป็นข้อสรุปที่ตายตัว

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มี 3 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง คือข้อเสนอแนะในเรื่องของทฤษฎีที่เลือกใช้ เนื่องจากจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เลือกใช้แนวคิดชนชั้นกลางแนวมาร์คซิสต์ในการวิเคราะห์เหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เพราะผู้วิจัยมองว่าเป็นแนวคิดมาร์คซิสต์มีพลังในการอธิบายและวิเคราะห์ชนชั้นได้ดีกว่าแนวคิดในการวิเคราะห์ชนชั้นแบบเวเบอเรียน ในแง่ของกรอบการศึกษาที่คำนึงถึงการวิเคราะห์ในหลายระดับ [ทั้งระดับแบบวิถีการผลิต (mode of production) ระดับรูปลักษณะทางสังคม (social formation) และระดับจุดบรรจบของเหตุการณ์ (conjuncture)] ซึ่งแตกต่างจากแนวทางการวิเคราะห์ชนชั้นแบบเวเบอเรียนที่ไม่มีระดับการวิเคราะห์ชนชั้น¹⁰ แต่ในมุมมองของเวเบอเรียนกลับเน้นการใช้เหตุผล (rationalization) ในการแยกแยะการกระทำของแต่ละบุคคลภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์ในเชิงวัตถุ ซึ่งเราสามารถวิเคราะห์บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยอาศัยการอธิบายความสัมพันธ์ในเชิงชนชั้นกับผู้อื่นได้¹¹ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจหากมีการนำแนวคิดแบบเวเบอร์เรียนมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ชนชั้นและความขัดแย้งทางการเมืองที่ผ่านมา

ประการที่สอง คือ ข้อเสนอแนะในเรื่องคำนิยามเกี่ยวกับชนชั้นกลางเก่า (old middle class) ของอิริค โอลิน ไรท์ ซึ่งไรท์ ให้คำนิยามไว้ว่า ชนชั้นกลางเก่า (traditional / old middle class) เป็นตำแหน่งทางชนชั้นที่ไม่เป็นทั้งผู้ขูดรีดและผู้ถูกขูดรีด (neither exploiters nor

¹⁰ Erik Olin Wright, *Classes*, (London: Verso, 1985), p. 107.

¹¹ Ibid, p.108.

exploited) ในความสัมพันธ์ของระบบทุนนิยม เช่น นายทุนน้อย ที่ถือครองทรัพย์สินหรือเงินทุน, ผู้ผลิตรายย่อย รวมทั้งชาวนารายย่อยที่จ้างงานตนเองโดยเงินทุนของตนเอง¹² ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นโต้แย้งในบางประการ กล่าวคือ ผู้วิจัยเห็นว่า ณ บางจุดชนชั้นกลางเก่าอาจจะเป็นเหมือนอย่างที่เราท์กล่าวไว้ นั่นคือ ไม่เป็นทั้งผู้กดขี่ขูดรีดและผู้ถูกกดขี่ขูดรีด แต่ทั้งนี้เราท์อาจจะไม่ค่อยตระหนักที่จะทำให้มันชัดเจนว่าการกดขี่ขูดรีดส่วนเกินนี้อาจเกิดขึ้นได้กับหลายกรณีของชาวนารายย่อย ที่ต้องกู้ยืมสินค้า หรือเงินทุนจากผู้รับซื้อผลผลิตหรือพ่อค้าคนกลาง และต้องเสียดอกเบี้ยพร้อมผูกมัดกับการขายผลผลิต นอกจากนี้ยังมีกรณีของชาวนารายย่อยที่มีทุนมาก แม้ไม่ได้มีการจ้างแรงงานลูกจ้าง แต่มักมีการปล่อยเงินกู้ให้รายย่อยเล็กๆ อื่นๆ กู้ยืมเพื่อทำการขูดรีดดอกเบี้ย¹³ เพราะฉะนั้นในกรณีนี้ ชาวนารายย่อยหรือผู้ผลิตรายย่อย ก็เป็นได้ทั้งผู้ถูกขูดรีดและผู้ขูดรีด ซึ่งความจริงที่เกิดขึ้นเหล่านี้ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องคำนึงถึงในกรณีที่มีการศึกษาถึงกระบวนการผลิตที่เฉพาะเจาะจง และความสัมพันธ์ทางการผลิต รวมตลอดถึงผลสะท้อนที่เกิดขึ้นในแง่จุลภาค

ประการที่สาม คือ ประเด็นเรื่องกลุ่มชนชั้นกลางที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในรอบแรกก่อนที่จะมีรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 (พ.ศ. 2549) กับชนชั้นกลางที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในรอบที่สองหลังจากเกิดเหตุการณ์รัฐประหาร (พ.ศ.2551 เป็นต้นมา) นั้นมีลักษณะที่ต่อเนื่องกันหรือไม่ เช่น ประเด็นเรื่องอุดมการณ์ในการเคลื่อนไหวนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมอะไรบ้าง และที่สำคัญการทำวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่ามีกระบวนการเคลื่อนย้ายตนเองของชนชั้นกลางออกจากขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และได้ไปเข้าร่วมเคลื่อนไหวร่วมกับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) เช่น ดร.สุดา รังกูพันธ์, ดร.สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ และอาจจะมีบุคคลชนชั้นกลางอื่นๆ อีกมากมายที่มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่ามีเหตุปัจจัยใดที่ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ทำการเคลื่อนย้ายตนเองไปร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่ม นปช. ทั้งๆ ที่ทั้งสองกลุ่ม ต่างมีอุดมการณ์ในการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกัน และเป็นสิ่งที่ทำทนายด้วยว่าแนวคิดชนชั้นกลางแนวมาร์คซิสต์จะนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ได้อย่างไร ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจทำการศึกษาต่อไป

¹² Ibid, pp. 86-87.

¹³ สุขาย ตวีรัตน์, "พลวัตแห่งการดำรงอยู่ของผู้ผลิตรายย่อยกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน," ใน *การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 9* (พ.ศ. 2551), หน้า 1-29. 2-3 ธันวาคม 2551 ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ, 2551.

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกศักดิ์ แก้วเทพ. มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบมาร์กซ์. ใน กนกศักดิ์ แก้วเทพ (บรรณาธิการ), มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมือง(1), 1-55. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550-2552.

กรณ์ จาติกวณิช. คดีเลียงภาชีซินคอร์ป & เทมาเล็ก 73,000 ล้านบาท. ใน อลงกรณ์ พลบุตร และคณะ (บรรณาธิการ), สมุดปกดำ เมฆคอร์รัปชันระบอบทักษิณ, 1-8. กรุงเทพฯ : ธรรมรัฐไทย, 2550.

กรมสรรพากร. ข้อมูลผลการจัดเก็บภาษีสรรพากร[ออนไลน์], 2552. แหล่งที่มา: <http://www.rd.go.th/publish/36837.0.html> [2554, กุมภาพันธ์ 5].

กฤษฎา อาชวนิจกุล. ความรุนแรงและความตายภายใต้นโยบายรัฐ: กรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/content/home/ConferenceII/Article/Article12.htm> [2553, กุมภาพันธ์ 15].

กลุ่มพลังไท/กลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต. ประสบการณ์จากกรณี ปตท. แปรรูป... ประชาชนได้อะไร?[ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา: <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0246>. [2553, กันยายน 22].

กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน(FTA Watch). เครือข่ายองค์กรภาคประชาชน 10 เครือข่ายกว่าหมื่นคนบุกเชียงใหม่ด้านการเจรจาเอฟทีเอไทย สหรัฐฯรอบที่6[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://ftawatch.org/all/report/17968> [2553, กันยายน 11].

กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน(FTA Watch). DRUGLY AMERICAN ชีวิตและยากับ FTA ไทย-สหรัฐฯ[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.ftawatch.org/all/report/22177> [2554, มีนาคม 14].

กองบรรณาธิการมติชน. ลับ ล้วง ลึก พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มติชน, 2551.

กาญจนา แก้วเทพ. การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory): แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.), 2540.

กาญจนา แก้วเทพ. สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2551.

กาญจนา แก้วเทพ. อุดมการณ์: แนวคิดและการวิเคราะห์. ใน กนกศักดิ์ แก้วเทพ (บรรณาธิการ), มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมือง(1), 57-126. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550-2552.

กาญจนา บุญยัง. นโยบาย ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารอินโดจีนศึกษา: ฉบับวิกฤตไฟใต้ 7 (มกราคม – ธันวาคม 2549): 284-306.

การเมืองไทยร่วมสมัย รัฐประหาร, รัฐธรรมนูญ, ประชาธิปไตย ฯลฯ จากมุมมองศาสตราจารย์ชาวญี่ปุ่น[ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2007/07/13534> [2553, พฤศจิกายน 21].

การเมืองใหม่ช่วงชิงอำนาจ. ไทยโพสต์ (21 กันยายน 2551): 2, 3, 4, 5, 19.

กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. วอลเดน เบนโล วิพากษ์นโยบายทักษิณประชานิยมจอมปลอม[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.bangkokbiznews.com [2552, มิถุนายน 30].

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2549. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2551.

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. ชนชั้นกลาง: คนโลเล วัวลี้มตีนหรือพลังประชาธิปไตย. ใน ใจ อึ้งภากรณ์ และ นุ่มนวล ยัพราช (บรรณาธิการ), รื้อฟื้นการต่อสู้ซ้ายสู่ซ้ายใหม่ไทย, 127-145. กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือประชาธิปไตยแรงงาน, 2538.

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. ประชานิยมไทยรักไทย วิกฤตทุน รัฐ และการต่อสู้ทางชนชั้น[ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999959.html> [2552, สิงหาคม 19].

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. เหตุการณ์พฤษภาปี 35 และ 19 กันยา 49: ประชาชนผิดตรงไหน?[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999661.html>[2553, ธันวาคม 14]

เก่งกิจ กิติเรียงลาภและเควิน ฮิววิสัน. บทวิพากษ์การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนวคิดและยุทธศาสตร์การเมืองแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. ฟ้าเดียวกัน 7 (เมษายน – มิถุนายน, 2552): 120-155.

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจไทยและการเมืองในระบบอบถนาธิปไตย. วารสารธรรมศาสตร์ 23 (มิถุนายน 2548): 70-106.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. คุยกันก่อนทักษิณล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย, 2549.

เกษียร เตชะพีระ. การเมืองเรื่องชนชั้น[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.thaipost.net/index.asp?bk=tabloid&post_date=13/Jan/2551&news_id=153068&cat_id=220100 [2553, กันยายน 9].

เกษียร เตชะพีระ. เกษียร เตชะพีระ ได้ 'ธง 3 ผืน' ของพิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์: ผมว่าธงสามผืนนั้นจะอินุง ตุงนังดีกันเอง[ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา: <http://prachatai.wordpress.com/2006/10/12/oct1106kasian> [2553, สิงหาคม 8].

เกษียร เตชะพีระ. จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิฤตประชาธิปไตยไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มูลินนิธิ 14 ตุลาคม, 2550.

เกษียร เตชะพีระ. ทางแพ่งและพหุนามทางผ่านสู่ประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มติชน, 2551.

เกษียร เตชะพีระ. ที่มาของระบอบทักษิณ. มติชน (20 กุมภาพันธ์ 2547):6.

เกษียร เตชะพีระ. บุชกับทักษิณ: ระบอบอำนาจนิยมขวาใหม่ไทย-อเมริกัน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2547.

เกษียร เตชะพีระ. ระบอบทักษิณกับวัฒนธรรมการเมืองปฏิบักษปฏิรูป[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://isc.ru.ac.th/data/PS0003427.doc> [2553, มิถุนายน 8].

เกษียร เตชะพีระ. ระบอบทักษิณ: บันทึกเรื่องราวของการสร้างคำ. ใน ทางแพ่งและพหุนามทางผ่านสู่ประชาธิปไตย, 91-99. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2551.

เกษียร เตชะพีระ. ระบอบทักษิณ. ฟ้าเดียวกัน 2 (มกราคม-มีนาคม 2547): 36-61.

เกษียร เตชะพีระ. รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.25649 กับการเมืองไทย. ใน การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 8 (2550), 1-73. 13-14 ธันวาคม 2550 ณ ศูนย์การค้าและนิทรรศการนานาชาติ กรุงเทพฯ, 2550.

เกษียร เตชะพีระ. สงครามระหว่างสี: ก่อนถึงจุดที่ไม่อาจหวนกลับ. กรุงเทพฯ: openbooks, 2553.

ขวัญสุวรรณ อติโพธิ. การเมืองภาคพลเมืองกับการแปรรูปการไฟฟ้า. มติชน(15 มีนาคม 2547): 7.

- ขาประจำรุมย่าชินคอร์ป สบช่อง จงใจเลี้ยงภาษี. บางกอกทูเดย์ (25 มกราคม 2549): 6.
- ข่าวแถลงการณ์จากสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ออนไลน์. 2549. แหล่งที่มา:
<http://www.prachatai.com/journal/2006/02/22249> [2553, ธันวาคม 12].
- คณะกรรมการเสียงข้างน้อยในวุฒิสภา. สงครามยาเสพติดไทยฆ่าไทย. ใน เจมส์คัตตี ปั่นทอง
 (บรรณาธิการ), รู้ทันทักษิณ 3, 153-177. กรุงเทพฯ: ขอบคิดด้วยคน, 2547.
- คณะปฏิรูปฯให้อำนาจโกวิทล้นฟ้า ล้างเด็กทักษิณ รื้อไผ่ทหารตั้งรุ่น 10 ยกแผง. คมชัดลึก (23
 มีนาคม 2549): 15.
- คนข่าวอิสระ. ถอดรหัสเลือกตั้ง 2549 ตุลาการวิวัฒน์ หยุด! ระบอบทักษิณ. (กรุงเทพฯ: ดีการ
 พิมพ์, 2549.
- ควีนหลงทักษิณจัดแถว ตท.10 ผงาดค่าแก้อันายกฯสมัย2. มติชน (26 สิงหาคม 2547): 11.
- คำถามที่รอคำตอบหลังจบดีลขายหุ้นชินคอร์ป. ประชาชาติธุรกิจ (19 มกราคม 2549): 8.
- คำคุณ สิทธิสมาน. ปรากฏการณ์สนธิ: จากเสื้อสีเหลืองถึงผ้าพันคอสีฟ้า. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2549.
- คำประกาศแห่งยุคสมัย. เศรษฐศาสตร์การเมือง 9, (เมษายน – มิถุนายน 2541): เลขหน้า 10-17.
- คุยกับนักวิจัยไทยคดีศึกษา ชานินิยมและการแบ่งขั้วตรงข้าม ผลงานอันไพศาลของแบบเรียนไทย
[ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai3.info/journal/2006/05/8490>
 [2553, ธันวาคม 5].
- เค้าลางรัฐประหาร จับตาโยกย้ายทหารปลายปี. ไทยโพสต์ (23 กรกฎาคม 2549): 2.
- เคลื่อนไหวที่ละหมื่นก้าว ด้าน FTA ไทย-สหรัฐ[ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา:
<http://www.prachatai.com/05web/th/home/page2.php?mod=mod> [2553,
 กรกฎาคม 11].
- จดหมายจากจำลอง. สยามรัฐ (1 กุมภาพันธ์ 2549): 1-2.
- จากธงเหลืองถึงเสื้อเหลือง ใครบ้างไม่ชอบระบอบทักษิณ. ประชาชาติธุรกิจ (6 กุมภาพันธ์ 2549):
 8.
- จรัล มานตรี. มายาภาพของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กรณีการขายหุ้นชินคอร์ป[ออนไลน์].
 แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document95150.html>
 [2553, พฤศจิกายน 11].

จรัส สุวรรณมาลา. สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2552.

จิตติศักดิ์ นันทพานิช และคนอื่นๆ. ชินคอร์ป ดีลมารณะ: จุดจบระบอบทักษิณ. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ: สุสานเศรษฐกิจ, 2549.

จิตร ภูมิศักดิ์. โฉมหน้าศักดินาไทย: บทวิเคราะห์สังคมไทยอันทำทลายยุคสมัย. พิมพ์ครั้งที่ 10.
กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา, 2550.

จุดจบลี้ลับอภินิหาร. ผู้จัดการรายวัน (26 กรกฎาคม 2549): 1, 4.

แจ่งเหตุผลใหม่ยึดอำนาจสกัดวิกฤตของเลือด. โพสต์ทูเดย์ (30 กันยายน 2549): 4.

ใจ อึ๊งภากรณ์. ชนชั้นกลางในมุมมองมาร์กซิสต์. ใน นลินี ตันธุนิตย์ (บรรณาธิการ), ศึกษา รู้จัก วิพากษ์ คนชั้นกลาง: รวมบทความจากการสัมมนาทางวิชาการ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 60-78. กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก็อปปี, 2550.

ใจ อึ๊งภากรณ์. นักมาร์กซิสต์ต้องมองย้อนกลับไปถึง 6 ตุลาเพื่อต่อสู้ใหม่ในอนาคต[ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://www.reocities.com/thaifreeman/articles/jai2.html> [2553, มกราคม 18].

ใจ อึ๊งภากรณ์. ประชาธิปไตย สังคมนิยม และชนชั้นกรรมาชีพในยุควิกฤตเศรษฐกิจไทย. ใน ม.ร.ว.พฤษถีสถิติน ชุมพล (บรรณาธิการ), โลกาภิวัตน์, 71-94. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ใจ อึ๊งภากรณ์ และคนอื่นๆ. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ประชาธิปไตยแรงงาน, 2549.

ชัยยุทธ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์. เจาะมาตรการแก้วิกฤตเศรษฐกิจ: มุมมองคณะกรรมการวิสามัญวุฒิสภา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2543.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. อนาคตเหตุการณ์ความรุนแรงในภาคใต้ของไทย[ออนไลน์]. 2549.
แหล่งที่มา: <http://midnightuniv.org/midnight2544/0009999973.html> [2553, กุมภาพันธ์ 15].

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ผู้มีบาปมีนอกรัฐธรรมนูญ[ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา:
<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000091103>
[2553, พฤศจิกายน 15].

ชำนาญ รอดเหตุภัย. อิทธิพลของกลุ่มธุรกิจกับพรรคการเมือง: ศึกษาเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์และพรรคไทยรักไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2546.

ชินวัตรขายหุ้นชินคอร์ป ฟัน 7.3 หมื่นล้าน. เดลินิวส์ (24 มกราคม 2549): 1, 19.

ชูเกียรติ ฉาไทสง, สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2552.

ไชยันต์ ไชยพร, สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2552.

ฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 20 วันที่ 6 มกราคม 2544[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.thaipoliticsgovernment.org/wiki> [2553, กันยายน 21].

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ยกระดับประชาธิปไตยต้องมีชนชั้นกลางมากกว่านี้. ประชาชาติธุรกิจ (12 เมษายน 2553): 9.

ดีเดย์ใหญ่พันธมิตรฯจับทักษิณ บนข้อเรียกร้องนายกษพรราชทาน บางกอกทูเดย์ (25 มีนาคม 2549): 8.

ตื่นแล้วนักธุรกิจเพื่อมวลชน. เนชั่นสุดสัปดาห์ (13 กุมภาพันธ์ 2549): 14-15.

ตุลย์ สิทธิสมวงศ์, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2552.

โต๊ะข่าวเพื่อชุมชน. ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ชี้ก่อนก้าวข้ามประชานิยมสู่รัฐสวัสดิการต้องผ่านสังคมสวัสดิการ[ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: <http://community.isranews.org/extra-interview/577-2010-06-11-17-23-51.html> [2553, กันยายน 16].

ถอดรหัส...ยุทธศาสตร์พันธมิตร. ผู้จัดการรายสัปดาห์ (8 กันยายน 2551): 1-2, 19.

ทพ.พงษ์ชนชั้นกลาง ตจว.ไม่เอารัฐบาล คนกรุงไล่ทักษิณ. ไทยโพสต์ (12 กุมภาพันธ์ 2549): 1, 12.

ทวีศักดิ์ สุรชาติดำรงรัตน์. รัฐทุนนิยมประชาธิปไตยชนชั้นกรรมาชีพไทย พศ. 2535-2548 : รัฐในฐานะเครื่องมือแห่งชนชั้นครอบงำ. วิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยุบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.

ทัศนะสะท้อนวาทะ ผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญ[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://www.bangkokbiznews.com/2006/06/30/w001_116649.php?news_id=116649 [2553, พฤศจิกายน 15].

เทิดธรรม ทรงไทย. ข้าพเจ้านักรบประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กรีน-ปัญญาญาณ, 2551.

ไทยโพสต์ (6 กุมภาพันธ์ 2549): 1, 3, 8.

ธงชัย วินิจจะกุล. ข้ามน้ำพั้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา: ประชาธิปไตยแบบไสยะอาดของ
อภิชนกับการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549. ใน ธนาพล อิวสกุล และคนอื่น ๆ (กอง
บรรณาธิการ), รัฐประหารเพื่อประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, 30-57.
กรุงเทพฯ : ไฟ่เดียวกัน, 2550.

ธนาพล อิวสกุล. แกะรอยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ผู้ออกบัตรเชิญให้คณะรับ
ประหาร. ใน ธนาพล อิวสกุล และคนอื่น ๆ (กองบรรณาธิการ), รัฐประหารเพื่อระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, 288-321. กรุงเทพฯ: ไฟ่เดียวกัน,
2550.

ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ. ไฟ่เดียวกัน 2 (มกราคม – มีนาคม 2547).

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. วัฏจักรของทฤษฎีและประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลาง: จากการปฏิวัติฝรั่งเศส
สู่พฤษภาทมิฬ/19 กันยายน. ใน นลินี ต้นธุนิตย์, ศึกษา ฐัก วิพากษ์ คนชั้นกลาง: รวม
บทความจากการสัมมนาทางวิชาการ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 8-59. กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก็อปปี, 2550.

ธเนศ อารณัฐวรรณ. กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิแบ่งแยกดินแดนของมลายูมุสลิมใน
ภาคใต้. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการปัญหาความไม่สงบในจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ จากมุมมองทางวิชาการด้านไทยศึกษา, 7-8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

ธีรยุทธ บุญมี. การเมืองระบบทักษิณ (Thaksinocracy). ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (บรรณาธิการ),
ฐักทักษิณ, 45-46. กรุงเทพฯ: ขอคิดด้วยคน, 2547.

ธีรยุทธ บุญมี. ธีรยุทธ' ฐักทักษิณ'พยายามล้มทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตย. กรุงเทพธุรกิจ (15
มกราคม 2549): 6.

ธีรยุทธ บุญมี. 4 ปีระบอบทักษิณ ก้าวสู่การเมืองระบอบเผด็จการพรรคเดียวของไทย มุ่งยึด
สัมปทานประเทศ. มติชนสุดสัปดาห์ (30 กรกฎาคม พ.ศ. 2547): 9.

นพรัตน์ วงศ์วิทยาพานิชย์. การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในการเลือกไทย: ศึกษากรณีพรรคไทย
รักไทย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.

นฤตย์ เสกธีระ และคนอื่น ๆ. ทักษิณอัศวินผู้ฆ่าตัวเอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มติชน, 2549.

นักธุรกิจเพื่อ ปชต.รวมตัวค้านยุบสภาที่สี่ลม สุริยะไสยันมากันเองไม่เกี่ยว พธม.[ออนไลน์]. 2553.
แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2010/03/28516> [2553, ธันวาคม 15].

นักธุรกิจรวมพลังยึดสีลม 16 มีนาคม นัดชุมนุมกดดันทักษิณเว้นวรรค กรุงเทพธุรกิจ (14 มีนาคม 2549): 3.

นักธุรกิจร่วมพันธมิตรขับทักษิณ. กรุงเทพธุรกิจ (17 มีนาคม 2549): 1, 4.

นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดขึ้นของประชานิยมในประเทศไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 26 (กันยายน, 2551): 121-168.

นัสเซอร์ ยีหมะ, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2552.

นายกพระราชทาน รัฐธรรมนูญ มาตรา 7 สองแพร่งทางความคิด มีอบพันธมิตรไล่ทักษิณ. มติชน สุดสัปดาห์ (24 มีนาคม 2549): 10, 11.

นิติรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์, สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2552.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. การปรับระบบการเมือง. มติชน (25 สิงหาคม 2551): 6.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. การปรับระบบการเมือง(2). มติชน (1 กันยายน 2551): 6.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. การปรับระบบการเมือง (3). มติชน (8 กันยายน 2551): 6.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. คอร์รัปชั่นเชิงนโยบายกับรัฐธรรมนูญ. ใน รากหญ้าสร้างบ้านชนชั้นกลางสร้างเมือง, 36-41. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2552.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. คนจนผู้นำรักแต่ไว้สีทมิ. ใน การเมืองของเสื้อแดง, หน้า 60-65. กรุงเทพฯ: openbooks, 2553.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ทางเลือกเชิงนโยบายของ ททท.. มติชน (2 มิถุนายน 2543): 6.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. พลังของรัฐบาลกับพลังของสังคม. มติชน (26 พฤษภาคม 2546): 6.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. มรดกของไทยรักไทย. ใน รากหญ้าสร้างบ้านชนชั้นกลางสร้างเมือง, หน้า 55-60. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2552.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. วัฒนธรรมของชนชั้นกลางไทย. ใน สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร (บรรณาธิการ), ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย, 49-65. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษา เศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ที่มาของนโยบายสาธารณะ. ใน รากหญ้าสร้างบ้านชนชั้นกลางสร้างเมือง, หน้า 112-118. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2552.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. เสื้อเหลืองเป็นใครและออกมาทำไม. มติชน (5 กรกฎาคม 2553): 6.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. เสื้อเหลืองเป็นใครและออกมาทำไม (2). มติชน (12 กรกฎาคม 2553): 6.

นิศาชล ทวนทอง. การเสนอวาระสาธารณะกรณีการคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยในสื่อมวลชนและสื่อของสหภาพแรงงาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

เนชั่นสุดสัปดาห์ (5-11 กุมภาพันธ์ 2544): 18.

เนชั่นสุดสัปดาห์ (19-25 กุมภาพันธ์ 2544): 11.

เนชั่นสุดสัปดาห์ (26 กุมภาพันธ์ – 4 มีนาคม 2544): 11.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552.

แนวหน้า. เครือข่ายจุฬาฯ เชิดชูคุณธรรมนำประชาธิปไตย(จคป.) และตัวแทนคณาจารย์จากหลายมหาวิทยาลัย ร่วมกันออกแถลงการณ์ฉบับที่ 2[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.naewna.com/news.asp?ID=26666#> [2553, ธันวาคม 15].

บันเทิง บัวคี่, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2552.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. ความขัดแย้งในประเทศไทย : สาเหตุ ผลกระทบ และ ทางแก้

[ออนไลน์].2553. แหล่งที่มา: [http://www.oknation.net/blog/nhongkampangdin/2010/03/28/entry-1\[2554, มีนาคม 10\]](http://www.oknation.net/blog/nhongkampangdin/2010/03/28/entry-1[2554, มีนาคม 10]).

บุษกร หิมาะ. นโยบายหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ: การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ปฏิญญาฟินแลนด์ ยุทธศาสตร์ครองเมืองของไทยรักไทย. ผู้จัดการรายวัน (25 พ.ค. 2549): 14.

ปฏิญญาฟินแลนด์ ยุทธศาสตร์ทักษิณ. ผู้จัดการรายวัน (9 พฤษภาคม 2549): 12.

ปฏิรูประบบราชการ...แล้วยังไงต่อไป. มติชน (18 ธันวาคม 2545): 7.

ปลัดสมชายดวงคู่พิรพันธุ์รับสัมหล่นต้นปี. ผู้จัดการรายสัปดาห์ (16 มกราคม 2549): 4.

ประดิษฐ์ เรืองสงค์, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2552.

ประกาส ปิ่นตบแต่ง. การเมืองบนท้องถนน: 99 วันสมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2541.

ประสาร มฤคพิทักษ์ รวมพลังนักธุรกิจเดินหน้าเพื่อประชาธิปไตย. ผู้จัดการรายวัน (20 มีนาคม 2549): 33,34.

ปรีชา คุณินทร์พันธุ์, การจัดช่วงชั้นทางสังคมของกรุงเทพมหานคร : รายงานผลการวิจัย, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ, 2526).

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. ทฤษฎีชนชั้นกลาง. ใน สังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย, 67-89. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ปรีดา เตียรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2552.

ปิยะมิตร ลีลาธรรม. ดอกผลและหนทางข้างหน้า ปฏิบัติต่อ ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูปฯ. ฟ้าเดียวกัน 4 (กรกฎาคม – กันยายน 2549): 24-32.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. บททวนขบวนการสังคม-เลื้อยเหลือง-เลื้อยแดง: การต่อสู้ที่ไม่ใช่เฉพาะของชนชั้นนำอีกต่อไป[ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai3.info/journal/2010/09/31130> [2553, ตุลาคม 5].

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. บทบาทชนชั้นกลางในเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเอเชียติกส์ และไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น. ใน สังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร (บรรณาธิการ), ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย, 91-116. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. พลวัตทุนไทยและแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจการเมืองไทย: บททดลองเสนอการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ จากกรอบวิเคราะห์ธรรมาภิบาลการเมือง. ฟ้าเดียวกัน 4 (กรกฎาคม-กันยายน 2549): 72-110.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. รัฐประหาร – ประชาธิปไตยกับเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยประชานิยม. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), ก้าว (ไม่) พันประชานิยม: แสวงหาประชาธิปไตย, 192-193. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

ผู้ประกอบการร้านอาหาร 1, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2552

ผู้ประกอบการร้านอาหาร 2, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2552.

พทม.กลับลำการเมืองใหม่ ที่มาจากเลือกตั้งทั้งหมด[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.rssthai.com/reader.php?t=politic&r=12391> [2553, ธันวาคม 23].

พรเพ็ญ ฮั่นตระกูล, “ประวัติศาสตร์ในทัศนะสำนักมาร์กซิสต์” ใน ปรัชญาประวัติศาสตร์, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527), หน้า 143-167.

พลังราชสกุล vs ทุนทักษิณ. มติชนสุดสัปดาห์ (10 -16 มีนาคม 2549): 9.

พัชรี อังกูรทัศนีย์รัตน์. รัฐประหาร 19 กันยาในแง่มุมปรัชญาการเมือง. ฟ้าเดียวกัน 5 (มกราคม-มีนาคม 2550): หน้า43-67.

พันธมิตรฯ ปะทะชาวบ้านระหว่างบุกเขาพระวิหาร[ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา:

<http://www.prachatai.com/journal/2009/09/25886> [2553, ธันวาคม 5].

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. ทักษิณนิยม..อีกที. ใน จู่ไรต์นส์ แชนใจรักษ์ (บรรณาธิการ), ทักษิณโหมกิสต์, 139-192. กรุงเทพฯ : วิถีทรรศน์, 2547.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. ธนาธิปไตย โลกภิวัตน์ พฤษภาทิมิพี และชนชั้นกลาง: กำเนิดแนวคิดและการเคลื่อนไหวในเรื่องประชาสังคม และการสร้างสรรค์ประชาธิปไตย. ใน เอกสารสรุปคำบรรยาย วิชาการเมืองไทยสมัยใหม่ ภาคต้น ปีการศึกษา 2547. ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. บทวิจารณ์แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทยของศิริพร ยอดกมลศาสตร์. สังคมศาสตร์ 30 (พฤษภาคม 2539): 157-168.

พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. การต่อสู้ทางชนชั้นในสังคมไทย. กรุงเทพธุรกิจ (16 มีนาคม 2549): 6.

พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. ชนชั้นล่างในเมืองและชนบทคือทัพหลวงของประชาธิปไตย[ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา: www.prachatai.com/journal/2007/01/11210 [2553, สิงหาคม12].

พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. ธงชาติไทยสามผืนในกระแสโลกาภิวัตน์[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://prachatai.wordpress.com/2006/10/10/oct0906pichiti/> [2553, สิงหาคม 8].

พิทยา ว่องสกุล. หลักคิดและบทเรียนยุทธศาสตร์ประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ชุมศิลป์ธรรมดา, 2551.

พิภพ ธงไชย. การใช้วาทกรรมเรื่องพระราชอำนาจเป็นการถอยหลังเข้าคลอง. ฟ้าเดียวกัน 4 (มกราคม-มีนาคม, 2549): 6.

พิภพ ธงไชย. พันธมิตรฯ ไม่มีวันตายสังคมไทยต้องมีทางออกเสมอ. ประชาชาติธุรกิจ (27 กรกฎาคม 2549): 14.

พิภพ ธงไชย, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2552.

พีทีที บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)[ออนไลน์]. 2547. แหล่งที่มา: <http://www.settrade.com>

/C04_05_stock_majorshareholder_p1.jsp?txtSymbol=PTT&selectPage=5 [2553, กันยายน 22].

เพ่งพินิจ. สนธิ ออกสังเวียนสื่อ คนกล้าของแผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: พิมพ์ตะวัน, 2549.

เพ็ญลักษณ์ รักดีเจริญ, สัมภาษณ์ อคิน รพีพัฒน์ เจ้าที่ตัวเป็นไพร่[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/life-style/lifestyle/20100429/112705> [2553, ธันวาคม 9].

ภควดี วีระภาสพงษ์. รัฐศาสตร์หลังสมัยใหม่: การเมืองที่ใหม่กว่าในละตินอเมริกา[ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnighttext/0009999803.html> [2553, พฤศจิกายน 11].

ภาคประชาชนกับปรากฏการณ์สนธิ มองเพื่อวันข้างหน้า. ผู้จัดการรายวัน (27 กุมภาพันธ์ 2549):

33, 34.

ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา. พิษทักษิณ: ผลกระทบเศรษฐกิจการเมืองและสังคมภายใต้ระบอบ

ทักษิณ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : Openbooks , 2547.

ภูมิธรรม เวชยชัย และนพรัตน์ มุณีรัตน์. จากจังหวัดคิด ทักษิณ ชินวัตร สู่อำนาจก้าวพรรคไทยรัก

ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2547.

มหาจำลองชัชกรบสัญญาณแตกหักขับทักษิณ แนวหน้า (20 กุมภาพันธ์ 2549): 5.

มาตรา 7 โค่นทรวงช ยุทธวิธีล้ำหลัง ยุทธศาสตร์ก้าวหน้า?. ไทยโพสต์ (26 มีนาคม 2549): 2.

มาตรา 7 ไม่ใช่การต่อสู้แบบประชาธิปไตย. โพสต์ทูเดย์ (25 มีนาคม 2549): 6.

บ้านอกและเด็กนอกรอบ. 25 คำถาม เบื้องหลังดีลเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ท. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพฯ: Openbooks, 2549.

มาร์กซ์, คาร์ล; และเอนเงิลส์, เฟรเดอริค. แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์. แปลโดย ใจ ชิงภากรณ์.

กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือ ป.ร., 2541.

ยศ สันตสมบัติ. บทเรียนจากวิกฤตการเมือง[ออนไลน์]. 2552 . แหล่งที่มา:

http://www.bangkokbiznews.com/2008/09/15/news_294070.php [2553, ธันวาคม 23].

ยูติ มุกดาวิจิตร. ข้าแหละ "เสื้อแดง-ทักษิณ" วัฒนธรรมร่วมทางการเมือง. มติชน (8 ธันวาคม

2552): 11.

ยุทธศาสตร์ฟินแลนด์เพื่อโค่นล้มศักดินาจริงหรือ?. ไทยโพสต์ (22 พ.ค. 2549): 4.

โยกน้องเขยแม้วนั่งแรงงาน เคادتดาวนรีเทิร์นกลับไปใหญ่. สยามธุรกิจ (18 มกราคม 2549): 9

โยชิฟูมิ ทามาตะ. ประชาธิปไตย การกลายเป็นประชาธิปไตย และการออกจากประชาธิปไตยของประเทศไทย. ใน การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 9 (พ.ศ. 2551), หน้า 1-30. 2-3 ธันวาคม 2551 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ, 2551.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. จาก Thaksinomics สู่ทักษิณาธิปไตย. กรุงเทพฯ: Openbooks, 2548.

รัตพงษ์ สอนสุภาพ. Thaksino's Model ปฏิรูปความมั่งคั่งสู่ฐานอำนาจใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ยู เอ็กซ์ เพรส, 2546.

ราชินิกุลเปิดบ้าน รำลึกวันวาน กลุ่มพันธมิตรกู้ชาติ[ออนไลน์], แหล่งที่มา :

<http://www.manager.co.th/MetroLife/ViewNews.aspx?NewsID=9500000002096>. [2553, พฤศจิกายน 21].

รายงานพิเศษ. การแปรรูปรัฐวิสาหกิจแบบทักษิณมิกส์. ฟ้าเดียวกัน 2 (เมษายน-มิถุนายน 2547): 50-65.

รายงานพิเศษ : เลือกตั้งโมฆะ...“ทักษิณ-กทต.” ต้องลาออก!![ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา:

<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9490000060836> [2553, ธันวาคม 12].

รวมบทเพลงพันธมิตร. แม่มกพันธมิตร[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://padmusic.wordpress.com/2009/02/18/> [2553, ธันวาคม 3].

ลิขิต ธีรเวคิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

เลือกตั้ง 15 ตุลาคม กับบทบาทพระราชกฤษฎีกาการเลือกตั้งโค่นทักษิณ. มติชน (26 กรกฎาคม 2549): 3.

ไล่ ‘แม้ว’ ลามทุกมหา’ลัย ปลุกสังคมน้ำความชั่ว. ไทยโพสต์ (15 กันยายน 2549): 1, 10.

วรวัฏษ์ ไรจนพล. การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. สัมภาษณ์ ไชยันต์ ไชยพร. เราไม่ควรเอาตัวของเราไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรับรองการกระทำคามผิดทางการเมืองของผู้ंना. ใน วิทยุ ไตรสุริยธรรม (บรรณาธิการ), October ปฏิวัติ 2549, 162-193. กรุงเทพฯ : Openbooks, 2550.

วาระแห่ง (การกู่) ชาติ. ผู้จัดการรายวัน (9 พฤษภาคม 2549): 13.

วิทยากร เชียงกุล. ปัญญาชน: ชนชั้นนำในโลกยุคข้อมูลข่าวสาร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร, 2538.

ศิริชัย ไ้ม่างม, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2553.

ศิริพร ยอดกมลศาสตร์. แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2536.

ศิริพร ยอดกมลศาสตร์. แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย. สังคมศาสตร์ 30 (พฤษภาคม 2539): 143-156.

สงครามเลือกตั้งครั้งใหม่ 'ชนชั้นกลาง' ปะทะ 'คนชนบท'. เนชั่นสุดสัปดาห์ (12 กันยายน 2551): 78.

สนธิแฉปฏิญาฟินแลนด์. ผู้จัดการรายวัน (22 พฤษภาคม 2549): 1, 11.

สนธิ ลิ้มทองกุล. นายของพระราชกฤษฎีกาเลือกตั้ง 15 ตุลา. ผู้จัดการรายวัน (24 กรกฎาคม 2549): 20.

สนธิ ลิ้มทองกุล และ สโรชา พรอุดมศักดิ์. เมืองไทยรายสัปดาห์ สัปดาห์: ถวายคืนพระราชอำนาจ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2549.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. คอร์รัปชันนโยบาย. ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (บรรณาธิการ), รัฐชนทักษิณ, 59-66. กรุงเทพฯ: ขอคิดด้วยคน, 2547.

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์. ลงจากอำนาจรอวันชำระโทษ. เนชั่นสุดสัปดาห์ (16 กันยายน 2549): 26-27. อ้างใน เกษียร เตชะพีระ. ทางแพร่งและพวงหนามทางผ่านสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: มติชน, 2551.

สมเกียรติ วันทะนะ. อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: อักษรข่าวสวย, 2551.

สมชาย นิ่งปลัดแรงงาน แผนเหนือชั้นคุมวงษ์นายม. ฐานเศรษฐกิจ (15 มกราคม 2549): 42.

สมชาย ปรีชาศิลป์ปะกุล. นายกษพระราชทาน. มติชน (3 เมษายน 2549): 6.

สังสิทธิ์ พิริยะรังสรรค์. คอร์รัปชันแบบเบ็ดเสร็จ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549.

สังคีต พิริยะรังสรรค์. คอร์รัปชันระบอบทักษิณ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549.

สังคีต พิริยะรังสรรค์. ลูกจ้าง คนจนเมือง กับเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม. ใน สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร (บรรณาธิการ), ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย, 321-354.

กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

สำนักงานปกครองและทะเบียน สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร. ผลการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครปี 2547[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://office.bangkok.go.th/ard/stat_elect.html [2553, กันยายน 11].

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. การแก้ปัญหา 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้: การบูรณาการมิติการพัฒนาและมิติความมั่นคง[ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา:

<http://www.senate.go.th/web-senate/research48/> [2553, กุมภาพันธ์ 15].

สุชาย ตริรัตน์. คำอธิบายในวิชามาร์คซิสต์กับการเมืองไทย ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2553. ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

สุชาย ตริรัตน์. พลวัตระบอบการดำรงอยู่ของผู้ผลิตรายย่อยกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน. ใน การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 9 (พ.ศ. 2551), หน้า 1-29. 2-3 ธันวาคม 2551 ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ, 2551.

สุชาย ตริรัตน์. โลกาภิวัตน์กับปัญหารัฐธรรมนูญ. ใน ม.ร.ว.พฤษถีสถิติน ชุมพล (บรรณาธิการ), โลกาภิวัตน์, 223-251. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สุดา รั้งกุพันธ์, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2552. ,

สุดา รั้งกุพันธ์ และอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. ผู้มีบาปมีนอกรัฐธรรมนูญ ในสายตาของนักอักษรศาสตร์ [ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9490000090322&Keyword=%cd%b9%d1%> [2553, พฤศจิกายน 17]

สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี. การเดินทางสู่ห้วงเหวของการเมืองภาคประชาชน (เมื่อคืนนี้ที่สนามหลวงไม่มีมวลชนปฏิวัติ). ฟ้าเดียวกัน 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2549): 37-45.

สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี. ขบวนการประชาชนก็สำเร็จรูปกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบ ฟังฟัง. ฟ้าเดียวกัน 4 (เมษายน – มิถุนายน 2549): 166-186.

สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี. วิเคราะห์ระบอบสนธิ. ใน ธนาพล อิวสกุล และคนอื่น ๆ (กองบรรณาธิการ), รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, 260-287. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดี๋ยวกัน, 2550.

สุภาวศ์ จันทวานิช. ทฤษฎีสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สุรชาติ บำรุงสุข. ชนชั้นกลางในการเมืองไทย พันธมิตรหลักของชนชั้นนำ. มติชนสุดสัปดาห์ (14 พฤษภาคม 2553): 36-37.

สุริยะไส กตะศิลา. การเมืองใหม่ ภายใต้การต่อสู้ของพันธมิตรฯ[ออนไลน์]. 2551 . แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000074892> [2553, ธันวาคม 12].

สุริยะไส กตะศิลา. หลังจากพันธมิตรฯ หลังวันรัฐประหาร และหลังรัฐบาลสุรยุทธ์. ใน ภิญญ ไตรสุริยธรรมา (บรรณาธิการ), October ปฏิวัติ 2549, 328-359. กรุงเทพฯ : Openbooks, 2550.

สุริยันต์ ทองหนูเอียด, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2552. ,

สุวิกรม ภรณ์วลัย, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2552.

สุวินัย ภรณ์วลัย. แกะรอยทักษิณนิคมส์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: Openbooks, 2547.

สุวินัย ภรณ์วลัย. ข้อใจประชาธิปไตยของประภาส ปิ่นตบแต่ง. ผู้จัดการรายวัน (22 กันยายน 2551): 12.

สุวินัย ภรณ์วลัย. เทียนแห่งธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2552.

สุวินัย ภรณ์วลัย. พรรคพันธมิตร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2553.

สูตรการเมืองใหม่ ฝ่าวิกฤตวงจรรูปาทวี. ผู้จัดการรายสัปดาห์ (22 กันยายน 2551): 1-2, 19. b9%b5%ec [2553, 13 พฤศจิกายน].

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. การเมืองภาคประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์: หลักการและความจำเป็นทางสถานการณ์. ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (บรรณาธิการ), รู้ทันทักษิณ 2, 147-177. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, 2547.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2552.

เสน่ห์ จามริก : เคลียร์วาทะ "รัฐประหารคือทางออกที่เหลืออยู่"[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.prachatai.com/journal/2006/12/11064> [2553, พฤศจิกายน 23].

เสน่ห์ จามริก. ปฏิรูปการเมืองไทย ยิ่งเปลี่ยนแปลง ยิ่งเหมือนเดิม[ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา:

http://www.prachatai.com/05web/th/home/page2.php?mod=mod_ptcms&ContentID=3468&SystemModuleKey=HighlightNews&System_Session_Language=Thai
[2553, พฤษภาคม 15].

เสน่ห์ จามริก. สังคมไทยกับการพัฒนาที่ก่อปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : คบไฟ, 2542.

อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2553.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. การปฏิรูปการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย. วารสารสถาบันพระปกเกล้า 6 (กันยายน-ธันวาคม, 2551): 55-66.

อัมมารวิพากษ์ทุนนิยมระบบใหม่จับตา Dual Track สไตล์แมว. มติชน (29 กันยายน 2546): 2.

อาจารย์ มธ. ร่อนแกลงการฉ้อฉลที่กษัตริย์ออกก่อนอุตสาหกรรมชาติวิบัติ. แนวหน้า (2 กุมภาพันธ์ 2549): 1, 7.

อาทิตย์ เคนมี. 21 กบฏไอทีวีคืนถ้า! บทเรียนซ้ำ ๆ ของนายทุน. โพสต์ทูเดย์ (9 มีนาคม 2548): 7.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. โครงสร้างทางการเมืองไทยใหม่สถานภาพและปัญหา. ใน บุญแทน ต้นสุเทพวิรวงศ์ (บรรณาธิการ), ความทรงจำเดือนพฤษภาคมกับอนาคตการเมืองภาคประชาชน, 43-83. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดงานทศวรรษพฤษภาคมประชาธิปไตย, 2545.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, "บทบาทชนชั้นนายทุนไทยจากปี 2519 ถึงปี 2534," ใน, ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะรังสรรค์ (บรรณาธิการ), รัฐ ทุน เจ้าพ่อท้องถิ่นกับสังคม, 16. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง, 2535.

อุเชนทร์ เชียงเสน. กรอบโครงความคิดในการปฏิบัติการร่วมทางการเมือง (Collective Action Frames): กรณีพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.)[ออนไลน์]. 2552.

แหล่งที่มา: <http://www.prachatai3.info/journal/2009/01/19568> [2553, มิถุนายน 12].

อุเชนทร์ เชียงเสน. ข้อถกเถียงบางประการเกี่ยวกับกรอบโครงความคิดและพันธมิตร[ออนไลน์].

2553. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2009/06/24665> [2553, พฤศจิกายน 11].

อุเชนทร์ เชียงแสน. รัฐศาสตร์-รปศ.วิชาการ 9: บทความเต็ม การปฏิบัติการร่วมทางการเมือง:

กรณีพันธมิตรฯ (จบ)[ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2009/01/19583> [2553, กันยายน 19].

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. อนาคตสื่อเสรีในระบบบทักษิณ ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (บรรณาธิการ), รัฐันทักษิณ, 167-183. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, 2547.

อภิชาติ สถิตนิรามัย. เสื้อแดงคือใคร: มีอบเติมเงิน ไพร่ หรือชนชั้นกลางใหม่กับทางแพร่งของสังคมไทย. ใน ภิญญา ไตรสุริยธรรมา(บรรณาธิการ), RED WHY : แดงทำไม, หน้า 14-35. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2553.

เอกสารประชาสัมพันธ์พรรคไทยรักไทย[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thairakthai.or.th> [2552, มิถุนายน 15].

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. ทักษิณา-ประชานิยม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มติชน, 2549.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. มีอบมีสื่อ: ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับพัฒนาการประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: มติชน , 2536.

เเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์. หนังสือชี้แจงจาก อสมท. กรณีการระงับการออกอากาศรายการเมืองไทยรายสัปดาห์[ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9480000126193> [2553, ตุลาคม13].

เเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์. หลวงตามหาบัว เทศน์เรื่อง 'เทวทัตยังรู้โทษ' ฉบับเต็ม [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9480000132593>[2553, ตุลาคม 13].

ภาษาอังกฤษ

Crompton, R. Class and Stratification: An Introduction to Current Debate. Cambridge: Polity Press, 1993.

Edgell, S. Class. London: Routledge, c1993.

Jameson F. The Culture Turn: Selected Writings on the Postmodern 1983-1998. London: Verso, 1998.

Mandel, E. Trotsky as alternative. London: Verso, c1995.

- Marx, K. The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte. Moscow: Progress Publishers, 1937.
- McCargo, D. Introduction: Understanding Political Reform in Thailand. in Reforming Thai Politics, pp.1-20. Copenhagen S.: Nordic Institute of Asian Studies, 2002.
- McCargo, D. "Thaksin and the Resurgence of Violence in the Thai South: Network Monarchy Strikes Back?," Critical Asian Studies, 38:1(March 2006): pp. 39 – 71.
- Middle Classes in east Asia: Proceedings of the Japan Society for the Promotion of Science and National Research Council of Thailand Core University Program Workshop, Kyoto: Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University, 2004.
- Ockey, J. Creating the Thai Middle class. in Michael Pinches (ed), Culture and privilege in capitalist Asia, pp. 230-25-. London: Routledge, 1999.
- Ockey, J. Making Democracy: Leadership, Class, Gender, and Political Participation in Thailand. Honolulu: University of Hawaii Press, 2004.
- Pahtmanand, U. The Thaksin Shinawatra Group: A Study of Relationship Between Money and Politics in Thailand. The Copenhagen Journal of Asian Studies (1999): 60-81.
- Pye, O., and Schaffer, W. The 2006 Anti-Thaksin Movement in Thailand: An Analysis. J. of Contemporary Asia 38 (January 2008): 38-61.
- The Nation. The Truth about Thaksin, Sondhi[Online]. 2005. Available form: <http://www.nationmultimedia.com/specials/sondhi/nov29.php> [2010, 15 December].
- Waquant, L. Making Class: The Middle-class(es) In Social Theory and Social Structure. in S.G. McNall (ed), Bringing Class Back in contemporary Historical Perspectives, pp. 39-64. Boulder: Westview Press. 1991.
- Wright, E. O. Classes. London: Verso, 1985.
- Wright, E. O. Class Count: Student Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Wright, E. O. Debate on Classes. London: Verso, 1989.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวอัสมา หวังกุลหำ เกิดเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2527 ที่จังหวัดสตูล สำเร็จ การศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย (ญว.) จังหวัดสงขลา เมื่อปี การศึกษา 2545 และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ สอง คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อปี การศึกษา 2549 จากนั้นเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2550

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย